V. 27

Wilhelm Arndt

SCRIPTORES RERUM

GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE
HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ
SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS
BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSI PRAEFECTUS.

GISLEBERTI CHRONICON HANONIENSE.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
1869.

GISLEBERTI

CHRONICON HANONIENSE

EX RECENSIONE WILHELMI ARNDT.

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE

HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ

SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS
BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSI PRAEFECTUS.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1869.

HANNOVERAE, TYPIS CULEMANNORUM.

Edituris chronicon Gisleberti inprimis de auctore ipso videndum erit; nam cuius momenti sit narratio illius, magis elucebit, quum eum inde a iuventute usque ad senilem aetatem semper in curia comitum Hanoniensium versatum et gravissimis negotiis implicatum offendamus. Certe quidem tale tantique viri opus maximi erit aestimandum, quum per medium aevum raro advenerit, quod vir in mediis rei publicae negotiis positus otium suum stilo consecraverit, quin immo maxima auctorum pars monasterii sepibus clausa nil referat nisi domestica, magna autem gesta, facta, consilia principum eis fere semper incognita sint, vel haud bene perspecta. Comparandus igitur ante omnes Gislebertus noster Ottoni episcopo Frisingensi continuatorique Ragewino, qui ex vicissitudinibus, quae inter eos et Fridericum imperatorem intercedebant, imaginem nobis Friderici perfectissimam repraesentaverunt, vel etiam illustribus Ianuensium rerum scriptoribus, quorum agmen venerabilis ille senex Cafarus ducit; nam sicuti apud illos persona Friderici quasi centrum est unde radii excurrant, ita apud Gislebertum Balduinus quintus comes Hanoniensis similem occupat locum, et Cafaro aequiparandus Noster, quum senex historiam scribendo rationem dederit variorum negotiorum pro patria perpetratorum. Multum autem de vita Gisleberti cognitum habemus, tum ex chronico tum ex chartis, ita ut eum

per quinquaginta fere annos persequi liceat. Pro chartis autem non solum libros impressos adivimus, sed etiam Bruxellensis, Montensis, Namucensis, Insulensis archivorum thesauros, ita ut non parva earum copia in unum a nobis collecta redactaque sit. Proponemus igitur in hac praefatione 1) regesta diplomatum quae Gisleberti mentionem faciunt, 2) vitam eiusdem adumbrabimus, 3) de operibus eius praesertim de chronico, nec non 4) de codicibus manuscriptis a nobis ad novam editionem adornandam adhibitis dicemus.

§. 1. 1175. *Balduinus V. de pace inter ecclesiam sancti Amandi et Karolum de Fraxinio.* — Ego Gillebertus comitis capellanus scripsi et sigillo munivi. — *Chartul. S. Amandi in archivo Insulensi, vol. II. (Liber albus) Nr.* 155. **1.**

1178. *Balduinus V. pronuntiat quod Maniscendis comitissa Clarembaldo Altimontensis ecclesiae sancti Petri abbati allodium in territorio de Harigni dederit.* — Ego Gislebertus capellanus et cancellarius predicte donationi interfui, cartam scripsi et sigillo munivi. — *Duvivier Recherches sur l'ancien état du Hainaut. Bruxelles* 1866. *p.* 613—615. *Nr.* 143. **2.**

1180. *Nov. Montibus. Balduinus V. confirmat donationem Iacobi de Avennis pro abbatia Alnensi.* — Actum Montibus per manum Gilberti secundi notarii mei. — *Devillers Description analytique de cartulaires et de chartriers du Hainaut. I. p.* 260. 261. **3.**

1180. *s. d. Valencenis. Balduinus V. . . .* notum facio quod ecclesiam Valcenensem a parte winagii que in Hasprensi villa me contingebat eundo, redeundo, ducendo, portando liberam et quietam divine misericordie intuitu concessi esse, videlicet super universis que huius aecclesiae fratrum victui et eorum vestimentis et sui monasterii et suarum mansionum edificationi, reedificationi et reparationi et omnibus usuariis suis oportunis forent necessaria — Datum per manum Gisleberti secundi notarii mei. — *Originale in archivo Insulensi, fond de Vaucelles, carton* 2. **4.**

1182. *Mart.* 30. *Montibus. Balduinus V. interventu Clarenbaldi abbatis Altimontensis suscepit in sua custodia nemus in territorio de Lovroeles pro annuali censu* 20 *solidorum monetae Valenceniensis.* — Datum per manum Gisleberti secundi notarii mei. — *Devillers l. c. III. p.* 131 *sq.* **5.**

1182. *s. d. Bulceni. Balduinus V. declarat quod Walterus de Hunecurt decimam apud Nivir ecclesiae sancti Autberti Cameracensi legitime donaverit.* — Actum Bulceni per manum Gisleberti secundi notarii nostri. — *Originale in archivo Insulensi, fond S. Aubert, carton* 3. **6.**

1183. *Apr.* 1. *Heinricus comes Namucensis et Lusceleburgensis dedit Balduino V. omnia allodia sua.* — Actum per manus Roberti notarii mei Namucensis ecclesiae S. Petri praepositi, et Gilleberti clerici eiusdem ecclesiae canonici, prima die mensis Aprilis, in territorio de Gerpinis a. d. i. 1184.[1] — *Reiffenberg, Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur etc. I,* 128. **7.**

1183. *Apr. Leodii. Rodulfus episcopus Leodiensis cedit Balduino V. consobrino suo totam haereditatem sibi ab avunculo Heinrico comite Namucensi proventuram.* — Actum Leodii per manus Ionae clerici mei et Gilleberti clerici comitis Hainoensis. — *ibidem p.* 307 *sq. Orig. in arch. Bruxell.* **8.**

1183. *Nov. Abbatia S. Dionysii in Brocqueroye eligit Balduinum V. in advocatum eique cedit servos aliquot et ancillas.* — Actum per manum Gilleberti secundi notarii comitis Hainoensis. — *Miraeus III,* 574. *Originale in archivo Montensi, Trésorerie des chartes Nr.* 3. **9.**

1184. *Balduinus V. confirmat iura et consuetudines villae ac praepositurae Hasprensis, cuius sese et successores suos Hannoniae comites advocatiam habere cognoscit.* Actum per manum Gilleberti notarii mei. — *Miraeus III,* 351—353. *Martène et Durand Coll. I,* 962—965. **10.**

1188.[2] *Balduinus V. confirmat Heinrici de Senzelle donationem pro abbatia Alnensi.* — Actum per manum Gisleberti cancellarii mei, Montium prepositi et custodis. *Devillers l. c. I,* 262 *sq.* **11.**

1192. In nomine sancte et individue Trinitatis. Balduinus comes Flandrie et Hainoie et marchio Namuci primus, universis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris in perpetuum. Notum et certum vestre fieri volo discretioni, quod cum Deus omnipotens ad honorem Namucensis castri, quod me ex parte avunculi mei Henrici comitis Namuci et Lusceleborc iure hereditario contingebat, me sublimasset, et domnus Henricus sextus Romanorum imperator gloriosissimus ex honore ipsius castri et eius appendiciis me marchionem et principem imperii, preeunte principum suorum

1) V. infra Gislebertum ipsum fol. 42, ubi hanc chartam a. 1183 datam esse ostendimus. 2) certe post Nov. eiusdem anni datum, cfr. fol. 69'.

iudicio et eorum subveniente consilio, fecisset, intuitu caritatis et elemosine dedi ecclesie sancti Albani in Namuco quoquo anno 24 solidos denariorum Namucensis monete in censibus meis de villa et harbata que[1] Novavilla nominatur[2], ita inquam quod 12 solidos[3] in natali Domini, et 12 solidos[3] in festo sancti Iohannis baptiste ipsa ecclesia sancti Albani sine difficultate aliqua et dilatione accipiat. Denarii quidem illi in reparationem ipsius ecclesie convertendi sunt. Si vero nulla reparationis necessitas apparuerit, ipsi denarii in luminare ecclesie convertentur. Ut autem hoc ratum habeatur, et inviolatum permaneat, scripto annotatum et sigilli mei appensione signatum confirmavi et subscriptis testibus tam nobilibus quam ministerialibus corroboravi. Signum nobilium: Willelmi fratris mei, Nicolai de Barbentione, Clarenbaldi de Altaripa, Gerardi, Alardi et Henrici de Mula, Symonis de Mosam, Nicolay de Geslin, Philippi de Werda. Signum ministerialium: Willelmi et Nycholai de Mighesiis, Henrici de Aucrepia, Iberti de Ays et Iberti filii eius. Signum clericorum: Gilleberti Sancti Germani in Montibus et Sancti Albani in Namuco prepositi et custodis, Hermanni decani Sancti Albani. Actum per manum Gilleberti predicti in Hainoa et in Namuco cancellarii mei, anno d. i. 1192, Celestino papa tercio Romane ecclesie pontificatum gerente, Henrico sexto imperatore augusto Romanis imperante. — *Ex chartulario S. Albani saec. XIV. in archivo Bruxellensi asservato f.* 30'. *Aeque invenitur in chartulario S. Albani archivi Namucensis f.* 7 *Nr.* 19. *Typis valde mendose datum apud Miraeum I,* 294. **12.**

1193. *Balduinus V. protegit ecclesiam S. Waldetrudis Montensem contra homines de Binchio. Inter testes memoratur*: Gillebertus prepositus. — *Duvivier l. c. p.* 654 *sq. Nr.* 150 *sexies.* **13.**

1193. *Donatio Clementiae de Goegnies monasterio Alnensi facta.* Huius rei testes sunt: — Gillebertus prepositus de Mons. — *In regestis apud Devillers l. c. I. p.* 104. *Nr.* 314. **14.**

1194. *Valencenis. Balduinus V. probat donationem abbatiae Altimontensi per Balduinum de Sancto Remigio factam.* — Testes: Gislebertus Montensis et Namucensis praepositus. — *In regestis apud Devillers l. c. III,* 137. 138. **15.**

1194. *Compromissio inter ecclesiam Hasnoniensem, Balduinum V. et Nicolaum de Ruminio de nemore de Brokeroie. Inter testes memoratur:* Gillebertus Montensis et Namucensis

1) et *chartulare.* 2) *sic chartul.* 3) solidi *chartul.*

prepositus. — *Reiffenberg Monuments etc. I,* 319 *sq. Originale in tabulario Montensi (Trésorerie des chartes Nr.* 7*) inspeximus.* **16.**

1195. *Mai. Montibus in monasterio S. Waldetrudis. Heinricus castellanus Montensis remisit in manus Balduini V. quidquid habebat in Offies, qui id cedit Hospitali Ierosolimitano sub annuo censu* 20 *solidorum dando ecclesiae S. Waldetrudis. Inter fideles comitis Hainoensis testis commemoratur* Gillebertus Sancti Germani Montensis prepositus, *inter testes ecclesiae S. Waldetrudis Montensis* Gillebertus viceprepositus et custos et canonicus. — *Devillers l. c. II,* 50 *sq. Originale habetur in tabulario Montensi, fond S. Waudru, Mons* 752. **17.**

1195. *Dec.* 8. *(Montibus.) Balduinus V. cum Montensis ecclesiae dominus et abbas esset et de iure abbatiae in maiori parte allodiorum cum ipsa ecclesia participaret, recognovit et confirmavit quod ipse et successores Montensem ecclesiam a constagiis, quae a summo pontifice et eius cardinalibus et legatis et a domino Remensi archiepiscopo et a domino Cameracensi quandocunque requiruntur, quae quidem gistae vel porsonia dicuntur, prorsus debeant liberare, et si necesse fuerit pro ipsa ecclesia constagia illa exsolvere. Inter testes:* Gislebertus prepositus S. Germani Montensis. *Inter testes ecclesiae:* Gislebertus predictus ipsius ecclesiae viceprepositus et custos. — *Originale invenitur in archivo Montensi, fond S. Waudru, Mons* 733. **18.**

1195. *Dec.* 8. *Balduinus V. pro ecclesia S. Waldetrudis.* — De hominibus ipsius comitis testes: Gislebertus prepositus S. Germani Montensis. — *Duvivier l. c. p.* 657 *sq. Nr.* 152. **19.**

1195. *Dec.* 8. *Balduinus V. fundat ac dotat altare S. Iacobi in Montensi S. Waldetrudis basilica.* — De hominibus comitis testes: Gislebertus prepositus S. Germani Montensis. — De ecclesia testes: — Gislebertus predictus ipsius ecclesie viceprepositus et custos. — *In transsumpto apud Miraeum I,* 107—109. *Originale extat in archivo Montensi, Trésorerie des chartes Nr.* 8. **20.**

1195. *Dec.* 8. *Balduinus V. ecclesiae Condatensi b. Mariae in Hannonia benefacit.* — De hominibus ipsius comitis testes: Gislebertus Montensis praepositus. *Miraeus I,* 721. **21.**

1195. *Dec.* 13. *(Montibus.) Balduinus V. in capella sua, quam Valencenis in honore S. Mariae construxit, canonicos instituit. Inter testes* Gislebertus Montensis prepositus. — *Miraeus II,* 981. *Duvivier l. c. p.* 658 *sqq. Nr.* 153. **22.**

1195. *Dec. Balduinus V. donat abbatiae Alnensi sex villas. Inter testes:* Gislebertus Montensis prepositus. — *Devillers l. c. I,* 263 *sqq.* **23.**

1195. *Dec. Balduinus V. reddit abbatiae Altimontensi nemora in locis Harbenchons et Erfrenval. Inter testes:* Gislebertus Montensis prepositus. — *Devillers l. c. III,* 138 *sq.* **24.**

1195. *s. d. et l. Balduinus V. Almanno, Wilhelmi fratris sui filio praebendam unam ecclesiae S. Albani Namucensis confert, eiusque sectionem in duas portiones decernit. Inter testes:* Gillebertus ipsius ecclesie prepositus et custos. — *Miraeus I,* 295. *Invenitur etiam in chartulario S. Albani in tabulario Bruxellensi asservato f.* 39, *quod inspeximus.* **25.**

1196. *Febr. Balduinus VI. confirmat diploma patris de constagiis pro ecclesia S. Waldetrudis solvendis. Inter testes:* Gislebertus prepositus ecclesie S. Germani. *Inter testes ecclesiae S. Waldetrudis:* Gislebertus predictus, ipsius ecclesie viceprepositus et custos. — *Transsumptum in archivo Montensi, fond S. Waudru, Mons Nr.* 755. **26.**

1196. *Febr. Balduinus VI. pronuntiat quod Nicolaus Sancti Germani in Montibus praepositus allodia iniuste possessa ecclesiae sanctae Waldetrudis Montensi restituerit. Inter testes commemoratur:* Gislebertus prepositus S. Germani, eiusdem ecclesie custos. — *Duvivier l. c. p.* 663 *sq. Nr.* 155. **27.**

1196. *Febr. Balduinus VI. pro ecclesia S. Waldetrudis de bonis in Hiung et de bonis olim ab Heinrico castellano Montensi, Balduini castellani filio, Balduino concessis et ab eodem ecclesiae S. Waldetrudis datis. Hic inveniuntur etiam haec verba:* Ad hec ipsius *(sc. Ierosolimitani)* Hospitalis conventus in Francia patri meo intuitu karitatis concessit, quod in ecclesia sua de Offiis quaqua ebdomada, dum viveret pater meus, pro ipsius salute duas missas de beata Maria, post decessum vero ipsius duas missas pro salute anime eius quaqua ebdomada perpetuo celebrari faciet. — *Inter testes commemoratur:* Gislebertus prepositus S. Germani, eiusdem ecclesie *(sc. S. Waldetrudis)* custos. — *Originale asservatur in archivo Montensi, fond St. Waudru, Hion Nr.* 4. **28.**

1196. *Febr. Balduinus VI. confirmat chartam patris de altare S. Iacobi in ecclesia S. Waldetrudis fundato. Inter testes invenitur:* Ghislebertus prepositus S. Germani, eiusdem ecclesie custos. — *Miraeus I,* 109 *sq. Duvivier l. c. p.* 660—663. *Nr.* 154. *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique. III. a.* 1866. *p.* 477—480. **29.**

1197. *Balduinus VI. donat ecclesiae S. Waldetrudis quasdam terras in potestate de Camberone, villam S. Vincentii, et annuos census in potestate de villa Lumbisa. Inter testes ecclesiae Montensis legitur:* Gillebertus prepositus S. Germani, custos et canonicus beate Waldetrudis, *inter eos curiae:* Gillebertus prepositus Montensis. — *Originale extat in archivo Montensi, fond S. Waudru, Mons Nr.* 615. **30.**

1197. *Balduinus VI. monasterio S. Dionysii prope Montes benefacit. Testis*: Gillebertus prepositus Montensis. — *Miraeus I,* 722 *sq.* **31.**

1197. *Balduinus VI. confirmat possessiones abbatiae Dunensis.* — Actum in monasterio de Dunis. — Signum Gilberti praepositi de Montibus. — *Miraeus II,* 1320 *sq.* **32.**

1198. *Balduinus VI. abbatiae S. Dionysii prope Montes benefacit. Inter testes invenitur:* Gillebertus praepositus S. Germani in Montibus. — *Miraeus I,* 723. **33.**

1198. *Philippus comes et marchio Namucensis erigit decanatum in ecclesia collegiata S. Petri Namucensi. Inter testes de ecclesia S. Petri legitur:* Gillebertus custos, *inter testes ecclesiae beatae Mariae:* Gillebertus abbas, *inter eos ecclesiae S. Albani:* Gillebertus prepositus. — *Miraeus II,* 1203 *sq. valde mendose. Originale extat in archivo Namucensi, cf. inter Adnexa relationem de infeodatione comitatus Namucensis.* **34.**

1198. *Recognitio capituli Sonegiensis in Hannonia pro variis beneficiis a Balduino comite et Maria eiusdem uxore receptis, necnon fundatio eorum anniversarii. Inter testes:* Gillebertus S. Germani in Montibus prepositus. — *Miraeus III,* 67 *sq., Martène et Durand Coll. I,* 1018 *sqq. Originale extat in archivo Montensi, Trésorerie des chartes Nr.* 9. **35.**

1201. *Montibus in thesauraria S. Waldetrudis. Balduinus VI. donat ecclesiae S. Waldetrudis plures servos et ancillas sub onere anniversarii. In hac charta leguntur haec:* — Eiusdem autem ecclesie custos Gillebertus, prepositus S. Germani, fidelis meus, de mera liberalitate et gratia 25 solidos denariorum, quos a me annuatim in natali Domini habebat, de censu ad custodiam Montensis ecclesie pertinente pro villa Eugiis, in proprietatem et communitatem ipsius ecclesie per manum meam resignavit. De quibus medietas in anniversarium meum, et medietas in anniversarium dilecte coniugis mee Marie Flandrensis et Hainonensis comitisse perpetuo distribuatur in prebendas ecclesie. Assignavit quoque ecclesie idem Gillebertus custos unum modium segetis annuatim in sua parte decime de Eugiis per ecclesiam per-

cipiendum et in panem convertendum, et die cuiusque anniversarii medietatem pauperibus erogandum. Dum autem vixerimus, denarii illi et seges modo quo predictum est distribuentur in praebendas et pauperes die festo assumptionis b. Marie. — *Miraeus III,* 365 *sq. Reiffenberg Monuments etc. I,* 337 *sq. Compte rendu de la commiss. d'hist. II,* 5, 236. — *Originale habetur in archivo Montensi, Trésor. des chartes Nr.* 11. **36.**

1201. *apud Gerarmont. Balduinus VI. suscipit advocatiam monasterii Ninivensis.* — Signum Gisleberti prepositi de Mons. — *Miraeus I,* 562. **37.**

1206. *Capitulum ecclesiae S. Waldetrudis declarat quod Robertus de Harvenc, canonicus Leodiensis, omnem hereditatem suam et proprietatem Montibus et in tota potestate Montensi, ecclesiae concesserit. Inter testes:* Gillebertus prepositus S. Germani. — *Originale in archivo Montensi, fond S. Waudru, Mons N.* 597. **38.**

1206. *Capitulum ecclesiae S. Waldetrudis declarat, quod Nicolaus de Frameriis, S. Germani Montensis canonicus, mansuras suas Montibus infra fossatum sitas sibi vendiderit, cum assensu heredum suorum. Inter testes:* Gillebertus prepositus S. Germani. — *Originale in archivo Montensi, fond S. Waudru, Mons* 598. **39.**

1207. *Aug. Philippus marchio Namucensis pro ecclesia Andennensi.* — Testes quoque clerici mei fideles: Gillebertus abbas beate Marie in Namuco, prepositus Montensis. — *Originale in archivo Namucensi.* **40.**

1209. *Oct. Capitulum S. Waldetrudis concedit Heinrico I. duci Lotharingiae eiusque coniugi Mathildae, quod post eorum decessum anniversaria pro animabus suis perpetuo tam in vigiliis quam in commendationibus missae celebrare debeat. Inter testes:* Gillebertus prepositus S. Germani Montensis. — *Cartularium ducum Lotharingiae in archivo Bruxellensi, Chambres des Comptes I. fol.* 39. **41.**

1209. *Oct. Pactum inter Heinricum I. Lotharingiae ducem et ecclesiam S. Waldetrudis Montensem super constructione oppidi Herentalensis. Inter testes:* Gillebertus prepositus S. Germani Montensis. — *Miraeus I,* 197. **42.**

1210. *Mart.* 6. Ego Gillebertus prepositus, Petrus decanus et capitulum ecclesie sancti Albani in Namuco notum facimus universis, presentibus pariter et futuris, quod nos domino nostro Philippo marchioni Namucensi unanimiter concedimus et benigne omnium culturarum suarum, que sunt apud Anhee citra Mosam, nonam partem, exceptis illis cul-

turis, quas ipse dedit Valeto de Anhee, et nos ex hoc bonum habemus excambium. Precamur igitur dominum Leodiensem episcopum ut id scripto et sigillo suo confirmare dignetur. Datum feria 6. ante Invocavit me, mense Martio, a. D. 1209. — *Ex chartulario S. Albani in archivo Namucensi asservato f. 7'. Nr. 22.* **43.**

1210. In nomine Domini. Ego Philippus marchio Namucensis notum facio universis tam presentibus quam futuris, quod capitulum S. Albani Namucensis concessit Gilleberto preposito suo, fideli meo, omnia nemora tam maiora quam minora, tam ad communitatem suam quam ad preposituram spectantia, vendenda et extirpanda, aut in terram arabilem convertenda et ad census et redditus meliore commodo habenda, ut inde medietas permaneat ad beneficium et feodum preposilure illius, aliam vero medietatem nomine ecclesie habeat ipse Gillebertus prepositus quoad vixerit et preposituram illam tenuerit. Post eius vero decessum illa medietas redeat sine detrimento aliquo vel contradictione ad communitatem prebendarum Sancti Albani. Ut autem hoc ratum habeatur et inviolatum permaneat scripto presente et sigillo meo cum predicte ecclesie et predicti prepositi sigillis idem confirmari decrevi. Actum a. verbi inc. 1210. — *Ex eodem chartulario f. 7. Nr. 20.* **44.**

1210. In nomine Domini. Ego Philippus marchio Namucensis notum facio universis tam presentibus quam futuris, quod fidelis meus Gillibertus, prepositus ecclesie sancti Albani in Namuco, de mera liberalitate concessit ecclesie eidem et mea interveniente peticione firmavit, ut omnes ecclesie cum altaribus et bonis suis ad donationem prepositi et canonicorum S. Albani pertinentes cedant perpetuo in communitatem et augmentum prebendarum S. Albani, postponendo et annichilando redditus caponum et denariorum, quos quedam ecclesie prefate debebant annuatim preposito S. Albani. Et earum fructus et proventus convertantur in cotidianam distributionem eis, qui matutinis interfuerint et in dormitorio iacuerint, in quibus prepositus et decanus S. Albani in horis predictis interfuerint duplicem habebunt portionem. Ut autem hec rata habeantur et inviolata observentur scripti presentis annotatione et sigilli mei appositione cum sepedicti et sepenominati prepositi sigillis eadem confirmari decrevi. Actum anno verbi incarnati 1210. — *Ibidem f. 8'. Nr. 28.* **45.**

1211. *Mart.* 11. *apud Ath. Philippus marchio Namucensis confirmat quod Gislenus decimam de Mommegies dona-*

verit abbatiae Alnensi. — Actum apud Ath, vigilia S. Gregorii, mense Marcio, a. verbi inc. 1210. — *Inter testes:* Gislebertus prepositus Montensis. — *Devillers l. c. p.* 197. *Nr.* 680. **46.**

1211. *Sept.* 25. *Valencenis. Walterus de Fontanis allodium suum Busutum tradidit Philippo marchioni Namucensi. Inter testes:* Gilebertus prepositus Montensis. Actum Valencenis in aula, dominica ante S. Remigii, a. v. i. 1211. — *Reiffenberg Monuments I. p.* 132 *sq.* **47.**

1212. *Oct.* 6. *Philippus marchio Namucensis concedit ecclesiae S. Albani beneficium sacerdotale et statuit in eadem ecclesia quindecim libras Hanoniensis monetae singulis annis percipiendas in denariis feodi sui apud Bincium in purificatione sanctae Mariae. Inter testes legitur:* Gillebertus Montensis ac Namucensis prepositus. — *Ex chartul. S. Albani arch. Namuc. f.* 7'. *Nr.* 24. **48.**

1212. *Oct.* 6. *et* 12. *apud Blaton. Philippus marchio Namucensis quum infirmitati succumberet apud Blaton, feria* 6. *post festum S. Remigii (Oct.* 6.*) a.* 1212, *requisitus a Nicholao de Condato et Balduino de Lobiis, protestatus est, quod hi duo nullam pecuniam vel aliquas a se vel per se haberent in custodia, astante inter alios G(isleberto) praeposito Montensi. Id repetit sequenti sabbato post festum S. Remigii (Oct.* 13.*) astante iterum cum aliis G(isleberto) praeposito Montensi.* — Actum predicta die sabbati apud Blaton a. 1212. — *Devillers l. c. III,* 182 *sq.* **49.**

1213. *Namuci, in capitulo S. Albani. G(islebertus) praepositus, P(etrus) decanus et capitulum S. Albani concesserunt villicis et scabinis Namucensibus super allodium suum quod erat iuxta Sanctum Remigium appenticium facere, sub quo propter iniurias aeris placita sua quietius agere possent, ea tamen conditione, quod quandocunque ecclesiae placuerit illud sine aliqua contradictione ab eis vel ab ipsa ecclesia amoveatur, et quod ecclesia non solvet pro hac amotione et impensis eiusdem aliquid. — Ex chartul. S. Albani archivi Namucensis f.* 11'. *Nr.* 44. **50.**

1214. *Namuci. Charta G(isleberti) praepositi, Petri decani et capituli S. Albani super silvam Erakanoit secus Wotain iuxta Namucum sita. — Ibidem f.* 9'. *Nr.* 35. **51.**

1218. *Gillebertus praepositus et totum capitulum S. Germani Montensis notificat quod Sophia de Haweng concanonica beatae Waldetrudis quarundam mansurarum census et redditus quosdam a Radulfo Gossuini calcearii quondam filio acquisierit pro ecclesia S. Germani et ecclesia S. Walde-*

trudis. — *Inter testes:* Ego Gillebertus prepositus. — *Originale extat in archivo Montensi, fond S. Waudru, Mons Nr.* 599. **52.**

1221. *Sept. Namuci in capitulo S. Albani. G(islebertus) praepositus, H(ugo) decanus et capitulum S. Albani de investitura Alardi cellerarii sui in quibusdam domibus ab eo constructis.* — *Chartul. S. Albani archivi Namuc. f.* 10 *Nr.* 37. **53.**

1221. *Oct.* 9. *Philippus II. marchio Namucensis ecclesiam S. Albani Namucensem dotat. Inter testes commemoratur:* Gillebertus praepositus S. Albani. — *Miraeus I,* 300. **54.**

1223. *Mart.* 26. Gillebertus prepositus, Hugo decanus et totum capitulum S. Albani Namucensis uuiversis presentibus et futuris in perpetuum. Noverint quod communi assensu et consilio statuimus ut nemus nostrum, quod Marcha dicebatur, tam ad prebendas quam ad prepositaram ecclesie nostre pertinens, extirparetur et in terras arabiles converteretur et ad excolendum hominibus traderetur sub annuo censu et reddita quinque denariorum Namucensium et unius caponis pro singulis boneriis, ita quod medietas illorum censuum et reddituum ad communitatem prebendarum nostrarum perpetuo consistat, alia vero medietas ad beneficium prepositure remaneat. Hoc addito quod ego Gillebertus dictus prepositus pleno consensu et benigno favore dicti capituli medietatem ad prebendas pertinentem tota vita mea possidebo et post decessum meum ad prebendas revertetur. De predicto quidem nemore sub annuo et redditu prefato concessimus 12 boneria Laurentio de Bretinio, Godescalcoque fratri eius 12 boneria, Balduino de Bretinio 2 boneria, et Garchivo fratri eius 4 boneria, Marcello 2 boneria, Lamberto vero sacerdoti 16 boneria. Ut autem hoc ratum habeatur sigillo Sancti Albani id firmatum est. Ego quoque G. prepositus eidem scripto sigillum meum apposui. Datum anno gratie 1222. in crastino annuntiationis beate Marie. — *Ex chartulario Geronsart, membranaceo s. XIV. in archivo Namucensi asservato, fol.* 12. **55.**

§. **2.** *Gislebertus*[1] *quando natus sit, prorsus ignoratur, sed quum eum iam anno* 1175 *capellanum comitis Balduini V. inveniamus*[2], *non longe a vero aberrabimus, si ei tunc aetatem fere viginti quinque annorum vindicamus. Sicut ipse testatur*[3], *a pueritia*

1) In originalibus nomen *Gislebertus* et *Gillebertus* legitur. 2) Reg. 1.
3) Vide in annexis *Ministeria curiae Hanoniensis.*

sua in curia Hanoniensi usque ad senilem aetatem educatus fuerat, et grato animo se comitis Balduini V. alumnum profitetur[1]. *Nec comitem, dum supererat, reliquit, sed fidelis executor negotiorum primum cancellarii munere functus est, tum autem ad maiora provectus, atque legatus saepius ad imperatorem missus, non ultimus effecit, ut Balduinus ad fastigium potestatis tandem sit promotus, quod tenuerat veluti comes Hanoniensis, Flandrensis, marchio Namucensis ac princeps imperii. Ex regestis, supra collectis, elucet, Gislebertum iam anno* 1175 *cancellarium fuisse*[2], *anno* 1178 *expresse hoc titulo laudatur*[3], *inde ab anno* 1180 *usque ad annum* 1183 *Balduinus eum secundum notarium suum nominat*[4], *in chartis usque ad comitis obitum expeditis et in chronico vel notarius vel cancellarius appellatur, talemque eum non solum in Hanonia sed etiam in Namuco, postquam haec marchia comitatui Hanoniensi addita est, habemus*[5]. *Clericus ex professione, iam anno* 1183 *canonicatum in ecclesia S. Petri Namucensi nactus erat*[6]. *Sic bene praeparatus, mox in palaestram politicam, ut ita dicamus, descendit. Sed quid opus omnia hic repetere, quum ipse nobis dilucide repraesentet varia fata studiaque, quibus detentus fuerit; quum, qui comitis, principis illustris, actibus tam in prosperis quam in adversis fere omnibus interfuerat*[7], *nobis graviores res a se gestas ipse exponat. Satis sit pauca tantum hic allegare, ita quidem, ut ratione temporis et loci praesertim habita, eum prosequamur vel in itineribus vel in curia domini sui versantem.*

Pro maiori parte vita politica Gisleberti, quoad ex fontibus perspicere licet, in variis de hereditate Namucensi occupanda negotiis versatur. Iam anno 1183.[8]

1) V. Chron. fol. 100′. Citamus secundum folia codicis Parisiensis in margine adnotata. 2) Reg. 1. 3) Reg. 2. 4) Reg. 3. 4. 5. 6. 9. 5) Reg. 12. 6) Reg. 7. 7) Chron. f. 102. 8) De anno vide infra f. 42 et notam nostram.

mense Aprili signat de eadem re confecta diplomata Heinrici comitis Namucensis et Rodulfi episcopi Leodiensis. Anno 1184. mense Maio exeunte una cum domino suo, comite Balduino, Maguntiam profectus, celeberrimae illi curiae interfuit, ubi Fridericus I. imperator splendorem maiestatis suae ita exhibuit clarum, quod poetae eam carminibus suis celebrarent. Noster autem inter gaudia tractavit res severiores, post varia consilia cum fidelibus imperatoris, inter quos Godefridus cancellarius, Radulfus protonotarius, Wernerus de Bollanden, Cuno de Minzenberch, Heinricus comes de Dietz nominantur, Fridericus imperator diploma expedire fecit, quo successionem in comitatu Namucensi Balduino promisit[1]. *Gislebertus declarat hanc chartam secundum suam ordinationem esse redactam, id est ipse eam composuit; sed non ibidem inter testes comitis commemoratur. Cuius momenti haec imperialis promissio fuisset, elucet, nam nunc imperium in finibus suis fautorem tutoremque nactus erat fervidum potentemque, qui praesertim contra regem Francorum positus Germanicas res tuiturus erat; comes econtra, adhuc pro comitatu Hanoniensi nil nisi homo ligius episcopi Leodiensis, se futurum principem imperii videbat.*

Statim contra hanc conventionem variae diutinaeque machinationes exsurgebant, non minima ex parte ab Heinrico Namucensi ipso commotae. Iterata igitur vice Noster imperatorem adiit, primo anno 1187.[2] *mense Maio apud Tullum Leucorum, tum eodem anno mense Augusto*[3] *apud Wormatiam, ubi imperator quae iam promisisse comiti Hanoniensi, asseruit se servaturum, nec dum viveret permissurum, quod Heinricus comes Campaniensis vel aliquis potens Francorum comiti Namucensi succederet*[4]. *Eodem anno, mense Novembri exeunte, Gislebertus dominum suum comitatus colloquio quod inter Fridericum imperatorem*

1) V. Chron. ad a. 1184. f. 46. 2) f. 58. 3) f. 58'. 4) f. 59.

Philippumque regem Franciae habebatur[1], *intererat, et paulo post se inter testes iudicii*[2], *de his qui possessiones aliorum iniuste usurpent et detineant, a consiliariis curiae imperialis prolati, citat*[3]. *Anno* 1188. *mense Maio una cum Balduino comite videtur fuisse apud Seligenstadt*[4], *ubi Heinricus rex simulque pater eius privilegium de successione Namucensi renovaverunt. Aestate vero eiusdem anni dominum suum castellum Namucense expugnantem totamque illam provinciam devastantem comitatus est*[5], *mense Septembri adiit, a comite destinatus, Heinricum regem Francofurti morantem*[6], *ab eodem impetrat, ut diem constitueret Balduino apud Altenburg. Quo termino appropiante, comes inimicitiis quae praecipue ab Heinrico comite Campaniensi movebantur, impeditus, in propria persona curiam adire non poterat, sed misit legatos Gossuinum de Tulin et Gislebertum*[7]. *Qui Maguntiam profecti, certiores facti imperatorem regemque Erfordiae commorari et inde die tertia recessuros, celerioribus itineribus eodem se transtulerunt. Iam aderat legatus comitis Campaniensis, Petrus videlicet episcopus Tullensis, qui quamvis magnam pecuniae summam promitteret, si imperator, rex curiave domino suo fautores extiterint, tamen ad propositum venire non valebat, quin immo, quae a legatis Hanoniensibus offerebantur, summae argenti minores accipiebantur, eisque datum est in mandatis, ut comiti Balduino renunciarent, quatenus ad negotium prorsus peragendum sese ipsum praesentaret imperatori. Hac de re diplomate expedito, nuntii domum reversi sunt. Gislebertus testatur se pro hoc negotio renunciasse duabus a se tantummodo possessis praebendis easque dedisse duobus viris in curia existentibus*[8]. *Sed inde non tulit incommodum, quoniam comes ei conferebat praeposituram S. Germani Montensis, in ecclesia S. Walde-*

1) inter Ivoy et Mouzon. 2) apud Virton. 3) f. 60. 4) f. 62. 5) f. 65. 6) f. 68. 7) f. 69. 8) f. 69'.

trudis Montensi custodiam et praebendam, in ecclesia S. Albani Namucensi praepositurum, custodiam et praebendam, in Sonegiensi, Condatensi, Melbodiensi ecclesiis praebendas, etiam postea apud episcopum Leodiensem Albertum II. effecit, quod obtineret S. Mariae Namucensis abbatiam, id est donationem praebendarum. In fine eiusdem anni Balduinum comitem ad curiam imperialem proficiscentem comitatus est. Tunc comes homo ligius princepsque imperii effectus, recepit ab imperatore in feodo totam comitatus Namucensis Lusceleburgensis possessionem.

Anno 1189. *circa mensem Iulium Gislebertum iterum in curia Heinrici regis invenimus, quo reducat Balduinum iuniorem. Mense Septembri autem legatus regem iterum adiit pro compositione inter comitem Balduinum et comitem Campaniensem de successione, mediante rege Francorum Philippo instituta, confirmanda ex parte regis Romanorum. Tandem quum anno* 1190. *comes Namucensis et Balduinus pacati essent inter se, Gislebertus mense Septembri ad curiam Heinrici regis Hallae in Suevia celebrandam profectus est, ibique a rege et principibus, non obstante novi ducis Brabantiae Heinrici contradictione, obtinuit, quod nunc palam Balduinus proclamaretur princeps imperii et marchio Namucensis, eique privilegium hac de re daretur festo S. Michaelis in civitate Augusta*[1]. *Quod privilegium Noster redux comiti Namuci obtulit. — Sic grave negotium ad finem felicissimum est redactum, et Balduinus comes in initio diplomatis cuiusdam, paulo post anno* 1192. *dati, paucis verbis declarat fidelibus suis rei eventum*[2].

Iam supra allegavimus comites Hanonienses pro Hanonia homines ligios episcopi Leodiensis extitisse. Quid mirum quod quaqua vice, quum episcopus mortuus et novus eligendus erat, quam maxime intererat comitibus, ut eligeretur vir idoneus favorabilisque.

1) Cfr. fol. 76. 77. 2) Reg. 12.

Mortuo autem anno 1191. *episcopo Radulfo, partes diversae inter se de successore constituendo contendebant, Brabantina Albertum Lovaniensem, altera cui et imperator et comes Balduinus favebant, Albertum de Reteste praeferebat. Sedes Cameracensis eo tempore similiter vacabat. Ad haec duo negotia promovenda Gislebertus una cum Walcero candidato Cameracensi iter arripuit, Teutoniam peragravit, Italiam intrat et Burgi Sancti Domnini rumores de morte comitis Flandrensis, in terra sancta defuncti, accepit. Quos per festinum cursorem statim domino suo communicans, iter coeptum peragit, imperatorem mense Septembri Reate invenit*[1]. *Imperator ibidem privilegium de Namucensi successione datum, nunc ex imperiali auctoritate renovari et aurea bulla sigillari fecit, simulque responsionem de episcopatibus Leodiensi et Cameracensi dans, declaravit se nemini alii quam comiti Haoniensi gratiam suam de comitatu Flandriae adipiscendo adhibiturum*[2]. *Rediens autem Gislebertus comitem Balduinum invenit mense Octobri Atrebati. Pro eisdem negotiis iterum inter legatos ad imperatorem mense Decembri missos et Wormatiae*[3] *et Hagenoae*[4] *Noster occurrit.*

Hucusque Gislebertum chronico duce sequi possumus. Non dubitamus quin ultra adfuerit comiti, et ex diversis diplomatibus ubi testis commemoratur, coniicere licet eum ad latus morientis domini adstitisse. Certe nunquam postea ut cancellarius citatur, ut certum sit eum solummodo ecclesiasticis suis officiis vacasse, et anno 1200. *eum non reperimus inter testes duarum illarum celeberrimarum chartarum, quibus Balduinus VI. pacis successionisque in feodis institutiones una cum magna nobilium Hanoniensium multitudine constituerat. Anno* 1201. *de villa Eugiis Gislebertus donat ecclesiae sanctae Waldetrudis viginti quinque solidos et unum modium segetis annuatim*

1) f. 79'. 2) f. 80. 3) f. 81. 4) f. 81'.

solvendum. Occurrit tum in nostris regestis saepius. Decessit autem secundum Necrologium Sanctae Waldetrudis Kalendis Septembris[1], *certe inter annos* 1223 *et* 1225, *quum anno* 1226. *mense Ianuario iam Nicolaus laudetur praepositus ecclesiae S. Germani Montensis*[2].

Haec est summa vitae. De moribus pauca alleganda. Domino suo, comiti Balduino V. semper fidelis, patriam amans, amborum extitit promotor; magnam partem Europae peragravit, varios variarum gentium hominumque cognovit mores. Attamen sibi servavit semper constantiam animae, iustus etiam in inimicos, non tacet de amicorum malefactis. Cum multis magnisque viris tam vitae consuetudine, quam variis intercedentibus vicissitudinibus arcte coniunctus erat. Supervixit longe domino, Balduinum VI. ad imperialem Constantinopolitanum thronum elevatum videbat, mortuus est iusto tempore, antequam patriae suae, quam magna ex parte construere adiuvit, potentia dilaberetur.

§. 3. *De scriptis breves erimus. Cancellarius multa certe diplomata redegit, quae tamen scripta non sunt nominanda. Chronicon et Ministeria curiae Hanoniensis restant. De ministeriis videndum inter Appendices. Chronicon ante annum* 1200. *non composuit, nam Hugonem episcopum commemorat*[3], *qui hoc demum anno ad sedem Leodiensem promotus erat. Quem finem sibi proposuerit in principio operis his annuntiat verbis:* Cum de gestis et genealogia dominorum comitum Hanoniensium imperatorumque quorumdam Romanorum et Constantinopolitanorum et regum Francorum, Iherosolimitanorum et Sicilie et Anglorum, multorum quoque principum et aliorum

1) V. Appendices. 2) Originale archivi Montensis, fond S. Waudru, Mons Nr. 750. *Nicholaus prepositus, Iohannes decanus totumque Beati Germani Montensis capitulum* de lite quadam cum ecclesia S. Waldetrudis. *Actum a.* 1225. *mense Ianuario.* 3) fol. 17'.

nobilium cum ipsis comitibus sub brevitate dicere proposuerimus, ab Hermanno comite, qui post quamplures comites comitatum Hanoniensem iure hereditario possedit, et cum eius uxore Richilde comitissa, muliere prudentissima ac potentissima, inicium habere volumus, ut inde ad Balduinum comitem — et ad eius successores lucidius transire possimus. *Sed quod indicavit non absolvit. Exorsus est cum variis bellis, quae Richildis gessit contra Robertum Frisonem, allegat consuetudines et iura ecclesiae S. Waldetrudis Montensis, verba fecit de crucigerorum expeditionibus et de recuperatione terrae sanctae, dat amplas comitum familiarumque nobilium genealogias; tacet autem de successoribus. Inducimur igitur ad opinionem, Chronicon, sicuti in praesenti id habemus, nil esse nisi primam redactionem ab auctore confectam, haec enim dicit*[1]*:* redeamus inde ad Richeldem comitissam, *et ne verbum quidem amplius de ea habet; allegare vult chartam pacis Valencenensis*[2], *nec allegat; demum privilegia imperialia transscripta in sequentibus inveniri profitetur*[3], *nec inveniuntur. Chronicon, quale nunc manibus teritur, duabus constat partibus, quarum primam introductionem nominare possimus. Hic non respicit ordinem chronologicum. Cum anno* 1168. *autem exordium facit narrandi, et deinceps secundum annorum seriem filum texuit orationis. Certe ab hoc anno usque narrat quae viderat, quibus interfuerat ipse. Versus finem chronici haec de opere suo profitetur:* Haec omnia conscripta a Gisleberto, huius comitis clerico, scripto commendata sunt, qui gesta quorundam imperatorum et regum, et comitum Hanoniensium et quorundam comitum Flandrensium, qui predecesserant, ex scriptis ecclesiarum quamplurium collegerat, et his iura beate Waldetrudis amiscuerat, et huius comitis Hanoniensis, principis illustris, actibus tam in prosperitate quam adversitate fere omnibus

1) f. 10. 2) f. 21. 3) f. 79'.

interfuerat[1]. *Indicat taliter fontes suos*[2], *sed quoad chronica non felices in eis detegendis fuimus. Eodem modo res se habet de consuetudinibus ecclesiae S. Waldetrudis. Contra pro diplomatibus farraginem non exiguam in notis collegimus, quae maior fuisset, si exstitisset integer thesaurus chartarum comitum Hanoniensium, quarum perpaucae tantummodo asservantur in archivo Montensi, ubi eas inspeximus. — Ars scribendi apud Nostrum simplex, quandoque oratoriam pompam sapit, ut in exclamatione de infortunato castro Lembecha*[3]*; digressiones saepius, ter hoc modo institutae, ut postea filum eisdem fere verbis denuo exciperetur, quibus ante digressionem usus erat auctor*[4]. *In prima parte errores multi variique, in secunda fere nulli, quos ubique, quoad potuimus, religiose adnotavimus.*

§. 4. *Codex unicus nobis servavit Chronicon integrum. Est autem* 1) *Sanctae Waldetrudis Montensis, nunc bibliothecae imperialis Parisiensis, Ms. Latin.* 11,105 *(Suppl. Lat.* 240*), chartaceus, formae octavae, saeculo XV. scriptus. Post quaedam folia vacua relicta, quorum quinto inscriptum est* Appartenant au chapitre de Ste. Waudru 406, *sequitur Chronicon Egmundanum. Textus, qualis hic continetur, admodum bonus, tamen lacunis parvis verbisque perversis non uno loco corruptus est, ita ut remedium hauriendum esset*

2) *ex Iacobi de Guisia Annalibus Hannoniae, in quibus fere totum continetur Gisleberti opus exscriptum*[5], *et ut verisimile est, ex eodem exemplari, quod fons est codicis Sanctae Waldetrudis. Adhibuimus autem non editionem a marchione Fortia procuratam,*

1) f. 102. 2) Cfr. quoque f. 54': *Robertus de Bona — qui in multis regionibus multa gesserat mirabilia, unde adhuc quaedam scripta sunt.* 3) f. 42'. 4) Cfr. f. 6: *Statutum fuit equidem*, et fol. 7; fol. 7: *ab his que a domino papa* et foll. 8'. 9; fol. 10': *Iherusalem — Armenia — tenebatur*, et fol. 11'. 5) V. Annales nostros IX, 366 sq.

sed ipsum codicem Parisiensem Nr. 5995, *membranaceum saec. XV. in folio, quem aeque ac codicem* 1. *Berolinum missum contulimus ipsi.*

Editiones exstant duae:

I. Gisleberti Balduini quinti Hannoniae comitis cancellarii chronica Hannoniae, nunc primum edita cura et studio marchionis Du Chasteler, Bruxellensis academiae socii. Accedunt notae altero volumine comprehensae. Bruxellis typis Emmanuelis Flon. MDCCLXXXIV. *in* 4°. — *Editor eodem codice manuscripto, quo nos, usus est*[1]. *Attamen editio multa movet desideria, textus aliquantum corruptus, abbreviationes saepius non intellectae, notae omnes desiderantur, quas, quamvis numeri earum ubivis iam in marginibus additi sint, nunquam esse confectas credam*[2].

II. Multo perfectior est editio in collectione Bouquetiana XIII, 542—580. *XVIII,* 363—430. *Adepti sunt editores a marchione Du Chasteler copiam prioris partis (ubi tamen ex eorum instituto quaedam omiserunt), in volumine XVIII. secundum editionem primariam repetierunt opus passim ex Iacobo de Guisia correctum, ubivis notas adiiciebant, quarum aliquas repetimus.*

In usum suum verterunt Nostrum auctor chronici Balduini[3], *Aegidius Aureaevallensis cap.* 3, *Balduinus*

1) Attamen alterius codicis, nunc latentis habebat notitiam. Habemus hac de re litteras viri beatae memoriae De Ram, olim rectoris universitatis Lovaniensis, a. 1864 ad Pertzium directas, in quibus haec: „Dans un rapport du 22. Mars 1784, adressé au comte de Belgioso, il dit que l'impression de Gislebert est achevée, mais qu'il en retarde la publication pour vérifier au Ms. qu'on m'assure, ajoute-t-il, être plus ancien que celui que les dames chanoinesses de Ste. Waudru ont bien voulu me confier.“ Quibus conditionibus codex Sanctae Waldetrudis datus sit marchioni supradicto docet resolutio capituli, quam luci dedit Devillers l. c. I. in glossario p. XXVII. 2) V. eius praefationem ad finem; de historia editionis v. quoque Devillers l. c. I. p. XXVII sq. 3) Cfr. Annales nostros IX, 369 sqq. Hoc de chronico in praefatione ad Balduini de Avennis genealogias longius disputandum erit.

de Avennis, auctor chronici Gallica lingua conscripti quod edidit v. d. Augustinus Lacroix sub titulo Chronique de Mons et du Hainaut[1], *Iacobus de Guisia.*

In nostra editione id praesertim egimus, ut, textu constituto, chronologiam adnotaremus, ubi monendum Gislebertum annum a pascha incepisse, notasque adiiceremus vel historicas vel geographicas.

Scribebamus Bruxellis mense Aprili a. 1868.

W. ARNDT.

Cum de gestis et genealogia dominorum comitum Hanoniensium imperatorumque quorumdam Romanorum et Constantinopolitanorum, et regum Francorum, Iherosolimitanorum et Sicilie et Anglorum, multorum quoque principum et aliorum nobilium cum ipsis comitibus, sub brevitate dicere proposuerimus, ab Hermanno comite qui post quamplures comites comitatum Hanoniensem iure hereditario possedit, et cum eius uxore Richelde comitissa, muliere prudentissima ac potentissima, inicium habere volumus, ut inde ad Balduinum comitem, virum illustrem animosum et prudentem, Balduini comitis et Yolendis comitisse filium, qui uxorem habuit Aelidem comitissam, Montibus in monasterio beate Waldetrudis, in superiori crypta sancti Iohannis baptiste sepultam, — qui quidem comes post multos et inter multos labores bona comitatus sui Hanoniensis ampliavit, et demum Montibus in monasterio beate Waldetrudis in superiori choro sepultus fuit — et ad eius filium Balduinum comitem Hanoniensem et primum marchionem Namurcensem, virum sapientissimum et principem potentissimum — qui ex parte uxoris sue Margharete Flandriam per aliquot annos possedit, defunctusque Montibus in medio monasterio beate Waldetrudis

1) Vide in adnexis.

ante altare beati Iacobi apostoli sepultus fuit — et ad eius successores lucidius transire possimus.

Sciendum igitur quod Hermannus comes, qui comes Montensis dicebatur, quia ipse Mons caput erat et est semperque erit totius Hanonie, uxorem habuit Richildem comitissam, prudentem et viribus pollentem, qui defuncto comite Valencenensi absque proprii corporis herede, tam iure hereditario quam coemptione facta cum quibusdam nobilibus qui in hereditate illa reclamabant, sibi in proprietatem comitatum illum vendicaverunt et ipsum comitatum Valencenensem comitatus Hanoniensis et castri Montensis honori addiderunt, filiumque[1] habuerunt et filiam, qui quidem filius claudus fuisse dicitur. Quibus pueris in sua parvitate manentibus eorum pater Hermannus comes decessit, Richeldis vero
f. 1v. comitissa vidua supervixit et totam terram Hanoniensis comitatus tam de iure dotalicii quam de procuratione puerorum suorum tenuit; que nubsit illustri principi Balduino, comiti Flandrie, Balduini comitis et Aelide comitisse, filie Roberti regis Francorum, filio; qui demum in monasterio Haynoiensis[2] cenobii, quod reedificaverat, sepultus fuit.

Hic equidem Balduinus comes[3] potenter et viriliter Flandriam et Hanoniam possedit, et pro nimia avunculi sui Henrici[4] regis Francorum iuventute Franciam procuravit, et ex uxore sua Richelde duos suscepit filios, Arnulphum scilicet primum et Balduinum secundum, qui post nimios labores in nimia iniquitate a Flandria exheredati fuerunt, et comitatum Hanoniensem sibi in proprietatem retinuerunt. Dum vero Balduinus comes cum uxore sua Richelde et Flandriam et Hanoniam possideret, ipsa Richeldis, mulier astuta, videns primorum puerorum suorum,

1) Rogerium. 2) Hasnon, arrond. de Valenciennes, cant. de St. Amand. 3) Non quidem Balduinus Montensis Flandriam procuravit, sed pater eius Balduinus Insulanus. B. 4) minime, sed Philippi.

quos a comite Hermanno susceperat, in corpore debilitatem[1], ultimosque pueros quos a comite Balduino susceperat, maiori amplectens dilectione, primorum puerorum filium in clericum filiamque in sanctimonialem ordinari fecit, effecitque quod ipse filius clericus episcopatum Catalanensem[2] adeptus est. Perfecitque ipsa Richeldis comitissa cum viro suo Balduino, mediante coemptione et viribus prevalentibus apud primos pueros, quod totum comitatum Hanoniensem tam in allodiis quam in feodis et iusticiis sibi in proprietatem acquisierunt. Terram enim in comitatu Hanoniensi et Valencenensi sitam, que tunc temporis allodium erat, sub principum et nobilium testimoniis adepti sunt, feoda vero que ab imperatore Romanorum tenebantur, scilicet abbatiam, advocatiam Montensis ecclesie, et iusticiam comitatus per dominum imperatorem Romanorum susceperunt. Sicque Balduinus comes Flandrie cum Richelde uxore sua comitatum Hanoniensem proprie et hereditarie possedit.

Balduinus equidem sepedictus dum Flandriam et Hanoniam possidebat, ammonitu divino animatus, cenobium Hanoniense reedificavit, suisque bonis propriis tam in Flandria quam in Hanonia ditavit[3]; cum olim a Hunis destructum fuisset, et eius bona in manus alienas ita devenissent quod omnino ab illa ecclesia* alienata essent, que quidem bona post eius *f. 2. decessum Richeldis comitissa et eius filius Balduinus conferendo eidem ecclesie allodium suum Montinium[4] in Brabantia ampliaverunt.

1) Cfr. Flandr. gener. cap. 12: — *filium, quem vitricus eius Balduinus, pro nimia simplicitate minus seculo idoneum, clericatu et Catalaunensi episcopio sublimare procuravit, eius hereditate ita sibi usurpata.* 2) Rogerius episcopus Catalaunensis a. 1042—1066. 3) Diploma Balduini I. a. 1065. legitur in Gallia christ. III. pr. 82 et Duvivier Recherches sur le Hainaut ancien, p. 402 sqq. Nr. LI. 4) Montignies-lez-Lens, arr. de Mons, cant. de Lens. Diploma Balduini II. post mortem matris hac de donatione a. 1086 confectum invenitur apud Duvivier l. c. p. 444 sqq. Nr. LXX.

Balduinus sepenominatus, princeps illustris et potens, comes Flandrie et Hanonie, fratrem habebat, sed non germanum[1], Robertum nomine, agnomine vero Frisonem, quia in Frisia adultus fuit. Hic quidem nulla patrimoniorum participatione de iure gaudere debebat[2]. Attamen per eius iniustam reclamationem et versutiam, nimia Flandrie et Hanonie evenerunt excidia. Contigit enim ipsum Balduinum comitem apud Aldenardam[3] usque ad mortem egrotare, qui infirmitate oppressus, omnium ecclesiarum Flandrie omnia sanctorum corpora omnesque sanctorum reliquias ad se apportari iussit, omnesque fideles suos ad se invitavit. Quibus congregatis, de eorum consilio Flandriam Arnulfo primo filio, Hanoniam Balduino secundo filio suo assignavit[4]; ita quod si alterutrum eorum decedere contingeret, alter in utroque comitatu succederet. Unde ipsis filiis, tamquam iustis heredibus, ab universis patris fidelibus fidelitates et hominiorum securitates, tactis predictorum sanctorum corporibus et reliquiis prestite fuerunt, sed male a quam pluribus observate. Verum quia predicti filii pro corporum suorum parvitate et nimia iuventute[5] ad terras suas regendas non sufficiebant, pater eorum sepedictus Balduinus Arnulphi primogeniti et totius Flandrie procuratio-

1) imo germanum, sed natu minorem. B. 2) V. hac de re memorandum locum in annalibus Lamberti (SS. V, 180 sq.) ad a. 1071: *in comitatu Balduwini eiusque familia id multis iam seculis servabatur quasi sancitum lege perpetua, ut unus filiorum, qui patri potissimum placuisset, nomen patris acciperet et tocius Flandriae principatum solus hereditaria successione obtineret, celeri vero fratres aut huic subditi dictoque obtemperantes ingloriam vitam ducerent, aut peregre profecti, magis propriis rebus gestis florere contenderent, quam desidiae ac socordiae dediti, egestatem suam vana maiorum opinione consolarentur. Hoc scilicet fiebat, ne, in plures divisa provincia, claritas illius familiae per inopiam rei familiaris obsoleret.* 3) Audenaarde ad Scaldim fl. 4) Aliter de partitione Hermannus Tornacensis apud D'Achery Spicil. (ed. 2.) II, 892 inter Robertum et Balduinum facta. 5) Secundum Flandriam generosam SS. IX, 321 Arnulfus tempore quo pater Balduinus ex vita decessit *quindennis* erat.

nem fratri suo Roberto Frisioni sub intentione bona commisit, cum idem Robertus et Arnulpho et Balduino hominium et iuramentum fidelitatis exhibuisset, que postea ipse Robertus Dei sui oblitus penitus infregit. Balduini equidem sepedicti principis comitis Flandrie et Hanonie corpus defuncti in monasterio Hanoniensi, quod reedificaverat, sepultum fuit[1]. Robertus autem, miles animosus et in armis potens, sed in malicia et perfidia obstinatus, cum suum dominum suumque nepotem Arnulphum comitem iuvenem et Flandriam haberet procurare, omnes fere nobiles Flandrie et burgorum vires sue attraxit voluntati, acceptisque ab eis dolose securitatibus, et dominium Flandrie sibi penitus usurpare et dominum suum Arnulphum ab hereditate propria expellere non abhorruit. Arnulphus vero ad matris sue Richeldis comitisse et Balduini fratris* sui et nobilium Hanoniensium confugit auxilium, de quorum consilio ad dominum suum et avunculum Henricum[2] regem Francorum transivit, qui eum in militem licet satis iuvenem ordinavit. Ad hec ipse rex Francorum iuxta querimoniam Arnulphi Robertum sepedictum ad iusticiam prosequendam invitavit. Robertus vero de iure diffidens venire contempsit; et in sua perdurans iniquitate, Flandriam contra continuam Richeldis comitisse et Hanoniensium guerram et regis Francorum minas sibi retinere non dubitavit. Rex equidem Francorum Arnulphi graviter ferens exheredationem, commoto exercitu, in Flandriam cum Arnulpho et Richelde matre eius et eorum viribus venit. Robertus autem cum Flandrensibus et Frisonibus ac Hollandensibus Francis et Hanoniensibus multisque aliarum regionum hominibus occurrere non timuit. Exercitus itaque utrimque

[Margin: 1070. Iul. 21. — *f. 2'.]

1) Cfr. Flandr. gener sam l. c. p. 321: *Defunctus siquidem et apud Hasnonium sepultus,* ubi codices interpolati classis B addunt: *a. D. 1070. 16. Kal. Augusti,* i. e. Iul. 17. 2) immo vero Philippum I.

1071. Febr. 20. armati convenerunt in loco qui Cassellum[1] dicitur, et cum gravi conflictu bellarent, Flandrensibus citius retrocedentibus, Robertus captus a Hanoniensibus fuit. Contigit econtra Richeldem comitissam, que ad suos animandos ad bellum accesserat, a Flandrensibus captam fuisse. Hanonienses autem nimia et ultra quam oporteret pro sue domine captione moti pietate, Robertum liberum concito reddiderunt, ut suam dominam liberam reciperent. Liberatis itaque et Roberto et Richelde, Flandrenses ad bellum reversi sunt, in quo quamplures Franci et Hanonienses ceciderunt. Cecidit eciam Arnulphus, iustus Flandrie heres, et a quodam homine suo ligio, Gerbodone[2] nomine, interfectus fuit. Prevaluit igitur in bello Robertus, et qui antea fortis satis extiterat, postea fortior effectus est. Richeldis vero comitissa, dolens de filii sui morte, in Hanoniam cum suis rediit, et cum Balduino filio suo iuniore exhereditationem Flandrie graviter ferens, contra Robertum inimicicias et insultus quos potuit commovit.

De Gerbodone, qui dominum suum Arnulphum manibus propriis interfecit, pretermittendum non est quod ille penitentia ductus, Romam adiens pedibus summi pontificis se prostravit confitens tanti sceleris peccatum. Ad hec dominus papa cuidam coquo suo manifeste indixit ut eum foras induceret, eique manus quibus dominum suum interfecerat, abscinderet. Iniunxit autem ei secretius ut si ad
*f. 3. extensionem ictus manus illius trepidarent, *illas ei abscinderet continuo; si non trepidarent, illum ad se sanum reduceret. Ductus vero Gerbodo ad supplicium, stetit manibus immotis et nequaquam trepidantibus. Quod videns coquus illum ad dominum papam reduxit. Dominus papa illi iniunxit titulo

1) Cassel in Flandria Gallica, a St. Omer ad orientem. 2) Cfr. Chron. St. Huberti Andagin. SS. VIII. p. 582 sq.

penitentie ut ad abbatem Cluniacensem[1] reverteretur, et eius preceptis obediret. Cuius intentionem bonam ipse abbas percipiens, illum in monachum ordinavit; qui postea operibus bonis et religione in Cluniacensi ecclesia claruit[2].

In diebus illis defuncto Gosscelone duce Lothoringie[3] — qui dux dicebatur Bullionis[4] castri, quod quidem castrum proprium erat allodium — illo inquam Gosscelone qui Odonem Campaniensem cum magno exercitu suo in bello vicerat et ipsum Odonem interfecerat[5], filius eius unicus[6] Godefridus, miles iuvenis, ei in omnibus bonis eius successit. Filias quoque habuerat ipse Gosscelo[7] duas: Raelendem scilicet primam Namurcensem comitissam Alberto[8] comiti desponsatam, et Ydam secundam comiti Boloniensi[9] in matrimonio traditam; que Yda filios habuit tres, Balduinum scilicet qui postea regnum obtinuit viriliter Iherosolimitanum, Godefridum ducem Bullionis, qui idem regnum ante quam Balduinus possedit, sed numquam coronam regiam gestare voluit in regno Iesu Christi, ubi ipse Christus suam gestaverat coronam, et Eustacium Boloniensem comitem, militem probissimum. Godefridus autem predictus, Goscelonis filius, absque proprii corporis herede decessit[10]. Quo defuncto, mota est contentio inter sorores, scilicet Raelendem comitissam Namurcensem et Ydam comitissam Boloniensem, super allodiis et feodis. Et cum Raelendis comitissa soror prima super castro Bullione et maiori

1) Hugonem, secundum Chron. S. Huberti Andagin. l. c. p. 583. 2) Haec de Gerbodone narratio etiam in cap. 24. Chron. S. Huberti Andag. l. c. legitur, sed quomodo *eisdem fere verbis*, ut Wattenbachio videtur, ibi inveniatur non video. 3) Goscelo I. iam anno 1044 defunctus est. 4) Bouillon. 5) apud Barum a. 1037. Nov. 15. 6) minime, secundum Herm. Aug. SS. V, 124 duos habuit filios, Goscelonem II. et Godefridum. 7) immo vero Godefridus Barbatus, filius eius. 8) II. 9) Eustacio. 10) immo vero Godefridus Gibbosus, filius Godefridi Barbati, filii Goscelonis I. Mortuus est anno 1076. Febr. 27; v. Lambertum ad hunc annum SS. V, 243.

parte bonorum reclamaret, dominus episcopus Leodiensis[1] qui tunc temporis sedi Leodiensi preerat, timens ne comes Namurcensis, qui et vicinia et hominio ei satis contiguus erat, contra ipsum fortior fieri posset, pecunie eciam donis et promissis corruptus, comiti Namurcensi Alberto et eius uxori in iure suo contrarius fuit, auxiliumque suum Yde comitisse Boloniensi omnimodis prebuit, tam super allodiis quam super feodis. Et cum difficiles a Namurco usque ad Bullionem essent transitus, tamen ipse episcopus, ad impediendum comitis Namurcensis transitum, in medio castrum, quod Mirwaldum[2] vocatum est, construxit[3]. Comite itaque Namurcense
f. 3'. in iure suo non prevalente, Godefridus Yde Boloniensis filius, honorem ducatus et castrum Bullionem adeptus fuit.

Post disgressionem[4] redeundum est ad comitissam Richeldem, que castrum Belli-Montis[5] scilicet turri et aliis munitionibus construxit, et capellam ibidem in honore sancti Venantii instituit, quam bonis satis conpetentibus ditavit. Hec eciam comitissa cum Balduino filio suo in curia sua officia hereditaria instituit, dapiferorum scilicet et pincernarum, panitariorum et coquorum, camerariorum et hostiariorum; et cum in illis officiis Hanonienses instituerent, cum eis quosdam Flandrenses, qui relictis bonis suis in Flandria cum domina sua Richelde et Balduino filio eius quasi exules in Hanoniam venerant, instituit[6]. Alii quoque quam plures nobiles et servilis condicionis, relicta Flandria, dolentes super domini sui exhereditatione cum sepedicta comitissa et filio eius Balduino Hanoniam inhabitaverunt, quos ipsa comitissa et filius eius honestis

1) Theoduinus. 2) Mirwart ad fl. Lomme, prope Bullonium. 3) a. 1082; v. Chron. S. Huberti Andagin. SS. VIII, 591; v. quoque Albericum ad a. 1081 (Leibniz Acc. hist. II, 125). 4) Sequentia exscripsit Aeg. Aureaevall. cap. 3 (Chapeaville II, 9 sqq.). 5) Beaumont. 6) V. Ministeria curiae Hanoniensis, inter appendices.

ditaverunt beneficiis. Richeldis equidem comitissa super morte filii sui Arnulphi plurimum dolens, exhereditationemque filii superstitis graviter ferens, allodia sua omnia in Hanonia sita episcopo Leodiensi Theoduino, principi potenti sibique satis vicino, danda obtulit, ut ab eo in vindictam contra sepedictum Robertum auxilium haberet, et accepta ab eo pecunia, stipendiarios proinde contra eumdem Robertum conduceret. Theoduinus autem episcopus, habito Leodiensis ecclesie suorumque fidelium nobilium et ministerialium concilio, tanta allodia tanto honore insignita gratanter suscepit, que quidem ipsi Richeldi et eius filio Balduino in feodo ligio tenenda concessit, maximamque pecuniam proinde eis tribuit. Que quidem coemptio conventuales ecclesias omnes Leodiensis episcopatus in thesauris suis auri et argenti graviter afflixit[1]. Hec quidem omnia Fossis[2] sub testimonio Godefridi ducis Bullionis, et Alberti comitis Namurcensis, et comitis Lovaniensis, et comitis Cyniacensis, et comitis Montisacuti in Ardenna, et aliorum Leodiensis ecclesie quamplurium fidelium, nobilium et servilis conditionis virorum ordinata fuerunt. Ad hec ipse dominus Theoduinus Leodiensis episcopus, vir prudens et potens, qui apud dominum Romanorum imperatorem tempore *illo grâtia et familiaritate poterat plurimum, apud ipsum imperatorem servicio et donis mediantibus effecit quod ipse

1071. *f. 4.

1) Aeg. Aur. l. c. p. 11 pergit post hoc verbum: *Nam de maiori ecclesia centum libras auri consilio Hermanni praepositi, Walteri decani caeterorumque fidelium suorum accepit, de thesauro praefatae ecclesiae calicem magnum aureum cum patena, crucem etiam auream, in qua erat lignum Domini, monile aureum, cristam auream, duas armillas aureas, calices argenteos cum patenis, urceos, candelabra, tabulam argenteam, cum argento alio circiter marcharum 175.* 2) Balduinus de Avennis sic habet: *Istis conventionibus presentes fuerunt apud Fossis Godefridus de Bullonio, comes Albertus de Namurco, comes Lambertus de Lovanio, comes de Chineio, comes de Monte-acuto in Ardenna et plures alii, secundum quod haec omnia in cronicis continentur monasterii Lobiensis.*

imperator Leodiensi ecclesie contulit[1] de consensu et laudamento predictorum, scilicet Richeldis et Balduini filii eius, omnia feoda que comes Hanoniensis ab eo tenebat, videlicet abbatiam et advocatiam Montensis ecclesie et iusticiam comitatus Hanoniensis, ita quod sepe dicta Richeldis et eius filius Balduinus sub una manu et uno hominio ligio universa allodia sua et familias et feoda ab episcopo Leodiensi receperunt, quod eciam successores eorum eodem modo prosecuti sunt, salvis tamen in omnibus beate Waldetrudis allodiis propriis, scilicet in Montibus tam in castro quam in villa, et in villis Quaringnon[2] et Gamapia, Frameriis et Kevi, Braina-Wilhotica et Braina-Castello, Hal, Castris, Herinis, que omnia beata Waldetrudis diebus suis, preter ducatum suum Lothoringie, in proprietatem sibi retinuit, et ea ecclesie sue, quam in Monte, qui Castri-locus dicitur, instituit, perpetuo tenenda attribuit; et preter Comas[3] et Nimi[4] et Villam supra Hainam[5] et alia quamplura bona, que postea ipsi ecclesie attributa fuerunt.

In tot et tantorum allodiorum et feodorum predictorum assignatione Leodiensi ecclesie facta, et tanti viri scilicet comitis Hanoniensis, hominio ligio constitutum fuit quod comes Hanoniensis domino suo episcopo Leodiensi servitium et auxilium ad omnia et contra universos homines cum omnibus viribus hominum suorum tam equitum quam peditum debet, et hoc in propriis expensis episcopi, postquam ipse comes a comitatu Hanoniensi exierit. Si dominus comes ad dominum episcopum pro terra sua reci-

1) Vide dipl. apud Reiffenberg, sur la statistique ancienne de la Belgique in Nouveaux memoires de l'acad. de Bruxelles a. 1832. p. 71. n. 1, ex ipso codice ut videtur datum. Copiam dant Ernst Histoire de Limbourg VI, 109 et Duvivier l. c. 413. Chartam imperatoris Heinrici IV. Leodii a. 1071. Mai. 11. expeditam invenies apud Chapeaville II, 11. 12; cfr. Boehmer Reg. 1842. Stumpf Reichskanzler 2743. 2) Quaregnon, Jemmapes, Frameries, Quévy, Braine-le-Comte, Braine-le-Château, Hal, Castres, Herinnes. 3) Cuesmes. 4) Nimy-Maisières. 5) Ville-sur-Haine.

pienda accesserit, dominus episcopus ei debet expensas, postquam a comitatu Hanoniensi exierit. Si dominus episcopus comitem Hanoniensem ad curiam invitaverit vel ad colloquium aliquod, similiter debet ei expensas. Si dominus imperator Romanorum comitem Hanoniensem ad curiam suam invitaverit ob aliquam causam, episcopus Leodiensis eum in propriis expensis ad curiam illam salvum ducere debet et reducere, et pro eo in curia iuri stare et respondere. Preterea si quis terram Hanoniensem ad malefaciendum aggressus fuerit, episcopus Leodiensis comiti Hanoniensi debet exercitum contra exercitum in propriis expensis episcopi. Si comes Hanoniensis* castrum aliquod, quod ad honorem *f. 4'.
suum pertineat, obsederit, vel contra eum obsessum fuerit, episcopus ei debet subvenire in propriis expensis cum quingentis militibus, et comes ei debet facere haberi forum victualium iustum. Si in campis herba pateat, vel alia victualia pateant equis necessaria, episcopus cum suis ea ad voluntatem suam accipere potest. Hoc quidem auxilium episcopus Leodiensis ter in anno quaqua vice videlicet quadraginta diebus debet comiti Hanoniensi. Cum comite Hanoniensi tres Hanonie castellani, scilicet castellanus Montensis, et castellanus Bellimontis, et castellanus Valencenensis, hominium faciunt episcopo Leodiensi. Episcopus Leodiensis in natali Domini debet comiti Hanoniensi tria paria vestium, quarum singule vestes debent valere sex marchas argenti pondo Leodiensis, et cuique castellano nominato vestes, que eciam singule sex marchas valere debent. Si quod allodium in toto comitatu Hanoniensi comiti datum fuerit, et postea ab ipso in feodo accipiatur, vel si aliquod allodium intra terminos sui comitatus, vel servos vel ancillas sibi in proprietatem acquisierit, ipse statim ea ab episcopo Leodiensi cum alio feodo suo tenet; et cum quamplures

principes, duces et barones, scilicet et comites, et alii nobiles et eorum homines pacis Leodiensi iusticie habeant respondere et satisfacere, comites Hanonienses vel homines eius pacis eidem iusticie nequaquam tenentur respondere.

Richeldis comitissa et Balduinus eius filius de accepta ab episcopo Leodiensi pecunia coadiutores et stipendiarios multarum regionum contra Robertum supradictum, qui violenter Flandriam tenebat, quoscumque potuit conduxit, scilicet ducem Bullionis, comitem Namurcensem, comitem Lovaniensem, comitem Montis-acuti, comitem Cyniachi, comitem Altimontis[1] multosque alios, et Roberto quos potuit insultus fecit; attamen nichil eis profuit. Deinde Robertus qui a Hanoniensibus continuos sustinebat assultus, eorum vires parvipendens, commoto exercitu in comitatum Hanoniensem venit, cui Hanonienses in Brabantia, in territorio qui dicitur Brokeroia[2], prope Montes, occurrerunt, et cum gravi bello dimicarent, Hanonienses numero pauci ad defensionem, ceciderunt quamplures; unde locus ille appel-
*f. 5. latus est *Mortalis Haya. Robertus equidem iniquitate et superbia accensus prope Montes, in loco qui dicitur Dura[3], Hainam fluvium transivit; sicque per Hanoniam transeundo in suis viribus, et pretermittens Valencenas, manere proposuit in loco qui dicitur Wauercins[4] super Scaldum fluvium, ibique munitione facta fossatis et lignis, secessit in Flandriam relictis ibi trecentis militibus, qui Hanoniam in viribus suis assidue infestabant. Balduinus autem iuvenis, Hanoniensis comes, super tanta clade contra inimicos suos querens subsidium, ad partes transivit Aduallenses[5], et cum auxilio domini sui Leodiensis episcopi et suorum quorumdam in multitudine mili-

1) immo Clarimontis; v. Reiffenberg Histoire du Hainaut I, 169.
2) silva Broqueroie. 3) Dour, a La-Haine fl. ad meridiem.
4) Warcoing, a Tournay ad septentr. 5) i. e. Tungrensium terram.

tum ex improviso predictis hostibus suis, qui apud Wauercin manebant, incautis supervenit, quosdam quidem interfecit, quosdam captos detinuit; ita quod fere nullus evasit, eorumque munitio prostrata fuit.

Sepedicta Richeldis et eius filius Balduinus sic a Flandria iniuste prorsus expulsi manserunt; qui operibus bonis et elemosinis intendentes, in allodio suo proprio ecclesiam sancti Dyonisii in Brokeroia construxerunt[1], in qua monachos ad serviendum Deo instituerunt, et ipsam villam multisque in locis terras cultas et incultas, silvas, prata, aquas, servos et ancillas eidem ecclesie contulerunt et qua potuerunt libertate eam honoraverunt.

In diebus illis Montibus in ecclesia sancti Petri 13 erant canonici, quorum prebende ad donationem capituli beati Germani pertinebant. Unde sepedicta Richeldis comitissa et Balduinus filius eius effecerunt quod prebendas illas in usus monachorum sancti Dyonisii converterunt[2]. Et cum omnes oblationes altarium Montensium monasteriorum et capellarum ad capellanos beate Waldetrudis, scilicet ad canonicos Sancti Germani pertinerent, excepto monasterio sancti Petri, compositum fuit postea et firmatum quod ecclesia sancti Germani monasterium sancti Petri ab ecclesia sancti Dyonisii sub annuo censu sex denariorum, in ipsius sancti Dyonisii festo solvendorum in ipsa ecclesia sancti Dyonisii, suscepit perpetuo tenendum.

1) St. Denis en Broqueroie. Chartam fundationis a. 1081 a Richilde Montibus datam invenies mutilatam ap. Miraeum I, 666. et Galliam christ. III. preuves p. 20, integram eam dedit Duvivier l. c. p. 430. Nr. LXIV. Abbatiam noviter fundatam subiecit comitissa abbatiae ilvae-Maioris, in dioecesi Burdigalensi, ut apparet ex eius charta . 1082; cfr. Miraeus I, 667. Mabillon Acta SS. Ben. S. VI, 2, 871. allia christiana III. preuves 21. Duvivier l. c. p. 432. Nr. LXV.
) Charta Balduini II. a. 1084 hac de re confecta legitur in Vinchant, nnales de Hainaut, edit. novissim. Montens. VI, 14. Gallia christiana III. preuves 22. Duvivier l. c. p. 438 sqq.; v. quoque charm Balduini III. a. 1117 datam apud Miraeum I, 677 sq.

De ecclesia beate Waldetrudis, que caput est totius Hanonie, inter cetera dicendum est. Satis *f. 5'. etenim constat *quod sanctus Walbertus dux fuit Lotharingie, cuius ducatus per Cameracesium et Hanoniam et Brabantiam et Hasbaniam et Ardennam usque Renum protendebatur, cuius uxor fuit sancta Bertilia. Inter cetera autem bona multa que habuit, allodiis multis propriis tam in Hanonia quam in Brabantia ditatus fuit; qui de predicta uxore sua Bertilia sancta filias habuit duas sanctissimas, beatam scilicet Waldetrudem et beatam Aldegundem. Defuncto autem sancto Walberto, cum filios non haberet, filia eius primogenita, beata scilicet Waldetrudis, in ducatus honore ei successit, pluribusque allodiis pro sua parte gaudebat. Beata equidem Waldetrudis nupsit viro illustri, Magdelgario scilicet, qui postea sanctus Vincentius appellatus est; de quo filios habuit duos, Landricum et Deslinum, qui meritis suis exigentibus sancti dicti sunt, et filias duas, sanctam scilicet Aldetrudem et sanctam Madelbertam virgines. Beata Aldegundis tam regum quam principum spernens nuptias soli Deo adhesit; que in proprio allodio suo, Melbodio[1] scilicet, ecclesiam suam construxit, et eam sua parte allodiorum ditavit, et in ea sanctimoniales ad serviendum Deo instituit, cum quibus ipsa religionis habitum sibi assumpsit. Beatus Vincentius spretis mundanis in Alti-montis[2] ecclesia monachus effectus est, qui ecclesiam suam in Sonegiis[3] instituit, et in ea monachos instituit. Ipsa autem ecclesia ab Hunis postea destructa fuit, deinde a quibusdam benefactoribus restructa, in qua canonici tunc instituti fuerunt. Beata Waldetrudis Deo prorsus placere desiderans, multa per loca ecclesiis in possessionum suarum largitione intendens benefacere, elegit sibi locum in proprio allodio suo, qui Castri-

1) Maubeuge. 2) Hautmont in Francia, arrondiss. d'Avesnes, cant. de Maubeuge. 3) Soignies, a Montibus ad septentrionem.

locus[1] dicitur, ad habitandum, qui locus vastus erat penitus, in quo mons ab antiquo firmatus imminebat, ibique ecclesiam suam construxit, quam allodiis suis tam in Hanonia quam in Brabantia honoravit, et in ea canonicas et canonicos instituit; canonicas quidem ut ecclesie deservirent, canonicos vero ut ecclesie in bonis temporalibus providerent, et ad necessitates omnes, et ad omnia negotia ecclesie proquirenda parati essent. Allodia autem que sibi beata Waldetrudis in proprietatem demum retinuit, eciam sue ecclesie* in perpetuo cum omni libertate contulit, *f. 6.
scilicet illam villam que Montes dicitur et ab antiquis Castri-locus nominabatur, et villas in Hanonia, Quarinum scilicet et Gamapia, Frameries et Kevi, et in Brabantia villas Herinis, Castris, Hal[2] et Brainam-Castellum. Videns[3] autem filios suos et filias omnino terrena spernere et celestibus inhiare, principatum ducatus qui ad ipsam iure paterno devenerat, consanguinee sue, scilicet Aye, reliquit; que Aya viro nobili, militi strennuo nupsit, Hyldulfo scilicet, cuius sancti corpus in Lobiensi ecclesia requiescit. Que quidem Aya sancta allodia sua propria, scilicet Comas et Nimi et Braniam-Wilhoticam, ecclesie beate Waldetrudis libera dedit, unde miraculum gloriosum, quod postea evenisse refertur, non est cum silentio pretereundum. Defuncta sancta Aya, cuius corpus in Montensi ecclesia requiescit honorifice, post eius decessum multis preteritis annis, malefactores quidam allodya que sancta Aya ecclesie beate Waldetrudis contulerat, sibi usurpare presumpserunt, dicentes ea de iure ad se pertinere. Post

1) V. Duvivier l. c. p. 162 n. 4. Vita S. Aldegundis saeculo VIII. conscripta haec habet de nomine: *in loco qui vocatur Castrorum locus, ut comperimus ita vocatus, quia inibi quondam Romanus exercitus castra locaverat.* Act. SS. Ian. II, 1036. 2) Hal, prope Bruxellas. 3) Quae de sancta Aya sequuntur, eisdem verbis, paululum tantum eorum ordine mutato, leguntur in eiusdem lectionibus, quas ex officiis Montensibus recuderunt Bollandistae Act. SS, Apr. II, 579, 4.

longam vero inter ecclesiam et malefactores illos litem, et ipsius ecclesie conventus non diffidens de iure, qui in Domino spem suam totam posuerat, testimonio sancte Aye, que per multos annos tumulata iacuerat, super his se commisit. Que a sepulchro suo, utraque parte audiente, testata est allodia illa esse beate Waldetrudis propria et libera de iure; sicque omnia illa allodia ad ecclesiam beate Waldetrudis remanserunt, quousque de Braina-Wilhotica maior pars postea ad comitem Hanoniensem per concambium devenit.

Satis igitur patet quod Mons, qui et Castri-locus dicitur, de iure caput totius Hanonie esse debeat, cum beata Waldetrudis totius Lothoringie ducissa in ipso loco tam vivens quam mortua seculo habitare elegerit, et cum comes Hanoniensis ad ipsius ecclesie abbatiam et advocatiam ab antiquo sublimatus fuerit, et cum bonis multis ipse et eius feodati tam in Hanonia quam in Brabantia ditati sunt; verum cum et in prima ipsius ecclesie institutione abbatissa fuerit ad ecclesiam regendam ordinata, cuius electio ad capitulum ipsius loci proprie pertinebat, incerti sumus quomodo abbatia ipsius ecclesie ad advocatos
*f. 6'. *suos comites Hanonienses in proprietatem devenerit et hereditatem. Statutum fuit equidem ut ad abbatiam proprie pertineret tercia pars predictorum allodiorum sancte Waldetrudis, ut per illam partem due partes in meliorem ecclesie provenirent commoditatem, meliusque ad eius usus salvarentur, scilicet in Quarignon, Gamapia, Frameries et Kevi et in Herinis. Verum cum in prima ipsius ecclesie institutione abbatissa ad regendam ecclesiam ordinata fuisset, multe et per multos annos in dignitate illa successerunt abbatisse. Cuius abbatisse electio ad capitulum pertinebat, electaque domino imperatori Romanorum presentabatur, a quo ipsa ad regendam ecclesiam regalia suscipiebat. Contigit autem quod

cum quedam abbatissa super quibusdam ecclesie negotiis ad dominum imperatorem Romanorum sepius recurreret, quidam comes Montensis ad abbatie illius dignitatem anhelans, cum ipse et gratia et consanguinitate apud quemdam dominum imperatorem satis posset; petiit ab ipso imperatore, ut abbatie illius dominationem ei concederet, ita quod post electionem ipsa abbatissa de manu ipsius comitis et suorum successorum dignitatis huius bona susciperet. Asserebat enim ipse dominus comes, et suggerebat domino imperatori bona abbatie minime esse commoditatis. Cui quidem comiti dominus imperator dominium abbatie contulit, sed non de consensu ecclesie. Contigit itaque paulo post abbatissam Montensem decedere. Qua defuncta comes ille abbatiam ipsam occupavit, dicens illam suam esse propriam, capituli contradicens electioni. At capitulum in solita volens libertate manere, ad dominum imperatorem quosdam canonicos et canonicas de saniore parte capituli transmisit, propalando ei iniuriam super electione sibi illatam, ibique de gratia et consensu domini imperatoris, in eius presentia quamdam dominam Odam nomine in abbatissam elegerunt, que ad ecclesiam reversa nullam apud sepedictum comitem pacem habere potuit. Ecclesia autem offensam comitis nolens sustinere, dominumque imperatorem per multos labores magnasque expensas in longinquis regionibus non valens prosequi, voluntati domini comitis suique advocati acquievit. Abbatissa autem illa cedente, dominus comes Hanoniensis et abbas et advocatus mansit, sicque abbatia in comitum hereditatem devenit, qui de bonis que *ad partem abbatie pertinebant multa per *f. 7.
loca, salva tamen donatione capituli, homines quosdam feodavit. Statutum equidem fuerat ut ad abbatiam proprie pertineret tercia pars allodiorum sancte Waldetrudis, ut per illam partem due partes in

meliorem provenirent prebendarum commoditatem, meliusque ad usus ecclesie salvarentur, et per illam abbatie partem ecclesia ab hiis que a domino papa et eius legatis et domino Remensi et domino Cameracensi et eorum officialibus quandoque requiruntur, que quidem giste[1] vel porsonia[2] vulgariter dicuntur, ab abbate prorsus liberetur. Bona autem cum quibus cum capitulo abbas participat sunt in villis Quarignon, Gamapia, Frameries et Kevi et Herinis et Castris et Hal et Braina-Castello. Villam autem Montes sibi Montensis ecclesia beate Waldetrudis in proprietatem retinuit, ita quod de decimis vel censibus ville nichil ad abbatiam statutum fuit. Teloneum et foragia ipsius ville ad abbatiam pertinent; omnes mansure ipsius ville debent censum beate Waldetrudi, unde canonici Sancti Germani, qui capellani sunt beate Waldetrudis, terciam partem habent in illis scilicet censibus, qui in cena Domini solvuntur. Habent etiam canonici predicti ab ecclesia beate Waldetrudis in tota parrochia Montensi decimas segetum et pratorum, omnes eciam minutas decimas et oblationes altarium. Comes Hanoniensis tenet ab ecclesia Montensi situm castri sui sub annuo censu quinque solidorum in cena Domini solvendorum, exceptis aliis mansuris quas dominus comes in eadem villa habet, unde ipsi ecclesie censum debet in cena Domini et in natali Domini. Comes nullam in ipsa villa potest habere mansuram vel edificium aliquod construere nisi de consensu ecclesie et unde ecclesia

1) gallice *giste*, ius quod dominis feudalibus competebat in vassallorum suorum praediis, qui statis ac condictis vicibus eos domibus suis hospitio et conviviis excipere tenebantur. DUCANGE. V. in Reg. Nr. 18. 2) Ce passage est traduit de la manière suivante dans un manuscrit du seizième siècle: *Mgr. le Comte de Haïnault pour les biens qu'il tenoit de l'Abbaïe Madame de Ste. Waudrus doit païer, et acquiter ladite Eglise de Ste. Waudrus de toutes visitations, tailles, ou maltotes faictes par lui, par notre St. Pere le Pape ou ses Cardinaulx, ou Legaulx; par Mgr. de Reims, Mgr. de Cambraï, ou par leurs Officiers.* CHASTELER. Porsonia sine dubio sunt servitia personalia.

censum habeat. Licet ecclesie pro censibus suis, si die iusto et determinato soluti non fuerint, supra ipsas mansuras absque villico et scabinis panna accipere pro censu et pro pena duorum solidorum, licet cuilibet homini mansuram suam in Montibus dare beate Waldetrudi in elemosinam absque villici laudamento et scabinorum testimonio, ita quod Sanctus Germanus in illa non participet. Similiter habet Sanctus Germanus a beata Waldetrude ut cuilibet homini liceat mansuram suam Sancto Germano in elemosinam dare absque villici laudamento et scabinorum testimonio, ita quod beata Waldetrudis in illa non participet. Quatuor in Montibus sunt mansure libere, *que comiti talliam vel exactionem seu angariam aut exercitum non debent, nec in eis manentes per villicum et scabinos iusticiantur, scilicet situs cambe beate Waldetrudis, et situs cambe beati Germani, et due mansure advocatorum. Ecclesia beate Waldetrudis potest habere semper in Montibus quatuor servientes liberos, qui comiti talliam vel exactionem vel exercitum non debent nec aliquam angariam, nec per villicum et scabinos sed per capitulum beate Waldetrudis sunt iusticiandi. Omnium villarum suarum predictarum, tam illarum que fuerunt de proprio allodio beate Waldetrudis, quam aliarum que ex elemosina ad ecclesiam devenerunt, ipsa ecclesia habet villicos et scabinos, et pre comite ipsius abbate et advocato aliisque domini comitis feodatis ecclesia omnem habet dominationem et iura et totam iusticiam. Econtra dominus comes habet villicum Montensem et scabinos de iure abbatie, in quibus eciam Montensis ecclesia sibi retinuit proprie quod villicus Montensis cum aliis villicis ecclesie habet et testimonia et iudicia proferre; scabini autem Montenses cum scabinis aliis ecclesie habent et testificare et iudicare. Quorumdam autem villicorum dominus comes tamquam abbas habet hominia

et quosdam redditus in natali Domini, scilicet de Quarignon et Gamapia et Frameries et Kevi, Comis et Nimi et unius villici de Villa supra Hainam et de Herinis et Castris, Hal et Braina-Castello et Braina-Wilhotica, et dominus comes illos villicos in causam trahere non potest, nisi in ecclesia Montensi, qui quidem ibi per capitulum et per pares suos tractandi sunt. Si quis illorum villicorum per successionem hereditariam ad villicationem pervenire voluerit, si eius villicatio in villis Hanonie fuerit, debet ecclesie beate Waldetrudis pro relevio[1] ipsius villicationis 40 solidos Hanoniensis monete, de villis autem in Brabantia quisquis villicus qui comiti hominium facit tamquam abbati, debet ecclesie pro relevio 60 solidos Nivellensis monete; qui cum requisierit ab ecclesia villicationem et relevium persolverit et ecclesie fidelitatem fide interposita tactisque sacrosanctis fecerit, dominus comes tamquam abbas illius hominium ad presentationem ecclesie debet sine contradictione accipere. De aliis autem villicationibus *f. 8. *que comiti hominia non debent, requisitiones ad misericordiam ecclesie sunt, scilicet de Maflis[2] et Boviniis[3] et Ham[4] et Hovestada[5] et Risiniis[6] et Bossut[7] et una villicatione de Villa supra Hainam. Omnium villarum beate Waldetrudis si villicationem aliquam vendi vel invadiari contigerit, hoc quidem per capitulum fieri oportet. In prima ecclesie institutione preposita pro temporalibus et decana pro spiritualibus regendis et custodissa pro custodia sanctorum et thesauri et ceterorum ecclesie ornamentorum et protectione servorum et ancillarum et complemento luminarium et sonitu campanarum et aliorum multorum que ex ipsa custodia debentur

1) Relevium est servitus realis sive patrimonialis. 2) Maffles, cant. de Chièvres, arr. Mons. 3) Bouvignies, arr. de Tournay. 4) Ham-sur-Heure, arr. de Charleroy. 5) an Hoves prope Enghien? 6) Roisin? cant. de Dour, arr. Mons. 7) Boussu, arr. et cant. Mons.

ecclesie sub abbatissa fuerunt constitute. Verum quidam domini comites ad quos de iure abbacie pertinet preposture et custodie et prebendarum donatio, personatus illos, scilicet preposituram et custodiam quandoque clericis contulerunt, quia ad circumeundum et discurrendum pro negotiis tante ecclesie videntur melius posse laborare.

Prebende[1] ad titulum Sancti Germani ab ecclesia beate Waldetrudis institute fuerunt, ad hoc ut canonici permaneant sancte Waldetrudis capellani et monasterio eius in divinis deserviant. Unde quaqua die ipsi canonici in monasterio illo tenentur maiorem missam per sacerdotem canonicum et per dyaconum et subdyaconum exsolvere, et quaqua die dominica et in rogationibus et in ascensione Domini proces-

1) In codice parvi chronici gallice conscripti, quod inter appendices partim dabimus, haec reperiuntur: *Prebende ad titulum Sancti Germani ab ecclesia sancte Waldetrudis institute fuerunt ad hoc ut canonici permaneant Sancte Waldetrudis cappellani, et monasterio eius in divinis deserviant. Unde quaqua die ipsi canonici in monasterio illo tenentur maiorem missam per sacerdotem canonicum, per dyachonum et subdiaconum exsolvere, et quaqua die per canonicum celebrare capitalem missam* (una linea et dimidia erasae) *Item debent nobis quaqua die Lune subdyaconum et dyaconum pro missa in medio ecclesie celebranda. Tenentur eciam canonici sacerdotes omnibus dominicis diebus incipere terciam et dicere capitula et collectas necnon in omnibus diebus quibus debent ad ecclesiam convenire. Item debent ipsi canonici esse omnibus processionibus cum omnibus curatis ac presbiteris, ... vicariis, rectoribus et clericis scolarum cum domicellabus canonicabus pro quacumque necessitate facere voluerint, sive ad recipiendum prelatum vel principem terre, vel ad portandum funus aut reliquias, pro aeris serenitate seu pro pluvia habenda, pro peste sive fame, vel pro pace et pro quacumque necessitate ecclesie vel patrie. Item pro alieno prelato vel principe, si eos contingat advenire, et omnibus processionibus quas dicte canonice consueverunt facere. Et sciendum est, quod illis diebus quibus canonici et clerici debent esse cum domicellabus nostris in ecclesia, campane non sonantur in ecclesia S. Germani nisi sit pro nobis, eciam ipsis diebus parrochianus non debet sonare campanas pro missa, pro vesperis neque pro sermone, dum tamen in ecclesia nostra hore finiantur, sed horis peractis potest sonare pro nuper defuncto. Et nota quod sepedicti canonici non possunt dicere missam cum notula in ecclesia S. Germani sine licencia nostra, sed dedimus eis licenciam cantandi cum notula usque ad voluntatem nostram pro obitibus et in die sancti Germani et in die dedicacionis ecclesie.*

sionibus debent interesse. In quatuor natalis Domini diebus et in circumcisione et in epyphania Domini et in purificatione beate Marie et in pascha Domini quatuor diebus et in ascensione Domini et in pentecosten quatuor diebus *et in assumptione et nativitate beate Marie et in festo omnium sanctorum et in diebus festivis beate Waldetrudis et dedicationis ecclesie beate Waldetrudis in divinis officiis, scilicet in vesperis, matutinis et magna missa, ipsi canonici Sancti Germani cum canonicabus tenentur deservire; in cena Domini et parasceue et vigilia pasche et vigilia pentecostes missis debent interesse.

Sciendum autem quod canonici Sancti Germani habent quoquo anno a maiore ecclesia 10 modios avene et quatuor modios yvernagii[1] pro missa que quaqua die in altari sancte Waldetrudis celebratur, scilicet in posteriori altari quod quidem Adcaput dicitur. Omnium rerum que beate Waldetrudi offe-
*f. 8'. runtur vel dantur, Sanctus Germanus terciam *habet partem, exceptis in mappis, in terra et auro et panno serico. E contra omnium rerum que Sancto Germano elemosinam dantur, habet beata Waldetrudis duas partes, exceptis similiter terra, auro et panno serico. Omnia que in altaribus maioris monasterii offeruntur, si ad manum sacerdotis sub stola non venerint, hoc quidem ad prepositum Sancti Germani pertinet, si non fuerit terra vel aurum vel pannus sericus. In omnibus aliis monasteriis ville Montensis et capellis si quid in altaribus oblatum fuerit, et ad manum sacerdotis sub stola non venerint, ad custodem beate Waldetrudis pertinent, si non fuerit terra vel aurum vel pannus sericus. In omnibus aliis monasteriis ville Montensis et capellis si quid in altaribus oblatum fuerit et ad manus sacerdotis sub stola non venerit, hoc quidem ad prepositum Sancti Germani pertinet, si eciam fuerit terra vel aurum vel

1) Gallis *hivernache*, pabulum hibernum.

pannus sericus. Omnes candele die purificationis beate Marie omnium monasteriorum et capellarum, quomodocumque ad eos devenerint, pertinent proprie ad custodem beate Waldetrudis. Omnia eciam eorumdem monasteriorum et capellarum offertoria ad eumdem custodem proprie in parasceue pertinent. Omnium clericorum in villa Montensi residentium et canonicorum Sancti Germani et eorum capellanorum et canonicorum familiarium et clericorum scholarium et quatuor servientum beate Waldetrudis et cambarii[1] Sancti Germani et servientum domini comitis hereditariorum et eciam domini comitis et comitisse, dum in Montibus fuerint, cura spiritualis ad canonicos Sancti Germani pertinet omnino, et illis omnibus iura ecclesiastica a canonicis sacerdotibus Sancti Germani in monasterio beate Waldetrudis exhibentur tam in vita quam in morte. Canonici Sancti Germani ecclesie beate Waldetrudis in magna missa per sacerdotem et per dyaconum et subdyaconum sine intermissione tenentur providere, et in maioribus sollempnitatibus anni ad eamdem ecclesiam debent convenire; in monasterio Sancti Germani ad magnam missam et horas parochiales cogi non possunt. In monasterio equidem Sancti Germani singulis diebus festivis et quaqua die in adventu Domini et quaqua die in quadragesima vesperas et matutinas cum clericis debent celebrare, exceptis illis sollempnitatum diebus quibus hec, ut predictum est, maiori debent monasterio. Quaqua die ad missam et horas parrochiales in monasterio sancti Germani canonici sepedicti debent convenire. Dominus comes Hanoniensis pro bonis que ex abbatia habet, ecclesiam beate Waldetrudis a quibusdam que a domino papa et eius cardinalibus et legatis *et a domino Remensi et eius officialibus et a domino *f. 9.
Cameracensi et eius officialibus quandoque requi-

1) i. e. cerevisiae confectores.

runtur, que quidem giste vel porsonia dicuntur vulgariter, debet omnino liberare et pro ecclesia exsolvere. Per hoc et canonici Sancti Germani, tamquam beate Waldetrudis capellani, ab hiis exactionibus liberantur. Si dominus comes Hanoniensis seu aliquis alius vim aliquam vel iniuriam intulerit ecclesie beate Waldetrudis, licet conventui ab officiis ecclesiasticis cessare, et insuper in sua proclamatione corpus beate Waldetrudis ad terram deponere, quousque super iniuriis illatis ipsi ecclesie satisfactum fuerit. Super depositione corporis sanctissime Waldetrudis multa et concita malefactoribus ex divina ultione sepius evenerunt tormenta, ita quod nichil impunitum in hoc seculo remansisse visum sit. Ne dominus comes per advocatiam in nemoribus beate Waldetrudis aliquid habeat reclamare, assignatum est ei nemus Montense in proprietatem. Donatio prepositure Sancti Germani ad dominum comitem de iure abbatie pertinet, ita quod ipse prepositus et abbatiam, id est donum prebendarum, et prepositurам et custodiam et advocatiam terrarum et hominum sub una manu et uno hominio a domino comite tenet. Ad prepositum Sancti Germani canonicorum Sancti Germani et omnium clericorum cuiuscumque ordinis in Montibus manentium pertinet iusticia, exceptis canonicis beate Waldetrudis qui per prepositum beate Waldetrudis et per capitulum iusticiandi sunt. Prepositus Sancti Germani et prepositus vel preposita, custos vel custodissa beate Waldetrudis domino comiti, tanquam abbati, hominium et fidelitatem exhibere debent, unde in ipsius curia cum viris nobilibus iudicia et testimonia possunt proferre. Multa quidem et alia sunt beate Waldetrudis iura, de quibus modo non est dicendum per singula. Attamen non est tacendum quid acciderit eis qui ordinem canonicarum beate Waldetrudis in alium ordinem transmutare attemptaverunt.

Olim etenim contigit quod quidam comes Montensis, severo consilio habito contra canonicas beate Waldetrudis, accensus ira iuravit repente quod ab una die in crastinum canonicas ab ecclesia expelleret et clericos in eadem ecclesia institueret. Quod cum dominabus per quemdam domini comitis secretarium fuisset intimatum, ipse ad terram ante corpus beate Waldetrudis prostrate proclamationem ad *Dominum *f. 9v.
fecerunt, orantes ut eas a tam iniusta oppressione eriperet. Quarum vota Deus ex alto prospiciens, ut in solito ordine et antiqua libertate manerent, voluit. Comes autem ille in sequenti nocte morte subitanea preventus a seculo migravit citius, sicque quod facere male meditabatur inperfectum remansit. Deinde contigit quod quidam comes, Reinerus nomine, vir religiosus et litteratus, qui ecclesiam beate Waldetrudis in horis ecclesiasticis tam matutinis quam aliis devote frequentabat, ad suggestionem quorumdam nequam, qui dicebant clericos melius in illa ecclesia posse proficere quam dominas, proposuit quod ex improviso clericos intruderet et dominas extruderet. Quadam igitur nocte, in festo sancti Vincentii martiris ipse comes ad monasterium cum clericis ad occupationem prebendarum voluntariis et ab eo electis venit, dominabus adhuc in suo dormitorio dormientibus, et incongrua matutinarum hora, hostiis clausis et contra dominas obturatis, matutinas a clericis intrusis incoari voluit, et sollempniter celebrari. Clericis itaque vocibus clamosis inchoantibus, domine de sompno evigilaverunt, properantesque ad monasterium intrare nequaquam potuerunt. Clerici invitatorium commune dicebant, scilicet *Iustus florebit.* Canonice in claustro ad hostia monasterii stantes et vim sibi illatam pacientes, matutinas altius decentiusque tamquam satis docte inchoaverunt cum proprio invitatorio, scilicet *Vincentem mundum.* Quod audiens predictus comes hostia aperiri iussit,

et dominas intromitti, clericisque quos intruserat
dixit: *Discedite hinc; iste quidem in officio ecclesia-*
stico instructe et edocte sunt, vos autem indocti. Po-
stea contigit quod Balduinus comes, qui ante maius
altare beate Waldetrudis sepultus fuit, defuncta qua-
dam canonica, prebendam vacantem cuidam clerico,
Gerardo nomine, dedit; quem quidem canonice con-
ventus in canonicum recipere recusavit, graviter
ferens domini comitis oppressionem. Comes autem
ille ecclesie clamorem nolens audire, data non solito
vel iusto ordine prebenda illa, statim Bincium[1] seces-
*f. 10. sit, veniensque illuc, tanta *subito detentus fuit infir-
mitate, quod stare vel sedere vel iacere non potuit.
Ad consilium autem quorumdam familiarium suo-
rum, hominum prudentum, in ipsa nocte ad eccle-
siam beate Waldetrudis, licet cum corporis sui gra-
vamine, rediit, et penitentia ductus super malefacto
date prebende misericordiam a beata Waldetrude et
capitulo cum omni humilitate petiit, et dominabus
prebendam suam restituit. Quo facto ipse comes
statim sanitatem recepit. Deinde ad suggestionem
quorumdam perfidorum et eorum petitionem, cleri-
corum scilicet multorum, et ad intercessionem uxo-
ris eiusdem comitis, Alidis scilicet comitisse, cuius
corpus in ipsa ecclesia in cripta superiori tumulatum
fuit, cardinalis quidam apostolice sedis legatus, Ge-
rardus nomine, ortus de comitatu Namurcensi, qui
per partes Aduallenses transeundo in Hanoniam
venit, conductusque a comitissa ad ecclesiam beate
Waldetrudis pervenit, in qua cum quedam prebende
vacarent, ipse cardinalis eas supradicto Gerardo et
aliis quibusdam clericis conferre attemptavit. Ipso
quidem cardinali in choro beate Waldetrudis cum
comitissa predicta residente et prebendas clericis
conferente, et ad dominarum reclamationem, que
iusticiam et iudicium postulabant, non cessante,

1) Binche.

domine in clericos irruerunt, et eos ab ecclesia expulerunt. Dominus cardinalis satis confusus recessit; at domine, que domini comitis sui benevolentiam habebant, in pace manserunt.

Redeamus inde ad Richeldem comitissam[1] et Bal-
duinum eius filium, qui Roberto agnomine Frisoni
multos et continuos et eius Flandrensibus moverunt
guerrarum insultus. Balduinus equidem miles iuve-
nis, comes Hanoniensis, probus in armis, pace cum
Flandrensibus inita, quandam Roberti comitis neptem,
quam necdum viderat, nec de eius deformitate nimia
aliquid audierat, promisit et iuravit ducere in uxo-
rem[2]. Unde Robertus vir astutus, ne Balduinus pos-
set resilire, Duacum[3] castrum, quod proprium erat
comitis Hanoniensis, sibi exinde obligari fecit, ac-
ceptis obsidibus qui castrum illud custodirent, et si
comes Hanoniensis a nuptiis iuratis retrocederet,
ipsum castrum ei pro quadam summa pecunie magna
traderent. *Contigit autem Balduinum illam vidisse, *f. 10'.
quam visam nimia turpitudine indecentem sprevit et
despexit, et a pacto recedens nuptiali, duxit Idam in 1084.
uxorem, Lamberti[4] comitis Lovaniensis sororem,
mulierem religione et omni morum honestate orna-
tam; unde Duacum ita in manus Roberti Frisonis et
suorum successorum multorum Flandrie comitum
devenit, nec Hanoniensibus per pecunie solutionem
nec per iusticiam retrahi poterat. Hic Balduinus
comes de Yda uxore sua filios habuit duos, Baldui-
num scilicet primum, qui in comitatu Hanoniensi ei
successit, et Arnulphum secundum et filias duas.

1) De Richilde comitissa ne verbum quidem amplius habet Gislebertus. *Ipsa quidem, postquam viriliter et bene terram suam tenuerat,* inquit Balduinus de Avennis, *mortua est a. D.* 1086. B. 2) In sequentibus auctor errorum non est integer. Vide praefationem ad vol. XIII. collectionis Bouquetianae, p. LVII. 3) Douay. 4) Cfr. Albericum ad a. 1084: *Comes Montensis Balduinus uxorem duxit Idam, filiam Henrici Lovaniensis.* Non invenitur Lambertus aliquis inter comites Lovanienses; v. de Roy ad Bald. Avesn. p. 13.

Balduino igitur sic in Hanonia dominante, vir quidam nobilis, Gosuinus nomine, de villa in Cameracesio, que Oysis[1] dicitur, oriundus, par castri Montensis, cui ipse comes magna in territorio de Avethnis[2] multisque aliis in Hanonia locis contulerat bona — unde ligium ei fecerat hominium et de omnibus que possidebat continuum in castro Montensi debebat stagium[3] — facte fidelitati obvians, domino suo ligio comiti Hanoniensi in iure contraire et contra eius voluntatem et prohibitionem turrim in Avethnis[4] cepit construere. Et cum ad monitionem domini sui iuri stare in eius curia dedignaretur, ipse comes in eum insurrexit; cui ille cum quot habere potuit viribus occurrere presumpsit prope Sambram fluvium, et cum ibi acriter per duos dies bellassent, tercia die comes, obtenta super iure suo victoria, Gosuinum predictum captum Montibus secum deduxit, quem tandem ad preces fidelium suorum virorum nobilium, abscisa barba abire permisit; qui postea habita domini sui gratia, turrim in Avethnis perfecit, que quidem firmitas postea quandoque in detrimentum quorumdam comitum Hanoniensium fuit.

In diebus illis Iherusalem civitas sancta Armeniaque et Syria et pars Grecie a gentilibus usque fere Brachium sancti Georgii occupata tenebatur. Unde ad subveniendum ecclesiis orientalibus quamplures imperii Romani et regni Francorum viri animati sunt; quorum consortio Balduinus sepedictus comes Hanoniensis bonis intendens operibus, miles potens in armis, largitor elemosinarum optimus, se ammiscere decrevit. Sciendum est autem et ad questionem multorum respondendum, quis primus urbem Iheru-

1) Oisy, a Cameraco inter septent. et orient. 2) Avesnes. 3) mansionem, commorationem assiduam. 4) Constat Gosvinum de Oysiaca a. 1106 quam citius dominium Avesnense assecutum fuisse; quippe eo vel sequenti anno peremptum fuisse avunculum eius Theodericum de Avennis diserte tradit Herimannus Tongrensis (Bouq. XIII, 401) Unde quae narrat hic Gislebertus, de alio Balduino intelligenda sunt. B

salem edificaverit. In Genesi legitur quod Melchisedech *rex Salem proferens panem et vinum — erat *f. 21.
enim sacerdos Dei altissimi — et benedixit Abrahe. In libro Iosue eciam legitur, dum terra promissionis sorte inter 12 tribus divideretur, quod Salem ipsa est Iherusalem. Quia ergo Melchisedech rex Salem fuisse dicitur, asserunt multi per hoc latenter innui quod eam edificaverit. Ipsum autem Melchisedech, Ieronimo teste, dicunt Hebrei fuisse Sem, filium Noe, et ab eo post diluvium eandem urbem conditam fuisse, et cum sua progenie in ea regnasse. Inde est quod eciam sacerdos fuisse dicitur, quia ante legem Moysi omnes primogeniti sacerdotes erant, et ipse Sem primogenitus fuit. Hec sunt primogenita que Iacob concupivit, cum Esau fratri primogenito dixit: *Vende mihi primogenita tua*, id est honorem sacerdotii. Urbem ergo Salem postea Gebusei captam ex nomine suo vocaverunt Iebus, sicut in libro Iudicum invenitur. Postea B littera mutata in R pro Iebus et Salem, vocata est Iherusalem. In ea primus rex David thronum et caput Israhelitici regni posuit, in qua Salomon templum edificavit, et ex nomine suo appellavit Iherosolimam, quasi Ierusalomoniam, sicut Ysidorus dicit. Hanc primus Nabugodonosor rex Babilonis, succenso templo, destruxit, et eius habitatores in Babiloniam captivos deduxit; sed post 70 annos Cyrus rex Persarum Iudeos redire et Iherusalem cum templo reedificari precepit. Post aliquot annos rex Antiocus, sicut in libro Machabeorum legitur, cum magno exercitu eam intravit, muros ex magna parte destruxit, Iudeos ad ritum gentilium transferre voluit, et in ipsa urbe arcem construxit, in qua gentiles posuit. Iudas vero Machabeus multis preliis gentiles inde expulit, et ipsam iterum munivit; arcem tamen capere non potuit, nec ipse, nec frater eius Ionatas post ipsum. Symon vero frater utriusque et in principatu successor et arcem cepit,

et gentilibus expulsis totam urbem mundavit, et eam cum filiis suis possedit, donec posteris eius de regno et sacerdotio inter se litigantibus, sicut Iosephus refert, ab altero eorum rogatus Pompeius Cesar Iherusalem venit, tuncque primum Iherusalem Romanis subdita fuit, et uno depulso principatum alteri dedit. Ad quam eciam urbem Cesaris concessu venit Herodes, in cuius tempore natus est Christus, qui et conversatione sua et miraculis suaque passione et
*f. 11'. sepulchro *sic eam glorificavit, ut Matheus ewangelista eam non dubitet nominare Sanctam-civitatem. Post passionem vero Domini Vaspasianus cum Tyto filio suo eam sic destruxit, ut, sicut Dominus in
Matth. 24, 2. ewangelio predixerat: *non relinquetur in ea lapis super lapidem*, ita factum est. Helius autem imperator gentilis rursus eam edificavit, et ex nomine suo Heliam eam appellavit. Cum vero Constantinus augustus per sanctum Silvestrum baptizatus fuisset, mater ipsius Helena augusta crucem Domini diligenter quesitam in ea invenit, et per medium eam fecit secari, partemque unam ibi relinquens, alteram Constantinopolim detulit, que prius Bisantium vocata erat, sed tunc a Constantino celsius et regalius edificata, et eius nomine Constantinopolis appellata est. Post multos annos Cosdroe gentilis, Persidis rex, Iherusalem cepit, medietatem crucis dominice inventam in Persidem detulit, et eam in fano quod sibi edificaverat posuit, filioque suo regnum tradens in eiusdem fani throno, gentilium exercitu regnum christianorum invasit. Sed occurrit ei Eraclius imperator Constantinopolitanus christianus cum christiana expeditione, eumque in fluminis ponte nutu divino vicit et decollavit; sicque terram, quam de regno pater illius subtraxerat, per victoriam recepit. Subiugatis igitur sibi gentilibus, cum christiana milicia in Persidem abiit, et usque ad fanum in quo perfidus Cosdroe morabatur pervenit, sedentem eum in

throno aureo repperit; quem, ut christianus fieret et regnum Persidis de manu sua susciperet, ammonuit. Quo nolente converti, protinus extracto gladio caput illi amputavit filiumque eius puerum baptizari fecit et eum de sacro fonte suscepit regnumque Persidis ei concessit, acceptis obsidibus ab eo quod ulterius sibi esset subiectus. Crucem dominicam, quam Cosdroe asportaverat, rursus Iherosolimis detulit, et ad selpulchrum dominicum reposuit, sicut in exaltatione sancte crucis publice per ecclesias legitur. Itaque longo tempore regnum Persidis imperio Constantinopolitano subiectum fuit, et christiane fidei cultus in Iherusalem et in multis urbibus Orientis floruit, donec christianorum peccatis offenso Deo, rursum error gentilitatis invaluit, ac de finibus suis egressi gentiles, Iherosolimam ac sepulchrum Domini pervaserunt, Armeniamque et Syriam partemque *Gre- *f. 12.
cie pene usque ad illud mare quod dicitur Brachium sancti Georgii, obtinuerunt.

Demum quidam Constantinopolitanus imperator, Alexis nomine, assiduis gentilium incursionibus minuto magna in parte regno suo, tremefactus misit nuncios in Franciam cum epistolis ad animandos principes, ut desolate Iherusalem et periclitanti Grecie subvenirent. Unde confidentius scripsit Roberto seniori Flandrensium comiti. Hic equidem Robertus frater fuit Balduini comitis Flandrensis et Hanoniensis, ut satis prediximus, qui eciam sororem habuerunt, Mathildem scilicet, coniugem Willelmi co- 1066.
mitis Normanorum, qui postea rex fuit Anglorum, Dec. 25.
de qua Mathilde ipse Willelmus rex tres genuit filios, scilicet Willelmum, Robertum et Henricum, et filiam Adelam, uxorem Stephani comitis Blesensis, de qua ipse Stephanus filium habuit Theobaldum, comitem potentissimum, qui bona sua in regno Francorum plurimum ampliavit, qui eciam filios habuit Henricum comitem Trecensem, et Theobaldum comitem

Blesensem, et Stephanum comitem, et Willelmum Remensem archiepiscopum, et filias Adelam scilicet, reginam Francorum, matrem Philippi regis Francorum potentissimi, et ducissam Borgundie, et comitissam de Bar, et comitissam de Percea. Ex primis Willelmi regis Anglorum filiis, Willelmus primus filius patri mortuo[1] in regnum successit. Robertus vero factus est comes Normanorum, sed cum post paucos annos Willelmus rex, qui venatum in silvam perrexerat, a quodam milite suo interfectus fuisset[2], Henricus frater ei in regno successit. Cui quidem Henrico[3] nepos eius Stephanus, frater Theobaldi comitis Blesensis, qui eciam uxorem habuit filiam Eustacii comitis Boloniensis, fratris inquam Godefridi ducis et Balduini, qui postea regnum Iherosolimitanum obtinuerunt, successit in regno[4].

Insuper Alexis Constantinopolitanus imperator a domino papa Romano Urbano super gentilium incursibus auxilium et consilium requisivit. Hic itaque Urbanus[5] ante papatum Odo vocatus fuerat, ex claro Francorum genere oriundus, et ex clerico factus monachus, Cluniaci prioratus rexit officium; inde proficiente merito ad episcopatum Ostiensem vocatus est, demum ad summum pontificatum vocatus, dictus est Urbanus. Hic itaque vir eximius cum Alexis imperatoris suique dilecti precibus, sed multo propensius generali christianitatis periculo pulsare-
*f. 12'. tur, in regnum Francorum venit et in urbe *que
1095. Clarus-Mons[6] in Alvernia dicitur, concilium suum
Nv. 18—28. super hiis instituit, invitatis ad illud quampluribus Francie et Germanie viris, tam clericis quam laicis, quos ipse dominus papa ad subveniendum sancte civitati Iherusalem et ecclesiis orientalibus pio ser-
Nv. 26. mone exhortatus est. Ad cuius dulcem et congruam

1) Obiit a. 1087. Sept. 9. 2) a. 1100. Aug. 2. 3) Mortuus est a. 1135 Dec. 2. 4) 1135. Dec. 26. — 1154. Oct. 25. 5) II. 1088. Mart. 12. — 1099. Iul. 29. 6) Clérmont.

sermocinationem multi et magni viri signum crucis Domini cum arrepto citius itinere sibi assumpserunt. In quo quidem concilio ipse Urbanus papa secundus tanta refloruit auctoritate, ut eciam Philippum regem Francorum, qui propria uxore relicta Berta, Andegavensis comitis[1] uxorem Bertadam sibi copulaverat, tanta constantia excommunicaverit[2], ut intercessiones spectabilium personarum et multiplicium munerum illationes contempserit, et quod intra regni sui limites demorari non extimuerit. In hoc autem concilio dominus papa signum vociferationis Christi fidelibus dedit, ut cum ad bellum essent, una voce clamarent: *Deus vult, Deus vult.* Quod et ita factum est. Celebrato itaque concilio, anno dominice incarnationis 1095, cum multi principes in auxilium Domini properarent, videlicet Boemundus[3], Tancredus[4], Remundus comes Sancti Egidii, episcopus Podiensis[5], Hugo Magnus[6] frater Philippi regis Francorum, Robertus comes Normanorum, Robertus comes iunior Flandrie, sepedicti comitis Roberti filius, et Godefridus dux Bullionis cum fratribus suis, Balduino scilicet et Eustacio, Balduinus sepedictus comes Hanoniensis, Richeldis filius, Godefrido duci et eius fratribus ad auxilium Domini et eius honorem associatus est.

Sciendum quod cum Godefridus dux iter Domini arripere proposuisset, allodium suum proprium Bullionem[7] pro quadam summa pecunie assignavit Leodiensi ecclesie, hac interposita conditione, quod si Deo volente eum decedere in transmarinis partibus contingeret, illud Leodiensi ecclesie in proprietatem remaneret; si vero eum reverti inde Deus permitteret, illud pro accepta pecunie summa redimere

1) Fulconis. 2) V. quoque Bernoldi chron. SS. V. p. 464 ad a. 1095; cfr. quoque Brial, de repudiata Berta regina, in praefatione Collectionis Bouquetianae Tom. XVI. 3) filius Roberti Guiscardi. 4) item, postea princeps Tripolitanus. 5) Ademarus. 6) comes Viromanniae. 7) Bouillon.

posset[1]. Et quia regnum Iherosolimitanum adeptus nunquam inde rediit, ipsum Bullio castrum cum pertinentiis suis Leodiensi ecclesie in proprietatem cessit, iusticia vero ducatus Lothoringie et feoda ad ducatum pertinentia in manum imperatoris Romanorum devenerunt. Itaque ducatum cum suis pertinentiis cuidam viro nobili, Henrico scilicet de Lemborch, contulit, et sic ille et quidam eius filius ducatum illum tenuerunt[2], *unde postea multi de Lembor domini, licet duces non fuerint, tamen duces appellati sunt. At quidam comes Lovaniensis, Lambertus[3] scilicet, pater Godefridi ducis, qui dux Barbatus appellatus est, principis inquam potentis, apud dominum imperatorem effecit, quod ducatus huius dignitatem ei concessit[4]. Et sic ducatus ad comites Lovanienses devenit; attamen nullam ex ducatu ipso extra terminos sue proprie terre unquam exercuerunt iusticiam.

*f. 13.

Exercitus christianorum post multos et per magnos labores per Hungariam et Bogariam[5], Greciam et Constantinopolim transeuntes, subiugatis sibi quampluribus civitatibus, pervenerunt Anthiochiam. Quibus Alexis imperator iuramentum fecerat quod si eis necessitas incumberet, cum viribus suis subveniret, et inde ad eorum vires augendas Tatinum senescallum suum cum tribus milibus armatorum transmisit. Nostri vero christiani iuraverant ipsi imperatori quod si esset eis auxiliator fidelis, totam

1) Cfr. Aegid. Aureaevall. l. c. p. 41: *ut offerret — praedictum castrum — conditione interposita, ut si infra tempus praefinitum a se vel a suis successoribus tribus, quos ipse praescripserat, non redimeretur, deinceps possessio sicut disposuerat cum castello perpetuo ecclesiae assignaretur.* Ubi paullo post pretium ab Oberto episcopo datum enumeratur. 2) Heinricus II. comes Limburgensis ducatum inferioris Lotharingiae tenebat ab a. 1101 usque ad a. 1106, cfr. Sigeb. ad a. 1101 et 1106. l. c. p. 368. 371. 372. Waleramus I. eius filius a. 1126 ducatum impetravit, posseditque usque ad a. 1138. 3) Cfr. supra p. 501; Godefridi pater erat Heinricus II Lovaniensis comes. 4) Cfr. Sigebertum ad a. 1106 l. c. p. 372: *ducatus eius* (sc. Heinrici com. Limburg.) *datur Godefrido comiti Lovaniensi.* 5) Bulgariam.

terram a Constantinopoli usque Anthiochiam, et ipsam Anthiochiam eius ditioni redderent. Die au- 1097.
tem illa qua Anthiochiam pervenerunt, et tentoria ad obsidionem urbis fixerunt, Balduinus comes Hanoniensis constitutus fuit retrocustos exercitus. Fixis autem tentoriis et principibus per loca circa urbem ordinatis, Balduino comiti Hanoniensi ad sua tentoria figenda locus non patuit. Balduinus vero Tatini ab imperatore missi vires vilipendens, eiusque perfidiam erga christianos metuens, inter illius tentoria et civitatem sua tentoria figere non timuit. Unde graves a Turcis et continuos patiebatur insultus. Cuius nominis fama pro tanta animositate per totum christianorum exercitum dilatata est. Capta autem civitate 1098.
Anthiochia, principes exercitus pactum cum impe- Iun. 8.
ratore Constantinopolitanensi firmatum volentes observare, nuncios ad eum direxerunt[1], scilicet Hugonem Magnum, fratrem Philippi regis Francorum, et Balduinum comitem Hanoniensem cum magna militum turma, ut civitatem reciperet, et que eis pepigerat expleret. Quibus euntibus insidie a Turchis pretente fuerunt, et ex eis quamplures occisi, alii vero capti, quidam autem per fugam elapsi sunt; in quo quidem conflictu Balduinus comes Hanoniensis periit, sed cui infortunio *succubuerit adhuc igno- *f. 13'.
tum est[2]. Unde eciam tacendum non est quod uxor eius Yda comitissa domini sui occasum ut audivit, sed incerta si occisus fuerit, vel captus teneretur, Deum et virum suum diligens, partes illas cum labore magno et gravibus expensis adire non dubitavit; unde ipsa prius de viro suo incerta, incertior rediit. Hec quidem mulier religiosa Romam orandi intuitu sepius adiit. Unde contigit quod cum a perigrinatione illa reditum faceret per Ardennam, ubi que-

1) V. Sybel Gesch. des ersten Kreuzzugs p. 446. 2) Cfr. Hermann. Tornac. Bouq. XIII, 397: *unde necdum rediit, et utrum occisus an captus fuerit usque hodie sciri nequivit.*

dam allodia prope ecclesiam Sancti Huberti[1] habebat, comes Cyniaci[2] ei insultus violentos faciens, eam capere voluit. Que ad ecclesiam Sancti Huberti fugiens, ibi per aliquot tempus mansit, quousque illinc secure in Hanoniam transiit. Ex gratia autem et familiaritate quam cum illa ecclesia habuit, contulit ipse ecclesie in proprietatem allodia sua que in partibus illis habebat eidem ecclesie satis contigua, de quibus partem avia Richeldis comitissa eidem ecclesie contulerat libere, partem vero in vadio tenendam concesserat. In bonorum autem illorum collatione constitutum fuit inter ipsam ecclesiam et quoscumque dominos comites Hanonienses, ut quicumque abbas Sancti Huberti maneat capellanus comitis Hanoniensis, ita quidem quod ad monitionem ipsius comitis ter in anno debeat ad comitem accedere in Hanoniam pro divinis celebrandis in magnis sollempnitatibus, scilicet in natali Domini et in pascha et in pentecosten, et afferre duo vasa plena vino Leasure[3], que vasa barilii[4] vulgariter dicuntur.

Sepedicto Balduino comiti Hanoniensi, Balduini comitis Flandrie et Hanonie et Richeldis comitisse filio, successit filius eius iuvenis primogenitus Balduinus in comitatu Hanoniensi. Secundus autem filius fuit Arnulphus pater Eustacii senioris de Ruez. Filie autem fuerunt tres, quarum una Yda nomine viro nobili et bellicoso, Thome scilicet de Marla, maritata fuit; alia vero Richeldis nomine comiti Montisfortis in Francia, que a viro relicta[5], postea in Melbodiensi ecclesia sanctimonialis diu et honorifice vixit; alia autem, Alidis nomine, viro nobili Hugoni
*f. 14. de Ruminio maritata *fuit. Balduinus comes Hanoniensis valde iuvenis uxorem duxit nobilissimam

1) St. Hubert. 2) Arnulfus. 3) Liser ad Mosellam fl. 4) barile Gallis *baril,* amphora, dolium. 5) Richeldis nupta fuerat Amalrico de Monteforti, cognomento Forti, a. 1089. perempto, teste Orderico Vitali, *post cuius obitum se reddidit in abbatia Melbodiensi*, inquit Balduinus de Avennis. B.

Yolendem, nobilis et potentis comitis de Ghelra[1] filiam; aliam vero eiusdem comitis de Ghelra filiam habuit uxorem Henricus dux de Lemborch, ex cuius parte ad eius heredes, dominos de Lemborch, pro parte suorum allodiorum castrum Wassemberghe[2] proprie devenit. Balduinus autem comes Hanoniensis de Yolende uxore sua filios habuit Balduinum primum et Gerardum secundum, et filias duas, quarum una domino de Thoenio[3] maritata fuit, alia[4] vero castellano Tornacensi. Et quia tota terra Hanonie ecclesie Leodiensi erat assignata, et ab episcopo Leodiensi in feodo tenebatur, ad primogenitum tota deveniebat filium. Itaque fratres et sorores in hereditate illa nequaquam participant. Igitur Arnulphus, eiusdem comitis frater, filium habuit Eustacium de Ruez, qui Senior appellatus est, virum vividum et in Hanonia potentem, qui cuiusdam viri nobilis paris castri Montensis, Iohannis nomine, filiam duxit uxorem, et ex parte uxoris terram possedit, de qua factus fuit par castri Montensis, et in terris suis villas instauravit, scilicet Ruez[5] et Morlenwes[6], ubi eciam munitionem construxit. Hic de uxore sua Maria filios habuit, Nicholaum scilicet primum et Eustacium secundum, et filias Beatricem, Alidem et Adam. Nicholaus autem primus filius de voluntate matris ad litteras discendas puer hortatus fuit; qui maior effectus a litteratura recedere noluit, sed clericus manere et fratri in hereditate tota cedere voluit. Hic equidem Nicholaus satis litteratus et moribus honestis ornatus, clericus mansit bonis ecclesiasticis ditatus. Eustacius vero factus fuit miles probissimus et magni nominis vir et in curia Hanoniensi et nobilium consiliis potentissimus; qui de uxore sua Berta, Rassonis de Gauria et Damisoni de Cirvia filia, filium habuit Eustacium[7] et filiam

1) Gerardi. 2) Wassenberg, ab Erkelenz ad occid. 3) Rogerio. 4) Richeldis Evrardo. 5) Le Roeulx. 6) Morlanwez. 7) agnomine Kanivet.

Beatricem. Soror eorum Beatrix viro nobili, pari castri Montensis, Waltero de Leus maritata fuit, que filium habuit Eustacium, et filias Ydam et Mariam. Alidis alia soror cuidam nobili desponsata fuit, quo mortuo absque proprii corporis herede, ipsa, religionis habitu assumpto in abbatia sancti Phoillani[1],
f. 14'. in sanctitatis operibus decessit. Ada vero viro nobili Nicholao de Bouleirs maritata ex ipso filiam suscepit, ad quam hereditas patris pervenit; quo mortuo nupsit viro nobili Drogoni[2] de Boosiis, de quo filios habuit. Mortuo eodem Drogone, ipsa Ada nupsit cuidam militi Flandrensi, Gosuino nomine.

Soror sepedicti filii Balduini et Yde, scilicet comitis Hanoniensis Balduini, una, Alidis nomine, viro nobili de Ruminio[3] nupsit, que filium habuit Nicholaum, qui et Ruminium[4] et Florinas[5] castra possedit, et filias Beatricem et Alidem et Richeldem, et tres quarum nescio nomina. Nicholaus hic bona terre sue plurimum ampliavit, et de uxore sua Damison de Cirvia[6] filios habuit milites probos, Nicholaum scilicet, qui post ipsum Ruminium possedit, militem probum et prudentem, cuius fama bona longe lateque diffundebatur, et Hugonem qui Florinas castrum tenuit, et filias Iulianam viro nobilissimo Raynaldo de Roseto maritatam, de quo ipsa filium habuit Rogerum, et Clementiam Gerardo de Haslut, et Yolendem Henrico de Hirge et advocato Hasbaniensi et apud Winti[7] in Flandria maritatas. Predicti autem Nicholay sororum una, Richeldis scilicet, domino de Cuus nupsit, que filium habuit Egidium. Alia soror Beatrix scilicet, nupsit viro nobili Gossuino de Montibus, viro nobilissimo satisque potenti in Hanonia multisque possessionibus ditato, unde continuum in

1) Balduinus de Avennis l. c. cap. X: *facta est monialis monasterii sancti Foillani apud Rodium.* 2) *Eustachio* Balduinus Avenn. l. c. 3) Hugoni. 4) Rumigny. 5) Florennes. 6) relicta Rassonis de Gauria. 7) Denderwindeke, ad Scaldim fl., a Ninove ad meridiem.

Montibus stagium[1], et in Valencenis continuum stagium, et in Bellomonte continuum debebat, hoc excepto quod dum in Valenchenis stagium faciat, in Bellomonte facere non debet, et dum in Bellomonte illud faciat, ad faciendum in Valenchenis cogi non potest. Duarum autem paritiarum in Montibus ille par erat; qui eciam Gossuinus fratrem habuit clericum bone memorie, Nicholaum Cameracensem episcopum omni valore refertum, qui episcopatum suum potenter tenuit[2] et honeste procuravit, et ab Hanoniensibus plurimum amabatur. Gossuinus de uxore sua filium habuit unicum Gossuinum, et filias, Ydam scilicet viris nobilibus Sohero[3] videlicet de Aenghien, postea Renero de Iacea, et demum Balduino Carim agnomine maritatam; et *Mathildem Waltero de *f. 15. Linea, deinde Waltero de Fontanis maritatam, et Aelidem Rogero de Condato et Rixam Stephano de Denen, et Beatricem Baldrico[4] de Roisin, et Agnetem Hugoni domino de Spinoit et de Antun maritatas. Gossuinus autem iuvenis antequam fieret miles decessit, itaque maior pars possessionum supradicti Gossuini, scilicet stagiorum et aliorum bonorum ad Ydam de Iacea et ad eius virum Renerum, et eorum filium Gerardum devenit. Supradicti Nicholay soror una, scilicet Alidis, nupsit domino del Tur, alia nupsit domino de Cheri prope Retest, deinde eadem nupsit domino de Doncheri. Una nupsit domino de Balehan, et una Ysaac de Barbencione, pari castri Montensis, que filium habuit Nicholaum, militem probum et discretum et in consiliis curie Hanoniensis pollentem.

Alia sepedicti comitis Hanoniensis soror[5] nupsit viro nobili et potenti ac bellicoso in Francia, Thome de Marla, de quo filiam habuit Ydam nomine, que

1) Obligatio vassalli standi in castro domini sui, sive pro eo tuendo contra hostes sive ex alio debito. DUCANGE. 2) I. 1136—1167. Iul. 1. 3) *Sigero* Bald. Avenn. 4) *Balduino* Bald. Avenn. 5) Ida.

Yda nupsit viro nobili Alardo de Cymaco, agnomine Poliere, pari Castri Montensis, de quo ipsa filium habuit Egidium. Defuncto autem Alardo, Yda nupsit Bernardo de Orbaiz, de quo ipsa filium habuit Engelramum.

Sepedictus Balduinus comes Hanoniensis, Balduini comitis et Yde comitisse filius, uxorem habuit, ut prediximus, Yolendem, comitis de Ghelra Gerardi filiam, de qua ipse Balduinus filios habuit Balduinum primum, qui Montibus in superiori choro ante maius altare sepultus est, et Gerardum secundum; et filias duas, quarum una[1] domino de Toenio[2], altera[3] vero castellano Tornacensi[4] maritata est. Unde sciendum est quod illa Toenii maritata filios habuit tres milites egregios et magni nominis, Radulphum primum, Rogerum secundum et Balduinum tercium, et Gaufridum quartum clericum pium honestum et satis litteratum. Balduinus autem in Hanonia nutritus fuit, et ab avunculo suo Balduino comite miles factus, Hanoniam cum eo semper inhabitabat. Cuius probitas de die in diem augmentum mirum cepit, omnem in corde mansuetudinem gerebat, in munerum effusione
*f. 15'. *delectabatur; qui cum Suessionem[5] orandi causa adiisset, in ipso reditu a seculo migravit. Cuius mors avunculum suum et homines cuiuscumque conditionis in Hanonia graviter turbavit, cuius corpus Valencenas allatum, ibidem in monasterio sancti Iohannis sepultum fuit. Gaufridus vero clericus, qui quandoque Hanoniam cum avunculo suo et eius filio inhabitabat, infirmitate apud Haimoncasnoit[6] oppressus, decessit, qui Valencenis iuxta fratrem suum honorifice sepultus fuit. Radulphus primogenitus eorum frater filium habuit Rogerum, qui in bonis suis ei successit. Alia predicti comitis Balduini et Yolendis comitisse filia, castellano Tornacensi maritata, filium

1) Gertrudis. 2) Rogerio. 3) Richildis. 4) Evrardo. 5) Soissons.
6) Le Quesnoy, in Gallia, arr. de Avesnes, cant. de Quesnoy.

habuit militem probum admodum et famosum Evrardum, cognomine Radonem, qui de parte matris sue Fienias[1] villam prope Melbodium possedit. Hic equidem de uxore prima, Roberti de Betuna[2] Atrebatensis advocati sorore, filiam habuit Richeldem, que nupsit viro nobili Gisleberto de Aldenarda, postea militi probo Waltero de Sothenghien. Evrardus autem, vivente prima uxore, aliam superduxit, matrem Cononis et Iohannis et Radulphi, qui comitatum Suessionensem et dominium Nigelle[3] et castellariam Brugensem possederunt, et ex ea filium habuit Balduinum.

Balduinus comes Hanoniensis, Balduini comitis et Yde comitisse filius, satis iuvenis miles decessit, cuius corpus in Montensi ecclesia sepultum fuit ante 1120.
chori introitum. Cuius filii parvi remanentes, primus filius Balduinus comitatum Hanoniensem obtinuit; iunior autem filius Gerardus allodia in Aduallensibus partibus ex parte matris sue Yolendis comitisse pervenientia, scilicet comitatum de Dodewerda[4] et comitatum de Dala[5], habuit. Qui filium habuit comitem Henricum, militem probum. Yolendis vero comitissa vidua, tam de iure dotalitii quam de parvitate Balduini filii sui[6] Hanoniam diu tenuit, que nupsit cuidam fideli suo, viro nobili Godefrido de Bocheain, castellano Valencenensi, qui ex iure castellarie Ostrevannum[7] tenebat. Hic eciam et Ribemontem[8] et Orinium[9] et castellum in Porcesio[10] possidebat. Qui de ipsa Yolende comitissa filium habuit Godefridum et filiam Bertam, a quibus, *Godefrido scilicet *f. 16.
et Berta, frater eorum Balduinus comes Hanoniensis castellariam Valencenensem et totam hereditatem

1) Feignies, in Gallia, arr. de Avesnes, cant. de Bavay. 2) Béthune. 3) Nesle, départ. de la Somme. G. 4) Dodewaard, in prov. Geldrensi Hollandiae. 5) Dalem, ibidem. 6) Quum a. 1120. Balduinus III. decessisset, Balduinus IV. filius non nisi undecim annis natus erat; cf. Reiffenberg, Histoire de Namur II, 5. 6. 7) Ostrevant. 8) Ribemont. 9) Origni. 10) Château-Porcien.

eorum tam in Ostrevanno quam in Cameracesio acquisivit coemptione congrua. Godefridus ille absque proprii corporis herede decessit. Berta autem cuidam comiti de Duraz nupsit, deinde nupsit Egidio de Sancto Oberto, a quo filium habuit Gerardum et filiam Nicholao predicto de Barbencione in matrimonio traditam. Cuius equidem Egidii, Hanoniensis curie summi de iure hereditario dapiferi, gloriosi nominis et incomparabilis probitatis et largitatis fama, inter universos milites tam in regno Francorum quam in imperio Theutonicorum gyrovagantes, dum ille vixit, pre ceteris fuit exaltata. Mortua autem Berta, Egidius uxorem duxit Mathildem de Berlainmont, Egidii de Cin et Damison de Cirvia filiam, que Mathildis ex parte patris sui hereditaria Berlainmont[1] et summam Hanoniensis curie camerariam tenuit. Hic equidem Egidius de Cin, dum vixit, omnium militum in hoc seculo viventium probissimus in armis dictus est; qui in transmarinis partibus cum leone ferocissimo solus dimicans illum vicit et interfecit, non sagitta vel arcu, sed scuto et lancea. Hic ex parte uxoris sue Damison de Cirvia ipsum castrum Cirviam[2] possedit, et comitis Hanoniensis commilito fuit, et in quadam guerra, quam cum duce Lovaniensi habebat comes Namurcensis, ipse Egidius interfectus apud Sanctum Gislenum[3] sepultus fuit. Egidius autem de Sancto Oberto, ex sua hereditate summus Hanoniensis curie dapifer et ex parte Mathildis uxoris sue summus camerarius, ex ea filium genuit Egidium, et Businias[4] villam instauravit, ubi turrim construxit, quam a comite Hanoniensi Balduino, Balduini comitis et Alidis comitisse filio, in feodo ligio susceperat; Bohain[5] eciam villam primus instauravit.

Balduinus comes Hanoniensis, Balduini comitis

1) Berlaymont 2) Chièvres. 3) St. Ghislain, a Mons ad occid. 4) Boussies. 5) Bohain, inter Cambray et Guise. G.

et Yolendis comitisse filius, qui multos labores et guerrarum insultus undique contra vicinos suos et contra omnes fere suos homines potentiores et maxime contra Theodericum comitem Flandrensem et eius uxorem Sibiliam, comitis Andegavensis filiam, passus est; in quibus, Deo auxiliante, nichil hereditatis vel honoris perdidit; *uxorem duxit nobilissi- *f. 16'. mam Alidem, corpore eleganti et facie decoram, morum honestate refertam, operibus bonis et elemosinis intentam, Godefridi comitis Namurcensis et Ermensendis comitisse filiam, Henrici comitis Namurcensis et Lusceleborch sororem. Et quia aliis ipsius Alidis sororibus maritatis, scilicet ducisse Ciringhiorum [1] et comitisse de Retest [2] pars sua in allodiis fuerat assignata, quas quidem partes ipse sorores in partibus sibi vicinis iam tunc temporis tenebant, concessum fuit [3] in contrahendo matrimonio quod quandocumque Henricus comes Namurcensis decederet, omnia eius allodia et feoda et terre censuales ad sepedictum Balduinum comitem Hanoniensem et eius uxorem Alidem et eorum heredes redirent. Evolutis deinde quampluribus annis, Balduinus comes et eius uxor Alidis, a duabus ipsius Alidis sororibus, quarum una domino de Roseto, alia domino de Spinoit maritata fuit, partem suam in allodiis acquisierunt. Igitur cum Balduinus comes Hanoniensis et eius uxor Alidis, saltem in allodiis vivente eciam Henrico comite, tres partes debuissent possidere, tamen pro bono pacis compositum fuit ut Henricus comes Namurcensis et Roche [4] et Lusceleborch, ea dum viveret teneret, et post eius decessum omnia allodia cum feodis et aliis terris ad Balduinum comitem et ad Alidem comitissam sine calumpnia

1) Clementiae, nuptae Conrado Zaringiorum duci. B. 2) Beatrici, Gontherii Retestensis comitis uxori. B. 3) cf. A. Pinchart, De l'inféodation du comté de Namur au comté de Hainaut. Mons 1850. p. 15. 4) La Roche.

devenirent. Unde ipse Henricus sepedictis Balduino et Alidi, fide interposita et iuramentis, ab hominibus suis fidelitates et securitates exhiberi fecit, non semel sed multotiens, tam a militibus, nobilibus, quam a familiaribus, servientibus et burgensibus, tam de terra Namurcensi, quam de Durbui[1] et de Rocha et de Lusceleborch. Hic autem Henricus comes Namurcensis post decessum avunculi sui Willelmi[2] comitis de Lusceleborch comitatum de Lusceleborch sic adeptus est, quod medietatem allodiorum ex parte matris sue Ermesendis comitisse iure hereditario adeptus fuit; feoda vero, scilicet dignitatem comitatus et Thiuwillam[3] et advocatias Sancti Maximini in Treveris et Sancti Willebrordi in Eternacho[4], per gratiam domini imperatoris Romanorum, quia avunculus eius absque proprii corporis herede masculo decesserat, plenarie obtinuit contra consobrinam
*f. 17. suam, ipsius comitis Willelmi filiam, *que cum ipso Henrico comite Namurcensi in allodiis participavit, quam duxit in uxorem comes de Grandi-Prato, et ex ea filium habuit Henricum, militem probum, agnomine Wafflart. Sciendum est autem quod Godefridus comes Namurcensis, vir nobilis et potens, sepedicti Henrici comitis pater, duas habuit uxores. De prima quidem uxore[5] duas habuit filias, quarum una[6] domino Rogero de Roseto nupsit, alia[7] vero nupsit cuidam nobili apud Spinoit[8] in Atrebathesio. De secunda uxore, Hermensende[9] nomine, duos habuit filios, Henricum scilicet comitem sepedictum et Albertum, qui iuvenis decessit, et filias tres, ducissam scilicet Ciringiorum et comitissam de Retest et sepedictam Alidem comitissam Hanoniensem. Illa

1) Durbuy. 2) immo Conradi a. 1136. defuncti. 3) Thionville. 4) Echternach. 5) Sibylla, Rogerii Porcensis comitis filia. B. 6) Elisabeth, primum Gervasio comiti Retestensi nupta, secundo Clarembaldo de Rosoi in Thierassia. B. 7) Flandrina. 8) Espinoy, arr. Arras, cant. Marquion. 9) filia Conradi I. comitis Luxemburgensis. B.

autem domino Roseti maritata filios habuit, Raynaldum scilicet, virum probum et discretum, qui terram suam novis villis instauratis bene populavit et ditavit, et de uxore sua Iuliana, filia Nicholay de Ruminio, ut prediximus, filium habuit Rogerum. Domina autem illa Roseti, mater Raynaldi, alium habuit filium Raynaldi germanum, Rogerum Laudunensem episcopum[1], et filias, Alidem scilicet supradicto Egidio de Cymaco maritatam, et Annchelisam viro nobili in comitatu Namurcensi maritatam, Philippo scilicet de Altaripa. Illa autem, de qua supra diximus, que apud Spinoit maritata fuit, filios habuit et filias, quarum unam habuit uxorem Theodericus de Anvennis. Ducissa vero Cheringhiorum[2] tres filios habuit, Bertoldum ducem Cheringhiorum, principem potentissimum, et Radulphum Leodiensem episcopum[3], qui antea in archiepiscopatu Mangontiense electus fuerat, et Hugonem comitem. Hic Radulphus magnum et decorum in Leodio construxit palatium. Habuit eciam ducissa illa filiam, quam prepotentissimus omnium ducum dux Saxonum Henricus duxit uxorem. Fredericus autem Romanorum imperator timens vires ducis Saxonum et ducis Cheringhiorum, ne per matrimonium confederati sibi possent resistere, divortium in hoc quesivit et effecit matrimonio, et ad eorum vires minuendas Radulphum predictum in sede Mangontiense electum ab illa dominatione amovit; qui Radulphus auxilio avunculi sui Henrici comitis Namurcensis et Lusceleborch ad dignitatem Leodiensis episcopatus pervenit. Comitissa Retensis[4] filios habuit Manasserum comitem Retensem, Henricum et *Balduinum milites, et Albertum cleri- *f. 17'.
cum, Leodiensis ecclesie maiorem prepositum et archidiaconum, et filias, quarum unam[5] potentissimus rex Sicilie Rogerus habuit uxorem secundam.

1) 1174—1201. 2) Clementia. 3) 1167—1191. Aug. 5. 4) Beatrix. 5) Beatricem.

Hic autem Rogerus de prima uxore filium habebat Willelmum, qui ei in regno Sicilie et ducatu Apulie et principatu Capue successit. Rogerus autem de secunda uxore filiam habuit Constantiam, quam Willelmus rex, ipsius Constantie frater, cum immensa auri copia et sub spe regni sui ad ipsam Constantiam perveniendi, Henrico Romanorum impera-
1186. tori, Frederici imperatoris filio tradidit uxorem. Unde ipse Henricus, cum Willelmus absque proprii corporis herede decessisset, ex parte Constantie imperatricis, sue uxoris, regnum Sicilie et ducatum Apulie et principatum Capue in labore nimio et suorum morte potenter adeptus fuit. Aliam comitissa Retensis habuit filiam, que nupsit viro nobili Hugoni de Petraponte; de qua ipse Hugo filios habuit milites, quorum unus fuit Robertus, miles probus et magni nominis, et Hugonem clericum satis litteratum et discretum, Leodiensis ecclesie maiorem prepositum, archidiaconum et abbatem et postea episcopum[1].

Sepedicta Alidis comitissa Hanoniensis cum viro suo Balduino comite filios habuit Balduinum primum, Godefridum secundum, Balduinum tercium, Henricum quartum, et filias omni decore omnique morum honestate ornatas, Yolendem, Agnetem, Lauretam. Balduinus primus satis iuvenis decessit, qui Bincii[2] in monasterio sancte Marie sepultus fuit. Godefridus autem qui tunc post ipsum mansit primus filius, pulcer et mansuetus et ab universis plurimum dilectus, uxorem duxit nobilissimam Aenoram, Radulphi comitis Viromandie filiam. Et cum Godefridus annorum esset circiter 16, et instaret tempus milicie eius, Montibus usque ad mortem egrotavit, ibique defunctus[3], in monasterio beate Waldetrudis in choro dominarum sepultus fuit. Duo igitur Bal-

1) H. 1200. Mart. 3. — 1220. Apr. 12. 2) Binche, in Belgia, arr. de Charleroi. 3) 1163. 7. Idus Aprilis.

duini comitis et Alidis comitisse superfuerunt filii, Balduinus scilicet, qui Hanoniam primo, deinde et Hanoniam et Namurcum, postea et Flandriam et Hanoniam et Namurcum potenter tenuit, et Henricus iunior filius, cui pater in vita sua, assensu Balduini primi tunc filii, bona que ipse acquisierat, scilicet villam Sevorch[1] et villam Fait[2] et partem Angre[3] ville et partem quartam in toto allodio de Gociliis[4] et advocatias in partibus illis prope Gocilias, in quibusdam villis Sancti Petri Lobiensis[5], assignavit. *De hiis omnibus Henricus fratri suo Balduino ligium hominium exhibuit. * f. 18.

Balduinus comes Hanoniensis, Balduini comitis et Yolendis comitisse filius, quandam inter ceteras a Domino gratiam habuit. Cum a temporibus multorum comitum Hanoniensium fuisset inauditum quod aliquis ipsorum comitum aliquem filiorum suorum militem vidisset, vel filiam maritatam, iste comes vivens et potens suas filias tres tribus viris nobilibus et potentibus maritavit, quarum primam Yolendem perpulchram, elemosinis et divinis officiis intentam, duxit uxorem Ivo senior, nobilis comes Suessionis dominusque Nigelle, vir venerabilis et potens et largus in donis et omnium baronum Francie sapientissimus. De quo Ivone cum ipsa Yolende prolem non haberet et ipse Ivo decessisset, ipsa nupsit Hugoni Sancti Pauli, militi probo, de quo filias habuit Elizabeth et Eustachiam. Secundam autem Balduini comitis et Alidis comitisse filiam, Agnetem, facie decoram, dulcedine et omnium morum honestate imbutam, sed parum claudicantem, habuit uxorem vir nobilis, potens et dives Radulphus de Cocy, qui et Cociacum[6] et Marlam[7] et Vervinum[8] et Feram[9]

1) Sebourg, in Gallia, arr. de Valenciennes. 2) Fayt-le-Grand et Fayt-le-Petit, in Gallia, arrond. d'Avesnes. 3) Angre, in Belgia, arr. de Mons, cant. de Dour. 4) Gosselies, in Hannonia, a Charleroi ad sept. 5) Lobbes. 6) Couci. 7) Marle, a Guise ad meridiem. G. 8) Vervins. 9) La Fère.

castra possidebat. Que quidem Agnes, quamvis in terra illa homines inveniantur feri et superbi, tamen ab universis pre ceteris dominabus, quas habuissent, diligebatur. Que filias habuit tres, Iolendem scilicet, que nupsit Roberto comiti de Drecis et de Braina, militi probo filioque Roberti comitis, fratris Ludovici regis Francorum. Alia Agnetis filia nupsit Radulpho comiti de Roci, quo defuncto sine proprii corporis herede ipsa nupsit comiti de Grandiprato, non considerata supradicta progenie de Lusceleborch. Tercia autem filia, nomine Ada, nupsit viro nobili in Flandria Theoderico de Beverna, castellano de Dicamuda. In matrimonio autem Agnetis, que, ut prediximus, Radulpho de Coci nupsit, concessum fuit ei et eius heredibus ut habeant in Montibus, in assisa ville que fit in festo sancti Remigii, annuatim 80 libras denariorum, et Bincii in eodem termino 40 libras, quibus quidem Balduinus ipsius Agnetis frater, cum, mortuo patre, ad comitatum Hanoniensem pervenisset, addidit in eodem termino annuatim in Valencenis 60 libras. Terciam vero Balduini comitis
*f.18'. et Alidis comitisse filiam Lauretam habuit *uxorem vir nobilis, miles iuvenis, Theodericus de Alost, Iwani de Gandavo et Laurete filius. Hanc quidem Lauretam, Iwano de Gandavo maritatam, de prima uxore filiam habuit Theodericus comes Flandrie, que quidem Laureta post Iwani decessum nupsit Radulpho comiti Viromandensi viduo, postea Henrico duci de Lemborch, deinde Henrico comiti Namurcensi[1], qui-

1) cf. Flandriam Generosam, M. G. SS. IX, 324: *Comitissa etiam Suanildis, pro cuius consanguinitatis cognatione plurima fiebant mala, obiit, unicam tantum filiam ex comite habens nomine Laurentiam. Hanc dux de Lemburg accepit uxorem; sed quia consanguinei esse dicebantur, separati sunt. Deinde sortitus est eam Iwanus de Alst in coniugium; quo defuncto, nupsit Rodulfo comiti Peronensi; et illo mortuo, comiti de Namur.* Sed codex Gislensis ordinem moritorum hunc praebet: Henricum ducem Lovaniensem, Iwanum de Alost, Henricum de Lemburg, Radulfum.

bus viris singulatim relictis, religionis habitum tandem sumpsit.

Hic pretermittendum non est, ut sciatur tam a modernis quam posteris, quomodo ab antiquo sepedictus comes Balduinus et Alidis comitissa uxor eius et eorum heredes in bonis Henrici comitis Namurcensis et Lusceleborch ius habere visi sunt. Quod cum sepedictus Henricus comes Namurcensis et Lusceleborch predictam Lauretam in uxorem ducere voluisset, matrimonium nisi de consensu et laudamento Balduini comitis Hanoniensis et Alidis comitisse et eorum filii Balduini contrahere non potuit. Quod quidem laudamentum apud Hepimas[1] factum 1163.
fuit, sub multorum testimonio nobilium et ministe- Iun.
rialium, ubi sepe nominatis Balduino et Alidi et eorum filio Balduino ab hominibus comitis Namurcensis et Lusceleborch super allodiis et feodis securitates antea facte fuerunt sollempniter renovate scriptisque autenticis commendate[2].

Theodericus de Alost miles iuvenis citius decessit, eiusque uxor Laureta, Balduini comitis et Alidis comitisse filia, per aliquot annos vidua mansit, terra autem quam Theodericus tenuerat, tam de Alost[3] quam de Waisa[4], ad Philippum Flandrensem et Viromandie comitem potentissimum devenit. Post decessum vero Balduini comitis et Alidis comitisse uxoris sue Balduinus filius eorum, comes Hanoniensis novus, Lauretam viduam sororem suam tradidit uxorem viro nobilissimo in Francia Bucardo de Monte Morenciaco[5], qui de ea filium habuit Matheum, quem avunculus suus Balduinus comes Hanoniensis militem ordinare festinavit, ut terre dominium valeret obtinere.

1) Heppignies. 2) Hac de re diploma *actum in potestate de Hepiniis, a. d. i.* 1163, *mense Iunio* edidit Reiffenberg, Monument pour Namur etc. I, 127; cf. Pinchart l. c. p. 16. 17. 3) Alost. 4) hodie pays de Waes. 5) v. Gislebertum ipsum ad a. 1173.

1138. Balduinus sepedictus comes Hanoniensis audiens
Sept. 7. sororem suam apud Toenium[1] maritatam a quibus-
*f. 19. dam vicinis illius, *viris potentibus, graviter fuisse oppressam, illi cum 300 militibus succurrere non timuit, et non quesita licentia vel conductu per Franciam sane transivit, et de hostibus sororis sue graviorem sumens vindictam, et eam in bona pace et bono statu relinquens ad propria rediit.

Balduinus sepedictus comes Hanoniensis, Balduini comitis et Iolendis comitisse filius, qui sepedictam Alidem habebat uxorem, comitatum Hanoniensem potenter possedit, et Theoderico comiti Flandrie, a quo continuos guerrarum paciebatur assultus, in magne animositatis constantia restitit, et ab eo in iure suo et dominatione sua ledi non potuit; excepto hoc solo quod firmitatem quandam prope Duacum que a comite Hanoniensi tenebatur, scilicet Roncort[2], obsedit, et diu obsessam post multos militum conflictus acerrimos prostravit. In obsidione quidem illa in quodam conflictu occisus fuit miles probus Rasso de Gaura, qui post decessum Egidii de Cin Damison de Cirvia habuit uxorem. De qua filium habuit Rassonem, militem potentem et vividum, et Bertam uxorem Eustacii de Rues, probi admodum militis, filii Eustacii senioris de Ruez, de quo, ut supra dictum est, filium habuit Eustacium.

Balduinus sepenominatus comes Hanoniensis, Balduini comitis et Iolendis comitisse filius, Bincium villam, quam mater eius Yolendis instauraverat, muro circumdedit, castrum Montense muro circumdedit, quem filius eius melioravit. Haimoncasnoit villam instauravit, et in ea castrum construxit, fossatis et muris circumdedit, et filius eius muros melioravit. Bulcenum[3] muro cinxit, et ibi turrim con-

1) Thuin. 2) Raucourt; cfr. Lamberti Waterloos Annales Cameracenses, SS. XVI. p. 518 ad a. 1150. 3) Bouchain, in comitatu Ostrevannensi.

struxit, quam filius eius perfecit. In Valencenis domum lapideam ad habitandum honestam et aptam supra Scaldum fluvium construxit. Ramis[1] villam instauravit, ubi turrim construxit ad reprimendos latrones Viconie[2] et ad conservandum transitus illos contra Flandrenses, qui semper Hanoniam vastare moliebantur. Turrim illam filius eius perfecit. Ath[3], villam in Brabantia, a viro nobili Egidio de Trasiniis, milite probo et vivido, pare castri Montensis, patre inquam probissimi militis Ostonis scilicet, gloriosi nominis, fama preclari, emptione acquisivit; ubi *cum villam novam instaurare et castrum construere *f. 19'. cepisset, Rasso de Gaura, Rassonis et Damison de Cirvia filius, de consensu et consilio Philippi comitis Flandrie et Viromandie ei contraire presumpsit. Veniens Cirviam, et ibi manens in multorum viribus militum, vivente adhuc matre sua, quam Nicholaus de Ruimino supradictus eiusdem comitis consanguineus habebat uxorem; comes autem, congregato apud Belki[4] exercitu suo, in viribus suis castrum de Ath construxit, invito et non prevalente Rassone de Gaura. Brainam-Wilhoticam ab ecclesia Montensi per concambium acquisivit[5], ubi turrim construxit, quam filius eius perfecit. In acquisitione illa compositum fuit inter comitem Hanoniensem et ecclesiam Montensem, quod ecclesia Montensis retinuit sibi decimas censuum et decimas oblationum et terram que fuit Henrici senioris de Braina, que per elemosinam ad ipsam ecclesiam devenerat, et altare ipsius ville cum minutis decimis et dotaliciis et omnibus que ad altare pertinent, et propriam curtem suam liberam et in nemore allodii illius ligna ad ignem et edificationem curtis necessaria sine ali-

1) Raismes, in Gallia, arr. de Valenciennes. 2) Vicogne, arr. de Valenciennes. 3) Ath in Hannonia Belgica sita, a Tournay ad orient. 4) Blicquy, in Hannonia Belgica, arr. de Mons, cant. de Chièvres. 5) a. 1150. Chartam Balduini IV. ex originali nunc in archivo Insulensi asservato dedit Duvivier l. c. p. 566—568.

cuius licentia incidenda servosque et ancillas in pristina libertate manentes et terciam partem decime; duas autem decime partes dominus comes sub annuo censu 12 denariorum sibi retinuit.

Cimacum[1] et totum allodium ad illud pertinens ita sibi acquisivit, quod dominus castri, qui pro quibusdam feodis continuum in Montibus debebat stagium, Cimacum et totum allodium ad illud pertinens stagio Montensis castri addidit. Unde compositum fuit et firmatum perpetuo ut milites et feodati totius allodii illius, et eciam omnes homines in Cimaco manentes qui etatem 15 annorum habuerint, debent comiti Hanoniensi fidelitatem tactis sacrosanctis exhibere. Quod si dominus castri ad ammonitionem suam castrum suum ei reddere noluerit vel ei in aliquo se opposuerit, milites illi et feodati et homines de Cimaco debent comiti Hanoniensi auxilium omnimodis contra dominum castri.

Ab eodem eciam comite Hanoniensi Balduino, Iolendis comitisse filio, fidelis eius Adam de Wallaincort, miles probus, sapiens et vividus, corpore magnus, qui bona terre sue augmentavit, et inter
*f. 20. consanguineos et vicinos suos potens manebat, *et a comite Hanoniensi Wallaincort[2] et quedam alia bona in feodo ligio tenebat, castrum suum Perreusmont[3], quod novum construxerat, in feodo ligio accépit.

Quod ius comes Hanoniensis in fidelitatibus et securitatibus omnium castrorum et munitionum in toto comitatu et dominatione Hanoniensi habebat, dicendum est. Quicumque in toto comitatu et dominatione Hanoniensi, tam in Hanonia quam Brabantia et Ostrevanno, castrum vel munitionem vel ab antiquo tenuerit vel noviter construxerit super feodum vel super allodium alicuius, oportet de iure ut comiti

1) Chimay. 2) Walcourt, a Charleroi ad merid. 3) Preux-le-Sart?

Hanoniensi primam inde faciat fidelitatem et securitatem cum hominio pre ceteris hominibus, quamvis situs firmitatis illius in alterius feodo vel allodio sit, ita quod comiti Hanoniensi vel eius credibili nuntio ad omnes monitiones suas, tam in eius necessitate quam in eius voluntate, castrum suum vel munitionem suam debeat reddere, comes autem sicut sanam invenerit, ita sanam debet reddere cum omnibus in illa inventis, peractis inde negotiis suis. Unde contigit quod cum super hiis huius comitis diebus controversia in eius curia verteretur, Walterus dominus de Avethnis, agnomine Pelukels, constitutus in presentia ipsius comitis coram multis paribus suis et nobilibus et servilis conditionis viris, cum quoddam iudicium in his sibi contrarium proferri deberet, subitanea morte preventus corruit. Waltero 1147.
predicto successit Nicholaus filius eius, homo pacificus et discretus; et cum sui antecessores comitibus Hanoniensibus sepius extitissent contrarii et rebelles, iste domino suo se opponere nunquam presumpsit. Iste bona terre sue plurimum ampliavit, et eam multis novis villis instauratis populavit et ditavit: qui castrum Landreciis[1] et castrum Condati[2] construxit, quod quidem castrum Condatense postea Balduinus comes Hanoniensis, Balduini comitis et Alidis comitisse filius, pro presumptione et excessu Iacobi filii Nicholai prostravit. Ille Nicholaus uxorem habuit Mathildem, filiam Henrici comitis de Rocha in Ardenna, patrui sepedicti Henrici comitis Namurcensis, et Alidis comitisse Hanoniensis, ex cuius Henrici patrui sui parte Henricus comes Namurcensis, tam de parte allodiorum suorum quam de gratia domini imperatoris, et terram et comitatum de Rocha et advocatias Stabulacensis[3] *eccle- *f. 20'.
sie adeptus fuit. Mathildis autem de primo marito

1) Landrecies, in Gallia ad Sambre fluv. 2) Condé, in Gallia, arr. de Valenciennes. 3) Stablo.

suo filium habuit militem probum et vividum et astutum et divitem Widricum de Wallecort, et filias multas. De secundo autem marito Nicholao de Avethnis filium habuit Iacobum et filiam, Willelmo optimo et honesto militi castellano Sancti Audomari maritatam. Iacobus valde probus fuit in armis et vividus in cunctis ac discretus plurimumque potens, sed domino suo comiti Hanoniensi quandoque contrarius, qui uxorem habuit Adelviam Buchardi de Guisa filiam, ex cuius parte ipse Iacobus et Guisam[1] et Leschieras[2] possedit, filiosque ex ea habuit, quorum primus, Walterus scilicet, in terra Avethnensi et in terra Brabatensi ei successit, et filias, quarum una Nicholao supradicto militi nobilissimo et probissimo, Nicholay de Ruminio et Damison de Cirvia filio, maritata fuit. Ipse autem Iacobus post multa sua gesta, de quibus subsequenter dicemus, demum in transmarinis partibus gloriose morti succubuit.

Ut de institutione legis Valencenensis, que pax nominatur, aliquid dicamus, redeundum est ad comitem Balduinum, Balduini comitis et Yde comitisse filium; qui videns Valencenas, villam bonam multisque hominibus populatam, quasi nulli legi subiacere, unde ipsa villa minima pace gaudebat, habito homi-
1114. num suorum consilio et consensu, legem instituit, que pax nominatur; in qua legis institutione milites patrie illius servos suos et ancillas suas in eadem villa manentes eidem legi supposuerunt, ut eadem pace gauderent, et ab illis et aliis omnibus eiusdem ville hominibus, exceptis clericis et militibus, dominus comes in eorum morte mortuas manus posset accipere. Sed comes ille misericorditer cum illis agens, et eis parcendo, paucisque diebus post institutam legem vivendo, mortuas manus paucas accipiebat. Compositumque fuit ut de omnibus que comes Hanoniensis in Valencenis et in eius appendiciis

1) Guise. 2) Lequielles, a Guise ad septentr. G.

nunquam tenuerit in proprietatem, nichil sibi liceat alicui dare in feodo vel ad censum vel in vadio, nec aliquo modo a manibus suis alienare. Balduinus autem comes, eiusdem comitis Balduini et Yolendis comitisse filius, super quodam excessu, *quem *f. 21. homines Valencenenses contra ipsum in eius iuventute perpetrarunt, commotus, ita eos sue subdidit voluntati, quod de eorum iudicio communi mortuas manus ab universis, dum ipse vixit, plenarie accepit: quod eciam eius filius Balduinus post ipsum per aliquot annos fecit, deinde ab hiis eos absolvit. Postea ipsas mortuas manus de communi eorum iudicio sibi readiudicari fecit[1], sicut plenius in subsequentibus ipsius comitis gestis per presens scriptum invenietur.

Sepedictus Balduinus comes, Yolendis comitisse filius, et eius uxor Alidis comitissa, mulier religiosissima, in quibusdam mansionibus suis, scilicet in Montibus et in Bincio et in Haimoncasnoit construxerunt capellas, sed nullos eis certos redditus assignarunt. At filius eorum Balduinus certis eas honoravit redditibus; capelle quidem Montensi in honore sancti Servatii constructe, decimam in loco qui dicitur Troncois[2] et quedam alia bona assignavit; pro qua quidem decima comes Hanoniensis debet annuatim ecclesie beate Waldetrudis in censu 5 solidos; Binciensi autem capelle partem quandam decime apud Lestinas in Monte[3] assignavit in honore sancti Servatii constructe; capelle de Haimoncasnoit, in honore sancti Iohannis ewangeliste constructe, decimam in loco qui dicitur Morteruels, assignavit[4].

1) Huic loco Iacobus de Guisia statim adiunxit chartam pacis Valencenensis, quam in Appendice ex codice correctam damus. 2) Tromcoute prope Clermont provinciae Namurcensis. 3) Estinnes-au-Mont. 4) In charta Balduini IV. a. 1167. pro monasterio Altomontensi data (ap. Duvivier l. c. p. 602 sq.) haec inveniuntur: *Addiderunt etiam silvam Morteruel dictam apud Harbinies, a nobis iam occupatam.* Harbignies est locus in Gallia, arr. d'Avesnes, cant. de Quesnoy-Ouest.

Sepedicti comitis, Balduini et Iolendis comitisse filii, commilitones et consiliarii fuerunt viri probi et discreti magnique nominis, scilicet Egidius de Cin, Gossuinus de Montibus, Eustacius senior de Ruez, Hoelus de Kauren, Ludovicus et Karolus fratres de Frasne, Theodericus de Linea, Iwanus de Waldripont, Henricus et Willelmus fratres de Braina, Robertus de Aisunvilla, Ysaac castellanus Montensis, Willelmus de Birbais.

1167. Iul. 1. Huius comitis diebus, defuncto bone memorie domino Nicholao Cameracensi episcopo, successit ei dominus Petrus clericus, frater Philippi comitis Flandrie et Viromandie. Qui Petrus electus, sed nunquam sacris ordinibus insignitus, episcopatum Cameracensem, non opprimens ecclesias, non decorans sacerdotes, per aliquot annos pacifice rexit. Qui tandem de consilio et suggestione fratris sui, *f. 21'. comitis Flandrie et Viromandie, *militare officium assumpsit, relicta episcopatus dignitate; cui frater terram in Flandria assignavit in proprietatem, scilicet Lileirs[1] et Sanctum Venantium[2]. Ille autem uxorem duxit quandam comitissam[3] viduam de Nivernis[4], de qua filiam[5] habuit. Ipse autem cum uxore parum vivens, mortuus sepultus fuit apud Ixodunum[6]. Filia autem eius nupsit militi probo in Flandria, Roberto scilicet de Waurin, et bona patri suo assignata, scilicet Lileirs et Sanctum Venantium, tenuit.

Sepedicti Balduini comitis, Yolendis comitisse filii, diebus Karolus comes Flandrie ab hominibus 1127. Mart. 2. suis ligiis Brugis in domo sua proditorie interfectus fuit; qui de Datia ortus[7], mortuo quodam[8] comite

1) Lillers, ab Hazebrouk ad meridiem. 2) St. Venant, a Lillers inter orient. et septentr. 3) Mathildem. 4) Nèvers. 5) Sibyllam. 6) Issoudun. 7) Cf. Lamberti Geneal. comit. Flandriae, M. G. SS. IX, 311: *Balduinus VII. — cumque a medicis curari non valuit, domnum Karolum comitatus sui praeordinavit successorem, quem Athela, soror patris sui Rotberti, peperit de Chutone rege Danorum.* 8) Balduino VII, qui a. 1119. Iun. 17. mortuus est.

Flandrensi, ad comitatum Flandrensem iure hereditario pervenerat. Cui per electionem et iustam con- 1128.
siderationem hominum Flandrensium Theodericus Mart.
vir nobilissimus de Bithis[1] in Alcacia[2], frater ducis 11.
de Nanci, in comitatu Flandrensi successit; qui de prima uxore[3], ut prediximus, filiam habuit Lauretam. Secundam autem uxorem Sibiliam, filiam Fulconis comitis Andegavensis, Fulco etenim de prima uxore filium habuit Gaufridum et filiam Sibiliam, Theoderico comiti Flandrie maritatam. Hic autem Fulco, mortua prima uxore, Iherosolimam profectus est[4], ubi reginam terre illius duxit uxorem[5], quam regnum terre illius iure hereditario contingebat, et ex ea filium habuit Fulconem[6], qui ei in regno Iherosolimitano successit. Gaufridus autem filius eius, qui ei in comitatu Andegavensi successit, filios habuit, quorum unus fuit Henricus predictus, qui primo ducatum Normannorum, deinde regnum Anglorum adeptus est cum labore magno, quod avunculus[7] eius rex gloriosus et potens Henricus obtinuerat. Henricus autem, Gaufridi Andegavensis filius, rex Anglorum, dux Normannorum et comes Andegavensis, ducissam Aquitanie[8], Ludovici regis Francorum relictam, que de ipso rege Francorum filias duas susceperat, comitissam scilicet Campaniensem[9] et comitissam Blesensem[10], contra inhibitionem ipsius regis Francorum duxit uxorem, et pro ea ducatum Aquitanie possedit; sicque a rege Francorum in feodo habuit et Normaniam et Aquitaniam et Britanniam et Andegavim. De qua filios habuit quatuor et filias duas, *Henricum scilicet regem, *f. 22.

1) ut videtur Bitche, a Weissenburg ad orientem. 2) Consentit Lamberti Geneal. com. Fl. l. c. p. 312: — *alius comes Theodericus de Helsaten, filius filiae comitis Roberti Fresonis superinducitur.* 3) Suanechilde. 4) a. 1120. prima vice, inde reversus est a. 1121. Anno 1131. regnum Hierosolymitanum adeptus est. 5) Melisendem. 6) Filii Fulconis Balduinus III. et Amalricus I. erant. 7) immo avus. 8) Alienoram. 9) Mariam. 10) Aelidem.

iuvenem probissimum et largissimum ac pulcerrimum, qui quoscumque milites probos undecumque sibi commilitones retinebat, quem pater adhuc vivens in regem coronari fecit, quod postea ei in detrimentum versum est. Alius filius fuit Richardus miles atrocissimus, cui pater adhuc vivens ducatum Aquitanie dedit possidendum, qui Richardus comes Pictaviensis inde appellatus est. Tercius filius fuit Gaufridus, miles probus et largus, homo mansuetus, qui Britaniam per quoddam matrimonium obtinuit; unde comes Britaniensis nominatus est. Quartus fuit filius Iohannes, qui Sineterra nominatus est. Filiarum una[1] regi Hispanie[2] fuit maritata, alia[3] duci Saxonum, potentissimo omnium ducum, et fere omnium hominum superbissimo et crudelissimo, Henrico, qui de ea filium habuit Henricum probum et vividum. Quem Henricum, ducem tam potentem et divitem,
1180. regis Anglorum generum, Fredericus Romanorum imperator terra cum honore ei abiudicata, prorsus exhereditavit, relictis illi tantummodo quibusdam allodiis, scilicet Brunsewich[4] et Altascleva[5], et quadam terra que Nova-terra dicitur. Duo autem regis Anglorum filii, scilicet Henricus rex iuvenis et Richardus, duas regis Francorum filias Ludovici, quas de Constancia Hispaniensi habuerat, sic habuerunt, quod Henricus suam[6] habuit desponsatam et coronatam, Richardus vero suam[7] iuratam tantummodo, et illam honeste conservatam, nunquam desponsatam habuit; sed defuncto patre suo Henrico rege Anglorum et fratre suo Henrico rege iuvene, ipse Richardus, qui patri in regno successit, illam sibi iuratam fratri suo Philippo regi Francorum reddere non timuit, et aliam duxit uxorem. Rex autem ille Anglorum Henricus ecclesias omnes terre sue conventuales contra Deum et iusticiam graviter oppres-

1) Alienora. 2) Alfonso IX. 3) Mathildis. 4) Braunschweig. 5) Haldensleben. 6) Margaretam. 7) Adelidem.

sit. Defunctis enim episcopis vel abbatibus, ipse episcopatus et abbatias per multos annos ad voluntatem suam tenebat, nec licebat canonicis vel monachis electionem usque ad voluntatem suam celebrare, nec eligere nisi eum quem ipse rex eis presentabat. Defunctis autem comitibus vel viris nobilibus terre sue, rex terras eorum possidebat, quousque parvi pueri facti milites per gratiam ipsius ad possessiones suas redibant. Nulli eciám nobili viro in sua *terra propria iusticiam exercere licebat, *f. 22'.
nisi ad voluntatem regis. Rex iste regi Francorum Ludovico et eius filio Philippo multos guerrarum intulit assultus. Illi autem regi sanctus Thomas martir gloriosus Cantuariensis arciepiscopus pro libertate ecclesie contrarius fuit; unde iram tantam eius habuit, quod cum die quadam ipse rex Cantuarie[1] 1170.
esset, et ipse rex coram omnibus hominibus suis, Dec. 29.
tanquam de mortali inimico suo querimoniam faceret, quidam milites familiares ipsius regis, assumptis armis suis, monasterium intrantes, ipsum divinis armis ornatum ante altare orantem interfecerunt. Pro cuius meritis Deus gloriosa multa fecit miracula.

Tempore Balduini comitis, filii Iolendis comitisse, potens et dives erat in Viromandia comes Radulphus, qui magnum in diebus suis coadunavit thesaurum, qui filium habuit iuvenem Radulphum et filias duas Elizabeth scilicet et Aenoram. Elizabet habuit uxorem Philippus potentissimus bonusque iusticiarius, Flandrensis comes, ecclesiarum vividus rector, filius gloriosi comitis Flandrensis Theoderici et Sibilie comitisse, comitis Andegavensis filie; Aenoram vero, ut superius dictum est, habuit uxorem Godefridus filius sepedicti comitis Hanoniensis; que mortuo Godefrido nupsit Willelmo comiti Nivernensi; Willelmo defuncto nupsit probo militi et pulcro, Matheo

1) Falsum, Henricus enim tum curiam suam tenebat apud Bur iuxta Baiocum. B. Cf. Robert. de Monte, M. G. SS. VI, 519 ad a. 1171.

comiti Boloniensi, fratri iam dicti Philippi comitis Flandrensis. Defuncto autem ipso Matheo, nupsit comiti Bellimontis in Francia Matheo. Defuncto[1] Radulpho comite ditissimo Viromandie, filius eius parvus et iuvenis nimis successit ei in comitatu; unde pro puericia et parvitate eius terra Viromandie custodienda cum thesauro a patre congregato commissa fuit fideli illius, viro venerabili, vivido ac sapienti, Ivoni supradicto comiti Suessionensi et domino Nigelle. Cum autem a vicinis circummanentibus et ab hominibus ipsius comitatus guerrarum insultus ipsi terre inferrentur, Ivo terram domini sui viriliter defensavit, et thesaurum sibi commissum non in proprios usus convertit, sed illos ad defensionem honorum et hereditatis domini sui prorsus expendit. Radulphus autem iuvenis comes Viro-
*f. 23. mandie egrotare cepit, et iuvenis mortuus *est[2]. Radulpho vero iuvene comite Viromandiensi defuncto, Philippus comes Flandrie qui sororem eius primogenitam habebat Elizabeth uxorem, totam Viromandiam et Valesium[3] obtinuit. Que quidem possessiones fuerunt Sanctus Quintinus[4], Ribemons[5], Ropis[6], Boelis[7], Perona[8], Athies[9], Claris[10], Capis[11], Roia[12], Cannis[13], Torota[14], Choisis[15], Rissuns[16], Lachenis[17], Monsdudiers[18], comitatus Ambianensis, Belscasnes[19], quod castrum ipse Philippus construxit primus, hominium de Guisa[20] et Leschieres[21], de

1) a. 1152. 2) a. 1163; cf. Hist. pontificalem SS. XX, 521. 3) Le Valois. 4) St. Quentin. 5) Ribemont, a St. Quentin inter meridiem et orientem. 6) Roupy, a St. Quentin inter meridiem et occidentem. 7) Poeuilly (Pouilly), a St. Quentin inter septentriones et occidentem. 8) Peronne, ad Somme fl. 9) Athies, a Peronne ad meridiem. 10) Clary (Clery), a Peronne ad septentriones. 11) Capy (Cappy), a Peronne ad orientem. 12) Roye, a Peronne inter meridiem et occidentem. 13) Canny, a Roye ad meridiem. 14) Thourotte, a Compiègne inter orientem et septentriones. 15) Choisy, a Clermont ad orientem. 16) Ressons sur le Mals, a Compiègne ad septentriones. 17) La Cheny, hodie Lassigny, a Compiègne ad septentriones. 18) Montdidier. 19) Beauquesne, ab Amiens ad septentriones. 20) Guise, a St. Quentin ad orientem. 21) Le-

Belnoir[1] et Goi[2], de Ham[3], de Nigella[4], de Braio[5], de Encra[6], de Marchais[7], de Vileir quod dicitur Larenos[8], de Hangest[9], de Pirepont[10], de Bona[11], de Moruel[12], de Pikini[13], de Bretuel[14] quod Radulphus comes Clarimontis possidebat, de Bulis[15] quod probissimus miles Willelmus de Merlo[16], vir nobilis et vavasor vividus, possidebat, de Pois[17], de Milli[18], de Marla et Vervin[19], que cum allodia essent viri nobilis Radulphi supradicti domini de Coci[20], et odium ipsius Philippi comitis haberet, et ei auxilium et iusticia regis Francorum deesset, ea ab ipso comite in feodo accepit. Multa quidem alia feoda habuit ipse comes Philippus de honore Viromandensi ex parte Elizabeth uxoris sue, terram Valesium dictam, scilicet Crispiacum[21], Mornenval[22], Vilercoderest[23], Viviers[24], Firmitatem Milonis[25], et alia multa bona propria et hominia.

Tempore sepedicti comitis Balduini, Yolendis comitisse filii, Ludovicus rex Francie regnabat, qui uxorem habuit ducissam Aquitanie[26], ex cuius parte Aquitaniam iure hereditario habuit, de qua filias duas habuit, que duobus potentissimis in Francia

quielles, a Guise ad septentriones. 1) Beauvoir, a Peronne inter meridiem et orientem. 2) Gouy en Arrouaise, prope Le Castelet. 3) Ham, a St. Quentin inter meridiem et occidentem. 4) Nesle, ab Ham ad occidentem. 5) Bray, a Peronne ad occidentem. 6) Encre, hodie Albert, a Bray ad septentriones. 7) Marche à Louarde, a Roye inter septentriones et orientem. 8) Villers les Roye?, a Roye inter occidentem et septentriones. 9) Hangest, ab Amiens inter meridiem et orientem. 10) Pierrepont, item. 11) Bonnay, ab Amiens ad orientem. 12) Moreuil, ab Amiens inter meridiem et orientem. 13) Piquigny (Bequigny), ab Amiens ad occidentem. 14) Breteuil, ab Amiens inter meridiem et orientem. 15) Bulles, a Clermont inter septentriones et occidentem. 16) Merlou, a Clermont ad meridiem. 17) Poix, ab Amiens inter meridiem et occidentem. 18) Milly, a Beauvais inter septentriones et occidentem. 19) Marle et Vervins, a St. Quentin ad orientem. 20) Coucy, a Laon ad occidentem. 21) Crespy, a Senlis ad orientem. 22) Morienval, a Crespy ad septentriones. 23) Villerscoterets, a Crespy ad orientem. 24) Vivières, a Villerscoterets ad septentriones. 25) la Ferté-Milon. 26) Alienoram.

fratribus, Henrico scilicet comiti Campanensi et Theobaldo comiti Blesensi, maritate fuerunt[1]. Cum autem invidorum et perfidorum suggestionibus, qui dominum suum regem Francie tam potentem esse nolebant, quod et Franciam et Gasconiam obtineret, factum est inter eos divortium. Ipse Ludovicus rex duxit uxorem Constantiam, regis Hispanie filiam, mulierem omni bonitate plenam, de qua filias habuit duas. Mortua autem Constantia, que magnum in Francia habuit planctum, Ludovicus rex duxit uxorem Alam, sororem predictorum comitum, scilicet
*f. 23'. *Henrici comitis Campanensis et Theobaldi comitis Blesensis, qui filias eius habebant uxores; sororem eciam comitis Stephani et domini Willelmi, qui primo Carnotensis episcopus[2], deinde Senonensis archiepiscopus[3], postea Remensis archiepiscopus fuit[4], et ducisse Burgundie[5] et comitisse Bar-le-Duc[6] et comitisse Percee[7] sororem. Ludovicus rex itaque de Ala regina filium habuit Philippum, et filiam[8] que cuidam imperatori Constantinopoli[9] fuit maritata. Hic autem Philippus, rex potentissimus, uxorem habuit Elizabeth, filiam Balduini comitis Hanoniensis, filii inquam Balduini comitis et Alidis comitisse, sicut subsequenter plenius indicabimus.

Theodericus comes Flandrie de uxore sua Sibilia filios habuit et filias, quorum unus fuit Philippus comes Flandrie et Viromandie potentissimus, alter vero Matheus comes Boloniensis, qui ex parte uxoris sue[10] comitatum Boloniensem adeptus fuit. Cum enim comitatus Boloniensis ita vacaret, quod quasi nullus in eo heres compareret, compositum fuit per considerationem hominum terre illius quod quedam domina, que religionis habitum assumpserat, quia

1) v. supra p. 81. 2) 1165. 3) 1168. 4) 1176. 5) Mariae, uxoris Odonis II. Burgundiae ducis. B. 6) Agnetis, nuptae Rainaldo II. comiti Barrensi. B. 7) Mathildis, Rotroco III. comiti Perticensi copulatae. B. 8) Agnetem. 9) Alexio II. 10) Mariae.

proxima heres videbatur, ad dignitatem comitatus suscipiendam vocata fuit. Quam ipse Matheus duxit uxorem, et ex parte eius comitatum Boloniensem possedit, et ex ea filias habuit duas, Idam scilicet, que post patrem comitatum Boloniensem tenuit, et primo nupsit Gerardo comiti de Ghelra, deinde Bertoldo Cheringiorum duci, postea Rainaldo, comiti Domni-Martini in Francia, et Mathildem quam Henricus dux Lovaniensis habuit uxorem. Cum itaque ipse Matheus de uxore sua has duas filias suscepisset, placuit ipsi domine, que Deo votum fecerat, ad ecclesiam suam omnino reverti. Matheus autem, qui pro parvitate filiarum suarum comitatum illum possidebat, aliam duxit uxorem, Aenoram scilicet, filiam Radulphi comitis Viromandensis, sororem Elizabeth comitisse Flandrie. Qui Matheus in quadam guerra regis Francorum et regis Anglorum, in obsidione castri Driencort[1], letaliter vulneratus fuit[2]. Uxor autem eius vidua Aenora nupsit Matheo comiti Bellimontis, que tandem post multas passas iniurias *terram que Valesium dicitur et Sanctum Quintinum *f. 24. et partem Viromandie iure hereditario possedit. Tertium Theodericus comes Flandrie habuit filium Petrum scilicet, primo Cameracensem electum, deinde militem factum, ut prediximus, et filias quarum una, ...[3] nomine, primo nupsit comiti Morianne[4], postea viro nobili Hugoni de Oisi, et demum, assumpto religionis habitu, Deo sacrata in Mescinensi[5] ecclesia decessit. Una earum[6] soli Deo adherens et eum sibi sponsum eligens, in monasterio Fontis-Evraldi[7] religionis habitum assumpsit. Terciam vero filiam, Margharetam nomine, scientia omnique morum honestate ditatam, Balduinus comes Hanoniensis, Balduini comitis et Alidis comitisse filius, habuit

1) in Normannia. 2) a. 1173. die festo sancti Iacobi, v. Gervas. Dorob. apud Bouq. XIII, 137. 3) Gertrudis. 4) Humberto. 5) Messines, ab Ypres ad meridiem. 6) Mathildis. 7) Fontevraut.

uxorem, de qua ipse filios habuit et filias, sicut subsequenter de illorum sublimitate satis per presentis scripti noticiam declarabitur.

Sepedicti comitis Balduini, Yolendis comitisse filii, diebus vir nobilis in Brabantia, fidelis eius, Hugo de Aenghien, vavasor potens, pater Gossuini et Engelberti, Soheri et Bonifacii, in Aenghien[1] villa, quam a comite Hanoniensi tenebat ligie, castrum fossato, muro et turri construxit, quod contra fidelitatem suam a duce Lovaniensi in feodo accepit. Unde per ipsum castrum in guerris, que comes contra ducem habuit, multa evenerunt terre comitis detrimenta, attamen ipsius comitis Balduini filius Balduinus, Flandrie et Hanonie comes et marchio Namurcensis, ipsum castrum postea prostravit.

Sepe nominati comitis Balduini, Yolendis comitisse filii, diebus placuit quampluribus regibus, archiepiscopis et episcopis, ducibus et comitibus, et aliis nobilibus cuiuscumque conditionis, viris multis, signum crucis Domini sibi assumere, et iter Iherosolimitanum arripere ad minuendas gentilium vires et christianorum vires augendas. Eodem quidem tempore et in eodem comitatu Conradus Romanorum rex cum Ludovico predicto Francorum rege et cum multis principibus Theutonie et Francie Constantinopolim et Brachium Sancti Georgii transivit; sed quia uxores suas quamplures secum habebant, et in eorum comitatu cuiusque conditionis mulieres incedebant, ipse non sano vel iusto ordine incedentes, nichil profecerunt. In illo autem comitatu Fredericus, *f.24'. *Suevorum dux, miles iuvenis, ante Damascum pre ceteris in armis valuisse dicitur.

Sepe nominati eciam comitis diebus, defuncto Conrado Romanorum rege, principes Teutonie, sicut iuris et moris est, in villa supra Mogum fluvium que Franchenevors[2] dicitur, convenerunt ad eligen-

1) Enghien, a Monte ad septentr. 2) Frankfurt.

dum sibi imperatorem[1]. Cum autem super electione tanti honoris tot et tanti principes dissentirent, communi consensu et consilio in quatuor principes prepotentes super hac electione compromiserunt, quorum unus fuit Fredericus predictus Suevorum dux, nepos supradicti Conradi regis, qui Fredericus pre ceteris milicia et animositate florebat. Illorum autem quatuor, quorum dispositioni imperialis electio commissa erat, quisque ad ipsius maiestatis culmen anhelabat. Fredericus autem astutus et vividus, cuique sociorum suorum loquens secretius, quemque eorum ad imperium tendere faciebat, promittens cuique imperium si ei soli ab eis tribus tota electio committeretur. Tres igitur in quartum Fredericum Suevorum ducem, fide et iuramento datis securitatibus, totam electionem posuerunt. Convocatis autem aliis principibus omnibus qui in ipsos quatuor compromiserant et inde fidem fecerant, tres professi sunt quod soli Suevorum duci totam electionem concesserant. Universis autem audientibus et non contradicentibus, Fredericus dixit se de sanguine imperatorum ortum esse, et ad regendum imperium se nullum meliorem scire, et ideo ad tante maiestatis apicem se eligebat. Unde multi qui eum dilexerant maiori gaudio exultabant, quidam autem pro invidia et avaricia dolebant, sed electioni contraire nequaquam poterant. Fredericus autem, qui ad conventum electionis cum providentia venerat in tribus milibus militum armatorum, cum festinatione Spiram civitatem adiit, ibique se in regem coronari fecit, ne quis sibi ulterius posset resistere. Inde coronatus Aquis palatium venit, ibi coronam regiam gestavit, et postmodum nacto tempore Romam veniens, imperiali corona insignitus fuit, uxoremque duxit de Burgundia[2], ex cuius parte Besontionem civitatem[3]

1) Num sequentia quadam electionis Lotharii III. recordatione hic referantur, in medio relinquo. 2) Beatricem. 3) Besançon.

et magnam Burgundie partem obtinuit, et de eadem uxore filios habuit Henricum Romanorum impera-
*f. 25. torem et Sicilie regem et Fredericum *ducem Suevorum et Ottonem comitem palatinum et Conradum ducem de Rodinburch et Philippum clericum, de quorum gestis in subsequentibus dicemus. Hic autem Fredericus Romanorum imperator bona imperii sui plurimum augmentavit, Italieque civitates sibi rebellantes per multos labores sue subdidit voluntati. Hic imperator, cum contra Italiam nimios guerrarum labores in nimia suorum morte sustineret, anxius nimis et coartatus, fidelem et consanguineum suum Henricum prepotentissimum ducem Saxonum, ferum et ferocem virum, de cuius diviciis et potentia omnes audientes mirabantur, sepius adiit ut ab eo auxilium haberet; et cum ille auxilium ei negaret, imperator ultra quam deberet pedibus illius se prostravit; sed ille in sua perdurans nequicia, dominum suum exaudire et ad suos pedes iacentem sprevit relevare. Hiis autem et aliis iniuriis coadunatis, dominus imperator illum in causam trahens, terram suam cum honore ei fecit abiudicari; et cum videretur quod dux ille per vires hominum a tam longa et tam spaciosa terra et a tot et tantis castris fortissimis nequaquam eici posset, tamen peccatis suis prepeditus et hominum suorum odiis aggravatus, per dominum imperatorem prorsus mansit exheredatus, cuius bona dominus imperator multis principibus distribuit.

1168. Anno Domini 1168, vigilia pasce, sepedictus Bal-
Mart. 30. duinus comes et Alidis comitissa, existentes Valencenis, cum filiabus suis, Iolende scilicet Suessionensi comitissa dominaque Nigelle et Agnete domina Cociaci et Laureta vidua, et filiis suis Balduino et Henrico, Balduinum filium suum in militem cum honore et gaudio ordinaverunt. Tunc autem impletum fuit quod ipse comes diu desideraverat, quia a multis annis antea preteritis inauditum fuerat, ut

aliquis comitum Hanoniensium filium militem vel filiam maritatam vidisset. Ipse autem Balduinus, secunda feria post octavam pasce, cum multis mili- 1168.
tibus quibus tunc temporis Hanonia florebat, Traiecti Apr. 8.
torniavit, ubi probissimus miles Walterus de Honecort, Walteri pater, occisus fuit. In ipsis autem diebus paschalibus, cum sepedictus comes Balduinus Mart.
cum uxore sua et filiis suis et filiabus supradictis 31.
*Valencenis moram faceret, et thalami magne aule *f. 25'.
perfecti essent, et ad perfectionem maioris aule operarii laborarent, contigit quadam die sabbati, cum sepedictus Balduinus comes et eius filius Balduinus miles novus, et probi cum eis milites, Balduinus scilicet de Toeni, et Gaufridus agnomine Tuelainne, et vir prudens Ludovicus de Frasne, cum quibusdam aliis militibus et servientibus opus novum inspicerent, trabe magna grossa et nova sub eorum pedibus fracta, unde mirandum est, ab alto ceciderunt. Dominus autem comes, fracto crure, diu languit, at filius eius Balduinus miles novus, elocata manu cito convaluit, eorum autem socii predicti milites strenui, quassatis membris, languerunt.

Comite quidem ex cruris lesione languente Valencenis, uxor eius Alidis, mulier religiosissima, divinis obsequiis et elemosinarum largitionibus intenta, ibidem egrotare cepit, et Deo spiritum reddidit. Cuius Iul. 31.
corpus Montibus allatum in monasterio beate Waldetrudis in cripta sancti Iohannis baptiste sepultum est[1]. Unde dominus comes ordinavit, ut sacerdos, qui pro anima illius divina celebraturus est, 15 boneria terre arabilis habeat in territorio de Norcin[2].

Sepedictus comes Balduinus, Yolendis comitisse filius, ordinem secularium canonicorum Valencenensis ecclesie sancti Iohannis baptiste, quorum ad ipsum proprie pertinebat institutio, in ordinem re-

1) Sepulchri inscriptio legitur ap. Miraeum I, 296. 2) Noirchin in Belgia, arrond. Mons, cant. de Pâturages.

gularium canonicorum transmutavit[1], et eos a sua emancipans institutione, abbatem eis prefecit; qui operibus bonis inherentes, apud eiusdem comitis filium Balduinum et eius uxorem Margaretam gratiam et familiaritatem habuerunt, et honeste vivendo bona ecclesie sue augmentaverunt.

Balduinus miles novus audiens multos in Hanonia fures et latrones commorari, qui de confidentia multorum potentum, ad quos sanguinis linea pertinebant, in malis operibus vivere non dubitabant, illos ubique perquirebat, captosque quos infames percipiebat, quosdam suspendens, alios igne concre-
*f. 26. mans, quosdam vero aquis submergens, alios *vivos sepeliens, nulli eorum pro magna parentela parcebat[2]. Ipse autem Balduinus miles novus tornamenta ubique perquirens, quoscumque poterat milites probos magnique nominis sibi socios et commilitones adiungebat. Et cum pater eius et ipse eorumque homines a potentissimo comite Flandrensi et Viromandensi et eius hominibus odium et rancorem minasque sepius haberent, contigit inter cetera tornamenta que Balduinus perquirebat, quod Philippus comes Flandrensis et Viromandensis quosdam Francos contra se ad tornamentum inter Gornai[3] et Rissuns[4] invitavit. Audiens autem Balduinus comitem Flandrie in magnis viribus multorum scilicet proborum militum et servientium equitum et peditum ad tornamentum illud venturum, quamvis consuetudo esset militum Hanoniensium in tornamentis in loco illo nominatis cum Flandrensibus et Viroman-

1) paulo ante a. 1141, ut ex dipl. Nicolai episc. Cameracensis (ap. Miraeum I, 690) apparet: *ecclesiam sancti Ioannis baptistae Valentianis sitam sub regula beati Augustini, modernis temporibus abbate et regularibus canonicis ordinatam, amplificare decernentes, suscepta venerabilis fratris nostri Claremboldi, primi eiusdem ecclesiae abbatis, petitione* etc. 2) Cf. Iacobum de Guisia, ed. Fortia XII, 177–183. 3) Gournay prope Compiègne in ducatu Le Valois. 4) Ressons sur le Mats.

densibus esse, tamen ipse Balduinus cum probis quos secum habebat militibus, ad partem Francorum qui ibi pauci erant, ob rancorem quem contra comitem Flandrie et suos habebat, transivit, comitique Flandrie et eius magnis viribus viriliter restitit. Comes autem Flandrie, nimia accensus ira, cum suis hominibus tam equitibus quam peditibus quasi ab bellum ordinatis gravius Francis et Hanoniensibus occurrere cepit. Miles autem quidam in armis probissimus et atrocissimus, ipsius Balduini commilito, Gaufridus scilicet agnomine Tuelasne, percipiens domini sui Balduini et suorum imminentem lesionem, comiti Flandrie in forti lancea occurrens, ictu quodam quod vulgariter de feltro[1] dicitur, in medio pectoris illum percussit; qui suis stipatus et supra equum retentus, velut mortuus diu stetit. In quo conflictu ipse comes Flandrie, ut a multis asseritur, captus fuit et detentus, sed permissione cuiusdam probi militis, Egidii scilicet de Aunoit, dicitur evasisse, indeque Balduinus cum Francis contra Flandrenses victoriam dicitur obtinuisse.

Henricus comes Namurci et Lusceleborch in diebus illis contra iuratam compromissionem quam cum Balduino sepedicto comite Hanoniensi et eius uxore Alide eorumque filio Balduino firmaverat super suis possessionibus, ut satis predictum est, ire non formidans, cupiditate rehabendi Traiectum villam supra Mosam, quam mater eius Ermensendis comitissa et ipse Henricus apud imperatorem pro 1600 marcis argenti impignoraverant, *duxit uxorem valde senex *f. 26'.
Agnetem, filiam Henrici nobilissimi comitis de Ghelra, sepenominati comitis Hanoniensis Balduini consanguineam. Sed quia in matrimonio concessum fuerat et promissum Henrico comiti Namurcensi quod comes de Ghelra, mediante pecunia, apud imperatorem efficeret quod ille Traiectum libere rehaberet — et

1) Gallis *feutre,* nobis *filz.*

hoc pactum nunquam fuit observatum — comes Namurcensis, qui Agnetem per quatuor annos habuerat, sed ei in lecto nequaquam communicaverat, eam ad patrem remisit, quam postea, sicut subsequenter dicemus, recepit, unde mala infinita evenerunt.

1169. Transacto anno primo milicie Balduini, Balduini comitis et Alidis comitisse filii, mediante Flandrensium et Hanoniensium consilio consensuque concordi, Balduinus tempore paschali, mense Aprili, anno Domini 1169, duxit uxorem Margharetam nobilissimam, admodum pulcram omnique honestate et bonitate ornatam, Theoderici[1] comitis Flandrie et Viromandie et Mathei comitis Boloniensis et domini Petri Cameracensis electi sororem. Et cum antea Balduini pater a comite Flandrensi annuatim pro concordia Duaci castri quod reclamabat, 200 libras denariorum habuisset, 300 appositis in matrimonio illi, 500 libre denariorum Balduino ad winagium[2] de Bapalmis[3] fuerunt annuatim assignate, firmata inter comitem Flandrie et comitem Hanoniensem confederatione[4], fide interposita tactisque sacrosanctis; ita quidem quod comes Flandrensis comitem Hanoniensem ad omnes necessitates suas contra omnes homines iuvaret, excepto domino suo ligio rege Francorum; comes autem Hanoniensis comitem Flandrie ad omnes homines iuvaret, excepto domino suo ligio Leodiensi episcopo. O quam gloriosus matrimonii conventus tanti viri illustris ac potentis principis et valde sapientis, et tante matrone nobilissime ac honestissime ac prudentissime! Quorum fidem Deus ex alto prospiciens, eorum bona et potentiam plurimum ampliavit, eosque cunctis vicinis suis in potentia et gratia prefecit, prolemque

1) immo Philippi. 2) Praestatio quae domino exsolvitur pro securo transitu. DUCANGE. 3) Bapaume, a Cambray ad occid. 4) Sigeberti Cont. Aquicinct. M. G. SS. VI, 412. hanc confoederationem ad a. 1168. retulit.

ex eis gloriosam dedit, filiorum scilicet et filiarum, de quibus in subsequentibus quamplura dicemus. Balduinus autem, post desponsatam Margharetam, dum pater eius Balduinus comes Hanonie* vixit, ita *f. 27.
ei fuit obediens quod in nullo eum offendit.

Eodem anno, tempore autumnali, Henricus sepedictus comes Namurcensis et Lusceleborch contra Godefridum ducem Lovaniensem, comitis Hanoniensis consanguineum, qui eciam comitis Hanoniensis consanguineam, Henrici ducis de Lemborch sororem, habebat uxorem, guerram habuit. Balduinus autem comes Hanoniensis et eius filius Balduinus, sicut ad omnes necessitates suas semper fecerant, ita tunc comiti Namurcensi suum prebuerunt auxilium et commoto exercitu manserunt apud Scalcinas[1]. Et cum comes Hanoniensis 700 milites in exercitu suo haberet in armis, omnes illi de terra erant Hanoniensi, exceptis duobus suldariis, Waltero scilicet et Gerardo de Sothenghien. Itaque comes Hanoniensis et Balduinus filius eius in auxilium comitis Namurcensis guerram et molestiam intulerunt duci Lovaniensi, et comitem Namurcensem ad pacem honestam produxerunt.

Balduinus de uxore sua Marghareta filiam genuit gloriosissime recordationis Elizabeth, que potentissimo Francorum regi Philippo nupsit, et Francorum regina serenissima religiosissimaque et omnium dilectissima effecta est, quam mater eius Marghareta apud Insulam[2] in Flandria peperit mense Aprili anno 1170.
Domini 1170. Quo eciam anno Balduinus de Toenio, Apr.
miles probissimus, ut prediximus, a seculo migravit.

Eodem anno, mense Augusto[3], tornamentum Aug.
apud Trasinias[4] fuit proclamatum, ad quod Balduinus,

1) Ecossinnes, a Soignies ad orientem. 2) Lille. 3) Lambertus Waterloos in Ann. Cameracensibus hoc proelium 3. *Idus Iulii* actum esse dicit. M. G. SS. XVI, 554. 4) Trazignies, a Nivelle ad merid.; v. Annales Parchenses a. 1169. M. G. SS. XVI, 606.

comitis Hanoniensis filius, causa torniandi venit; sed quia Godefridus dux Lovaniensis rancorem ei inferebat, ut in tornamento securior esset, quosdam servientes pedites secum habuit, circiter tria milia. Godefridus autem dux Lovaniensis cum multis militibus quoscumque habere potuit, et cum exercitu hominum armatorum, circiter triginta milia, quasi ad bellum venit. Balduinus autem et sui, ut haiam[1], que de Carnieres[2] dicebatur, transierunt, videntes ducis vires nimias, si potuissent citius retrocessissent. Sed quia difficile erat nemus illud absque multorum hominum perditione transire, ipsi contra ducem ad bellum se preparaverunt. Duce igitur et suis
*f.27'. in malum Balduini et suorum festinantibus, *Balduinus, vivido assumpto animo, ab equo descendit super aquam que Pietencials[3] dicitur, ut sui videntes eum peditem non relinquerent, sed cum eo tam equites quam pedites ad bellum animarentur. Duci autem et suis cum superbia et ferocitate advenientibus Balduinus cum suis viriliter resistens, illos, Deo auxiliante, devicit, et eos in fugam convertens, multos cepit, multosque in viribus suorum paucorum peremit. Occisorum autem de exercitu ducis fuerunt circiter duo milia, captivorum autem fuerunt circiter sex milia. De hominibus vero Balduini quasi nulli occisi vel capti fuerunt. Que quidem victoria patri eius Balduino comiti et Hanoniensibus gaudium et commodum protulit; duci autem Lovaniensi et Brabantinis dolorem et dampnum intulit.

1171. Sequente anno Domini 1171, mense Iulio, Margha-
Iul. reta, Balduini uxor, filium peperit Valencenis, Balduinum scilicet, qui post patrem et matrem comitatum Flandrie et comitatum Hanoniensem tenuit. Marghareta autem pro partu in Valencenis iacente, ipsa villa Valencenensis proprio igne concremata fuit in

1) *haie* gallice. 2) Carnières in Belgia, arr. de Charleroy, cant. de Binche. 3) Picton fluv.

maiori et meliori parte, itaque domorum combustarum fuerunt circiter quatuor milia.

Tempore illo Philippus comes Flandrie, habito colloquio et consensu cum illustri comite Campanie Henrico — qui quidem Henricus Ludovici regis Francorum filiam de prima illius uxore habebat uxorem, cuius eciam sororem ipse rex habebat uxorem terciam — matrimoniorum conventiones cum illo firmavit, ita quidem quod ipsius Henrici primus filius Henricus Elizabeth, Balduini Hanoniensis et Margharete filiam, tunc puellam, haberet uxorem, Balduinus autem, Balduini et Margharete filius parvulus, Mariam, Henrici comitis filiam, haberet uxorem, cum utrique ad annos nubiles pervenirent. Si quis autem utrimque filiorum ante annos nubiles decederet, alter filius superstes primus in matrimonio illi succederet. Si qua autem de filiabus nominatis interim decederet, alia superstes filia in matrimonio illi succederet. Conventiones autem ille in parte fuerunt observate, et post *multa iuramenta in parte nequaquam, sicut *f. 28.
in subsequentibus dicetur.

Eodem anno, tempore autumnali, Henricus comes Namurcensis et Lusceleborch ab hominibus suis ligiis et a vicinis tanta traditionum et guerrarum oppressione in terra de Lusceleborch coartatus detinebatur, quod castrum Lusceleborch, ne illud per traditionem aliquam ei subriperetur, exire timebat. Cui nepos suus Balduinus, comitis Hanoniensis filius, cum 300 militibus et totidem servientibus equitibus superveniens in propriis expensis, terram illam voluntati sue restituit, castrum Bretenghes[1] obsedit, obsessumque et graviter oppressum appositis machinis in viribus suorum cepit et prostravit, et terras eorum, qui avunculo suo adversabantur, usque Metim civitatem, predis acceptis et igne apposito, vastavit. In quo exercitu cum ipso Balduino fuerunt milites

1) Brettingen.

probissimi magnique nominis, scilicet Iacobus de Avethnis, Egidius de Sancto Oberto, Rasso de Gaura, multique alii milites strenui, quibus Hanonia tunc temporis florebat. Indeque ad patrem gaudens et incolumis Balduinus rediit.

Eodem tempore et anno Balduinus sepedictus comes Hanoniensis gloriosus, Yolendis comitisse filius, infirmitate Montibus oppressus, mortem sibi imminentem metuens sueque anime saluti volens providere, ordinavit ut quedam, que de iure suo in Montibus et in Valencenis habebat, que in gravamen universorum hominum in villis illis habitantium vertebantur, a gravamine removerentur et in meliores consuetudines converterentur. In Valencenis etenim et in Montibus ius erat comitum Hanoniensium et consuetudo, et in omni eorum adventu, dum in ipsis villis morabantur, culcitre et vasa coquine necessaria a domibus burgensium et aliorum accipiebantur indifferenter, et ad curiam deferebantur ad usus dominorum comitum et curie eorum perficiendos. Unde comes ille sepedictus Balduinus ordinavit de communi villarum illarum consensu, ut ipse ville domino comiti Hanoniensi in culcitris sibi necessariis et vasis coquine provideant; in Valencenis autem scutelle cum aliis vasis domino comiti administrande sunt, sed reliquie mensarum pauperibus ville provide sunt distribuende; sed in Montibus scutelle ne- *f. 28'. quaquam ei sunt attribuende. *Verum in Montibus debet villicus ipsius ville ad puteum castri situlam amministrare, castellanus vero cordam. In Montibus autem a solutione culcitrarum et vasorum coquine excipiuntur domus clericorum et dominarum et militum, et camba sancte Waldetrudis, et camba Sancti Germani, et mansure due advocatorum, et domus fossato contigue a porta prope Sanctum Germanum in circuitu usque ad portam que Porta fori dicitur. Excipiuntur eciam inde domus servientium qui in

curia domini comitis hereditaria habent officia. In Valencenis autem excipiuntur inde domus clericorum et militum et servientium comitis hereditariorum, et mansure in loco qui Castellum dicitur. Ipse eciam comes eadem detentus infirmitate, quedam winagia apud Morcinpont[1] et apud Denen[2] prorsus remisit. Ipse quoque ipsa nimis aggravatus infirmitate a seculo migravit — cuius corpus in monasterio beate Waldetrudis ante maius altare sepultum est in planctu et nimia hominum lamentatione — septima die a festo omnium sanctorum[3], anno Domini 1171. Nov. 8.

Balduinus, sepedicti comitis filius, in comitatu Hanoniensi cum Marghareta uxore sua successit. Quasdam autem guerras et inimicicias mortales que per multos annos inter viros potentes illos, scilicet de Thrit et illos de Aunoit, duraverant, ipse Balduinus novus comes de consilio nobilium et sapientum suorum, illis licet invitis, concordavit. Ad hec ipse Balduinus comes novus de communi hominum suorum consensu et consilio quandam in Hanonia pacem ordinavit et eam tenendam tam suo proprio quam hominum suorum maiorum iuramento confirmavit. In qua quidem pace expressum fuit pro homine interfecto hominem debere interfici, homicidam scilicet; pro membro vero ablato membrum ab ablatore debere tolli. Hec autem omnia non per legem, sed per veritatem tractanda sunt. Si quis autem super his maleficiis se absentaverit, et virtuti pacis ordinate se committere noluerit, maleficii sibi imputati reus iudicandus est, et ulterius misericordiam consequi non potest, nisi de communi consensu domini comitis et proximorum illius in quem maleficium perpetratum est. Si autem nobilis aliquis

1) Morsepont, a Valenciennes inter septentriones et orientem. 2) Denain, a Valenciennes inter meridiem et occid. 3) V. quoque Cont. Aquicinct. l. c. p. 413. Epitaphium v. apud Miraeum I, 296, ubi 8. *Nonas Novembris obiit.* Versio Gallica apud Vinchant, Ann. de Hainaut VI. p. 304 habet: *le* 6. *Novembre.*

*f. 29. *rusticum interfecerit aliquem, aut membrum abstulerit, dominus comes in vita vel in membris ei potest indulgere; sed tamen domini comitis pacem habere non potest, nisi de consensu proximorum illius in quem maleficium perpetratum est. Fugitivos autem, qui ad institutionem pacis venire et per eam agere noluerint ex presumptione vel timore, illorum proximi de consanguinitate illos abiurare debent, et sic in pace manere debent ab inimicis fugitivorum. Multa quidem et alia in pacis huius institutione fuerunt composita[1].

Comes iste *Balduinus scilicet, Balduini comitis et Alidis comitisse filius, acceptis hominum suorum tam nobilium quam servilis conditionis fidelitatibus, pacem et iusticiam diligens, comitatum Hanoniensem in multis laboribus magnisque expensis viriliter et cum honore tenuit. Cui Deus, gratie copiam impendens, eum miro modo in actibus suis et bonorum suorum augmentatione plurimum exaltavit. Hic quidem comes, in dapibus semper affluens, domum suam honestis et splendidis cybis semper procuravit, servientibus suis hereditariis officia sua hereditaria plenarie recognovit et restituit[2], eosque

1) Gislebertus in errorem incidisse videtur, quum pax ista a Balduino VI. anno 1200. demum data fuerit. Vide textum inter appendices. Cfr. quoque Iacobus de Guisia XVII, 2, ubi haec: *Hic dicit Gilbertus quod iste dominus comes Balduinus statuit et ordinavit pacem et legem Montensem que dicitur pax Hanoniensis. Sed salva sua reverentia, non est ita, quia eius filius qui sibi in comitatu successit, eandem composuit, et de communi consensu et voluntate parium ac omnium homagia tenentium patrie perpetuo tenendum stabilivit. Et hoc probo ex eo, quia iste dominus comes, prout inferius patebit, obiit anno Domini* 1195. *in mense Decembris,* 15. *Kal. Ianuarii, et pax Hanoniensis fuit ordinata, facta et proclamata anno Domini* 1200. *in mense Augusti, prout patet ex dictis ambarum cartarum et hoc inferius clarius manifestabitur, cum de Balduino comite patriarum Flandrie ac Hanonie et tandem Constantinopolis imperatoris vita describetur Deo duce. Forte posset dici quod iste comes Balduinus pacem et cartam composuerit et filius eius Balduinus consequenter eam proclamari aut manifestari fecerit, et sic starent dicta Gilberti in virtute.* 2) Ministeria curiae Hanoniensis a nostro Gisleberto et Wilhelmo patruo Fernandi comitis circa a. 1210. conscripta in appendice damus.

diligens ubique locorum constitutus libentius secum habebat. De expensis autem eius grandibus tam in magnarum celebratione curiarum quam in guerrarum et tornamentorum exercitiis et de beneficiis probis militibus collatis, et quod milites semper verbis dulcibus et decentibus allocutus fuerit, nec pro aliqua commotus ira verbum aliquod turpe vel indecens contra eos moverit, tacendum non est. Hic eciam, quamvis secularibus deliciis deditus esset, tamen officiis divinis, scilicet missis et ecclesiasticis horis audiendis intendebat, pauperumque inopie compaciens escarum suarum largissimas eis impertiebatur elemosinas. Iste quidem novus comes sol-
lempnitatem natalis Domini primo in Valencenis cum Dec.
Marghareta uxore sua in gaudio celebravit, in qua 25.
curia fuerunt milites 500, ubi Egidius sepedictus de Sancto Oberto, vir magne probitatis magnique nominis ubicumque terrarum, dapes tanquam summus Hanoniensis dapifer[1] ammministravit, et cum eo mili-
tes et servientes *qui in officio illo ius hereditarium *f. 29'.
habebant. Arnulphus vero vir nobilis de Landast, qui mortuo Egidio de Aunoit summo Hanonie pincerna, uxorem illius duxerat, vinum tamquam summus pincerna propinavit, et cum eo milites et servientes qui in officio illo ius hereditarium habebant.
Post ipsum natale Domini ipse Balduinus comes cum 1172.
80 militibus torniavit inter Bussci castellum et Cathalanum[2] civitatem, et illinc in terra Bria[3], in loco qui dicitur Vadum de Lisi[4], eundoque illuc et inde redeundo cum tot militibus in propriis expensis, ipse comes in spacium unius mensis perduxit. Sequente
vero quadragesima ipse comes Leodium adiit, et Mart.
domino Radulpho Leodiensi episcopo, consobrino 5.
suo, debitum pro Hanonia fecit hominium.

1) V. Ministeria curiae Hanoniensis. 2) Bussy-Lettrée, ut videtur, a Châlons ad merid., et Châlons sur Marne. 3) la Brie. 4) Lizy, a Meaux inter septentr. et orientem.

post Apr. 16. Post pascha vero, anno Domini 1172, ipse comes perrexit ad torniandum in Burgundiam inter Montbar[1] et Rogesmont[2] cum militibus circiter 100, in propriis expensis; et cum comes Nivernensis, de cuius dominio castrum Rogesmont erat, inhibitionem torniandi omnibus advenientibus fecisset, et comiti Hanoniensi in castro suo Rogesmont hospitari negaret, comes tamen Hanoniensis contra inhibitionem comitis Nivernensis in ipso castro hospitatus est. In crastino vero cum comes Hanoniensis in parte sua quinque terre sue milites secum haberet, et ex adversa parte cum duce Burgundie Henrico quamplures in superbia nimia, servientibus peditibus stipati, advenirent; comes Hanoniensis vivido ac prudente animo assumpto, de armigeris suis et garcionibus[3] clientes pedites ordinavit, et eos quibus potuit armis quasi ad defensionem contra multos preparavit, militibusque multis ex adversa parte constitutis viriliter restitit, et eos expugnavit. In reditu autem suo apud Retest[4] torniavit, sicque per quinque septimanas eundo et redeundo in propriis expensis cum militibus circiter 100 moram fecit. In festo pente-
Iun. 4. costes, eodem anno, Balduinus comes Hanonie dominum regem Anglorum Henricum, qui eciam dux Normanorum et Aquitanie et comes Andegavensis
*f. 30. *erat, adiit, et ei super 100 marchis sterlingorum magno pondo annuatim habendis hominium fecit, et sicut eius pater ab ipso rege et ab eius avunculo Henrico rege Anglie infeodatus fuerat, hominibusque suis Hanoniensibus quibusdam sua ab ipso rege feoda fuerunt recognita et reassignata, Eustacio scilicet de Ruez 15 marche, Waltero de Linea 10 marche, Amando de Provi 10 marche, Henrico de Braina 10 marche, Roberto de Carneriis 10 marche. Ibi Iacobus de Avethnis per intercessionem comitis

1) Montbeliard, ad fluv. Doubs. 2) Rougemont, a Montbeliard ad occidentem. 3) *garçons*, knappen. 4) Réthel.

Hanoniensis ab ipso rege triginta marchis infeodatus fuit.

In diebus illis Henricus idem rex Anglie, dux Aquitanie et Normanie et comes Andegavensis, filios suos maiori amplectens dilectione, illos in bonis suis omnique honore exaltavit et illos sibi prefecit. Deposita enim regia corona, Henricum filium suum militem probissimum, in muneribus indeficientibus largissimum, qui quoscumque poterat milites probos undecumque terrarum sue attrahebat societati, qui regis Francorum Ludovici filiam[1] habebat uxorem, in regem coronari fecit[2], retentis sibi terre totius ad regnum pertinentis fructibus et proventibus, retenta eciam sibi filii sui novi regis procuratione. Qui filius postea in patrem, auxilio Ludovici regis Francorum, insurgere non abhorruit[3], patremque expellere a regno voluit; verum patris non exigentibus meritis, sed filii peccatis obstantibus, contra patrem nichil per se vel per suos coadiutores proficere potuit. Predictus eciam Henricus rex secundo filio suo Richardo ducatum Aquitanie assignavit[4], qui eciam patri quandoque se opposuit. Tercio vero filio Gafrido comitatum Britannie per matrimonium acquisivit.

Sequente tempore autumnali, anno Domini 1172, cum Henricus dux de Lembor, comitis Hanoniensis consanguineus, mala quedam per predas et rapinas et incendia ipsius comitis avunculo, Henrico comiti Namurcensi et Lusceleborch *intulisset, et quorum- *f. 30'.
dam castrorum hominia ad ipsum comitem Henricum de iure pertinentia ipse dux contra ipsum comitem sibi usurpasset, comes Namurcensis nepotis sui comitis Hanoniensis, sicut consueverat, auxilium

1) Margaretam. 2) Lundoniae apud Westmonasterium a. 1170. Iun. 14; cf. Gervas. Dorobern. ad h. a. Bouq. XIII, 134. et Robertum de Monte l. c. p. 519. 3) anno 1173. 1174. 4) V. Gerv. Dorob. l. c. p. 132: *Richardus quoque filius regis Angliae accepit in uxorem filiam regis Franciae — et suscepit ducatum Aquitaniae, fecitque hominium regi Franciae super honore ducatus.*

districtius postulavit. Cui comes Hanoniensis festinum in 340 militibus et totidem servientibus equitibus lauricatis et 1500 clientibus peditibus electis tulit auxilium, et maius ducis de Lembor castrum, quod Erlons[1] dicitur, cum avunculo suo obsedit, et terram ducis circumiacentem predis acceptis et apposito igne vastavit. Dux autem eorum vires non valens sustinere, cum iam ipsi per decem dies in obsidione castri illius in copia panis et vini et carnium pisciumque mansissent, comiti Namurcensi dampna illata restituit et que comes contra ipsum reclamabat ei prorsus libera dimisit et quieta. In obsidione illa comes Namurcensis comiti Hanoniensi, suo tunc dilectissimo nepoti, fidelitates et securitates ab hominibus suis nobilibus et servilis conditionis, super possessionibus suis in spe succedendi, interpositis iuramentis, renovari fecit, indeque comes Hanoniensis, qui in propriis expensis cum tot predictis militibus et servientibus equitibus et peditibus per spacium unius mensis manserat in alienis partibus, ad propria rediit. In quo quidem exercitu fuerunt milites strenui, scilicet: Iacobus de Avethnis, Egidius de Sancto Oberto, Rasso de Gaura, Evrardus Rado Tornacensis castellanus, Eustacius senior de Ruez et Eustacius filius eius, Karolus de Frasne et Egidius filius eius, Iohannes de Maicicort, Amandus de Provi, Polius de Vileir, Walterus de Lens et Eustacius filius eius, Egidius de Cymaco, Nycholaus de Barbencione, Walterus de Fontanis, Walterus de Linea, Willelmus de Hausi, Balduinus et Matheus Ade de Walencort filii, Gerardus de Waldripont, Gossuinus de Aenghien, Engelbertus et Bonifacius fratres eius, Hoelus de Cauren, Balduinus de Strepi, Arnulphus et Gerardus de Landast, Renerus de Trith, Stephanus de Denen agnomine Makrellus, Gafridus
*f. 31. *Tuelenne, Willelmus et Gerardus ipsius comitis fra-

1) Arlon.

tres sed non germani, Nicholaus de Pierewees, Gerardus de Bruella solam manum habens miles probissimus, Hugo et Walterus de Croiś, multique alii milites probi.

Eodem anno, post octavam epiphanie, ipse Bal- 1173.
duinus comes Hanoniensis sororem suam viduam p. Ian. 13.
Lauretam, pulchram admodum et honestam, quam antea uxorem habuerat vir nobilis Theodericus de Alost, maritavit viro nobili Buchardo de Montemorenciaco in Francia, de qua ipse Buchardus filium habuit Matheum et filiam.

Sequente anno ab incarnatione Domini 1173. Henricus predictus iunior rex Anglie contra patrem suum guerram movit, auxilio Ludovici regis Francorum, inimicitiasque graves. Et cum rex Francie a parte Francie exercitus suos contra Normaniam moveret, Philippus comes Flandrie et Viromandie in magnis viribus ad auxiliandum domino suo et regi Anglorum iuniori, in regem Anglorum seniorem suum consobrinum insurrexit, et Normaniam intrando et gravius opprimendo, Albammarlam[1] castrum cepit, deinde Driencort[2] castrum obsedit, in Iul.24.
qua obsidione frater eius Matheus comes Boloniensis, miles admodum pulcer et probus et donis largissimus, letale vulnus suscepit. Quo suscepto vulnere post paucos dies vivendo a seculo migravit. Cuius mors peccatis fratris sui comitis Flandrie inputabatur, ex eo quod in commotione guerrarum illarum ipse comes Flandrie et Viromandie potentissimus ad pacem componendam plurimum potuisset valere. Deinde Ludovicus rex Francie et Phi- 1174.
lippus comes Flandrie in viribus suis Rotomagum civitatem obsederunt, nichilque contra regem Anglie Henricum seniorem, virum astutum vividumque et

1) Aumale, ab Amiens ad occidentem. 2) apud Robertum de Monte, M. G. SS. VI, 522, *Dringcurt* nominatum; v. quoque supra p. 515. Est Driencourt, arr. de Péronne, cant. de Roisel.

nimia animositate pollentem, proficientes[1], pace inter se firmata[2], et possessiones suas omnes ei liberas et quietas dimiserunt, et filium patri reconciliaverunt.

1173. Cum autem in guerra illa comes Hanoniensis domino suo regi Anglorum, a quo 100 marchas annuatim in feodo habebat, auxilium prestare vellet,
*f.31'. quia regi Francorum in hominio *vel aliqua dilectione nequaquam obligatus erat, et per terram sororii sui comitis Flandrie et Viromandie occulte transire proposuisset, et ad hoc cum militibus et armis iter arripuisset, a quibusdam Flandrensibus, Helino scilicet de Waurin et aliis, insidie in territorio de Bapalmis fuerunt pretente, ita quod comes Hanoniensis nullatenus transire potuit. Ipse autem comes ante arreptum iter illud, in villa que dicebatur Kiviniis, que postea Belfors[3] nominata fuit, firmitatem construere ceperat, quod in detrimentum Iacobi de Avethnis, sed non contra ius illius erat. Sciens autem Iacobus quod comes iter illud arripuisset, putansque illum diu in alienis regionibus moraturum, comitissam Hanoniensem Margharetam super hoc requisivit, ut opus inceptum faceret cessari, dicens illud contra ius suum prorsus fieri. Comitissa autem de iure domini sui comitis non deficiens dixit quod opus de iure domini sui inceptum ipsa, eo absente, pro posse suo suppleret. Iacobus autem ab ea recedens, ipsam diffiduciare presumpsit. Comitissa summonito per Hanoniam exercitu, Melbodium venit. Comes autem Hanoniensis, qui propter insidias et insultus Flandrie ad regem Anglie transire non potuit, ad propria rediit et Melbodium venit, ubi comitissam uxorem suam et milites suos ad arma contra

1) A. 1174. in vigilia assumptionis S. Mariae, i. e. Aug. 14, obsidionem solverunt teste Roberto de Monte, M. G. SS. VI, 523. 2) Cf. Gervas. Dorob. l. c. p. 139: *in crastinum post festum S. Michaelis* (i. e. Sept. 29.) *filios suos in gratiam recepit.* 3) Beaufort in Gallia, arr. d'Avesnes, cant. de Maubeuge.

Iacobum paratos invenit. Iacobus vero contra ius domini sui ligii comitis Hanoniensis et eius vires venire formidans, pacem cum eo fecit. Sicque comes in loco predicto de iure suo turrim construxit, et locum illum Belfort nominari fecit, anno Domini 1173.

Eodem anno, tempore hiemali, miles probitate et nomine preclarus, Egidius de Sancto Oberto, in castro suo Businiis[1] egrotavit. Quem cum dominus suus Balduinus comes Hanoniensis ex gracia et dilectione visitaret, ille castrum suum Businiis, quod construxerat et a nemine tenebat, ab ipso comite in feodo accepit et de assensu primi filii sui Gerardi, quem de prima uxore sua Berta supranominata, ipsius comitis amita, habuerat, consentiente etiam secundo filio suo Egidio, quem de secunda uxore Matilde de Berlenmont habebat, ita dedit, quod ipse
et filius *eius Egidius de ipso castro domino comiti *f. 32.
ibidem fecerunt hominium ligium, addentes illud feodo de Berlenmont et feodo[2] camerarie summe Hanoniensis. In infirmitate illa ipse Egidius signum crucis Domini sibi assumpsit et cum eo Gerardus filius eius, multique probi milites Egidii commilitones.

Anno Domini 1174, tempore paschali, dominus 1174.
Petrus supradictus Cameracensis electus, de voluntate et suggestione fratris sui Philippi comitis Flandrie et Viromandie relicto episcopatu et ordine clericali, miles factus est; qui postea in terra Nivernensi, ut prediximus, quandam comitissam viduam habuit uxorem, de qua filiam habuit, que postea Roberto de Waurin, summo Flandrie dapifero, militi probo, maritata fuit. In episcopatu successit vir prudens potensque et vividus, Robertus nomine, de civitate Carnoto[3] ortus, quem de paupere clerico Philippus comes Flandrie ditissimum fecerat et in Flandria et

1) Bousignies in Gallia, a Maubeuge ad orient. 2) Berlaimont ad Sambre fluv., a Maubeuge ad merid. 3) Chartres.

Viromandia potentissimum. Qui cum omnium fere ecclesiarum in Flandria prepposituras obtineret, tamen nomen prepositi de Aria[1] semper habuit. Qui Robertus a Cameracensi ecclesia electus, susceptis a domino imperatore Romanorum Frederico regalibus, bona episcopatus studiosius cepit perquirere, super quibus mota est controversia inter ipsum et Iacobum de Avethnis. Cum autem ipse electus tempore autumpnali in Brabantiam ad predium episcopatus Melin[2] transire vellet, quia super minis Iacobi sibi illatis dubitabat, a domino comite Hanoniensi conductum securum requisivit, cui dominus comes virum nobilem Ludovicum de Frasne conductorem prebuit. Ipso autem electo per Condatum[3], Iacobi castrum, absque metu aliquo transeunte, pretentis
1174. sibi a quibusdam servis Iacobi insidiis, turpiter ab
Oct. 5. illis in descensu pontis interfectus fuit[4]. Quo audito, dominus comes Hanoniensis, quia id in dedecus suum, contra conductum suum et contra terre sue iusticiam perpetratum erat, ipsam villam Condatum igne concremavit, et castrum, turri et muris tunc temporis fortissimum, obsedit. Quod tandem ad eius voluntatem in manus eius fuit resignatum. Comiti
*f.32'. *autem Flandrie pro occisione clerici sui et alumpni dilecti et familiaris, castra Iacobi ad honorem Viromandensem pertinentia, Guisa[5] scilicet et Leschieres[6], fuerunt reddita. Attamen Iacobus ciciorem levioremque a comite Flandrie quam a comite Hanonie pacem habuit. Domino Roberto Cameracensi electo dominus Alardus, Cameracensis ecclesie in Hanonia archidiaconus, vir maturus et honestus, in episcopatu successit. Eodem anno dominus comes
Dec. 25. Hanoniensis curiam suam in natali Domini hominibus

1) Aire. Robertus iam a. 1173. electus Atrebatensis episcopus erat, v. Cont. Aquic. l. c. p. 414. 2) Meslin-l'Évêque, arr. de Tournay, cant. d'Ath. 3) Condé. 4) Cf. Gesta epp. Camerac. Cont. M. G. SS. VII, 509. 5) Guise. 6) Lesquielles vel Lequielle, in districtu quem dicunt Aisne.

suis maioribus Montibus indixit, ubi quam plures probos milites circiter 350 secum habuit. Ubi cum Egidius de Sancto Oberto cruce signatus domino suo comiti dapes tamquam summus dapifer amministrasset, honesto dono ab ipso comiti ad supplementum itineris sui accepto, licentiam peregrinandi a domino suo comite et ab universis in curia accepit. Iacobus autem a domino suo comite castrum suum Condatum ibi recepit interposita conditione illud comiti ad omnem eius voluntatem reddendum. Egidius vero de Sancto Oberto in sua peregrinatione in mari decessit. Gerardus autem filius eius, comitis Hanoniensis consobrinus, peracta peregrinatione sua, rediens patri in maioribus bonis successit.

Deinde anno Domini 1175, mense Augusto, torna- 1175.
mentum inter Suessionem civitatem et Brainam[1] Aug.
castrum ex superbia et arrogantia a preclaris et probissimis militibus Campanensibus scilicet et Francis quampluribus, contra Balduinum comitem Hanoniensem fuit proclamatum. Ad quod comes Hanoniensis cum 200 militibus et 1200 peditibus electis venit, et in parte sua duos sororios suos, scilicet Radulphum de Cociaco et Buchardum de Montemorenciaco, et cum eis Radulphum comitem Clarimontis, militem probissimum, habebat. Campanensibus autem et Francis numero pluribus et nomine maioribus in Braina existentibus exire dedignantibus vel dubitantibus, comes Hanoniensis usque ad montem et vineas Braine in manu armata equitavit et ibi usque ad vesperam stetit. Die autem advesperascente ceperunt omnes ad hoc comitem cogere, ut illinc recederet, cum nemo compareret qui ei se opponere vellet. Ipse autem propositum *firmaverat quod tota * f. 33.
die illic maneret et firmatam torniandi pactionem servaret. Vespere autem facto, cum maior pars militum de parte comitis Hanoniensis recessisset et

1) Braine, a Soissons ad orientem.

iam Suessionem pervenisset et clientes pedites retrocedentes iam in media via essent et nox superveniret, ita quod comes Hanoniensis iter recedendi arriperet, Campanenses et Franci in parte Braine constituti ceperunt exire et comitem Hanoniensem insequi. Comes autem Hanoniensis cum comite Clarimontis et cum paucis armatis, multis resistebat et revocatis clientibus suis peditibus per illorum vires adversarios per valles et vineas in fugam convertit, eosque gravius expugnavit. De quibus adversariis in introitu ville Braine et de illorum peditibus quamplures interfecti, multique aquis submersi, quidam vero capti fuerunt. Sicque dominus comes Hanoniensis, adepta de nocte victoria, cui claritas lune admodum profuit, gaudens et incolumis inde rediit.

In diebus illis Henricus, Ludovici regis Francorum et Roberti comitis Braine et Petri de Curtenai frater, archiepiscopatum Remensem regebat[1], qui bona ecclesie multa per loca augmentavit. Ipse castra Sessals[2] et Curmesi[3] et in Remis domum fortissimam in loco, qui Porta Martis dicitur, construxit, qui predicto eodem anno decessit. Cui Willelmus Senonensis archiepiscopus, qui et Senonensis archiepiscopatum et Carnotensem episcopatum regebat, frater inquam Adele Francorum regine et Henrici comitis Campanensis et Theobaldi comitis Blesensis et Stephani comitis, in archiepiscopatu Remensi successit[4].

Eodem anno cum Walterus Laudunensis episcopus pro debilitate sui corporis episcopatui suo renunciasset, et quidam eius nepos Walterus, Laudunensis tesaurarius ecclesie, a quadam parte capituli electus et a summo pontifice confirmatus et consecratus, in reditu a curia Romana decessisset, dominus Rogerus, Reinaldi de Roseto frater, sepedicti

1) a. 1161—1175. pridie Idus Nov. 2) Selles, a Remis ad orient.
3) Cormicy, a Remis ad sept. 4) a. 1176.

comitis Hanoniensis consobrinus, per intercessionem magnamque ipsius comitis Hanoniensis industriam ac laborem ad episcopatum illum promotus fuit[1], a quo episcopatu ipse Rogerus post suam electionem et consecrationem eiectus fuisset et eius proximi dampna nimia incurrissent nisi comitis Hanoniensis *sapientia eis profuisset et eius vires maxime contra *f. 33'.
regem Francorum Ludovicum eis subvenissent, sicut in subsequentibus loco suo plenius dicetur.

Eodem anno orte fuerunt discordie inter comitem 1175.
Hanoniensem et eius fidelem et consanguineum Iacobum de Avethnis super quibusdam iniuriis, quas ipse Iacobus domino comiti inferre videbatur, unde dominus comes ab ipso Iacobo in ius vocato castrum Condatum ut sibi redderet, sicut pepigerat requisivit. Super quo ipse Iacobus multas querens occasiones frustratorias vanaque subterfugia, castrum illud tandem ei reddere prorsus negavit. Quid autem faciendum inde esset, dominus comes fidelium suorum, Iacobi scilicet parium et aliorum nobilium, iudicio commisit. Unde iudicatum fuit quod Iacobus in castro suo nichil iuris ulterius habere videretur, nisi de gratia et voluntate domini comitis illud obtinere valeret. Post multas autem per Philippum comitem Flandrie, qui pro Iacobo comitem Hanoniensem precibus sepius sollicitabat, acceptas inducias, ipse comes Hanonie, commoto exercitu, termino pascali, anno Domini 1176, non contra castrum 1176.
predictum, sed contra maiorem et meliorem partem c. Apr. 4.
terre Iacobi, scilicet adversus Avethnas, Iacobum asperius aggredi cepit, et ut exercitus suus facilius transire posset nemus, quod Haia de Avethnis dicebatur, in viribus hominum suorum incidi fecit, ut homines 100 de fronte transire absque impedimento possent; Iacobo ex adversa parte cum viribus suis existente tam militum multorum a Francia et a terra

1) a. 1176.

sua a multisque locis congregatorum quam aliorum equitum et peditum, vidente et cum domino comite Hanoniensi congredi non audente. Cum autem Iacobus domini sui comitis vires sustinere non valeret, eius misericordiam postulavit et ad pedes ipsius comitis armati procidens castrum Condatum eius voluntati reddidit. Misertus autem dominus comes hominis illius castrum illud recepit et prostravit, villam autem ei restituit et pacem concessit. In quo exercitu cum comite Hanoniensi fuit eius avunculus Henricus comes Namurcensis et Radulphus comes Clarmontis in Francia.

*f. 34. *Eodem anno, tempore autumpnali[1], motis querelis quibusdam inter Iacobum de Avethnis et potentissimum comitem Flandrie et Viromandie Philippum, ipse comes Philippus castra ad comitatum Viromandie pertinentia, que Iacobus ab ipso tenebat, scilicet Guisam et Leschiereas, ab ipso Iacobo ut ei redderet requisivit. Et cum ille castra illa ei reddere negaret, comes Flandrie et Viromandie in viribus suis castrum Guisam obsedit. Comes autem Hanonie eidem comiti Flandrie et Viromandie, sicut supradictum est, confederatus, in auxilium eius castrum Leschiereas cum exercitu suo obsedit. Iacobus autem astucius agens super aliis castris suis custodiendis, que a comite Hanonie tenebat, scilicet Avethnas et Landrecias[2] et Leusam[3], ipsi comiti Hanoniensi, tamquam eius ligia feoda, custodienda commisit. Quibus comes Hanoniensis susceptis, ea fideliter conservavit quousque ea ad voluntatem Iacobi ipsi Iacobo restituit. Verum ipse comes in viribus suis et machinis ad auxilium comitis Flandrie existens, castrum Leschieras cepit et turrim illius magnam in altiori mota[4] constitutam per voluntatem

1) Cf. Sigeb. Cont. Aquic. 1176. l. c. p. 415: *Orta iterum inter Philippum comitem et Iacobum simultate, post messem Augusti* etc. 2) Landrecies, ab Avesnes ad occid. 3) Leuze, a Tournay ad orient. 4) i. e. colle.

comitis Flandrie prostravit. Guisa autem castrum a comite Flandrie diu obsessum tandem ei fuit redditum, quod postea ipse comes Flandrie Iacobo illesum restituit.

Anno Domini 1177. Philippus comes Flandrie et Viromandie, cruce Domini signatus, congregatis apud Insulam baronibus suis, Balduino comiti Hanoniensi et eius uxori Margharete comitisse, quia ipse proprii corporis herede carebat, fratresque sui Matheus et Petrus decesserant, super hereditate Flandrie obtinenda, tamquam iustis et propinquioribus heredibus, ab hominibus suis Flandrie fidelitates et securitates fecit exhiberi, concedente eciam sorore sua[1], in Messinensi[2] ecclesia sanctimoniali, quam primo comes Sabadie, postea vir nobilis Hugo de Oisi habuerant uxorem. Peractis autem securitatibus illis, ipse comes Flandrie, terra sua ordinata et custodie fidelium suorum tradita, Iherosolimam cum multis c. Iun.
probis viris adiit[3]. 12.

Eodem anno, defuncto domino Alardo Camera- Dec. 6.
censi episcopo, orta est dissentio in Cameracensi ecclesia super episcopali electione. Dominus etenim comes Hanoniensis pro consobrino suo Gaufrido de Toenio, viro honesto et admodum litterato, ut ad episcopatum illum promoveretur, artius laborabat. Econtra vir nobilis, in Cameracensi regione potens, Hugo de Oisi, qui a comite Hanoniensi castra duo ad comitatum Hanoniensem pertinentia in feodo ligio tenebat, scilicet Crievecuer[4] et Allues[5], pro fratre suo Petro, eiusdem ecclesie maiore archidiacono, modis quibuscumque poterat ad dignitatem illam adquirendam intendebat. In hac quidem dissentione dominus Rogerus de Waurin, acquisito sibi comitis

1) Gertrude. 2) Messines, prope Ypres. 3) Cfr. Sigeb. Cont. Aquic. l. c. p. 415: *Philippus comes Flandrie circa pentecosten Iherosolimam petiit.* 4) Crevecoeur, a Cambray ad merid. 5) Arleux? ab Arras ad orient.

Hanoniensis auxilio, in episcopatu Cameracensi electus fuit et consecratus [1], qui postea in transmarinis partibus ad auxilium dominici sepulcri decessit [2].

1178. Eodem anno dominus Rogerus Laudunensis episcopus [3], commoto quo potuit exercitu, et amicis suis ad arma convocatis, terram suam, que Laudunum dicitur, contra homines eiusdem terre, qui vi fulti regia [4] communiam contra Laudunensem ecclesiam fecerant, invasit. Ubi homines terre illius cum quibusdam domini regis Francorum hominibus, scilicet communia Suessionensi et communia de Velli [5] et hominibus Sancti Medardi [6], contra se ad defensionem paratos invenit, quos viriliter invadens, multis captis, multisque interfectis, cito devicit. Unde regis Francorum Ludovici offensam incurrit ipse episcopus, licet ille pro iusticia et libertate ecclesie sue laborasset. Quapropter ipse dominus rex fervidiore accensus ira, commoto exercitu [7], Laudunensis episcopi bona occupavit, et Laudunum transiens, terram Hugonis de Petraponte et Rainaldi de Rosoit, fratris ipsius episcopi, et Iacobi de Avethnis, qui ipsi episcopo in expugnatione illorum hominum tulerant auxilium, vastare proposuit. Unde Rainaldus domini comitis consobrinus et Iacobus de Avethnis, ipsius eciam comitis consanguineus et homo ligius, et Hugo de Petraponte, qui eciam ipsius comitis consobrinam habebat uxorem, domini comitis Hanoniensis auxi-

1) a. 1178; cfr. Cont. Aquic. p. 417. 2) a. 1191. 3) Cfr. hac de re Anonymum Laudunensem contemporaneum apud Bouq. XIII, 681. 682. 4) Ludovici regis Francorum; cfr. Cont. Aquic. p. 417, ubi haec ad a. 1178. referuntur: *Eodem die* (sc. 3. Non. Martii) *Rogerus Laudunensis episcopus, cum pagenses episcopii sui a communione, inter se assensu Ludovici regis perperam iurata, minime retrahere posset, malo accepto consilio, militum auxilia undecumque contrahens,* 2. *Non. Marcii* (i. e. Mart. 6.) *in diebus scilicet quadragesime, eos agressus est. Ubi quidam interfecti, multi etiam capti, quidam autem eorum, dum fugerent, in quodam flumine necati sunt.* 5) Vailly, a Soissons ad orient. 6) scilicet Suessionensis. 7) aestate secundum Anonym. Laud. l. c. p. 682.

lium et consilium tanquam sui protectoris summi postulaverunt. Qui quidem comes, congregato exercitu 700 militum *et 60 milium hominum armatorum, *f. 35.
usque Streas[1] pervenit ad auxilium amicorum suorum contra regem Francorum, qui iam usque Nisi castellum[2] pervenerat ad destruendas terras predictorum virorum nobilium. Quo audito dominus rex, relictis in pace terris illis, retrocessit; bona autem episcopatus ad voluntatem suam, dum sibi placuit, occupavit, que postea eidem episcopo per mandatum apostolicum et domini comitis Hanoniensis intercessionem restituit.

In anno eodem dominus comes Hanoniensis inter 1178.
Venduel et Feriam[3] torniavit. Ubi cum in parte sua tot milites non haberet quot in parte altera contra se erant, tamen prevaluit et dominum Ferie castri, scilicet Radulphum sororium suum cepit. Cepit eciam probissimos milites, Radulphum scilicet comitem Clarimontis et Symonem fratrem eius et Matheum comitem Bellimontis, et cum eis multos milites, quos omnes liberos dimisit.

Anno Domini 1178. Ivo bone memorie Suesso- Aug.
nensis comes et Nigelle dominus in introitu mensis Augusti a seculo migravit. Qui Yolendem, comitis Hanoniensis sororem, habuit uxorem, et quia proprii corporis herede carebat, Cono nepos eius, Brugensis castellanus, qui castrum Petrepontis[4] ex parte Agathe uxoris sue possidebat, in omnibus bonis suis eis successit. Qui comitis Flandrie viribus, cuius homo erat et consanguineus, Iolendi comitisse super dotalicio suo, quod erat medietas totius honoris Nigellensis, et insuper Faleviacum[5], contra comitem Hanoniensem plurima dampna fecit et detrimenta.

1) Estrées S. Denis, a Soissons ad occid. 2) Nizy-le-Comte, a Laon ad orientem. 3) Vendeuil, a S. Quentin ad merid., et la Fère, a Vendeuil ad merid. 4) Pierrepont, a Laon inter sept. et orientem. 5) Falvy, départ. Somme.

Eodem anno cum sepedictus comes Flandrie et Viromandie Philippus a Iherosolimis redisset[1], Iolendis vidua, comitis Hanoniensis soror, nupsit Hugoni comiti Sancti Pauli, probo militi ac iuveni; que cum nunquam prolem habuisset et iam etatis esset 47 annorum, postea filias habuit duas, Elizabeth scilicet et Eustachiam.

In diebus illis in ecclesia Romana super electione summorum pontificum scisma diucius duraverat, in quo imperator Romanorum Fredericus, cuidam parti favens contra Deum et iusticiam, tribus obedivit electis, contra latam in eos excommunicationis senten-
*f. 35'. tiam consecratis, *cum dominus Alexander papa ad honorem Dei de iusticia electus ac consecratus esset. Cui Ludovicus rex Francorum Francique universique christiani, qui Frederici imperatoris minas non dubitabant, prorsus obediebant. Fredericus autem Romanos et Tuscos Theuthonicosque suis apostolicis fecit obedire; attamen Lumbardi, Venetiaci et Pisani Alexandrum fovebant et ei obediebant. Tandem Deo volente Fredericus imperator, a malo recedens proposito suo, abiuravit apostolico Victori nomine, pedibusque Alexandri pape prostratus, misericordiam
1177. postulavit. Pace igitur et unitate universalis ecclesie in Venetia reformata, concilium anno eodem, scilicet
1179. anno Domini 1178, universis ecclesiarum prelatis
Mrt. 5. Rome fuit indictum, dominica Letare Iherusalem, et Laterani celebratum. De quo Alexandro, viro prudente vividoque et admodum litterato et ad omnes in votis suis et iustis petitionibus benigno et mansueto ecclesieque rectore provido, miraculum satis manifestum evenit. Cum enim post beatum Petrum nullus in papatu tantum vixisset quantum ipse beatus Petrus, iste annis pluribus supervixit ut contra scismaticos prevaleret, et sancta ecclesia per eum in unitatem rediret.

1) mense Octobri; cfr. Cont. Aquic. l. c. 417.

Anno Domini 1179. sepedictus comes Hanonien- 1179.
sis, dominica post ascensionem Domini, in Trecis[1] Mai. 13.
civitate, cum Henrico ipsius civitatis comite palatino conventiones matrimoniorum, quas prius comes Flandrie cum illo firmaverat, scilicet de Elizabeth filia comitis Hanoniensis et de Henrico filio comitis Trecensis, qui vulgariter comes Campanie dicebatur, et de filia ipsius comitis Henrici Maria et de filio comitis Hanonie Balduino recognovit et iuravit. Ipsa autem die Maria Henrici comitis uxor ibidem filium peperit Theobaldum.

Eodem anno, tempore autumpnali, Gerardus, comitis Hanoniensis frater sed non germanus, miles probus et animosus, vir honestus, admodum pius et benignus, Montibus infirmitate aggravatus a seculo migravit; cuius corpus in monasterio beate Waldetrudis sepultum fuit.

Eodem anno Cono comes Suessionensis et dominus Nigelle et dominus Petrepontis castellanusque
Brugensis* a seculo migravit. Cui in dominio Nigelle *f. 36.
et castellaria Brugensi Iohannes frater eius successit, Radulphus alius frater in comitatu Suessionensi, dominium autem Petrepontis castri ad ipsius comitis uxorem Agatham, tamquam sua hereditas, proprie devenit; que postea ipsum castrum et maiora bona sua non satis prudenter et honeste vivendo, Philippo regi Francorum vendidit.

Eodem anno Domini 1179. Ludovicus sepedictus Nov. 1.
Francorum rex filium suum unicum Philippum, quem de tercia uxore sua Adela, Willelmi Remensis archiepiscopi et Henrici et Theobaldi et Stephani comitum sorore, habebat, senio et corporis debilitate gravis, Remis in festivitate omnium sanctorum in regem coronari fecit. Ad hoc coronamentum et regis edictum, cum omnes Francie principes accederent, Philippus Flandrie et Viromandie comes potentissi-

1) Troyes.

1179. mus, qui in gestamine gladii regalis ius reclamabat, cum armis et militibus multis venit. Ad cuius comitis preces comes Hanoniensis, qui in nullo regi Francorum obligatus erat, quia nec hominio quocunque nec confederatione aliqua vel familiaritate eidem regi tenebatur, cum 80 militibus et armis ad illud coronamentum in propriis expensis venit. Sicque Philippus cum summa veneratione et reverentia inunctus et in regem coronatus fuit. Ibique comes Flandrie gladium regalem gestavit. Illinc vero comes Hanoniensis ad tornamentum inter Retest et Castellum[1] venit, ubi Henricum comitem de Bar militem probissimum, Philippi novi regis consobrinum, copia proborum militum stipatum, cepit et Valencenas deductum eum liberum dimisit.

Eodem anno cum sepedictus Laudunensis episcopus dominus Rogerus, comitis Hanoniensis consobrinus, Ludovico regi Francorum invisus, apud dominum papam Alexandrum super occisione hominum Laudunensium fuisset accusatus, purgatio innocentie eius quibusdam iudicibus delegatis in Francia fuit commissa, ut si episcopus ipse Laudunensis iuramento suo et trium episcoporum probare se posset manibus propriis nullum interfecisse hominem et quod in perditione illa hominum factum fuerat, hoc pro libertate ecclesie factum erat, liber et prorsus
*f. 36'. quietus maneret Laudunensis episcopus. *Cum autem hec omnia per gratiam Ludovici regis Francorum sanius et pacificius oporteret fieri, et inde dies purgationis Meldis[2] civitate esset constituta infra octavam natalis Domini, ipse Laudunensis episcopus domini comitis Hanoniensis auxilium postulavit, ut per eius intercessionem domini regis Francorum, licet comes Hanoniensis eius non esset fidelis vel familiaris, gratiam mereretur obtinere. Comes autem cum ipso dominum regem adiit. Quem dominus

1) Réthel et Châtillon sur Marne. 2) Meaux.

rex et eius uxor Adela regina benigne suscipientes, 1179.
concesserunt ei ut episcopus Laudunensis constitutam sibi faceret purgationem, qua facta consilium inde bonum et comiti Hanoniensi gratum haberent.
Comes autem festum natalis Domini in burgo Sancti Dc.25.
Dyonisii celebrando, ibi cum abbate et ecclesia composuit super quodam Sancti Dyonisii allodio vasto, et in illo villa nova que Forez [1] dicitur construenda. Que conventiones scripto et ecclesie Sancti Dyonisii [2] sigillo et ipsius comitis sigillo fuerunt confirmate, et villa ibi constructa Forez nominata, que ad nullum comitis heredem potest venire, nisi ad eum
qui comitatum Hanoniensem tenebit. Illinc autem 1180.
Meldis civitatem venerunt, ubi episcopus Laudunensis sibi concessum expiamen complevit, auxilio Cameracensis, Noviomensis, Atrebatensis episcoporum. Qua peracta purgatione, dominus cum ipso episcopo Parisius rediit, ubi a domino rege impetrarunt quod ipsi episcopo bona sua omnia restituit et ei pacem et gratiam suam concessit.

Eodem anno per quosdam Ludovici regis Francorum senioris et filii eius novi regis Philippi familiares et consiliarios mota fuerunt verba matrimonii Philippi, novi regis Francorum satis iuvenis, et Elizabeth filie comitis Hanoniensis, puelle satis iuvenis

1) Forest, arr. Avesnes, canton de Landrecies. Cfr. Le Glay, Glossaire topographique de l'ancien Cambrésis, Cambrai 1849. p. 68 sqq., ubi hoc diploma luci datum est. Haec repetimus: *Noverint omnes tam presentes quam futuri quod ego Willermus Dei gratia ecclesie beati Dyonisii abbas, consensu et consilio totius capituli nostri, concessimus Balduino comiti Haynonie et Margarete comitisse, uxori sue, omnia nemora que erant in potestate Solemie, sub annuo censu trium bizantiorum persolvendo in curia Solemie, in festo sancti Dyonisii et in manu prepositi nostri ad edificandam villam Forest nominatam, liberam ea lege qua erat Haymonis Quercetus. — Hoc egimus ea conditione ut comiti vel comitisse aut eorum heredi, qui comes fuerit Haynonie, non liceat vendere vel donare hanc villam vel extra manum suam ponere nisi ecclesie beati Dyonisii. — Et ut res ista rata firmaque permaneat, sigillo beati Dyonisii et sigillo sepedicti comitis et sigillo comitisse curavimus insigniri. — Actum a. ab i. D.* 1180. 2) S. Dénys en Broqueroie.

1180. et admodum pulchre et honeste. Que tamen verba cum Philippo comite Flandrie magis quam cum comite Hanoniensi tractabantur, unde ad hoc verba producta fuerunt quod ipse comes Flandrie et Radulphus comes Clarimontis et alii quidam precipui regis Francorum familiares et consiliarii comitem Hanoniensem et eius uxorem Margharetam Montibus requisierunt termino quadragesimali, ibique per tres dies manserunt. Comes autem Hanoniensis, quamvis filiam suam ad tanti honoris apicem promoveri posse
*f. 37'. videret, *tamen conventiones matrimoniorum quas cum Henrico comite Campanensi firmaverat observare volens, pro iuramento suo salvando petitionibus illorum contrarius stabat. Verum comitis Flandrensis voluntate preeunte, ad hoc inductus fuit licet dolens quod filiam suam voluntati comitis Flandrie exposuit. Quam comes Flandrensis statim illinc secum in Flandriam deduxit. Dolebat quidem comes Hanoniensis quod pars Flandrie pro matrimonio illo ad regem Francorum post decessum comitis Flandrie devenire debebat; compositum enim fuit, ut Atrebatum civitas et Sanctus Audomarus Ariaque[1] et Hesdinum[2], videlicet terra extra Fossatum[3], ad regem Francorum deveniret, alie vero comitis Flandrie possessiones omnes ad comitem Hanonie et uxorem eius Margharetam et eorum heredes devenirent[4]. Com-

1) Aire. 2) Hesdin, ad la Canche fl. 3) i. e. Fossam Bolonam (Fossé Neuf); terra quae postea Artois dicitur. 4) Quum haec iam typis data essent, amicus Theodorus Toeche v. d. nobiscum ex codice epistolari Hildesheimensi, cuius editionem secundum manuscriptum Veterocellensem nunc Lipsiensem (Archiv XI, 351 sq.) parat, communicavit formulam, quae ibidem sub numero 33, fol. 134 legitur; hanc: *Ut que geruntur in nostro tempore firmiora permaneant et quacumque notitia propagentur in posteris, litterarum solent memoria perhennari. Sciant ergo presentes et posteri, quod ego P. Flandrensis comes domino meo Phil. regi Francorum, cum ad tantam humilitatem se vellet inclinari, quod cum nepte mea coniugii sacramentum acciperet, terram meam post obitum meum habere concessi, tali tamen apposita pactione, ne per eum terre depereant instituta. Ceterum ut hoc factum illibaum permaneat nec deleri possit processu temporis, advocavi testes ydoneos, quorum sunt nomina in presenti pagina parata. Actum* et cet. Cfr. quoque Robertus de Monte ad a. 1181, M. G. SS. VI, 529.

positum fuit equidem quod si filia comitis Hanoniensis 1180.
Philippo regi nupta absque proprii corporis herede decederet, predicte possessiones ad comitem Hanoniensem et eius heredes redirent; si eciam Elizabeth proprii corporis heredem haberet, et illum heredem absque proprii corporis herede decedere contingeret, omnia predicta bona non minus ad comitem Hanoniensem et eius heredes redirent, et nequaquam regno adderentur. Philippus autem rex Elizabeth duxit uxorem in castro comitis Flandrie Bapalmis[1],
feria secunda post octavam pasche, anno Domini Apr.
1180, quam ipse rex in sequenti die festo ascensionis 28.
Domini eodem anno apud Sanctum Dyonisium in Mai. 29.
Francia inungi et regia corona insigniri qua decuit veneratione fecit[2]. Ubi ipse, ad sue nupte noveque regine honorem, regalem cum ea gestavit coronam, presente Balduino comite Hanoniensi patre ipsius regine, astante eciam ipsius regine avunculo Philippo Flandrie et Viromandie comite et ibidem gladium regalem gestante. Eodem anno Ludovicus rex Francorum senior, Philippi sepedicti regis pater, a
seculo migravit. Eodem anno Philippus novus rex Sept.
Francorum omnes Iudeos a civitatibus suis propriis 18.
et castris eiecit et prorsus eliminavit, pro quorum expulsione a christianis Francie immensam pecuniam accepit.

*Eodem anno dominus rex Francorum Philippus, *f. 37'.
volens in Alverniam ad iura sua studiosius perquirenda[3] transire, comitem Hanoniensem rogavit, ut

1) Bapaume. 2) Cfr. Robertum de Monte ad a. 1181. l. c. p. 529.
3) Cfr. Benedicti Petroburg. vitam Heinrici II. ap. Bouq. XIII, 173: *Et post festum sancti Martini* (sc. a. 1177) *ipse et rex Franciae convenerunt apud Graszay, colloquium habituri de controversiis quae vertebantur inter eos de terris et divisis Alverniae. In quo colloquio convocatis comitibus et baronibus Alverniae, rex Angliae volens per eos certificari de iure suo, quaesivit ab eis quod ius praedecessores sui, scilicet duces Aquitaniae, habebant in Alvernia. Et responderunt totam Alverniam, excepto episcopatu* (i. e. Claromontensi), *quem dicebant pertinere ad dominationem regis Franciae. Sed Lodowicus rex Fran-*

1180. ei in servientibus peditibus secum ducendis, quia in Hanonia tunc temporis electiores animosioresque videbantur, sibi provideret. Cui dominus comes satisfacere volens, tria milia clientum peditum electorum bene armatorum in propriis expensis transmisit. Qui cum Parisius pervenissent, dominus rex iter suum differens, illos ad comitem cum gratiarum actionibus remisit. Eodem eciam anno Philippus rex Francorum cum rege Anglorum seniore Henrico multas habuit discordias; unde post multa colloquia inter se habita sepius pacificati sunt[1]. Quibus colloquiis comes Hanoniensis cum ipso rege Francorum et cum comite Flandrie ad eorum petitionem in magnis et arduis propriis expensis semper intererat.

Eodem anno Philippus comes Flandrie et Viromandie Radulphum de Cociaco super quibusdam discordiis invisum habebat dilectissimum comitis Hanoniensis sororium[2], contra quem tempore hyemali guerram movit. Unde ipse comes Flandrie comitem Hanoniensem tanquam sibi confederatum ad auxilium suum invitavit. Comes igitur Hanoniensis per decem dies milites centum et totidem servientes equites loricatos in propriis expensis apud Ribemontem habuit in auxilio comitis Flandrie. Et quia tunc temporis comes Flandrie contra regem Francorum rancorem conceperat et rex contra ipsum comitem, comite Hanoniensi mediante, inducie inter ipsum regem et comitem Flandrensem et Radulphum de Cociaco sepius fuerunt firmate. Quorum

ciae noluit consentire huic definitioni, sed elegit ex parte sua tres episcopos et tres barones; similiter rex Angliae elegit ex parte sua tres episcopos et tres barones, ad inquirendum diligenter quis illorum maius ius haberet in Alvernia. Et placuit utrique regi stare bona fide et sine malo ingenio dicto et inquisitioni supradictorum duodecim virorum, secundum praescriptam conventionem superius inter illos factam.
1) V. pacis instrumentum 4. Kal. Iul. inter Gisortium et Triam datum ap. Bouq. XVII, 441. 442. 2) ex Agnete, sorore Balduini V.

discordie quandoque bonum finem, aliquando vero malum sortite sunt, sicut in subsequentibus plenius manifestabitur.

Anno Domini sequente 1181. per mediatores quosdam, defuncto Henrico sepedicto Trecensi comite palatino, eius uxor vidua Maria comitissa eiusdemque Henrici fratres, Willelmus scilicet Remensis archiepiscopus et Theobaldus et Stephanus comites, cum sepedicto comite Hanoniensi et cum Philippo comite Flandrensi conventiones matrimoniorum antea[1] bis iuratas, quia per matrimonium Elizabeth regine Francorum *in parte lese videbantur, renova- *f. 38.
verunt, multorum iuramentis interpositis. Unde comes Hanoniensis cum comite Flandrensi eodem anno, die ascensionis Domini, Pruvinum[2] comitis Mai.
Campanensis castrum ditissimum veniens, pactiones 14.
illas sollempniter renovavit, ita quidem quod pro parte comitis Hanoniensis iuraverunt ipse comes Hanonie et comes Flandrie et vir nobilis Radulphus de Cociaco et milites strenui comitis Hanoniensis fideles et commilitones, Eustacius scilicet iunior de Ruez, Osto de Trasiniis, Walterus de Fontanis, Alamannus de Provi, Walterus de Waurin. In parte autem Campanensis iuraverunt Maria comitissa vidua, Adela Francorum regina vidua, Philippi regis mater, soror predicti Henrici comitis, Theobaldus comes Blesensis et Stephanus comes, ipsius Henrici fratres, et Henricus dux Burgundie et Henricus comes de Bar, nepotes eorum, et multi alii nobiles. Insuper dominus Willelmus Remensis archiepiscopus super pactionibus istis utrimque se obsidem constituit. Compositum fuit equidem ut Henricus primus comitis Campanensis filius Yolendem Balduini comitis Hanoniensis filiam haberet uxorem, Balduinus autem primus comitis Hanoniensis filius Mariam comitis Campanensis filiam haberet uxorem. Si autem

1) a. 1179. 2) Provins, dép. Seine-et-Marne.

1181. filiorum illorum aliquis decederet ante contractum matrimonium, superstes filius primus in matrimonio succederet. Eodem eciam modo de filiabus factum fuit.

Eodem anno Gerardus prepositus Duacensis, miles dives et potens parentelaque magna tam in Hanonia quam in Flandria et in Viromandia stipatus, qui et a comite Flandrensi et a comite Hanoniensi multa bona in feodo ligio habebat, quemdam consobrinum suum Renerum de Rocurt super quibusdam controversiis, que inter eos versabantur, vulneravit. Comite autem Hanoniensi a quodam tornamento de Blangi redeunte et hoc percipiente, quia id contra iusticiam et pacem terre sue perpetratum erat, ipse comes domos prepositi apud Ermencicort[1] in Ostrevanno combussit, et firmitatem illius in eadem villa prostravit, et bona eius que sub dominatione Hanoniensi habebat, omnino occupavit tempore autumpnali. Ex qua mota ira quidam ipsius prepositi nepos Willelmus miles de Rueth, Hugonis frater, quemdam comitis Hanoniensis servientem incautum interfecit
*f. 38'. in ipsius comitis offensam *et detrimentum, in villa
1182. que Dichis[2] dicitur termino paschali. Comes autem Hanoniensis cum festinatione in Ostrevannum veniens, villam Rueth[3] igne concremavit, et ad maiorem ultionem exercendam omnium consanguineorum prepositi domos et villas in Ostrevanno, licet illi huius culpe immunes essent, igne succendit; deinde ipsum prepositum a proximis et amicis suis, nulla interposita conditione, prorsus abiurari fecit.

1181. Anno Domini 1182. Philippus comes Flandrie et
Iul. Viromandie super quibusdam controversiis que inter ipsum et dominum suum regem Francorum vertebantur, occulte assumpta occasione, contra Radul-

1) an idem atque Hermiscurtis? (Hermies, arr. de Arras, cant. de Bertincourt) v. Le Glay, Glossaire etc. XXXV. 2) Dechy prope Douay? 3) Roeulx in Francia, prope Bouchain.

phum de Cociaco mense Iulio movit exercitum. In quo comitis Hanoniensis auxilium, sicut consueverat, postulavit. Comes autem Hanoniensis, intuitu dilectionis et iurate confederationis respectu, cum exercitu 400 militum et 60 milium hominum tam equitum quam peditum ad auxilium illius venit super fluvium qui dicitur Ysara, inter Erini et Machini[1], ubi comes Flandrie suum exercitum congregaverat; comitis autem Flandrie exercitus ad mille milites et ad ducenta milia hominum tam equitum quam peditum extimabatur. Exercitibus autem illis congregatis et in malum Radulphi de Cociaco paratis, inducie per nuncios regis Francorum et per intercessionem comitis Hanoniensis fuerunt firmate. Comes autem Hanoniensis ab expeditione illa rediens, statim ad auxilium comitis Namurcensis avunculi sui super quadam guerra cum exercitu suo tam equitum quam peditum properavit et cum avunculo suo castrum Rocefort[2] obsedit. Avunculo autem suo per tantas vires ad pacem sibi honestam perducto, comes Hanoniensis, qui et in expeditione comitis Flandrie et avunculi sui expeditione in propriis expensis moram fecerat, ad propria rediit. Deinde suadente dyabolo orte sunt nimie inter comitem Flandrie et Viromandie Philippum et dominum suum regem Francorum Philippum discordie. In qua discordia Radulphus comes Clarimontis, prepotens in consiliis ipsius regis, dicitur laborasse, cum nec comiti rex super aliquo honore vel hereditate videretur iniuriam inferre, nec comes adversum regem in aliquo honore vel hereditate videretur *contrarius; sed quisque in sua confidens feritate et potentia nimia, ad guerram pervenire festinavit. Unde comes assumpta occasione, a Radulpho comite Clarimontis castrum suum Bretuel[3], quod ab eo tenebat, sibi reddendum requisivit.

1181. post Nov. 1. *f. 39.

1) Origny et Macquigny ad Oise fl. 2) Rochefort prope Jemelle.
3) Breteuil, a Beauvais ad septentr.

1181. Qui domini regis Francorum fultus auxilio, castrum suum domino comiti reddere negavit. Unde comes adversus regem ira succensus, exercitu congregato, in dominum regem insurrexit. Ad cuius comitis auxilium comes Hanoniensis ei confederatus et coniuratus, licet guerra contra regem Francorum generum suum ei displiceret multum, cum 220 militibus et 100 servientibus equitibus loricatis venit. Comes autem Flandrie primos regi Francorum inferens guerre assultus, Noviomum[1] civitatem feria sexta
Nov. 27. ante adventum Domini usque ad muros igne succendit. Illinc cum comite Hanoniensi Monsdidier[2] transivit. Comes autem Hanoniensis pro guerra diu duranda per voluntatem comitis Flandrie 120 milites in Hanoniam ad propria remisit, centum autem milites electos et totidem servientes equites loricatos secum in propriis expensis suis retinuit. Audivit autem comes Flandrie quod dominus rex, ordinatis ubique in marchia contra comitem Flandrie militibus et servientibus equitibus et peditibus in civitatibus et castris suis, ipse rex congregato apud Silvanectum[3] civitatem exercitu, terram ipsius comitis, Valesium[4] scilicet, invadere proponebat. Milites equidem apud Crispiacum[5] manentes, Helinus scilicet de Waurin, Flandrie senescalcus, et alii quidam, terram regis sibi vicinam predis et igne vastaverant. Itaque Danmartin[6] in Goelia intrantes et igne concremantes, ibi milites multos et homines pedites ceperunt, quorum insultus Francis usque Parisius metum intulerat. Comes autem Flandrie, relicto apud Monsdidier comite Hanoniensi cum quibusdam militibus et servientibus equitibus pro terra illa custodienda, ipse comes Flandrie cum multis militibus et servientibus electis equitibus et peditibus per Causiacum[7] castrum suum

1) Noyon. 2) Montdidier. 3) Senlis. 4) le Valois. 5) Crespy en Valois, a Senlis ad orient. 6) Dammartin, a Senlis ad merid. 7) Choisy-au-Bac, dép. Oise, cant. de Compiègne.

et per Petrefontem[1] castrum, quod tunc in auxilio 1181.
suo erat ex benevolentia Hugonis de Oisi, domini tunc castri illius, transivit, et Crispiacum castrum suum nobile pervenit. Comes vero Hanoniensis, qui Monsdidier manebat, terram de Sancto Iusto[2], castro episcopi Belvacensis, et terram de Bretuel *igne totam, extra castra, combussit, et pro parte *f. 39'.
comitis Flandrie eius guerram contra hostes viriliter et fideliter exercuit. Domino autem rege Francorum Philippo, qui Henricum iuniorem regem Anglorum cum 600 militibus secum habebat, ad bellum contra comitem Flandrensem properante, comes Flandrie undique homines suos in marchia constitutos ad se vocavit; comiti autem Hanoniensi, ut ad se cum festinatione veniret, mandavit. Qui super hoc comes Hanoniensis festinus Torotam castrum propter nimiam aquarum inundationem vix transivit; sed tamen cum labore nimio transiens, Causiaci pernoctavit. In crastino vero Crispiacum venit. Cui comes ad hospitandum largius et equorum pabula copiosius habenda, villam Feniz[3] vino, frumento, avena et ceteris pabulis refertam concessit. Inimiciciis autem inter dominum regem Francie et comitem Flandrie invalescentibus, utrinque per duos dies ad bellum armati fuerunt. Ubi comes Flandrie primum bellum exercendum comiti Hanoniensi commisit, ad quod comes Hanoniensis armatus vexillum suum, quod baneria dicitur, cuidam commilitoni et fideli suo Hugoni de Croiz, militi forti et magno, animoso et sapienti, gerendum commisit. Armatis itaque ad bellum domino rege Francorum ex una parte et comite Flandrensi ex alia, Deo volente ad bellum nequaquam pervenerunt. Cum autem comes Hanoniensis in terra Valesii moram faceret, comes Flandrensis dominum comitem Hanoniensem apud

1) Pierrefonds, a Soissons ad orient. 2) S. Iust, a Montdidier ad merid. 3) an Vez? a Crespy ad orient.

1181. Mondisdier pro terra illa custodienda remisit. Illuc
autem in abscentia comitis Hanoniensis Henricus
iuvenis, necdum miles, ducis Lovaniensis Godefridi
filius, cum 30 militibus et totidem servientibus equi-
tibus venit, et in propriis expensis comitis Flandrie
Dec. in illo exercitu fuit. Adveniente autem sancta Do-
25. 1182. mini nativitate, inducie usque ad octavam epypha-
Ian. nie inter dominum regem Francorum et comitem
13. Flandrie fuerunt firmate. Comes autem Hanoniensis,
qui in propriis expensis semper in guerra illa fuerat,
ad propria rediit. Ducis autem Lovaniensis filius
Henricus, qui in propriis expensis comitis Flandrie
fuerat, pre cunctis apud comitem Flandrie gratiam
obtinuit. Mora comitis Hanoniensis eundo ad guer-
ram, et ibi morando et inde redeundo, spatium
quinque septimanarum continuit; expensa autem
comitis Hanoniensis fuit in 1850 marcis argenti
*f. 40. magno pondo. *Post octavam vero epyphanie, eo-
dem tempore et anno iterum ad guerram et dominus
rex Francorum et comes Flandrie reversi sunt. Unde
comes Flandrie comitem Hanonie, quem ad omnes
necessitates suas paratum semper habebat, ad ean-
dem guerram ad auxilium sibi tanquam confedera-
tum et iuratum suum submonuit. Comes autem Ha-
noniensis secundum ipsius comitis Flandrie disposi-
tionem cum 80 militibus et totidem servientibus
equitibus loricatis in auxilium eius apud Mondisdier
venit, et in villa que Faveroles[1] dicitur, prope Mon-
disdier, hospitatus est. Comite autem Flandrie apud
Mondisdier quandoque quiescente, comes Hanonie
cum suis et cum quibusdam Flandrensibus tempore
frigido et pluvioso equitabat. In qua equitatione
comes Hanoniensis per marchias illas terram regis
usque Compendium et usque in Belvacensem[2] regio-
nem igne et predis vastavit. Quo incendio Novam-

1) Faverolles, dép. Somme, arr. de Montdidier. 2) Beauvais.

villam Regis[1] in Belvacesio combussit, unde quam- 1182.
plures et graves labores sustinuit. Adveniente autem tempore quadragesimali, firmatis utrinque induciis, comes Hanoniensis, qui in propriis expensis eundo ad guerram et ibi morando et redeundo sex ebdomadas compleverat, ad propria rediit. Comitis autem Hanoniensis expensa fuit in 1600 marcis argenti magno pondo. Ducis autem Lovaniensis filius Henricus, qui Mathildem comitis Boloniensis filiam, comitis Flandrie neptem, habebat uxorem, cum 40 militibus et totidem servientibus equitibus et 10 balistariis ad exercitum illum venit, et in expensis comitis Flandrie prorsus fuit; attamen pre cunctis apud eum gratiam adeptus est. In exercitu comitis Hanoniensis ante natale et post natale Domini fuerunt milites strenui, fama probitatis et scientie preclari, Evrardus Rado, Eustacius iunior de Ruez, Willelmus frater comitis, Eustacius de Lens, Nicholaus de Barbencione, Osto de Trasiniis, Walterus de Warini, Rogerus de Condato, Walterus de Blanden et frater eius Gerardus de Waldripont, Almannus de Provi, Polius de Vileir, Nicholaus de Peruwez, Baldericus filius eius, Hugo de Croiz, Walterus de Fontanis, Wido et Fulco fratres eius, Walterus et Arnulphus de Goi nepotes eorum, Helvinus de Turri, Wilelmus de Ausen, Walterus de Birbais, minimus corpore, maximus animo, Egidius de Bermeren, *Bonerus frater eius, Richardus de *f. 40'.
Orca, Willelmus Flauns, Baldricus de Roisin, Gerardus de Malcicort, Nicholaus agnomine Monachus, Iohannis Cornutus, Renerus de Trit, Balduinus et Renardus de Strepi, et quamplures alii tam maiores quam minores.

Anno Domini 1182, cum dominus comes Hanoniensis ad quoddam tornamentum tempore autumpnali apud Astam[2] esset in parte Advallensium, sicut consuetudo erat Hanoniensium, contra Flandrenses;

1) Neuville le roi, a Montdidier ad merid. 2) Ath?

1183. et in illo tornamento esset Henricus ducis Lovaniensis filius, necdum miles, homines ducis, quodam malo instructi consilio, comiti Hanoniensi et suis tornamento intendentibus rapuerunt hernesia sua, scilicet vestes, palefridos, runcinos et huiusmodi. Quo audito comes super hoc Henricum ducis Godefridi filium requisivit ut hernesia sua, que homines sui rapuerant et in terram suam deduxerant, redderet. Ipse autem Henricus ducis filius et eius pater restitui fecerunt mediam partem, aliam promittentes reddere in termino constituto. Dum autem alia pars reddenda
c. Nov. 11. requirebatur, ipse Henricus circiter festum sancti Martini, firmitatem quamdam que a comite Hanoniensi in Brabantia tenebatur, scilicet Wasnacham[1], comite improviso, ipsiusque firmitatis possessore non premeditato, violenter occupavit, et eam hominibus et armis munivit. Quod audiens comes, undique amicos suos ad auxilium suum invitans, exercitumque suum summovens cum paucis militibus Brainam-Wihoticam venit, et inde Tubisam[2] firmitatem, que a duce Lovaniensi tenebatur, occupavit et eam hominibus et armis et victualibus munivit, et novis fossatis et berefectis[3] informavit, congregatoque exercitu magno, in quo secum habuit Hugonem Sancti Pauli comitem, sororium suum, et Radulphum de Coci, qui eciam sororem suam Agnetem habuerat uxorem, et Manasserum comitem Retensem, consobrinum suum, et episcopum Laudunensem[4] et eius fratrem Rainaldum de Roseto, consobrinos suos, et Robertum de Petraponte, consanguineum suum, Radulphum de Tur, Gaufridum de Baleham, Widonem de Cheri et eius fratres Rainaldum et Balduinum de Doncheri, consanguineos suos, Radulphum comitem Suessionensem et eius fratrem

1) Wissenake, prope Tirlemont. 2) Tubize, a Nivelles ad septentr. 3) idem ac belfredis, sunt machinae bellicae, in modum turris constructae. 4) Rogerum.

Iohannem dominum Nigelle, amicos suos, filiorum 1182.
*suorum consanguineos multosque Flandrie nobiles *f. 41.
suosque Hanonienses, Iacobum de Avethnis, Hugonem de Oisi, Rassonem de Gaura, Gerardum de Sancto Oberto, Evrardum Radonem, Nicholaum et Hugonem de Ruminio, Nicholaum de Barbencione, Eustacium seniorem de Ruez et Eustacium filium eius, Ostonem de Trasiniis, Walterum de Warini, Balduinum et Matheum de Wallaincort, Renerum de Trit, Willelmum fratrem ipsius comitis, Almannum de Provi, Gerardum de Waldripont, Walterum de Fontanis et fratres eius, Egidium de Cyniaco, Nicholaum de Perwez et Balduinum filium eius, Walterum de Lens et Eustachium filium eius, Gossuinum de Angien, Walterum de Hunecort, Bernardum de Sancto Walerio, virum potentissimum, castellanum de Belmeiz, Hugonem de Ruet, Hoelum de Kauren, Karolum de Frasne senem, Polium de Vileirs, Balduinum de Strepi, Rogerum de Condato, Hugonem de Croiz, Balduinum Montensem, Henricum Bincensem, Gislenum Bellimontis castellanos, Iohannem Cornutum, Baldericum de Roisin, Gerardum Makrellum de Denen senem, Stephanum de Denen, Gerardum de Malcicort, Willelmum de Hausi, Simonem de Aunoit, Fulconem de Semeriis senem, multosque alios, multosque de terra avunculi sui comitis Namurcensis milites. Dominus comes Hanoniensis villam in Brabantia Lembecham[1], in comitatu Hanoniensi sitam, quam noviter a fideli suo Gossuino de Aengien in vadio acceperat, quam ipse Gossuinus a Waltero de Lens in feodo tenebat et eandem Walterus a comite Hanoniensi ex stagio Montensis castri tenebat, firmare proposuit. Dux autem Lovaniensis Godefridus et eius filius Henricus, quia Sancta Gertrudis Nivellensis in potestate illa quedam bona, sed pauca tamen, habere dicebatur, cuius Sancte dux

1) Lembecq, arr. de Bruxelles, cant. de Hal.

1182. Lovaniensis se esse advocatum asserit, firmitatem fieri contradixerunt et suum econtra exercitum commoverunt. Dominus autem comes super hoc domini comitis Flandrie Philippi auxilium, tamquam confederati et iurati sui, requisierat, tamquam ei cui ad omnia pro voluntate sua servierat, hac tamen intentione ut si comes Flandrie ei auxilium non ferret, saltem ei nocere non vellet. Comes autem Flandrie
*f. 41'. ad ipsum *locum accedens, congregatis circiter ad-
c. Nov. ventum Domini exercitibus illis, comite Hanoniensi
28. vires ad firmitatem illam, licet duce invito, faciendam sufficientes habente, habitis hinc inde consiliis, comitem Hanoniensem ad hoc precibus et blandiciis coegit, quod comes Hanoniensis inducias firmandi
-1183. et treugas guerre duci concessit usque ad octavas
Ian. 13. epiphanie sequentis. Dominus autem comes Flandrie comiti Hanoniensi promisit quod, intellecta interim iuris sui veritate, eum et in hiis et in aliis diligenter et fideliter iuvaret, consulens ei ut non minus ad guerram cum quotcumque habere posset, tam equitibus quam peditibus, sibi provideret. Interim autem dominus comes Hanoniensis cum predictis amicis suis, scilicet comite Retensi[1], episcopo Laudunensi et fratre eius Rainaldo, Radulpho de Cocy, Nicholao de Ruminio, Widone de Cheri, Gaufrido et Ernoldo de Baleham, Roberto de Petraponte et multis aliis, in villa que dicitur Vinoiz colloquium habuit super auxilio sibi in hereditate sua retinenda ferendo. Qui omnes ad auxilium suum cum omnibus electis militibus, quos habere potuerunt, venerunt. Interim eciam dominus comes ad tornamentum inter Brainam[2] et Suessionem sine armis transivit et in utraque parte quotcumque poterat milites ad auxilium suum precibus et promissis convertit.

Ian. In octavis autem epyphanie, congregatis in Mon-
13. tibus multis militibus cum armis, comes Flandrie

1) Manasse. 2) Braisne, ad Vesle fl., a Soissons ad orientem.

illuc ad comitem Hanoniensem et ad sororem suam 1183.
Margharetam comitissam et filios satis tunc tempo-
ris parvos accessit, auxilium et consilium in his et
in aliis maximum eis promittens, et in crastino cum Ian.
comite Hanoniensi ad ipsam villam Lembecham ac- 14.
cessit, ubi dominus comes totum exercitum suum
adunaverat, qui omnes predictos amicos suos et alios
multos et de imperio et de regno Francie et homines
suos Hanonienses iam nominatos habebat. Videns
autem comes Flandrie nimias comitis Hanoniensis
contra ducem Lovaniensem vires, treugas ab ipso
comite Hanoniensi precibus multiplicatis et blandiciis
admixtis requisivit usque ad reditum ducis Godefridi
a Iherosolimis, qui tunc cruce Domini signatus erat.
Quibus treugis dandis comes Hanoniensis, in viribus
suis et in iure suo confidens, admodum extitit con-
trarius. Comes autem Flandrie Philippus potentis-
simus, dilectionem ducis Lovaniensis et Henrici filii
sui preponens, *et debitum comitis Hanoniensis post- *f. 42.
ponens auxilium, dixit et asseruit manifeste, quod
firmitatem ibi nullatenus fieri permitteret et si co-
mes Hanoniensis super hoc precibus eius non ac-
quiesceret, ipse ducem Lovaniensem iuvaret. Comes
autem Hanoniensis ut serviciorum comiti Flandrie
exhibitorum grates non amitteret, sed sperans quod
adhuc gratiam illius aliquando mereretur obtinere,
de hominum et amicorum suorum consilio, licet do-
lens, treugas concessit usque post reditum ducis
Godefridi a Ierosolimis. O mala Lembecha per
quam, motis per imperium et per regnum Franco-
rum nimiis inimiciciis, inde comitatus Hanoniensis
longe lateque supervenientibus exercitibus in maiori
parte igne concrematus est! O mala Lembecha per
quam ducis Lovaniensis terra sepius predis et igne
vastata est! O mala Lembecha per quam Henricus
comes Namurcensis castrum suum Namurcum et eius
dominium amisit, et Henricus comes Campanensis,

multis factis expensis, exercitus magnos commovit, sed non profecit! O mala Lembecha per quam Iacobi de Avethnis terra in maiori parte predis multis et magnis factis et igne vastata est! O mala Lembecha per quam sepedictus comes Flandrie Philippus potentissimus una die civitatem unam et castra 65 amisit, sicut in subsequentibus plenius de singulis predictis manifestabitur.

Eodem tempore hyemali, supradicto anno, scilicet Domini 1182, Henricus comes Namurcensis et Lusceleborch apud Lusceleborch egrotavit; et cum duos oculos haberet quorum unius lumen a multis annis extinctum erat, alterius lumen Deo volente amisit; itaque, toto oculorum lumine perdito, cecatus est. Quo audito nepos eius comes Hanoniensis eum visitare festinavit, cui comes Namurcensis a nobilibus terre illius et familiaribus et burgensibus
1183. de Lusceleborch novas fecit fieri securitates[1]. Quas
Apr. 1. quidem securitates et hominia comiti Hanoniensi milites fecerunt, Wildricus de Walcort, Arnulphus de Luceleburch et Iohannes filius eius, Walterus de Weis et Richardus et Walterus filii eius, Wildericus de Lusceleborch et Elizabeth uxor et Arnulphus eorum filius, Hessello[2] de Bretengis advocatus de
*f. 42'. Lusceleborch et Robertus *frater eius, Cono de Orwe, Arnulphus et Cono et Egidius filii eius, Arnulphus de Roketa, ipsius Cononis frater, Iohannes de Bursi, Helbrannus de Falconpire, Radulphus, Anselmus,

1) sine dubio illas quas Reiffenberg edidit Monuments de Namur etc. I, 128. Quae quoniam annum 1184 prae se ferant, nec in testium nominibus ubivis cum nostro concordent, tamen minus est dubitandum, quum Gislebertus ipse una cum Roberto notario comitis Namurcensis diploma expedierit, traditioque solennis necessaria fuerit, antequam ad curiam imperialem res deferretur. Accedit quod eodem anno 1183 eodemque mense Aprili Rodulfus episcopus Leodiensis comiti Balduino resignaverit omnia iura quae sibi de avunculi sui comitis Namurcensis hereditate provenirent. Quae charta etiam a Gisleberto est redacta. Invenies eam apud Reiffenberg l. c. p. 307 sq. 2) Dans une charte de 1182 il est nommé Wecelo (Hist de Luxembourg, T. IV, p. 29, aux preuves). CHASTELER.

Henricus, Fredericus de Cavena fratres, Nicholaus de Betengis, Rogerus et Menis de Husdengis filius eius, Hermannus de Ninnaia, Walterus de Meseborch, Matheus de Rokengis, Theodericus de Rulant, Steppo et Henricus de Erloncort, Bartholomeus de Ascha, Godefridus, Henricus, Willelmus, filii eius, et cum istis quidam alii milites et servientes et burgenses.

Anno Domini 1183, tempore quadragesimali, 1182.
penitentiali ebdomada ante pascha Domini, Eliza- Mart. 26.
beth nobilissima Flandrie et Viromandie comitissa, Philippi comitis uxor, a Flandrensibus et Viromandensibus plurimum dilecta, a seculo migravit[1]. Pro cuius morte Philippus comes Flandrie, timens terram Viromandiam perdere, plurimum doluit, quod comiti Hanoniensi significavit, et ei ut ad se accederet pro consilio habendo mandavit. Dominus autem rex Francorum cum comitissa Bellimontis Aenora, ipsius Elizabeth sorore, ad saisiendam Viromandiam et Valesium se preparavit. Cum vero comes Hanoniensis ad comitem Flandrensem apud castrum suum novum
Belcasne[2] termino paschali pervenisset, comes Flan- Mart. 28.
drensis et consilium et auxilium requisivit. Comes quidem Hanoniensis, qui nunquam ei in iure suo vel in iniuria defuerat, laudavit ei ut exercitum suum Flandrie commotum versus Sanctum Quintinum et versus Chauniacum[3] dirigeret, ubi iam tunc aditus comitis Flandrie hominibus negabatur. Ipse autem comes, missis in Hanonia cum festinatione nunciis, hominibus suis omnibus tam equitibus quam peditibus, ut illuc properarent, mandavit. Dum autem Hanonienses ad auxilium comitis Flandrie properabant, comes Flandrie et comes Hanoniensis cum domino rege Anglorum seniore Henrico et eius filio Henrico iuniore, rege Anglorum, apud Gerberoam[4]

1) V. Cont. Aquic. ad 1182. l. c. p. 420. 2) Beauquesne, dép. Somme, arr. Doullens. 3) Chauny ad Oise fl., a S. Quentin ad meridiem. 4) Gerberoy, dép. Oise, arr. de Beauvais.

colloquium habuerunt, unde per ipsum regem Anglorum et per quosdam mediatores regis Francorum homines colloquium inter dominum regem Francorum Philippum et comitem Flandrie Philippum inter Sil-
*f. 43. vanectum civitatem regis et *Crispiacum castrum ipsius comitis fuit nominatum, in loco qui dicitur
1183. Grangia Sancti Arnulphi, anno Domini 1183, tempore paschali; unde sub spe pacis future et comes Flandrie suo exercitui, et comes Hanonie suo contramandavit. In colloquio illo, mediantibus rege Anglorum Henrico seniore et Henrico filio eius rege iuniore et Willelmo Remensi archiepiscopo et comite Theobaldo[1] et comite Stephano et duce Burgundie[2] et comite Hanoniensi, qui et pacem regis et pacem comitis Flandrie desiderabat, pax[3] ordinata est inter comitem Flandrensem et dominum regem Francorum et comitissam Bellimontensem ita, quod comes Flandrie totam terram Viromandiam et Valesium quasi pro 14 milibus libris denariorum Cathalanensium in vadio retinuit; attamen comes, nemini redimere volenti, hoc redimere dum potuisset promisisset. Hoc quidem vadimonium quadam simulatione compositum fuit, ne videretur prorsus exheredatio, quod comes Flandrie per suas nimias vires faciebat. Philippus autem comes in ipso anno cum et Viromandiam et Valesium ad voluntatem suam sibi retinuisset, tamen quadam fretus benignitate et ratione Valesium comitisse Bellimontis Aenore liberum reddidit, interposita conditione quod totam Viromandiam, sicut comes Radulphus possederat, dum viveret, in pace possideret[4].

1183. Tempore illo Henricus iunior rex Anglorum, miles probus, sibi retinebat commilitones ubicumque habere poterat milites probos, et quecumque habere

1) Blesensi. 2) Hugone III. 3) V. Bouq. XVIII, 133. 134.
4) Litterae regis Angliae de hac pace ad Ranulfum de Glanvilla directae habentur ap. Bouq. XVIII, 133.

poterat eis liberaliter erogabat, et cum nichil de patris vel matris hereditate possideret, et frater suus Richardus totam terram matris, scilicet Pictaviam et Gasconiam, possideret, ipse terram illam reclamans in fratrem insurrexit. Cui Richardo eorum pater Henricus rex Anglorum, dux Normanorum, comes Andegavensis auxilium ferebat; cum autem ipse iunior rex castra multa et villas bonas abstulisset fratri, et multos viros potentes ad partem suam convertisset, quia Richardus a paucis amabatur, ipse rex infirmitate superveniente, a seculo migravit in burgo quod Martellum[1] dicitur. 1183. Iun. 13.

Eodem anno, mense Augusto, domina Marghareta, Hanoniensis comitissa, iter peregrinationis ad Sanctum Egidium[2] arripuit, et prospere incedens et rediens in crastino sancti Luce Montibus, unde moverat, sana et incolumis rediit. Aug. f. 43'. Oct. 19.

Eodem anno Walterus de Fontanis, miles probus, pulcer et sapiens et comitis Hanoniensis consiliarius et commilito dilectus, egrotans Montibus religionis Alnensis ordinem et habitum assumpsit[3], et monachus factus, cito mortuus est.

Eodem anno, cum dominus comes Hanoniensis pro gratia domini imperatoris Romanorum super terra avunculi sui comitis Namurcensis et Luscelehorch omnimodis laborare vellet, nuncios suos duos, scilicet milites Gossuinum de Tulin, hominem discretissimum et facundissimum, et Walterum de Stankirca, militem probum, ad dominum imperatorem transmisit. Iacobus autem de Avethnis interim, qui ad dominum imperatorem Fredericum accesserat, pro fratre suo Widrico de Walecort et pro se ipso super comitatu de Roka laborabat, sed nil proficere

1) Martel dép. Lot, arr. de Gourdon. 2) St. Gilles. 3) Alnense coenobium regulam Sancti Benedicti sequebatur. — Exstat charta Balduini IV. comitis Hanoniensis, in qua conventiones, quae inter ecclesiam de Alna et Walterum de Fontanis existebant, enumerat. Devillers, Cartulaires du Hainaut I, 255.

1184. poterat. Dominus vero imperator, nunciis domini comitis Hanoniensis benigne respondens, comiti Hanoniensi ut ad se in propria persona veniret mandavit. Comes autem, assumptis secum viris probis et discretis, scilicet Reynero de Iacea et Eustacio seniore de Ruez et Eustacio filio eius, Ostone de Transiniis, Nicholao de Barbencione, Almanno de Provi, Renero de Trit, Hugone de Crois, Gossuino de Tulin, Waltero de Stankirca, Iohanne Cornuto, Nicholao Monacho, ad dominum imperatorem apud
Mart. 27. Haghenoam[1] in Alsatia, dominica Letare Iherusalem, per Namurcum, ubi avunculus suus comes Namurcensis litteras deprecatorias ad dominum imperatorem concessit, et per Durbui[2] et per Rocham[3] et per Lusceleborch et per Treverim et per Toleam[4] et per Hornebac[5] — ubi Renerus de Iacea vir nobilis egrotavit et, dum comes erat in curia, ibi decessit et ibidem in maiori monasterio, scilicet abbatia monachorum, sepultus fuit — et per Bitthas[6] et per Castra[7] transiens venit. Dominus imperator et eius filii, Henricus scilicet rex, necdum miles, et Fredericus
*f. 44. dux Suevorum, *comitem Hanoniensem benigne suscipientes, et super omnibus possessionibus comitis Namurcensis gratiam suam ei concedentes, ut sanius et plenius fieret eius peticio, diem sibi constituerunt in festivitate pentecostes apud Manguntiam civitatem, ubi ipsi domini imperatoris filii novi milites ordinandi erant, et apud Enghelehem[8] torniare in crastino octave pentecostes proposuerant, et super ipsum comitem pro ipsorum honore plurimum precati sunt. Quod quidem comes eis diligenter concessit, se venturum tam ad curiam quam ad tornamentum. Reditus eius ab Haghenoa fuit per abbatiam Zesse[9] et

1) Hagenau. 2) Durbuy, a Leodio ad merid. 3) La Roche, a Durbuy ad merid. 4) Tholey, a Birkenfeld ad merid. 5) Neu Hornbach, a Zweybrücken ad merid. 6) Bitche, a Neu Hornbach ad merid. 7) Blicastel. Ordo locorum paulisper corruptus est. 8) Ingelheim. 9) Seltz ad Rhenum fl.

per Spiram et per Wormaciam, per Spanehem[1] et per Kirepere[2], terram consanguineorum suorum, Radulphi comitis filiorum, Henrici scilicet, Symonis, Ludovici militum, Alberti, Godefridi et Friderici clericorum, et per Treverim et per Lusceleborch. Conductor autem comitis Hanoniensis ad curiam ex parte domini imperatoris a Treveris usque ad curiam, et redeundo usque Treverim, fuit ipsius comitis consanguineus predictus Symon de Spanehem, miles probissimus.

Eodem anno Domini 1183[3], quia comes Hano- 1184.
niensis comiti Flandrie contra regem Francorum debitum ferebat auxilium, tamen Elizabeth Francorum regina a Francis iniuste habebatur invisa. Unde, firmatis contra eam consiliis malignis, super faciendo inter regem et ipsam divortio concilium malivorum apud Silvanectum statutum fuit, ipsa regina incauta, patre eciam eius comite Hanoniensi et comite Flandrensi nescientibus. Ad quod divortium prepotentes, scilicet Willelmus Remensis archiepiscopus et Theobaldus comes et Stephanus comes, regis Francorum avunculi, et Henricus dux Burgundie et Radulphus comes Clarimontis omnesque precipui regis Franco rum consiliarii laborabant. Die autem ad divortium faciendum statuto, ipsa regina, vestibus preciosis depositis, assumptisque vestibus humilimis, per ecclesias civitatis illius nudipes circuibat, Deum exorans altissimum, ut eam a malignantium consiliis, que contra ipsam arcius tractabantur, eriperet; pro qua leprosi universique pauperes, tractatum malignum percipientes, ante palatium regine confluebant et clamosis vocibus, ipso rege audiente cum suis, Deum orabant ut adversarios regine confunderet, eamque ab *eorum mala potentia eriperet. At Dominus omni- *f. 44'.
potens humilitatem ancille sue respiciens, quosdam

1) Spanheim. 2) Kirchberg. 3) Cont. Aquic. l. c. p. 422 sequentia ad a. 1184 refert.

1184. viros ad subveniendum ipsi regine animavit, scilicet Robertum comitem de Braina, regis Francorum patruum, et eius filios, Robertum scilicet de Drecis comitem et Philippum episcopum Belvacensem et Henricum episcopum Aurelianensem, quorum consiliis intervenientibus, dominus rex a malo recedens proposito, super hoc sustinuit, sed ipsi regine in thoro et debito coniugali non communicabat.

Iterum suscitate sunt discordie inter dominum regem Francorum et comitem Flandrie Philippum.
Apr. 1. Unde anno Domini 1184, termino paschali, colloquium fuit prope Rothomagum[1] civitatem, in quodam nemore, in mansionibus quorumdam fratrum religionis Grandismontis, inter seniorem Anglorum regem et comitem Flandrie. Cum quo comite ad colloquium venit Balduinus comes Hanoniensis. Rex autem Anglorum ex parte regis Francorum a comite Flandrie requirebat ut castra Torota et Causiacum in manus fratrum Hospitalis committerentur, dum comes Flandrie viveret, tota autem alia terra Viromandie comiti Flandrie per omnes Francie principes, dum viveret, tenenda confirmaretur. Cui quidem compositioni ipse comes acquievisset; sed eius precipuus tunc temporis consiliarius, Iacobus scilicet de Avethnis, contradicebat, dicens quod si comes Flandrie unum pedem Viromandie regi Francorum relinqueret, non ulterius ei serviret, nec in eius hominio maneret; sicque, nulla facta pace, comes Flandrie ad propria rediit, et res in contrarium remanserunt. Comes autem Hanoniensis, pro pace laborans, Betisiacum[2] castrum venit, ubi dominum regem conveniens, nichil pacis vel induciarum invenit. Illinc dominus comes Hanoniensis ad filiam suam Francorum reginam apud Pontisaram[3] transivit, ut eam quam in diu non viderat, tunc saltem videret. Ipsa autem Elizabeth, illustris Francorum regina, mulier sanctis-

1) Rouen. 2) Bétisy in Le Valois. 3) Pontoise.

sima, patrem suum et eius commilitones in lacrimas 1184.
tota defluens orabat, ut ipse pater suus misereretur sui, et eius dominum regem, quem diu pro comite Flandrie offenderat, vellet iuvare contra comitis Flandrie versutias, ut ipsa inde apud dominum suum regem *et apud Francos carior haberetur. Comes *f. 45.
autem Hanoniensis et ipsi regine et ipsi regi respondit quod quidquid posset, salva fidelitate, pro eis faceret. Invidi autem quidam et malivoli retulerunt comiti Flandrie quod comes Hanoniensis domino regi confederatus erat et ei auxilium contra comitem Flandrie promiserat, unde comes Flandrie comitem Hanonie, horum nescium, suspectum et invisum habuit. Appropinquante termino pentecostes, eodem tempore et anno, comes Hanoniensis, qui ad curiam Maguncie celebrandam pro hereditate sua perquirenda ire proposuerat, comitem Flandrensem, eius suspectionis ignarus, postulavit — qui ad curiam illam dirigere nuncios suos debebat — ut ipse dominum imperatorem et consanguineum suum Henricum regem, imperatoris filium, pro eo per nuncios suos rogaret; quod comes Flandrie ei concessit et promisit; attamen per nuncios suos Gerardum clericum de Mescinis[1], sigillarium suum, Insulensem prepositum, et per Radulphum militem de Hansebruech, comiti Hanoniensi, quem iuvare promiserat, si potuisset nocuisset. Comes autem Hanoniensis ad curiam illam cum probis et discretis viris Eustacio de Rues iuniore, Ostone de Trasiniis, Waltero de Warini, Nicholao de Barbencione, Renero de Trit, Hugone de Crois, Almanno de Provi, Polio de Vileir, Godefrido de Ascha castro in Ardenna, Nicholao Monacho, Waltero de Stankirca et Henrico ipsius comitis germano, milite novo, sericis vestibus ornatis, per Namurcum et per Leodium, per Aquas et per Confluentiam transiens, venit vigilia pentecostes cum Mai. 19.

1) Messines ab Ypres ad meridiem.

1184. magno et honesto apparatu, tam vasis argenteis multis quam ceteris sibi necessariis, et cum servientibus honeste ornatis. In eadem eciam curia comes Hanoniensis quamplures nobiles de terra Lusceleborch secum habuit. Pre nimia quippe hominum copia supervenientium dominus imperator in pratis Maguncie ultra Renum fluvium tentoria sua et omnium advenientium figi ordinavit, ubi domos sibi necessarias ipse imperator proprias fieri fecit. Ibi dominus comes Hanoniensis plura ceteris et pulcriora tentoria habuit. Congregatis equidem de toto imperio ex hac parte Alpium ad curiam principibus,
*f. 45'. archiepiscopis, episcopis, *abbatibus, ducibus, marcionibus et comitibus palatinis et aliis comitibus et viris nobilibus et ministerialibus fuerunt numero iuxta veram extimationem milites in curia illa 70 milia, exceptis clericis et cuiuscumque conditionis
Mai. 20. hominibus. Die autem sancto pentecostes, ipse dominus Fredericus Romanorum imperator et eius uxor imperatrix[1] cum magna et debita sollempnitate imperiales gestaverunt coronas. Henricus quoque rex eorum filius cum eis regalem gessit coronam. Cum autem in coronamento illo principes potentissimi gestamentum gladii imperialis de iure reclamarent, scilicet dux Boemie[2], qui in curia cum duobus militum milibus, et dux Austrie Lupoldus, miles probus et largus, cum 500 militibus, et Bernardus dux novus Saxonie factus cum 700 militibus, et Conrardus comes palatinus Reni, ipsius imperatoris frater, cum mille et pluribus militibus, et langravius Duringie[3], vir strenuus, imperatoris nepos, qui cum mille aut pluribus militibus erat, dominus imperator gladium illum comiti Hanoniensi commisit gestandum. Cui nemo contradixit, cum ipse vir magni nominis ubique terrarum esset, et in curia novus videretur, et in eadem curia principes multos haberet consanguineos

1) Beatrix. 2) Fridericus. 3) Ludovicus III.

prepotentes cum aliis nobilibus. Feria secunda pente- 1184.
costes, dominus Henricus rex Romanorum et Frede- Mai. 21.
ricus dux Suevorum, domini Frederici Romanorum imperatoris filii, novi ordinati sunt milites, pro quorum honore ab ipsis et ab universis principibus et aliis nobilibus multa militibus, captivis et cruce signatis et ioculatoribus et ioculatricibus data sunt, scilicet equi, vestes preciose, aurum et argentum. Principes enim et alii nobiles non solum pro dominorum suorum, scilicet imperatoris et eius filiorum honore, sed eciam pro sui proprii nominis fama dilatanda, largius sua erogabant. Feria secunda et feria tercia post prandia, ipsi imperatoris filii gyrovagari ceperunt, in quo gyro per extimationem fuerunt milites 20 milia et amplius. Gyrum autem sine armis fuit; in scutis etenim gerendis et hastis et baneriis et cursu equorum absque ictibus delectabantur milites. In eodem gyro ipsum dominum imperatorem Fredericum, quamvis ceteris non esset corpore maior vel decentior, tamen pre ceteris eum gerere scutum suum *decebat, cui comes Hanonie in *f. 46.
illo gyro famulans, hastam suam ei portabat. Ipsa Mai. 22.
autem feria tercia ad vesperam ventus validus insurrexit, qui capellam domini imperatoris et quasdam domos, ibi noviter factas in pratis iuxta Renum propter populi multitudinem, prostravit. In quarum ruina homines aliquot mortui sunt, tentoria multa disrupit et universis metum intulit. Satis autem constat in curia illa, sicut supra dictum est, 70 milia milites fuisse, cum iam nominati principes tot habuerunt ibi milites, scilicet dux Boemie duo milia, dux Austrie 500, dux Saxonum 700, comes palatinus Reni 1000 aut plures, langravius Duringie 1000 aut plures, dominus Conrardus Maguncie archiepiscopus, imperatoris consanguineus, 1000, dominus Philippus Coloniensis archiepiscopus, comitis Hanoniensis consanguineus, 1700, dominus archiepiscopus

1184. Maldeburgensis[1] 600, dominus abbas Voldensis[2] 500; exceptis aliis principibus, scilicet archiepiscopo Treverensi[3], archiepiscopo Bremensi[4], archiepiscopo Besentionensi[5], archiepiscopo Resneburgensi[6], domino Rogero Cameracensi episcopo, domino Radulpho Leodiensi episcopo, episcopo Metensi[7], episcopo Tullensi[8], episcopo Virdunensi[9], episcopo Traiectensi[10] comitis Hanoniensis consanguineo, episcopo Wormaciensi[11], episcopo Spirensi[12], episcopo Argentenensi[13], episcopo Basiliensi[14], episcopo Constantiensi[15], episcopo Curiensi, episcopo Erbipolensi, episcopo Balbeburgensi, episcopo de Monasterio, episcopo Heldensi[16], abbate de Camberc, abbate Lonensi, abbate Prumensi; principibus duce Otone Bawarie, Theoderico comite palatino Bawarie, fratre ipsius ducis, Welffone duce Bawarie seniore, imperatoris avunculo, landgravio Bawarie, Bertoldo duce Cheringiorum, comitis Hanoniensis consobrino, marcione de Brandeburch[17], marchione de Minse[18], marchione de Stire[19], duce de Nanci, Gerardo comite Vienne super Rodanum, domine imperatricis avunculo, comite palatino de Tuinge aliisque multis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ducibus, marchionibus et comitibus palatinis et comitibus landgraviis nominatis aliisque multis comitibus et viris nobilibus et ministerialibus, cum omnes in Bawaria, Saxonia, Suevia, Franconia, Austria, Boemia, Burgundia, Lothoringia ad hoc invitati fuerint. Tornamentum
*f. 46'. autem apud Engelehem *villam supra Renum, que distat duobus miliaribus a Maguntia, nominatum de consilio principum pretermissum fuit. Comes

1) Wichmannus Magdeburgensis. 2) Conradus Fuldensis. 3) Arnoldo. 4) Sigefrido. 5) Theoderico. 6) Regensburgensi episcopo Conrado. 7) Bertramo. 8) Petro. 9) Henrico. 10) Balduino. 11) Conrado. 12) Udalrico. 13) Henrico. 14) Ludovico. 15) Hermanno. 16) Henrico Curiensi, Reinhardo Herbipolensi, Ottone Babenbergensi, Hermanno Monasteriensi, Adelogo Hildesiensi. 17) Ottone. 18) Ottone Divite. 19) Ottocaro.

Hanoniensis in curia de suo proprio cum domino im- 1184.
peratore tractans negocio, cum consobrino suo Ber-
toldo duce Ceringiorum, qui in hereditate avunculi
sui comitis Namurcensis, licet iniuste, reclamabat,
concordiam, ut ei dimitteret omnia, facere voluit;
et quamvis mater ipsius ducis pro sua parte allodio-
rum duo castra habuisset, tamen comes Hanoniensis,
pro maiori pace, 1600 marcas puri argenti, pondo
Coloniensi, infra octo menses solvendi, ipsi duci dare
volebat, unde ipsum comitem cum difficultate et tedio
finire oportebat. Quod audiens dominus imperator,
suasit comiti ut hoc non faceret, cum pateret ipsum
ducem iam nimis corpore gravem citius posse dece-
dere quam comitem Namurcensem; sicque comes
Hanoniensis ab hac compositione retrocessit. Mor-
tuus autem est dux ille in ipso anno[1]. Itaque comes
Hanoniensis per domini imperatoris benignum con-
silium tantum argentum illi duci dandum lucratus
fuit. Dominus autem imperator Romanorum comiti
Hanoniensi gratiam suam super omnibus bonis avun-
culi sui comitis Namurcensis, tam allodiis quam
feodis, concessit, et ei secundum consilium sociorum
suorum et eorum dispositionem et Gisleberti ipsius
comitis notarii ordinationem privilegio suo confir- Mai.
mavit[2]. In quibus consiliis cum principibus fuerunt 22.
Godefridus imperialis aule cancellarius, homo discre-
tus et vividus, qui postea episcopatum Erbipolensem
habuit[3], et Radulphus imperialis aule prothonotarius,
postea Verdunensis in Saxonia factus episcopus[4],
Wernerus de Bollanda[5], ministerialis imperii, homo
sapientissimus et castris 17 propriis et villis multis
ditatus et hominiis 1100 militum honoratus — iste

1) a. 1184. 2) Diploma hoc edidit Toeche l. c. p. 600; Prutz, Heinrich der Löwe 488. Cfr. Stumpf, Reichskanzler Nr. 4375. 3) 1184. Aug. 12. — 1190. Mart. 6. Cfr. de eo Stälin, Wirtembergische Geschichte II, 390 sqq. 4) 1189—1205. Mai. 29. 5) Feodorum ab ipso possessorum series circa a. 1190. redacta invenitur apud Köllner, Geschichte der Herrschaft Kirchheim-Bolland p. 20.

1184. semper negotia comitis dum vixit promovit, qui
filium habuit probissimum Philippum, qui trans
Alpes, dum cum domino suo Henrico rege Romano-
rum, imperatoris Friderici filio, esset, mortuus est[1]
— Cono de Minsenberch[2], ministerialis imperii, qui
dives et sapiens castra sua, bona et militum hominia
multa habebat, Henricus comes de Diecea, homo
admodum sapiens, comitis Hanoniensis devotus ami-
cus. Confirmatio autem bonorum comitis Namur-
censis eius nepoti comiti Hanoniensi in curia illa fuit,
*f. 47. tam *super comitatu Namurcensi quam super comi-
tatu de Lusceleborch et de Rocha. In curia illa fue-
runt nuncii predicti comitis Flandrensis, ut auxilium
regis Henrici, imperatoris filii, et archiepiscopi Colo-
niensis et aliorum multorum comes Flandrie contra
regem Francorum haberet[3]. Que quidem auxilia
omnia statim ei fuerunt concessa et ad festinam guer-
ram parata et demum in malum comitis Hanoniensis
et terre sue grave detrimentum perducta. Comes
Hanoniensis, peracta bene in curia illa voluntate
negotii sui, et ibi pre ceteris principibus honoratus,
Mai. accepta a domino imperatore licentia, feria sexta
25. pentecostes a curia recessit, et per Bingham[4] et per
Treverim et per Lusceleborch rediit.

Interim dominus rex Francorum cum comite Flandrie inter Compendium et Causiacum habuit colloquium, et ibidem inter eos treuge firmate fuerunt[5]. Quisque autem suos auxiliatores ibidem nominavit, ut illi in treugis securius manerent. Comes quidem Flandrie Stephanum comitem, domini regis

1) a. 1187, post Iun. 23. 2) Cfr. Toeche, Heinr. VI. p. 508 n. 3) Cfr. Bened. Petroburg. ap. Bouquet XVII, 460. 461, ubi etiam de causa belli agitur. 4) Bingen. 5) Cfr. Bened. Petroburg. l. c, p. 459: *Henricus vero rex Angliae, volens pacem facere inter eos, cepit colloquium inter eos apud Choisi; in quo colloquio, cum inter eos non potuisset convenire, rex Angliae statuit treugas inter illos tenendas ab instanti festo nativitatis sancti Iohannis baptistae* (i. e. Iun. 24.) *usque ad finem anni sequentis. Quod ex utraque parte concessum est.*

hominem ligium et avunculum, in suis treugis, sicut diu illum contra regem habuerat auxiliatorem, posuit; econtra dominus rex ex sua astucia dominum comitem Hanoniensem, ignarum tamen, in suis treugis posuit, ut per hoc inter comitem Flandrensem et comitem Hanoniensem aliquam seminaret discordiam, per quam comitem Hanoniensem in parte sua prorsus posset habere. Quod audiens comes Flandrie ira adversus comitem Hanoniensem succensus est, eumque in induciis regis Francorum, horum omnium nescium, manere concessit; quod non facere, sed potius guerram domini regis Francorum sustinuisse debuisset, quo usque voluntatem eius in propria persona vel per fideles nuncios audivisset. Unde rumores ad dominum comitem Hanoniensem a curia revertentem dominica prima post octavam pente- Iun. 3.
costes apud Amberlues[1] in Ardenna pervenerunt. Comes autem Hanoniensis in sua absentia exercitum terre totum summonuerat, ut cum rediret ad auxilium comitis Flandrie, sicut consueverat, paratus esset. Comes autem Hanoniensis ad partes suas reversus totus stupefactus de hiis que sibi referebantur, comitem Flandrie sepius per nuncios requisivit, ut ei in marchia terre sue loqui vellet; aut, si ipsi comiti Flandrensi placeret, comes Hanoniensis *ad *f. 47'.
ipsum ubicumque locorum in Flandria vel Viromandia accederet; quod comes Flandrie, aliis pretentis occasionibus, semper refutabat, rancorem nimium gerens in corde contra illum.

1184.

Eodem tempore et anno ipse Philippus comes Flandrie, qui uxore carebat, ad habendam uxorem studiosius laborabat. Unde nuncios suos in Hyspaniam direxit. Qui nuncii, milites scilicet et abbates, quos ad querendam sibi uxorem miserat in longinquam regionem, adduxerunt ei Mathildem[2] Portiga- Aug.

1) Amberloup, villa a St. Hubert ad orientem. 2) V. Lambertum Ardensem ed. Godefroy de Ménilglaise p. 381: *Therasia apud suos*

1184. lensis regis sororem cum multo auro et pannis sericis preciosis, quam ipse comes cum gaudio desponsavit[1], et eam multis bonis in nuptiis dotavit, scilicet Sancto Audomaro et Aria[2], que post suum decessum in partem regine Francorum Elizabeth cedere debebant. Dotavit eam eciam Duaco, Sclusa, Orciis, Insula, Nieppa, Cassello, Furnis, Dicamuda, Berghis, Berburch[3], que ad comitissam Hanoniensem et eius filios pervenire debebant. Habita autem adversus comitem Hanoniensem maiore ira, ceteris bonis, que in partem comitisse Hanoniensis et filiorum suorum debebant cedere, contra leges et decreta dotavit, scilicet Brugis, Gandavo, terra Waisa, Alost, Geralmont, Ispra, Curtraco, Aldenarda[4].

Cum autem Godefridus dux Lovaniensis a Ierosolimis rediisset, Henrici iunioris ducis pater, et
Aug. 1. treuge in festo sancti Petri, intrante mense Augusto, super Lembecha finem capere deberent; dominus comes Hanoniensis omnes amicos suos ad auxilium suum invitavit et quotcumque potuit milites probos stipendiarios adunavit. Unde eciam comitem Flandrie, sano habito consilio, tamquam illum cui semper ad omnia cum multis hominibus et grandibus expensis servierat, requirere proposuit, assumptisque secum viris probis et discretis, Eustacio seniore de Ruez et Eustacio filio eius, Nicholao de Barbencione, Ostone de Trasiniis, Waltero de Warini, Almanno de Provi, Renero de Trit, Hugone de Crois, Balduino castellano Montensi, Gosuino de Tulin,

Portugalos, apud nos Mathildis. Cont. Aquic. l. c. p. 422. eam nominat Tharasiam, Radulfus de Diceto Beatricem. Erat filia Alphonsi I. et soror Sancii. 1) Secundum Bened. Petroburg. l. c. p. 458 post nativitatem S. Iohannis baptistae in Normanniam venit, et conducta est in castellum Poys, *ubi comes illi obviam venit et sibi eam desponsavit antequam terram ipsius ingrederetur,* secundum Cont. Aquic. mense Augusto. 2) St. Omer, Aire. 3) Douai, L'Ecluse, Orchies, Lille, Nieppe, Cassel, Fournes, Dixmude, Bergues, Bourbourg. 4) Brügge, Gent, pays de Waes, Aalst (Alost), Grammont (Geersbergen), Ypern, Courtray, Audenaarde.

Iohanne Cornuto, Balduino de Wallaincort, Willelmo 1184.
de Hausi et multis aliis, apud Atrabatum ad ipsum comitem venit, quem cum *multis militibus Flan- *f. 48.
drensibus et Viromandensibus ibi invenit, quadam dominica[1], ante festum sancti Petri die tercia. Cui Iul.29.
comes Flandrie turbidum nimis vultum pretendit; sedentibusque universis et pro turbatione ipsorum comitum tacentibus, comes Hanoniensis comitem Flandrie tamquam confederatum et iuratum suum submonuit ut contra ducem Lovaniensem eum iuvaret super honore suo et hereditate sua retinenda. Comes autem Flandrie, querens occasiones, rogabat comitem Hanoniensem ut inducias daret duci Lovaniensi, et ipsum contra inimicum suum mortalem regem Francie iuvaret. Ad hoc comes Hanoniensis respondit quod nullas duci Lovaniensi super his daret inducias; sed si ipse comes Flandrie statim domino regi Francorum guerram moveret, ipse statim eum contra regem Francorum in totis viribus suis iuvaret; si autem statim contra regem Francorum guerram facere nollet, ipse comes Hanoniensis eius auxilium contra ducem Lovaniensem habere vellet. Sic itaque comite Hanoniensi auxilium a comite Flandrensi contra ducem Lovaniensem requirente, comite autem Flandrie treugas postulante pro guerra quam ipse contra regem Francorum habere debebat et comite Hanoniensi statim ei auxilium ferre volente, tandem comes Hanoniensis ab eo absque auxilio recessit. In crastino autem, sancti Petri scilicet vigi- Iul.31.
lia, inter se colloquium habuerunt in Warda sancti Remigii[2]. In hiis autem verbis communibus comes Flandrie a comite Hanoniensi requirebat ut cognosceret si in treuga regis Francorum contra ipsum manere vellet. Ad hec comes Hanoniensis respondit

1) Dies dominica Iul. 29. est, dies tertia ante festum S. Petri autem Iul. 30. 2) *in loco qui nuncupatur Mons sancti Remigii* Cont. Aquic. l. c. p. 422. Estinnes-au-Mont, arr. de Charleroy, cant. de Binche.

1184. quod quicquid regi Francie ex propria voluntate egisset, ipse statim contra ipsum regem comitem Flandrie iuvare paratus erat, nec sibi plus dicere volebat. Ipsis itaque comitibus et eorum hominibus super his discordantibus, comes Hanoniensis die
Aug. 1. festo sancti Petri Tubisam[1] venit, ubi exercitum suum paratum invenit. In cuius auxilio fuit dominus Rogerus Laudunensis episcopus, consobrinus comitis, et eius frater Raynaldus cum 80 electis militibus, Manasserus Retensis comes, cum 140 militibus, Wido de Cheri, Reginaldus de Doncheri frater eius, Radulphus de Tuin[2], Gaufridus de Baleham, consanguinei ipsius comitis, Robertus de Petraponte
*f. 48'. consanguineus comitis Hanoniensis, Gaufridus *et Ludemarus fratres de Vienna, milites probissimi,
Aug. 2. Radulphus de Cochy cum 50 militibus. In crastino autem Iacobus de Avethnis ad auxilium domini sui ligii comitis Hanoniensis cum paucis veniens, comiti Hanoniensi suggessit ut treugas daret, asserens ipse Iacobus quod dux Lovaniensis auxilium comitis Flandrie statim secum habebat, et si necesse haberet, totum Flandrie exercitum in auxilium suum paratum haberet; quod comes Hanoniensis vix credere potuit, attamen ipsi Iacobo de consilio hominum suorum concessit ut super hoc verba cum duce et suis haberet, quousque, ordinatis et acquisitis viribus maioribus, melius contra ducem et contra comitem Flandrie, ipsius ducis novum auxiliatorem, ius suum retinere valeret. Dum autem ad ducem Iacobus transisset et cum eo super his conferret, et dominus comes Hanoniensis eius reditum et moram nimiam expectaret, dux Lovaniensis, qui apud Hal[3] cum exercitu suo erat, Lembecham concremavit, comite non adhuc sibi providente. In auxilio ducis

1) Tubize, a Hal ad merid. 2) Radulphus decanus Thudiniensis offenditur a. 1177 et 1182. V. Devillers l. c. p. 69. 73. 3) Hal, ad Senne fluvium.

Lovaniensis erat ex parte comitis Flandrie Helinus 1184.
de Waurin, Flandrie senescalcus, cum 300 militibus et multis servientibus equitibus et peditibus. Hanonienses autem milites et servientes equites, videntes incendium Lembeche, cito Aduallensibus insultum fecerunt et cum festinatione incedentes, non ordine bellicoso, qui primus ad illos veniebat primus feriebat. Comes autem ad pontem Tubise, super aquam Sainnam[1] veniens paucos transire permisit, cum omnes Franci et Hanonienses et Ardennenses transire desiderarent, nolens cum hominibus comitis Flandrie in armis congredi, dum sustinere posset, sperans quandoque apud illum, cui semper pro posse servierat, aliquam amiciciam obtinere. Pauciores autem ex parte comitis Hanoniensis in conflictu illo pluribus in parte ducis dampna maiora in occisione hominum et captione et equorum interfectione fecerunt. In conflictu illo, nunquam meliore ad arma in tanta hora viso vel audito, qui vulgariter pognis dicitur, in parte comitis Hanoniensis equi circiter 80 occisi sunt, in parte ducis circiter 340. Ibidem quidam de hominibus et commilitonibus comitis Flandrie capti fuerunt. Sequenti autem die, mediante Iacobo, cui ab Hanoniensibus incendium Lembeche ex nimia ipsius mora imputabatur[2], *treuge usque *f. 49.
ad duos annos fuerunt firmate, sed a duce nunquam observate. Comes autem Hanoniensis militum vadiis tam domesticorum quam extraneorum liberatis largissime, et eorum prediis ad voluntatem suam restitutis et stipendiariis honorifice remuneratis, omnibus licentiam dedit benignam, amicis suis super hoc auxilio gratiarum actiones referens.

Deinde dominus comes Hanoniensis ad dominum

1) Saine vel Senne fl. 2) V. Cont. Aquic. l. c. p. 422: *Balduinus comes Montensis super Henricum ducem Lovanie cum exercitu in loco qui dicitur Lembecca vadit; sed ducem imparatum non inveniens, et ut quidam asserunt, a suis proditus, inefficax rediit.*

1184. regem Francorum Parisius cum paucis venit. Ubi
facta cum domino rege contra comitem Flandrie con-
federatione, quia ipse eciam rex ibi cum paucis erat,
dominus rex ei diem constituit Suessionis, ut ibi
plures principes et nobiles Francie haberet, et ut
comes Hanoniensis plures terre sue viros probos et
valentiores ad confederationem illam confirmandam
adduceret. Ad diem illum Suessionis constitutum
dominus comes Hanoniensis ad dominum regem
Francorum cum 140 militibus de nobilibus et poten-
tioribus terre sue accessit, ubi in abbatia Sancti
Medardi ab hominibus domini regis super confede-
ratione conservanda fidem et iuramenta accepit.
Econtra dominus rex ab hominibus comitis Hano-
niensis super eadem confederatione tenenda fides et
iuramenta suscepit. Comes autem Flandrie, super
his nimia accensus ira, omnem quem potuit contra
comitem Hanoniensem movit exercitum, certus satis
quod tunc dominus rex Francorum, quorumdam per-
fidorum seductus consilio, nullum comiti Hanoniensi
ferret auxilium, cum comes Hanoniensis in eius auxi-
lio spem haberet. Comes quippe Flandrie in auxilio
suo habuit Iacobum de Avethnis, comitis Hanonien-
sis hominem bis ligium, qui continuum in Montibus
stagium pro terra Avethnis et continuum in Valen-
cenis pro terra Brabancie debebat. O mira Iacobi
prodicio! cum enim ipso tempore autumpnali comes
Hanoniensis perfidiam Iacobi timeret, antequam ad
guerram ventum esset, dominus comes ex astucia et
iure illum summonuit ut castrum Montense custodi-
ret, et ibi continuum quem debebat stagium faceret.
Unde ipsi Iacobo diem satis ad hoc aptum constituit.
Iacobus autem die constituta Montibus venit, ubi
honesto tunc habito consilio comiti Hanoniensi sta-
*f. 49'. gia in castris suis *scilicet in Montibus et in Valen-
cenis debita recognovit coram paribus suis Monten-
sibus, Eustacio scilicet de Ruez, Nicholao de Barben-

cione, Waltero de Lens, Ostone de Trasiniis, Rassone 1184. de Gaura, Ida de Iacea, Egidio de Cimai, Willelmo de Kevi, Gerardo de Hamaida, et coram paribus suis Valencenensibus, Almanno scilicet de Provi, Renero de Trit, Nicholao de Cauderi, Karolo de Frasne, Ludovici filio, Olivero de Peresel, Ida de Iacea pare eciam Valencenensi. Cum autem hic Iacobus domino suo plenius recognovisset, rogavit eum ut a stagio summonito tunc differret, promittens ipsi comiti quod quandocumque guerram contra comitem Flandrie haberet comes Hanoniensis, ipse comiti Hanoniensi castra que ab eo tenebat redderet in auxilium guerre sue, et in proprio corpore suo ei serviret cum omnibus hominibus ad feoda comitis Hanoniensis pertinentibus; comitique Flandrensi castra, que ab eo tenebat, scilicet Guisam et appenditia, redderet. Comes vero Hanoniensis de consilio hominum suorum sic ei concessit; quod quidem Iacobus Montibus in capella comitis iuravit, et osculo pacis et dilectionis comiti et comitisse et eorum filiis, Balduino, Philippo, Henrico, dato, benigne ab eis recessit. Que iuramenta et pacis oscula citius lesa fuerunt.

Cum enim comes Flandrensis ante completos ab hac promissione et iuris recognitione 40 dies in comitem Hanoniensem insurgeret, ipse Iacobus castra sua que a comite Hanoniensi tenebat, scilicet Avethnas, Landrecias et Leusam, in manus comitis Flandrensis tradidit; postea die eadem qua terram suam cum armis intravit, diffiduciare non abhorruit. Comes autem Flandrie dominum Philippum Coloniensem archiepiscopum, comitis Hanoniensis consanguineum, Gossuini de Falcomonde filium, et Godefridum ducem Lovaniensem et eius filium Henricum habuit auxiliatores. Castris autem terre sue in marchia contra regem Francorum ornatis et militibus et aliis hominibus munitis, militibusque et servientibus

1184. equitibus et peditibus contra comitem Hanoniensem
in Geralmont, in Leusa, in Duaco, in Castello[1], in
Camerachio, in Landreciis, in Avethnis positis, ipse
cum militibus circiter 500 et cum hominibus equiti-
*f. 50. bus loricatis *circiter 1000 et cum hominibus pedi-
tibus bene armatis circiter 40 terram comitis Hano-
niensis, per Cameracensem regionem veniens, inva-
Nov. sit. Die autem qua terram eius intrare volebat,
ipsum per quemdam militem suum Lambekinum de
Rinenghis diffiduciavit. Iacobus autem de Avethnis
dominum suum bis ligium et consanguineum per
fidelem suum Iohannem de Orcha diffiduciavit apud
Haismoncanoit. Comiti autem Flandrie apud Vieilliz[2]
pernoctanti Osto de Trasiniis nocte fecit insultus, ubi
accensis quibusdam domibus, quosdam de hominibus
suis interfecit, quosdam captos duxit. Comes Flan-
drensis in suo adventu munitiones quasdam parvas
et pravas cepit, scilicet Solennam[3], Sanctum Pito-
nem[4] et Hausi[5], quod muro tantum parvo et basso
circumdatum dominus comes Hanoniensis, non sano
habito consilio, militibus munivit; qui licet viriliter
se defendentes in pravis propugnaculis, tamen per
vires comitis Flandrie capti fuerunt milites circiter 45.
Firmitates quidem illas comes Flandrie, considerata
earum debilitate, nullam sibi retinere voluit, sed
regionem illam comburendo usque Haismoncasnoit
pervenit. Comes vero Hanoniensis villam illam, ne
ad obsidendum castrum in ea hospitarentur, comburi
fecit, castrumque illud multis militibus electis et
servientibus equitibus et multis peditibus munivit.
Archiepiscopus autem Coloniensis Philippus, prin-
ceps prepotens, in auxilium comitis Flandrie cum
1300 militibus et multis servientibus equitibus, et
dux Lovaniensis Godefridus et eius filius Henricus

1) Casteau, a Mons ad septent. 2) Viesly, arr. de Cambray, cant de Clary. 3) Solesmes, arr de Cambray, cant. de Solesmes. 4) Saint-Python, ibidem. 5) Haussy, sur la Selle, ibidem.

iunior dux, ruptis treugis predictis quas cum comite Hanoniensi firmaverant, et non eis renunciantes, cum 400 militibus et 60 milium hominum tam equitum quam peditum venientes, per nemus Carboneriam[1] transierunt; et Ruez[2] villam comburentes et ante Bincium[3] transeuntes, Lestinis[4] pernoctaverunt, et ibi quadam die Veneris, victualibus deficientibus, multi eorum oves fame arctati comederunt. Sicque terram illam vastantes, in locum qui Belmontes[5] dicitur, qui distat uno miliari a Montibus pervenerunt. Comes autem Flandrie qui ante Haismoncasnoit per duos dies in nemore parvo, quod Gars dicebatur, damis et vaccis silvestribus repleto, *manserat, cum exercitu suo Bavacum[6], deinde Melbodium transiens, ad Coloniensis archiepiscopi et ducis Lovaniensis exercitum in loco illo nominato pervenit, et apud Kevi[7] cum suo exercitu mansit. Si autem comes Hanoniensis cum illis non congrediebatur, non est mirandum, cum tota eius intentio circa castra sua conservanda versabatur. Comes itaque Hanoniensis castris suis conservandis intendens, Valencenas fossato firmari in ipsa guerra faciebat, et illam multis militibus cum ipsius ville hominibus munivit. Bulcenum[8] castrum militibus et servientibus equitibus et peditibus munivit. Vileir[9] castellum in Warda sancti Remigii et Lalen[10] prope Duacum militibus et servientibus equitibus et peditibus munivit. Ramis[11] servientibus equitibus et peditibus munivit. Haimoncasnoit eciam, ut supra dictum est. Balduino de Wallaincort ad suas firmitates, scilicet Wallaincort[12] et Pernesmont[13] muniendas, et Egidio

1184.

*f. 50'.

1) De Carbonaria silva copiose agit Duvivier l. c. p. 11 sqq. 2) Roeulx. 3) Binche. 4) Estinnes au Val. 5) Beaumont. 6) Bavay, a Maubeuge ad occid. 7) Quévy-le-Petit et Quévy-le-Grand, arr. de Mons, cant. de Pâturages. 8) Bouchain. 9) Villers, prope Estinnes-au-Mont, a Mons ad orientem. 10) Lalaing, ad Scarpe fl., a Douay ad orientem. 11) Raismes, a Valenciennes ad septent. 12) Walcourt. 13) Bouq. l. c. p. 377 habet Perwesmont.

1184. de Businiis ad Businias[1] muniendas, in militibus et hominibus peditibus et denariis auxilium fecit. Sanctum Obertum[2] eciam per aliquot dies munivit; Moncellum[3], Belfort[4], Bellummontem[5], Solram[6] militibus, servientibus equitibus et peditibus munivit. Bincium eciam militibus et servientibus equitibus et peditibus de Hasbanio circiter bis mille et 300 stipendiariis munivit. Eustacius senior de Rues et Eustacius filius eius, qui comiti in guerra magnum, si sibi liceret, auxilium facere potuissent, castro suo Morlainweiz[7] custodiendo satis erant intenti, qui in transitu archiepiscopi et ducis aliquos ceperunt, et homines aliquos interfecerunt. Brainam Wihoticam et Scalsinas[8] et Thubisam — quam duci pro Wasnaca sibi ablata abstulerat[9] — et Ath[10] et Blatum[11] militibus multis et servientibus equitibus et peditibus munivit. Castrum vero Montense, quod parvo et basso muro circumdatum erat, in quo domina comitissa Marghareta, ipsius comitis Flandrie soror, pro partu infirma iacebat, 140 militibus et balistariis ad defensionem necessariis munivit. His autem omnibus, tam equitibus quam peditibus, quos comes Hanoniensis hostium insultibus undique vallatus ad defen-
*f. 51. sionem castrorum *suorum ordinaverat, in suis propriis expensis copiose providebat, hominibusque suis tam maioribus quam minoribus solatium vultu hilari faciebat dicens: *Confortamini et robusti estote, quia hostes nostri quandoque recedent, et terras nostras nobis relinquent, quia eas secum portare non poterunt.* In ipsa guerra habuit comes Hanoniensis stipendiarios milites circiter 300, et servientes eciam stipen-

1) Busigny, a Cambray inter merid. et orientem. 2) Saint Aubert, arr. de Cambray, cant. du Cateau. 3) Monceau-Saint-Vaast, arr. de Avesnes, cant. de Berlaimont. 4) Beaufort, ab Avesnes ad septent. 5) Beaumont. 6) Solre-le-Château, a Beaufort ad orient. 7) Morlanwelz, a Binche ad septent. 8) Ecossinnes, a Soignies ad orient. 9) V. supra p. 533, ad a. 1182. 10) Ath, a Tournay ad orient. 11) Blaton, arr. de Tournay, cant. de Peruwelz.

diarios tam equites quam pedites circiter tria milia. 1184.
Habuit eciam milites auxiliatores circiter 300, qui quamvis non essent solidarii, tamen in expensis eius erant, quorum quidam de Francia, quidam vero de Lotharingia advenerant.

Temporibus illis dominus comes Balduinum Carun, militem magnum, pulchrum et fortem ac probissimum, Rogeri de Ruma filium, qui a comite Flandrie pro quadam discordia recesserat, susceperat commilitonem, et ei 600 libras in feodo ligio dans, ei denarios illos super Karinen[1], villam prope Valencenas, assignavit. Hugonem quoque de Antun, militem tunc pauperem, sibi commilitonem retinuit, fratrem Gosselini et Willelmi de Antun, et ei villam Artrain in Brabantia, quam in vadio ab eius antecessoribus habuerat pro 400 libris, liberam reddidit. Balduinum quoque de Nova-villa, Eustacii fratrem, sibi retinuit et eum 300 libris infeodavit, unde ei winagio Melbodiensi 30 libras annuatim assignavit. Robertum de Belren, militem probissimum et magni nominis, retinuit commilitonem, et ei terram apud Forest[2] villam in feodo dedit, et cum terra 20 libras. Waltero quoque de Warini, militi probo et admodum in armis et ceteris necessariis discreto, vadium quoddam 700 librarum, unde villam Belen[3] iuxta Valencenas habebat, in feodo ligio dedit. Richardo de Orca 200 libras dedit, ut in feodum ligium eas converteret. Quosdam eciam milites de regno Francorum probos magnique nominis, Robertum scilicet de Condato et Gerardum de Geri, et eciam Willelmum de Petraponte infeodavit feodis annuatim habendis; Robertum quidem de 20 libris denariorum, Gerardum de 20 libris, Willelmum de 20 marchis.

Inde dicendum est, quomodo comes Flandrie et archiepiscopus Coloniensis et dux Lovaniensis a

1) Querenain, a Valencenis ad merid. 2) Forest, arr. d'Avesnes, canton de Landrecies. 3) Belaing, a Valencenis ad occidentem.

1184. Hanonia recesserunt, et quid *comes Hanoniensis
*f. 51'. post eorum discessum egerit. Dum comes Flandrie et archiepiscopus Coloniensis et dux Lovaniensis cum exercitibus suis apud Belmoncel[1] essent, comes Hanoniensis per quosdam mediatores cum ipso archiepiscopo colloquium habuit, qui archiepiscopus a comite Hanoniensi ut faceret pacem requirebat. Comes vero sciens hostibus suis victualia deficere et eos egere, archiepiscopo nil certitudinis respondebat, ut sic eum verbis posset detinere et in cladem famelicam perducere. Fingens igitur comes consilium super hiis accepturum, tribus diebus archiepiscopum verbis ociosis detinuit. Archiepiscopus equidem et ceteri hostes astuciam comitis Hanoniensis percipientes illinc recesserunt, et inter Montes et Bincium transeuntes Carneriis[2] venerunt, ubi duabus noctibus pro via latiore ad transeundum per haiam facienda moram fecerunt. Die autem tercia archiepiscopus Coloniensis et dux Lovaniensis retranseuntes ad propria reversi sunt; comes Flandrie cum illis transiens haiam, inde per terram ducis Lovaniensis in Flandriam rediit, deinde in gravamen comitis Hanoniensis contra terram Ostrevannum cepit regressum. Iacobus autem firmitatibus domini comitis Hanoniensis, quas pre ceteris oderat, scilicet Belfort et Moncello, graves intulit assultus, ubi pauci manentes multis assilientibus viriliter resisterunt. Iacobus autem inde nichil de voluntate sua faciens, satis confusus recessit. Comes quidem Flandrie per duas dies Vileir castello in Warda sancti Remigii insultus per milites, per servientes equites et pedites, et per balistarios et per manghenellos fecit, ubi custodibus castri viriliter et animose se defendentibus, comes Flandrie in cede et vulneribus suorum nimis confusus recessit. Rasso de Gaura, qui quam-

1) supra p. 156. *Belmontes* nominatum. 2) Carnières, arr. de Charleroy, cant. de Binche.

vis comitis Hanoniensis homo esset ligius, tamen 1184.
comiti Flandrie magis astrictus hominio et timore, pro parte comitis Flandrie a Geralmonte comiti Hanoniensi faciens insultus continuos, terram magna in parte succendit, et munitionem domus de Gislenghien[1] parvam et pravam capiens, in viribus suis quosdam servientes in ea captos secum duxit. Comes autem Hanoniensis, post reversionem archiepiscopi Coloniensis et ducis Lovaniensis, terram Iacobi in Brabantia predis multis et igne apposito vastavit, ubi 72 villas tam proprias quam de feodo
*suo concremavit, et Condatum totum succensum *f. 52.
saisivit, et ibi firmitatem restruere incepit quasi perpetuo possidendam. Quam tamen postea per intercessionem regis Francorum cum ipsa villa Iacobo restituit. Dominus autem rex Francorum, qui apud Compendium exercitum suum ad auxiliandum comiti Hanoniensi contra comitem Flandrie congregaverat, quorumdam perfidorum suggestione retrocessit, arripiens iter suum contra comitem Stephanum avunculum suum, qui pro auxilio comitis Flandrie ipsi regi guerram moverat[2]. Cui quidem dominus rex per aliquem satis parvum principem resistere potuisset, sed malo suorum fretus consilio nullum in guerra illa comiti Hanoniensi tulit auxilium, cum comes Hanoniensis per dictam confederationem ipsi regi esset obligatus, et ipse rex comiti Hanoniensi per eandem confederationem in omni auxilio debito esset de iure et conditione astrictus. Itaque in guerra comitis Hanoniensis nec eius hominibus vel nunciis vel auxiliatoribus nullus patebat a Hanonia introitus vel exitus, nisi per Tudunum[3] castrum vel per Cymacum. Comes Hanoniensis domini sui ligii episcopi Leodiensis Radulphi, suique consobrini, cum guerra sibi immineret, et in ipsa guerra auxilium debitum

1) Ghislengien. 2) V. Libr. III. Historiae regum Francorum, Bouq. XVII, 425. 3) Thuin, ad Sambre fluv.

1184. requisivit, cui episcopus nullum fecit auxilium. In guerra autem comes Hanoniensis pro metu comitis Flandrie et archiepiscopi Coloniensis filios suos Balduinum, Philippum, Henricum pro maiore et saniore tutela apud Tudunum, episcopi Leodiensis castrum, miserat. Sicque guerra inter comitem Flandrie et comitem Hanoniensem durante, Iacobus de Avethnis per quendam hominem et commilitonem suum, Willelmum scilicet agnomine Pisiere, domino comiti Hanoniensi insinuavit, quod si aliquis miles eum proditionis redarguere vellet, quin ipse contra comitem Hanoniensem iuste egisset et ab eius hominio legitime recessisset, ipse in quacumque curia provocaretur, scilicet curia regis Francorum vel regis Anglorum, proprii corporis sui duello contra militem illum probaret; quod quidem multis Hanoniensibus probis militibus duellum hoc habere contra illum optantibus, multum placuit. Loco autem et tempore oportuno Iacobus hoc complere recusavit.
Nov. 1. Guerra illa a festo omnium sanctorum usque duode-
– Dec. 14. cimam diem ante natale Domini duravit. Tunc autem per quosdam mediatores inter comitem Flandrie et comitem Hanoniensem treuge concesse usque ad
*f. 52'. octavas epyphanie fuerunt *firmate; in quibus treugis comes Flandrie ducem Lovaniensem et Iacobum de Avethnis posuit. Firmatis itaque utrinque treugis, comes Hanoniensis auxiliatoribus suis in guerra expensarum vadia largissime liberans et perdita sua eis restituens, benignam cum gratiarum actionibus recedendi eis concessit licentiam, stipendiariisque suis universis, tam militibus quam clientibus, equitibus et peditibus et balistariis servicia sua honorifice et gratissime remuneravit. Deinde ipse comes Hanoniensis ad dominum regem Francorum in na-
Dc. 25. tali Domini apud Laudunum accedens, cum multis probis militibus inde cum ipso rege venit ad colloquium quod ipse rex habuit cum comite Flandrie

inter Compendium et Causiacum, infra octavas na- 1184.
talis Domini. In quo colloquio Eustacius iunior de Ruez et Osto de Trasiniis certatim paratos se et voluntarios offerebant ad provocandum Iacobum de Avethnis ad duellum, quia male contra dominum suum ligium comitem Hanoniensem egisset. Sed quia ipse in induciis comitis Flandrie erat, sine ipsius comitis Flandrie licentia super hoc comes Hanoniensis illum ab aliquo provocari non permittebat, ne in aliquo fidem super induciis datam ledere videretur. Attamen comes Hanoniensis, audientibus universis, a Iacobo requirebat ut verbum Valencenis mandatum et propositum prosequeretur, et apud comitem Flandrensem ut sine fidei lesione conveniri posset. Iacobus propositum illud nolens prosequi, umbra treugarum comitis Flandrie satis indecenter tectus, ad hoc respondere nolebat, quantum ad honorem probi militis et viri nobilis pertinebat. Ibi autem inter comitem Flandrie et dominum regem Francorum et eius auxiliatorem comitem Hanoniensem treuge
fuerunt firmate usque ad proximum instans sancti -1185.
Iohannis festum[1]. Iun. 24.

In diebus illis comes Hanoniensis a quodam homine suo ligio, qui castellanus de Fanmars[2] dicebatur, bona quedam que ille ab eo tenebat acquisivit, emptione interveniente, scilicet donationem prebendarum in Condatensi ecclesia tredecim et gentem de Staplo Valencenensem et molendina quedam in Valencenis et medietatem ville Artre[3] et 25 hominia militum et omnia que ipse a comite tenebat.

*Tempore illo Gossuinus de Waurin, miles pro- *f. 53.
bus, Helini de Waurin Flandrensis senescalci frater, occiso quodam serviente comitis Flandrie Lam-

1) Consentit Cont. Auquic. l. c. p. 423 ad a. 1185, ubi leguntur haec: *Post festivitatem sancti Iohannis induciis finitis* etc. 2) Hoc verbum contractum est ex *Fanum-Martis*, est autem locus *Famars* in Gallia, cant. et arr. de Valenciennes. De origine verbi cf. etiam Duvivier l. c. p. 31. 3) Artres prope Valenciennes.

1185. berto nomine, ad comitem Hanoniensem venit; quem comes Hanoniensis commilitonem sibi retinuit, et in ipso anno ei uxorem dedit consanguineam suam Adam viduam, Eustacii de Ruez filiam, prius Nicholay de Bouleirs, postea Drogonis de Boziis uxorem, et eidem Gossuino comes Hanoniensis ... libratas terre in villa Kerinen prope Valencenas in feodo ligio assignavit. Et in eodem anno Balduino Karum Idam de Iacea, nobilissimam consanguineam suam, viduam, Raieneri de Iacea primo uxorem, dedit uxorem, probitatis eiusdem militis respectu.

Apr. 21. Deinde termino paschali, anno Domini 1185, cum treuge inter regem Francorum et comitem Flandrie finem necdum cepissent, quidam miles nobilis castellanus de Perona castrum suum Brainum[1] quod a comite sepedicto Flandrensi et Viromandensi Philippo diu quocumque modo tenuerat, in manus regis Francorum tradidit, et illud ab ipso rege in feodo recepit, quod dominus rex contra comitis Flandrensis minas militibus munivit. Quapropter comes Flandrie et Viromandie Philippus, commoto exercitu, ipsum castrum obsedit. Dominus autem rex ad subveniendum castro sibi concesso, et militibus in illo positis, exercitum suum undique contra comitem Flandrie commovit, et Bonam[2] villam super Summam[3] fluvium prope Ambianum[4] civitatem in viribus suis venit, et ibi mansit. Econtra comes Flandrie et Viromandie Philippus cum exercitu venit ex altera parte fluvii. Exercitus domini regis Francorum Philippi fuit per existimationem in duobus milibus militum et in 140 milibus tam equitum quam peditum. Dominus equidem rex et comes Flandrie cum exercitibus suis ibi per tres ebdomadas manserunt. Comes vero Flandrie et Viromandie milites circiter 400 et homines tam equites quam pedites circiter 40 milia

1) Braine in regione Suessionensi. 2) Bonnay, prope Amiens. 3) Somme fluv. 4) Amiens.

habebat. Nec mirum si comes Flandrie solito paucio- 1185. res secum habebat milites et alios homines, cum ipse contra dominum regem Francorum et suos Ribemontem, Sanctum Quintinum, Canniacum, Bellumlocum, Torotam, Causiacum, Rissuns, Lacheni, Monsdidier, Hangest, *Bulas, Milli, Pois, Belcasne[1], *f. 53'. Ambianensem civitatem et alia multa militibus et servientibus equitibus et peditibus munivisset, nec aliqui in marchia constituti homines pro custodia rerum suarum ad exercitum venire auderent. Similiter contra comitem Hanoniensem castra, Castellum in Cameracesio[2], Duacum, Cawercin, Sclusam, Aldenardam, Geralmontem et alia multa tam militibus quam servientibus equitibus et peditibus munire oportebat comitem Flandrie, nec hominum terrarum illarum aliqui pro suarum custodia rerum terram suam exire audebant. Insuper auxilium ducis Lovaniensis et illius virium magnarum et auxilium Iacobi de Avethnis et suorum pro guerra comitis Hanoniensis ipsi comiti Flandrie defuit. Preterea auxilium comitis Hanoniensis si habuisset cum illius viribus, sicut solebat, satis domino regi restitisse potuisset. Interim comes Hanoniensis, commoto exercitu, terram Iacobi de Avethnis, predis multis factis igneque apposito in maiori et meliori parte vastavit. In qua vastatione villas circiter 110 succendit, vastataque terra illa ad dominium Avethnense pertinente, ipse comes cum exercitu suo inde remeans, in terram comitis Flandrie versus Geralmont et terram ducis Lovaniensis transire proposuit. Et cum in pratis de Bossut[3] super Hainam fluvium cum exercitu suo esset, nuncios regis Francorum habuit, ut cum festinatione ad ipsum accederet, et comiti

1) Ribemont, S. Quentin, Chauny, Beaulieu, Thourotte, Choisy au Bac prope Compiègne, Ressons sur le Mals, Lassigny, Montdidier, Hangest, Bulles, Milly, Poix, Beauquesne cf. pag. 84 sq. 2) Château-Cambresis. 3) Boussu.

1185. Flandrie et eius auxiliatoribus interim pacem teneret. Colloquium etenim inter dominum regem et comitem Flandrie nominatum erat. Comes vero Hanoniensis graviorem de hostibus suis intendens sumere vindictam, super induciis illis doluit, et colloquium nominatum sibi displicuit; attamen quia de consilio suorum hominum agere semper consueverat, ipsorum consilio ad dominum regem Francorum per terram comitis Flandrie, ipsius comitis licentia et conductu habito, transivit. Quem apud Bonamvillam cum exercitu suo invenit. Ex altera parte aque Summe comes Flandrie cum exercitu suo sedebat. Ubi de pace inter dominum regem Francorum et comitem Flandrie tractabatur. Pacis autem erat forma, ut comes Flandrie comitisse de Bellomonte Aenore Causiacum, Rissuns, Lascheni statim redderet tamquam hereditatem suam, et ei in winagio de Roia 200 libras annuatim assignaret. Domino autem regi
*f. 54. Francorum comitatum *Ambianensem et omnia hominia illius, Monsdidier cum appenditiis illius et hominiis, Causiacum, Torotam, hominia de Bretuel[1], de Pois, de Milli, de Bules, de Hangest, vicedominium de Pinkini[2], dominium de Bona, dominium de Moruel et alia in partibus illis ex assensu ipsius comitisse Aenore de Bellomonte, ipsius terre iusta herede, perpetuo possidenda daret. Comes autem Hanoniensis in amorem et confederationem comitis Flandrie et eius hominium rediret, scilicet de 500 libris quas comes Hanoniensis in winagio de Bapalmis habebat annuatim pro reclamatione hereditatis Duacensis et pro matrimonio suo, salva tamen confederatione quam cum domino rege Francorum comes Hanoniensis firmaverat, Iacobus autem de Avethnis pacem comitis Hanoniensis haberet et in eius ligium hominium rediret. Cuius quidem pacis ordinatio domino regi Francorum placuit admodum,

1) Breteuil-sur-Noie, dép. de l'Oise. 2) Piquigny, dép. de l'Oise.

satisque placere debuit, cum ipse per hanc pacem 1185.
non solum honores nominatos lucraretur, verum eciam Noviomum civitatem suam et Corbeiam et Monasteriolum supra mare[1] et Sanctum Richerum[2] in Pontiaco, villas regales viribus comitis Flandrie hactenus astrictas et suis castris circumdatas, ulterius in pace et ad suam voluntatem haberet. Comiti autem Hanoniensi non satis placuit, cum super dampnis suis et hominum suorum et grandibus expensis et malis multis a comite Flandrie et a Iacobo de Avethnis illatis plurimum doleret. Attamen ipsi Iacobo et toti terre sue tam in Hanonia quam Brabantia dampna multa predis et igne et hominum captione et morte nimia detrimenta fecerat. Dominus autem rex comitem Hanoniensem quasi flexis genibus tamquam patrem suum et summum post Deum auxiliatorem orabat, ut huic paci acquiesceret pro ipsius regis tanto incremento. Videns autem comes Hanoniensis domini regis, generi sui, maximum honoris incrementum et honoris comitis Flandrie maximum detrimentum, quod ab universis ex utraque parte in colloquio ab ipso comite Hanoniensi procedere dicebatur, voluntati ipsius regis acquievit, et eandem pacem fieri laudavit, domino rege sibi bona multa promittente, sed non satis secundum promissa ad maiores necessitates prosequente. Predicta castra Aenore comitisse Bellimontis libere fuerunt reddita; alia vero, sicut supra dictum est, domino regi et regno ex ipsius comitisse assensu fuerunt tradita. Que *castra a comite Flandrensi et *f. 54'.
Viromandensi reddita tam propria quam feoda usque ad 65 cum una civitate, Ambianensi scilicet, computata fuerunt. Patet igitur de malis que per Lembecham, sicut supra dictum est, evenerunt contra comitem Hanoniensem primo, deinde contra Iacobum de Avetnis, postea contra comitem Flandrie. Comes

1) Montreuil-sur-mér. 2) Saint-Riquier.

1185. Hanoniensis in hominium et confederationem comitis Flandrensis, salva confederatione domini regis, rediit; Iacobus in hominium ligium comitis Hanoniensis reversus est. Iacobus de Avethnis summus comitis Flandrie consiliarius pro hac pace facienda et ad tot castra domino regi danda premium occulte promissum scilicet 100 libratas terre in feodo ab ipso domino rege habere debuit; quod quidem usque ad donationem feodi illius paucis notum fuit. Quas quidem 100 libratas terre dominus rex postea ipsi Iacobo apud Crispiacum in Laudunesio assignavit. De pace illa et Tubisa duci Lovaniensi et Wasnacha comiti Hanoniensi restituta fuit. In colloquio autem pacis facte Robertus de Bona, vir nobilis et magni nominis, qui in multis regionibus multa gesserat mirabilia, unde adhuc quedam scripta sunt, facto novo hominio domino regi, comiti Flandrie quem oderat in obprobrium dixit: *Domine comes, hactenus homo vester fui, nunc autem Deo volente pro vobis factus sum et vobiscum in curia domini regis habeo iudicare.*

Eodem anno comes Hanoniensis murum castri Montensis exaltari et propugnaculis ornari fecit, turrim renovavit, fossatum magnum, multis prostratis domibus, ad tuitionem maiorem ipsius ville et patrie, sicut olim a multis annis fuerat, fieri fecit. Murum Binciirenovari et exaltari fecit. Turrim de Braina Wilhotica exaltari et superiore testudine construi fecit. Turrim de Bulceno[1] exaltari et testudine construi fecit, et muros ipsius ville renovavit. Turrim de Ramis[2] exaltari et superiore testudine ornari fecit. Fossatum maximum Valencenis et tunc et postea construi fecit. Bellummontem muro circumdedit. Ath murum exteriorem circa mansionem suam fecit. Hec enim ipse comes Hanoniensis, vir prudens et animosus, contra versutias quorumcumque hostium

1) Bouchain. 2) Raismes.

et adversariorum construebat, *quia in paucorum *f. 55.
promissis vel debitis fidem sanam invenerat.

Cum autem inter regem Francorum et comitem 1185.
Flandrie de pace tractabatur, dux Lovaniensis Godefridus et filius eius Henricus iunior dux, commoto exercitu, in comitem Namurcensem insurrexerunt. Unde comes Hanoniensis a loco supra dicto pacis facte rediens, nuncios apud Cameracum habuit. Ipse autem, commoto cum festinatione exercitu, tercia die post auditos rumores ad auxilium avunculi sui in terram Namurcensem venit, quia pacem novam de Hanonia et Brabantia factam infringere nolebat; veniensque cum 300 militibus et hominibus tam equitibus quam peditibus circiter 30 milia, avunculum suum cum 200 militibus et hominibus equitibus et peditibus circiter decem milia invenit. Dux autem Lovaniensis, audito adventu comitis Hanoniensis, omnes predas terre sue in marchia contra terram comitis Namurcensis iacentes, et omnia mobilia que in burgo quod Gembluez dicitur, congregari fecit, ibique meliores et fortiores burgenses et servientes et aliquot milites ad defensandum posuit. Duce autem cum multis militibus et hominibus equitibus et peditibus illinc prope astante, comes Hanoniensis cum comite Namurcensi Gemblodium invasit, homines autem in ea positi diu et viriliter se defendentes, Hanoniensibus et Namurcensibus resistebant. Tandem ipsa villa per vires comitis Hanoniensis capta est, homines autem illi post captionem ville in domibus et in monasterio se diu defensaverunt, sed nec monasterium eis potuit esse refugium securitatis vel defensaculum fortitudinis. Ipsa villa igne concremata est[1], homines ducis ibi multi occisi sunt, capti autem circiter tria milia. Hanonienses illinc multos equos et alias bestias multas et arma,

1) Cf. De combustione mon. Gembl. auct. Guiberto M. G. SS. VIII, 563. — Cont. Aquic. l. c. p. 424 incendium ad a. 1186. refert.

1185. vestes et alia multa mobilia abstraxerunt. Deinde comes Hanoniensis cum avunculo suo villam, que Mons sancti Wiberti[1] dicitur, et villas alias multas, vidente eciam duce, succendit. Destructio autem illa in Gemblodio facta ducem et terram suam ex dampnis factis et hominum occisione et captione graviter afflixit. Patet itaque cum aliis dampnis predictis id malum a Lembecha processisse ad detrimentum ducis Lovaniensis. Sic autem comes Hanoniensis de hostibus suis parvo in tempore gravem
*f. 55'. *sumpsit vindictam, scilicet de comite Flandrie pro tantorum castrorum supradicta redditione et de Iacobo de Avethnis per terre sue magnam combustionem et depredationem et de duce Lovaniensi per destructionem Gemblacensem.

Eodem tempore, post factam pacem cum rege Francorum, Philippus comes Flandrie ad dominum suum et consanguineum Henricum Romanorum regem, Frederici imperatoris filium, in Theutoniam transivit, et de domino rege Francorum et de comite Hanoniensi gravem fecit querimoniam. Mirabatur autem rex Henricus quod ipse comes suum auxilium, quod ipsi comiti contra regem Francorum fuerat paratum, non expectasset, cum ipse rex Romanorum auxilium ei ferre proposuisset per utramque Lotharingiam, scilicet per Brabantiam et Hanoniam et per Metensem regionem; attamen ipse rex Henricus iterum ei auxilium promisit. Dominus autem rex Francorum paulo post comitem Flandrensem convenit, ut sibi castrum quod edificaverat novum, Belcasne scilicet, ex predicta compositione liberum dimitteret, dicens illud ad dominium Ambianense pertinere, comes autem Flandrie illud de dominio Attrebatensi esse dicebat. Itaque dominus rex Francorum comiti Flandrie inde diem constituit aliquando Compendii, aliquando Parisius; ad quas dies

1) Mont St. Guibert, a Wavre ad meridiem, in Brabantia provincia.

comes Flandrie venire recusabat expectans auxilium 1185.
domini Henrici regis Romanorum. Unde ipse rex Romanorum ad suggestionem comitis Flandrie et archiepiscopi Coloniensis et ducis Lovaniensis Leodium tempore autumpnali venit, ad proquirendum Sept.
auxilium contra regem Francorum et ad comitem Hanoniensem opprimendum, ut ab amore et confederatione regis Francorum separaretur, et eciam terra eius per transitum regis Romanorum vastaretur. Dominus equidem rex Romanorum Leodium venturus, comiti Hanoniensi districtius mandavit, ut illuc ad se veniret. Comes autem Hanoniensis illuc ire disponens, usque ad Andennam[1] cum militibus circiter 200 venit, et ulterius, quia in curia illa principes erant viri potentissimi, qui sibi inimicabantur, scilicet archiepiscopus Coloniensis Philippus et comes Flandrie et dux Lovaniensis, transire absque sano conductu noluit. Dominus autem rex conductores quos comes Hanoniensis voluit obviam misit, scilicet Coloniensem archiepiscopum, Radulphum Leodiensem episcopum, Conrardum comitem palatinum Reni, Henricum ducem *de Lemborch et *f. 56.
Aubertum comitem de Danborch. Dominus quidem rex Romanorum comitem Hanoniensem summonitionibus districtis coarctabat ut ipsum comitem Flandrie contra regem Francorum iuvaret et ad maius auxilium hominibus suis de imperio contra regem Francorum castra sua in Hanonia deliberaret et transitum per terram suam pararet. Ad hec comes Hanoniensis respondebat quod mirabatur si comes Flandrie contra dominum suum ligium regem Francorum, cum quo noviter pacem fecerat, et ab eo tamquam eius homo et amicus recesserat, nec postea eum diffiduciaverat, nunc in illius detrimentum laborabat. Dicebat eciam comes Hanoniensis, quod comitem Flandrie iuvare debebat. Dicebat eciam comes

1) Andenne, a Namur ad orientem.

1183. Hanoniensis, quod hominibus regis Romanorum castra sua reddere non debebat, nec transitum eis per terram suam pararet, cum in hoc vastatio terre sue immineret. Ipse enim in marchia imperii Romanorum et regni Francorum manens, terram suam custodire debebat in eorum guerris. Insuper dicebat comes Hanoniensis, quod terram totam Hanoniensem ab episcopo Leodiensi, qui ibi aderat, tenebat, quem nunquam fefellerat, sed ei semper quidquid debebat fecerat tamquam domino suo ligio. Unde eciam comes Hanoniensis dicebat, quod si dominus suus Leodiensis episcopus aliquid super terra sua vel castris suis haberet dicere, ipsi statim per consilium parium suorum paratus erat de iure satisfacere. Quo audito Leodiensis episcopus de consilio ecclesie sue et hominum suorum domino regi Romanorum offerebat, quod si quid adversus eius fidelem comitem Hanoniensem haberet dicere, de eo quicquid pares sui principes imperii iudicarent, faceret. Itaque comes Hanoniensis imperterritus a curia illa cum malivolentia regis Romanorum sibi graviter minantis recessit, nullam boni spem habens in ipso rege Romanorum potentissimo, sed potius eius grandia expectans gravamina. Contra quem cum ipse comes Hanoniensis sibi et terre sue viriliter et astute providisset, Dominus eum a tantis minis eripuit. Cum equidem dominus rex Romanorum auxilium comiti Flandrie pararet, et in comitis Hanoniensis malum per terram suam transire proponeret, comes Flandrie cum domino rege Francorum treugas firmavit, inscio et inconsulto ipso rege Romanorum[1].

Eodem tempore autumpnali comes Namurcensis Henricus instinctu Coloniensis archiepiscopi et comitis Flandrie et ducis Lovaniensis, qui in exheredationem comitis Hanoniensis moliebantur, Agnetem

1) Cf. Toeche l. c. p. 536, qui diserte docuit Gislebertum hoc loco plus iusto partes fovisse.

*uxorem suam a se per 15 annos remotam, Ottonis *f. 56'.
comitis de Gelhra sororem, comitis Hanoniensis in 1185.
secundo gradu consanguinitatis consanguineam, recepit, que cito concepit filiam, quam postea mense Iulio peperit, Ermensendem nominatam. Unde mala multa comiti Namurcensi et toti terre sue et labores comiti Hanoniensi et suis ducique Lovaniensi dispendia et detrimenta grandia evenerunt; que omnia a Lembecha malam sumpserunt originem.

Eodem anno in adventu Domini, cum ex mandato Dec. 1.
regis Francorum comes Hanoniensis ad ipsum apud Senonensem civitatem[1] accessisset, et in loco quodam in partibus illis cum comitissa Campanensi, sorore sua, colloquium haberet dominus rex, comes Hanoniensis qui colloquio intererat, ab ipsa comitissa et archiepiscopo Remensi et Theobaldo comite et Stephano comite et duce Burgundie coarctatus fuit, ut conventiones matrimoniorum de pueris suis et pueris comitisse Campanensis firmatas fide interposita et iuramento prestito teneret, cum filius comitis Hanoniensis primogenitus iam annos et Maria comitisse Campanensis filia annos ad conveniendum in matrimonio sufficientes haberent. Comes autem Hanoniensis inducias super hoc requirebat, quousque Yolendis filia sua tantos annos haberet, quod Henricus comes Campanensis iuvenis eam rationabiliter posset ducere uxorem. Quas quidem inducias habere non potuit, cum filius suus primogenitus Balduinus et Maria comitisse Campanensis filia annos ad hoc haberent sufficientes. Illis autem inducias super hoc comiti Hanoniensi negantibus, suumque auxilium comiti Hanoniensi plurimum promittentibus, timens comes ipse religionem sue fidei ledere, illinc Trecas[2] civitatem veniens, ibi matrimonium
Balduini Hanoniensis et Marie Campanensis contra- 1186.
hendum in sequentis epyphanie octavis utrinque iura- Ian. 13.

1) Sens. 2) Troyes.

1186. tum fuit. Iuratum eciam fuit utrinque, quod quando Yolendis comitis Hanoniensis filia etatem ad nubendum sufficientem haberet, Henricus comes Campaniensis eam sine occasione et dilatione duceret uxorem. quod quidem ipse Henricus comes Campaniensis annos 16 aut plures habens iuravit. Iuravit eciam pro parte illius mater eius Maria Campanen-
*f. 57. sis comitissa et eorum homines multi nobiles. *Unde eciam dominus Willelmus Remensis archiepiscopus, comitis Campanensis avunculus, obsidem se constituit. Iuravit eciam comes Hanoniensis et sui homines ibidem presentes. Que quidem iuramenta postmodum male fuerunt observata, non enim illis suffecit ut in iuramentis illis comitem Hanoniensem fallerent, sed ut per aliud quesitum matrimonium in exheredationem eius nimiam laborarent, sicut in subsequentibus dicetur. Iuxta hanc equidem compositionem Balduinus comitis Hanoniensis filius, etatem habens 13 annorum, Mariam comitis Campanensis sororem accepit uxorem, etatem 12 annorum habentem, apud Castellum Tyeri[1]. Que quidem Maria obsequiis divinis in orationibus, vigiliis, ieiuniis et elemosinis satis iuvenis cepit intendere; quam vir eius Balduinus, iuvenis eciam miles, caste vivendo, spretis omnibus aliis mulieribus, ipsamsolam cepit amare amore ferventi, quod in aliquo homine raro invenitur ut soli tantum intendat mulieri et ea sola contentus sit. Nuptiarum quippe sollempne gaudium Valencenis in copia militum et dominarum et cuiuscumque conditionis hominum fuit celebratum.

In diebus illis comes Hanoniensis villam quamdam, suum proprium allodium quod a quibusdam nobilibus acquisierat, Bailueiz[2] scilicet, prope Cymacum, Egidio ipsius castri domino, fideli suo consanguineo, in augmentum feodi sui dedit, qui qui-

1) Château-Thierry ad fluvium Marne. 2) Baileux, a Chimay ad orientem.

dem Egidius ipsam villam Bailueiz et villam Momi- 1186.
niis [1], quam novam instituerat, stagio Montensis castri addidit.

Eodem anno tempore quadragesimali, anno sci- Mart.
licet 1185, cum dominus rex Francorum cum do- 10.
mino rege Anglorum et comite Flandrie super querela supradicta de Belcasne colloquium inter Triam et Gisors [2] habuissent, in quo colloquio comes Hanoniensis cum domino rege Francorum fuerat, inde revertentes scilicet et rex Francorum et comes Hanoniensis et comes Flandrie, Ambianum civitatem venerunt; ubi comes Flandrie domino regi Francorum pro Belcasne castro retinendo Roiam [3] in Viromandia dedit, rex autem dominio Atrebatensi addi castrum Belcasne concessit. Ibidem dominus rex Francorum Mathildi uxori comitis Flandrie, que se reginam appellari faciebat, dotalicium a comite Flandrie sibi concessum confirmavit. Comes autem Hanoniensis et tunc et alias super hoc *requisitus, illud appro- *f. 57'.
bare nolebat.

Tempore paschali, anno dominice incarnationis Apr.
1186, comes Hanoniensis, habito secretariorum et 13.
familiarium suorum consilio super debitis suis magnis pro expensis et militum et servientium stipendiariorum remunerationibus, cum comite Flandrie contra regem Francorum et cum rege Francorum aliquando et quandoque per se contra comitem Flandrie et ducem Lovaniensem et Iacobum de Avethnis factis, studiose Montibus in castro suo computavit. Que quidem debita usque ad 41 milia libras Valencenensium denariorum fuerunt computata. Unde comes Hanoniensis, licet dolens, terram suam graviter talliis opprimendo, partem maiorem et fere totam infra 7 menses persolvit.

1) Momignies, a Chimay ad occid. 2) Trie, départ. de l'Oise; Gisors, départ. de l'Eure. 3) Roye, a Montdidier ad orient.

1186. Eodem anno et tempore, mense Iulio[1], tempestas quedam magna cum tonitruo et grandine et pluvia a Warda sancti Remigii per mediam Hanoniam in longum transvolans, segetes in campis non solum prostravit, sed totas contrivit, arbores desiccavit, aves in nemoribus et campis et lepores et feras in silvis interfecit, bestias eciam in pascuis
Iul. occidit, et Hanoniam graviter afflixit. Eodem mense et anno vir nobilis et miles acerrimus et magni nominis Eustacius de Ruez, Eustacii senioris filius, decessit, et in monasterio Sancti Foillani apud Ruez sepultus fuit; unde comes Hanoniensis et sui doluerunt.

c. Nov. Eodem anno, circiter festum sancti Martini, re-
11. liquie Parisius in monasterio veteri sancti Stephani sub altari a quodam monacho, Iohanne nomine, Clarevallis, fuerunt invente, cui Deus eas revelaverat in sompnis, quarum reliquiarum inventioni comes Hanoniensis, a domino rege rediens a Monteleherio[2] interfuit. In quibus reliquiis de capillis beate Marie Dei genitricis, caput sancti Dionysii, costa sancti Laurentii, de lapidibus quibus sanctus Stephanus lapidatus fuit, continebatur. Scriptum enim cum reliquiis inventum indicabat quod quedam regina[3], uxor Clodovei regis Francorum, qui primus regum Francorum baptismum suscepit a beato Remigio, templum illud consecrari et reliquias pre-
*f. 58. dictas in illo fecerat sigillari, quia *templum illud civitatis Parisiensis capitalis ecclesia olim fuerat, et ibi sedes fuerat metropolitana, que postea ad sedem Senonensem fuit translata. Illinc comes Hanoniensis Cassellum venit, ubi Evrardus Rado duellum contra Iohannem de Cysun aggredi debebat, qui quidem instinctu comitis Flandrie ipsum Evrardum, comitis Hanoniensis consobrinum, ad duellum provocaverat.

1) *pridie Kal. Iulii,* Cont. Aquic. l. c. p. 424. 2) Montlhéry, a Parisiis ad Meridiem. 3) Clotildis.

Videns autem comes Hanoniensis, quod comes Flan- 1186.
drie odio gravi Evrardum oderat, quia comes Flandrie dominus erat et iusticiarius duelli, laudavit Evrardo ut si pacem facere posset, faceret antequam duellum aggrederetur, per illius iusticiam per quem et pro quo ad duellum provocatus erat. Itaque Evrardus pacem faciens, castrum suum Moretaniam[1], quod in allodio tenebat, situm quidem in comitatu Hanoniensi, quod quidem castrum comes Flandrie de feodo suo esse dicebat, ab ipso comite Flandrie in feodo accepit, et illud dominio Flandrie fuit additum.

Adveniente inde termino paschali, anno Domini 1187.
1187, comes Namurcensis in malum et exheredatio- Mart. 29.
nem comitis Hanoniensis nepotis sui laborans, dum ei amicicie vultum pretenderet, conventiones matrimonii filie sue parvule Ermensendis, nundum annum habentis, comiti Campanensi Henrico tradende, per nepotem suum Manasserium comitem Retensem, comitis Campanensis hominem, firmavit, occulte promittens illi totius terre sue hereditatem, cum ipse comes Campanensis comitis Hanoniensis iurasset filiam accipere uxorem. Quod cum comiti Hanoniensi fuisset intimatum, ipse nuncios suos, scilicet dominum Lambertum, venerabilem abbatem Sancti Gisleni, et Gislebertum clericum suum, ad dominum imperatorem Romanorum Fredericum transmisit, ut hec ei significarent et eius voluntatem super hoc audirent. Quibus dominus imperator apud Tullum[2] civitatem in Lotharingia respondit in sollempnitate pentecostes, quod, post decessum comitis Namur- Mai. 17.
censis et Lusceleborch, omnia feoda de dono suo erant, et ea nemini concederet, nisi soli comiti Hanoniensi, cui et feoda et allodia in curia Maguntina confirmaverat; in allodiis autem comitis Namur-

1) Mortagne. 2) Toul, falso Annales Colonienses maximi M. G. SS. XVII. p. 792 dicunt: *pentecosten Aldeburg celebrat.*

1187. censis neminem de regno Francorum illi succedere permitteret. Imperatore autem comiti Hanoniensi multa bona promittente, ipsi nuncii ad dominum comitem Hanoniensem reversi sunt.

*f. 58'. *Tempore illo cum miles probissimus Osto de Trasiniis, homo et commilito comitis Hanoniensis, a transmarinis partibus fuisset regressus, dominus comes ad augmentum feodi sui et stagii Montensis dedit villam in Brabantia Abechias[1] et partem quam in winagio de Haspre[2] habebat.

Eodem anno[3], scilicet 1187, Richardus regis Anglorum filius adversus dominum regem Francorum intercepit[4]. Unde dominus rex Francorum contra illum, qui Pictaviam et Gasconiam tenebat, exercitum movit, et castra, que ab illo et a patre eius Henrico rege Anglorum tenebantur, occupando, scilicet Issodunum[5] et alia quedam, usque ad locum qui Castellum Radulphi[6] dicitur, cum exercitu suo pervenit, et dimidio miliari a castro illo tentoria sua fixit. Rex autem Anglorum et filii sui Richardus et Gaufridus et Iohannes cum exercitu suo in castro illo erant. In auxilium autem regis Francorum comes Hanoniensis cum 110 militibus electis et 80 servientibus equitibus loricatis in propriis expensis venit, et ibi et in reditu in propriis expensis semper fuit. Cum autem nullis mediantibus ad pacem vel treugas
Iun. 23. convenire possent, in vigilia beati Iohannis baptiste ad bellum utrinque armati fuerunt. Cum autem super primo bello habendo comes Flandrie Philippus cum comite Campanensi Henrico coram rege contenderet, et quisque in hoc ius reclamaret, dominus rex

1) Aubechies, arr. de Tournay, cant. de Quevaucamps. 2) Haspres, arr. de Valenciennes, cant. de Bouchain. 3) Certe ad a. 1186. trahendum, quamvis magna scriptorum pars annum 1187. habeat. Gaufridus filius regis Angliae iam a. 1186. mortuus est. Cf. Cont. Aquic. l. c. p. 424 ad a. 1186. et Rigordum de Gestis Philippi Augusti apud Bouq. XVII, 21. 4) i. e. surrexit. 5) Issoudun, départ. de l'Indre. 6) Châteauroux, départ. de l'Indre.

de consilio principum suorum illud primum bellum 1187.
comiti Hanoniensi commisit. Armatis equidem universis, homines comitis Hanoniensis ad videndum decentes erant, cum omnes milites eius, excepto solo milite probissimo Balduino scilicet de Strepi, equos ferreis coopertutis ornatos haberent. De servientibus autem plures equos ferro coopertos habebant, armati ut milites. Viris autem religiosis mediantibus, treuge inter reges fuerunt firmate. Castra quidem que rex Francorum occupaverat sibi tenenda remanserunt.

Eodem anno, mense Iulio, Henricus comes Cam- Iul.
panensis Namurcum venit, ibique per se et per homines suos milites probos, quibus tunc Campania florebat, filiam comitis Namurcensis iuravit se accepturum uxorem, quam in partes suas, *unum an- *f. 59.
num habentem, vehi fecit. Comes autem Namurcensis ibi securitates ab hominibus suis super terra sua post decessum suum obtinenda, tam a militibus quam servientibus et burgensibus per totam terram suam exhiberi fecit, quod audiens comes Hanoniensis Namurcum cum probis et discretis viris simpliciter et sine armis venit, comitemque Namurcensem avunculum suum in atrio Sancti Albani inventum et eius homines et burgenses et milites summonuit, ut securitates et fidelitates patri suo et matri sue primo, deinde sibi factas observarent, tamquam super iusta hereditate sua; comitemque Campanie rogavit et inhibuit, ut hereditatis sue securitates vel hominia sibi non usurparet; proponens ei, quod ipse filiam suam accipere uxorem iuraverit, et sui homines, qui presentes aderant, idem iuraverant. Comes autem Namurcensis fidei et iuramenti religionem erga nepotem suum nequaquam observans, matrimoniumque filie comitis Hanoniensis cum comite Campanie primo iuratum contempnens, comiti Campaniensi securitates et hominia ab hominibus suis, contradi-

1187. cente comite Hanoniense et reclamante, fieri fecit. Quas quidem fidelitates et hominia homines comitis Namurcensis, quidam pecunia a comite Campanensi accepta, quidam metu comitis Namurcensis, ab eo coacti fecerunt. Audiens autem comes Hanoniensis, quod dominus imperator Romanorum Fredericus eo-
Aug. dem tempore mense Augusto, in assumptione beate
15. Marie, apud Wormaciam principibus suis curiam indixisset, ubi domino Philippo Coloniensi archiepiscopo, quem tunc graviter oderat, diem constituerat, illuc nuncios suos, Gossuinum scilicet de Tulin, militem discretum, et Gislebertum clericum, notarium suum, misit. Qui in curia coram domino imperatore et principibus suis ius comitis Hanoniensis, quod in terris comitis Namurcensis habebat iure hereditario et ex ipsius comitis dono, et securitatibus et privilegiis comitis Namurcensis confirmatum reclamabant, privilegiaque comitis Namurcensis sigillo roborata super hoc et vetera et nova monstraverunt. Quod audientes universi, super perfidia comitis Namurcensis mirati sunt, quod nepotem suum comitem Hanoniensem, qui eius defensor contra omnes homines fuerat, ita in iure suo defraudaverat. Dominus vero imperator comiti Hanoniensi super his et aliis
*f. 59'. omne bonum *promittens, universis audientibus principibus et aliis viris nobilibus, dixit et asseruit, quod dum ipse viveret, comes Campanensis vel aliquis potens Francorum princeps comiti Namurcensi in tantis bonis nequaquam succederet. Sicque nuncii illi cum gratia domini imperatoris a curia recesserunt.

Eodem anno Domini 1187, mense Augusto, Elizabet Francorum regina, comitis Hanoniensis filia, filium peperit Parisius Ludovicum, cuius nativitas Francis et Hanoniensibus magnum dedit gaudium[1].

1) Iean d'Outremeuse, cod. manusc. bibl. Burgundicae 21, 597 p. 139 haec habet: *En tel an meisme* (sc. 1187) *li* 5 *jour de Septembre, et es croniques de Saint Donis dist que chu fut li vigiel del assumption*

Eodem anno in festo apostolorum Symonis et 1187.
Iude, Albertus clericus, Leodiensis archidiaconus, Oct. 28.
Godefridi ducis Lovaniensis filius, Henrici ducis iunioris frater, relicto officio clericali, comitem Hanoniensem adiit, ut eum militem faceret. Quem comes Hanoniensis, licet pater illius et frater diutius extitisset invisus, tamen eum honoris intuitu benigne suscepit, et eum honorifice Valencenis militem ordinavit.

Tempore autumpnali eodem anno, rumores ad Francos et universos ex hac parte Alpium constitutos pervenerunt, quod victis in transmarinis partibus christianis, et rege Ierosolimitano[1] capto cum multis, civitas sancta Iherusalem ab inimicis fidei catholice occupata sit. Unde Gregorius papa, vir sanctissimus, ad Francos et Teutonicos misit Henricum Albanensem episcopum, sancte Romane ecclesie cardinalem, apostolice sedis legatum, hominem admodum discretum et honestum, ad predicandum populis, ut terre Iherosolimitane subvenirent, cum solus, post bellum illud, princeps, Deo volente, ad partes illas venisset, vir probus, princeps potens, discretus et animosus, Conrardus marchio Montis-Ferrati, imperatoris Romanorum et regis Francorum consanguineus, qui solus Acram et Tyrum conservabat continuosque a Sarracenis insultus sustinebat. Quibus auditis rumoribus, statim Richardus dux Aquitanie, regis Anglorum filius, et Philippus Belvacensis episcopus, et Robertus Drecensis comes frater eius, filii Roberti comitis de Braina, et Iacobus de Avethnis signum crucis sibi assumpserunt, et cum eis et post illos alii multi.

*In adventu vero Domini, colloquium Frederici *f. 60. Nv. 29.

nostre dame (Aug. 14.) *en Auoust, fut neis Loys li fis Philippe le roy de Franche de la reyne Ysabeal filhe al conte de Hennav dont grant joie fut a Paris. Car li pueple per 7 jours toutes les nuis a tout chierges et torches en rendoient loienghe a Dieu.* 1) Guidone.

1187. imperatoris Romanorum et regis Francorum Philippi, inter Iuvir et Mosun[1] constitutum fuit; cui colloquio ut comes Hanoniensis interesset cum eo, dominus rex Francorum primo mandavit ipsi comiti; dominus vero imperator similiter mandavit comiti Hanoniensi, ut cum eo ad colloquium illud veniret. Dominus autem comes, licet nemini illorum hominii fidelitate obligatus esset, tamen, quia de imperio erat, ad dominum imperatorem transivit et cum eo in colloquio illo fuit, et inter ipsos dominos, scilicet imperatorem Romanorum et regem Francorum, summus fuit consiliarius. In recessu vero a colloquio, cum in villa quadam Ludovici comitis Cismacensis, comitis Hanoniensis in secundo gradu consanguinei, Vertun[2] scilicet, dominus imperator pernoctaret, comes Hanoniensis sententiam quesivit super illis, qui possessiones aliorum iniuste usurpant et eas per aliquot annos vel tempus iniuste detinent. Unde principes imperii et alii fideles domini imperatoris comiti Hanoniensi et hominibus suis sententiam exposuerunt, quod si aliquis in possessionem alterius intraverit et inde ad dominum clamor factus fuerit, dominus veridicos, qui circummanentes dicuntur, constituere super hoc debet; si quis equidem ex illorum relatione in alterius possessione iniuste inventus fuerit, ipse illi, cuius in hac ius est, possessionem suam liberam in pace dimittere debet, et dampna illata per veritatem illi restituere debet, deinde excessum facti domino comitatus per decem libras denariorum comitatus emendare debet. Homines domini imperatoris iudicatores fuerunt Iohannes cancellarius, Radulphus Leodiensis episcopus, archiepiscopus Maguncie, episcopus Metensis, comes palatinus Reni[3], H. comes de Diecea[4], Wernerus de Bollanda, Conode Minseberch, comes de Leninghis[5],

1) Ivoy et Mouzon. 2) Virton, a Luxemburg ad occidentem. 3) Conradus. 4) Henricus. 5) Emicho de Leiningen.

G. comes de Loz[1], F. de Husa[2]. Homines comitis 1187.
Hanoniensis, quibus iudicium commissum est, Eustacius senior de Ruez, Nicholaus de Barbencione, Osto de Trasiniis, Hugo de Crois, Almannus de Provi, Renerus de Trit, Iohannes Cornutus, Balduinus Montensis castellanus, Gislebertus clericus Montensis prepositus, et alii multi. In colloquio equidem illo comes Campanensis apud dominum *imperatorem *f. 60'.
per se et per patruos suos, Willelmum scilicet Remensem archiepiscopum et comitem Theobaldum et consobrinum suum ducem Burgundie, super terra comitis Namurcensis, ut eius gratiam haberet, laborabat, sed nichil ei profuit. Dominus autem rex Francorum plus pro comite Hanoniensi, quam pro comite Campanensi, nepote et consobrino suo, rogabat imperatorem[3]. Cum autem dominus comes Hanoniensis cum domino imperatore conventiones pro terra illa renovare vellet, dominus imperator benigne comiti respondens dixit, quod nichil novum super hoc absque consensu et presentia filii sui Henrici Romanorum regis ordinare vellet; verum cum filius suus in proximo ab Italia rediturus in Theutoniam perveniret, comes Hanoniensis et ad ipsum imperatorem et ad eius filium accederet. Promisit itaque ei dominus imperator, quod filium suum proprium super sua gratia habenda precaretur. Inde comes Hanoniensis per Bullionem[4] et per Dinant[5] ad propria rediit; et vigilia natalis Domini Bincium veniens, Dc.24.
ibi die sancto natalis Domini mansit. Inde Valen- Dc.25.
cenis venit ad suscipiendum ibi dominum regem Francorum.

Dominus equidem rex Francorum tercia die na- Dc.27.
talis Domini Valencenis venit; quem comes Hanoniensis honorifice in hospicio suscepit. Quarta au- Dc.28.
tem die Tornacum venit. Inauditum enim erat, quod

1) Gerardus. 2) Fridericus. 3) Cfr. Toeche l. c. p. 100 n. 1.
4) Bouillon. 5) Dinant.

aliquis antecessorum suorum umquam illuc venisset, sed cives, qui semper soli episcopo, domino suo, servierant, tunc voluntati domini regis ita subditi fuerunt, quod postea ipsi regi et in pecunia danda et in suis expeditionibus ad voluntatem suam servirent[1]. Per vires enim comitum Flandrensium regibus Francorum transitus ad illam civitatem difficilis erat. Isti autem regi per familiaritatem comitis Hanoniensis levior patuit aditus ad suam prorsus explendam voluntatem. A quibus siquidem serviciis domino regi Francorum et in hiis et in aliis sepius prestitis, dominus comes Hanoniensis minimas grates nullasque remunerationes loco et tempore oportuno accepit, sicut in subsequentibus satis declarabitur.

1188. Eodem tempore et anno, predictus Henricus Albanensis episcopus, cardinalis et legatus per Franciam multos per suam predicationem ad crucem sumendam convertit. Qui in Hanoniam veniens, a domino comite, tamquam ab abbate ecclesie Montensis, in
*f. 61. castro *ipsius honorifice susceptus, per duas noctes
Febr. 21. hospitatus est; qui in dominica qua cantatur: *Exurge, quare obdormis, Domine*, in monasterio beate Waldetrudis divina celebravit. Ad cuius predicationem vir probissimus Osto de Trasiniis et multi alii milites, et cuiuscumque conditionis homines cruce signati sunt. Comitis autem honorificentia admodum ei placuit. A quo accepta benigna licentia, per Nivellam transivit, ubi multos ad crucem convertit; deinde Lovanium venit, ubi Henricum ducem iuniorem cruce signavit; qui citius, abiecta cruce guerrarum insultus longe lateque multos movit. Inde Leodium ubi symoniam inter cetera vicia vigere nimiam audivit, in

1) Eo in itinere rex Francorum burgenses Tornacenses obsequio suo devinxit, quibus et communiae leges concessit litteris quas recitat Acherius tom. XI. Spicil. p. 345, tomo deinde XI. ordinationum regiarum insertas p. 248. B.

ipsum episcopum Radulphum exacerbatus venit. 1188.
Comes autem, austeritatem nimiam domini sui et consobrini considerans, timuit, ne ipse predicationem in populo illius, vel decreta et ordinationes circa ecclesiam sanctam sperneret, ipse Leodium ad dandum consilium et auxilium domino et consobrino suo venit. Cum autem ipse cardinalis et legatus multos in Leodio ad signum crucis convertisset, de symonia predicare cepit[1], et inde ordinare de consilio maiorum Leodiensis ecclesie et tocius episcopatus, cui dominus Radulphus Leodiensis episcopus, homo austerus, et nulli dum posset consilio acquiescens, sed sue voluntati semper intentus faciende, contrarius esset; quem eius consobrinus et fidelis comes Hanoniensis ad voluntatem ipsius cardinalis prosequendam induxit. Congregatis autem in palatio episcopi clericis, scilicet abbatibus, archidiaconis, prepositis, decanis et aliis ecclesiarum prelatis, aliisque clericis circiter duobus milibus, presente et cum cardinali residente episcopo Leodiensi et cum eo comite Hanoniense, qui solus laycus omnibus clericorum interfuit consiliis, clerici tam maiores quam minores circiter 400, bona sua, scilicet archidiaconatus, abbatias, prepositura, prebendas ecclesiasticas, parrochias, et alia quam plura beneficia, in manum cardinalis libere resignaverunt, quorum plures ista ab ipso episcopo Radulpho ibidem presente emptione acquisierunt. Dominus autem cardinalis illos a peccato isto absolvens et eis penitentiam iniungens, mutans personatus et alia bona ecclesiastica, quod unus possederat alii conferebat; sicque cuique in alterius bonis iustam recompensationem faciebat, aliquibus ipsa bona, que resignaverant, reddebat. His equidem bonorum *restitutio- *f. 61'.
nibus manum apposuit ipse Radulphus Leodiensis episcopus; Albertus autem, ducis Lovaniensis filius,

1) Cfr. Aegid. Aureaevall. l. c. p. 133.

1188. officio militari abrenunciavit et bonis suis ecclesiasticis et ordine clericali restitutus, cruce ibidem signatus est. Illinc ipse cardinalis et legatus usque
Mart. Manguntiam civitatem transivit, ubi dominum im-
27. peratorem Romanorum Fredericum et principes multos invenit, et milites et clericos et cuiusque conditionis homines congregatos. Ibi dominus imperator et filius eius Fredericus, dux Suevorum, miles probus et largissimus, cruce signati sunt, et cum eis milites multi, et ibi per totum imperium de potentioribus et valentioribus imperii principibus et aliis militibus, exceptis archiepiscopis, episcopis et aliis clericis et plebe. De signatis autem cruce, tam per imperium Romanum, quam per regnum Francie et per regnum Anglorum, quamplures in transmarinis partibus succubuerunt morti, quidam vero, peracto eciam Christi negotio, tam maiores quam minores inde ad propria redierunt. Eodem tempore et anno, cum rex Francorum Philippus et rex Anglorum Henricus et filii eius et comes Flandrie Phi-
Ian. lippus, in quodam colloquio inter Triam et Gisors[1]
21. convenissent, Dei inspirante gratia, cruce Domini signati sunt, scilicet Philippus rex Francorum, Henricus rex Anglorum, Philippus comes Flandrie, Theobaldus comes Blesensis, Stephanus comes[2], Radulphus comes Clarimontis, multique alii et super discordiis suis usque post reditum suum a Iherosolimis treugas inter se ordinari et firmari fecerunt. Que quidem inducie non satis fuerunt observate, ut postea dicetur. Eodem tempore Henricus dux de Lemborch et Henricus et Walramus filii eius, cruce Domini signati sunt; qua cito abiecta, multa mala et guerras per imperium moverunt. Gerardus comes de Loz

1) Trie et Gisors, a Beauvais inter merid. et occid. Ibi a die 13 Ian. usque ad diem 21. eiusdem mensis de pace tractabatur. V. Toeche Heinrich VI. p. 93. Cfr. Rigordum de Gestis Philippi Augusti, Bouq. XVII, 25. 2) Etienne Comte de Sancerre. CH. (Sacri Caesaris.)

tunc cruce signatus est; quam cum per 5 annos et 1188.
amplius gestasset, iter arripuit. Comes de Hostada tunc eciam cruce signatus fuit, quam cum duobus annis gestasset, iter arripuit, et cum in Apuliam ad dominum imperatorem novum Romanorum Henricum venisset, ibi cum eo moram fecit, et cum eo ad propria rediit, ubi cito post reditum suum mala multa et detrimenta *graviora passus est. *f. 62.

Anno Domini 1188, termino paschali, audiens Apr. 17.
dominus comes Hanoniensis quod dominus Henricus rex Romanorum, domini Frederici imperatoris filius, ab Italia in Teutoniam regressus esset, iter ad ipsum dominum imperatorem et eius filium Henricum regem transire proposuit. Cui comes Namurcensis avunculus suus adulari volens, ne ipse nepos eius aliquid in curia imperatoris sibi contrarium machinaretur, Namurci ei obviam venit, amoris et boni copiam ei promittens. Comes attamen Hanoniensis non magis ei credens, litteras deprecatorias ad dominum imperatorem ab illo accepit, et per Lusceleborch et per Treverim civitatem transiens, dominum regem Romanorum Henricum apud Engelehen[1] imperiale palatium invenit, de cuius non tantum quam tunc de gratia patris confidebat. Cum autem comes super negotiis suis pro hereditate sua Namurcensi eum conveniret et precaretur, ipse benigne et amicabiliter ei respondens, eciam apud patrem suum imperatorem auxilium suum et consilium promisit, cum pater suus pro comite precari eum proposuisset, ipsumque comitem cum quibusdam secretariis suis ad patrem suum apud Selestat[2] ultra Renum transmisit, et per secretarios suos missos patrem suum pro comite Hanoniensi precatus est. Quod quidem ipsi imperatori placuit. Ut autem negotium comitis plenius fieret, ipse imperator filio suo Henrico regi mandavit, ut cito ad se accederet. Qui

1) Ingelheim. 2) Seligenstadt ad Moenum fluvium.

1188. citius ad patrem venit; habitoque, et pater et filius, communi consilio, comiti Hanoniensi super allodiis et feodis avunculi sui gratiam suam concesserunt, quod nunquam ipsi duo communiter fecerant, et ei
Mai. eadem privilegiis suis confirmaverunt[1]. Dominaque
16. Constantia regina, regis Henrici nova nupta, comitis Hanoniensis consanguinea, pro ipso apud dominum imperatorem et eius filius Henricum regem, precibus, quibus poterat, intercedere studebat. Inde comes accepta benignius licentia Namurcum venit, ubi avunculus suus eum expectabat, certus, quod comes Hanoniensis gratiam domini imperatoris et domini regis habebat. Comes igitur Namurcensis, percipiens plenius quod comes Hanoniensis, nepos suus,
*f. 62'. in curia domini imperatoris, apud ipsum *imperatorem et Henricum regem filium eius communiter et reginam, voluntatis sue petitiones omnimodis consecutus sit, cum ipso comite pacem novam et concordiam fecit, et congregatis hominibus suis multis, militibus, servientibus, clericis et burgensibus in atrio beate Marie, recognovit comes Namurcensis comiti Hanoniensi, eum omnium bonorum suorum iustum esse heredem, fide interposita, tactisque sacro-sanctis, iurans, quod nichil ulterius faceret, unde comes Hanoniensis ab hereditate sua alienari posset, qui in omnibus bonis suis ei succederet; et ab hominibus suis, scilicet Clarebaldo de Altaripa, et Bastiano de Gordinis, et Godefrido de Orbais, et Theoderico de Faan, et Willelmo de Mosain, Iberto de Ais, Henrico de Merlemont, Willelmo de Unghesiis, Iohanne de Golesinis, et aliis multis, securitates et fidelitates sepius antea factas renovari fecit, ibique comes Namurcensis comiti Hanoniensi iusticiam et provisionem terre sue commisit; promittens

1) Diploma Heinrici datum Seliginstad XVII. Kal. Iun. (Mai. 16) adhuc exstat. Typis datum est apud Prutz Heinrich der Löwe p. 489, Toeche l. c. p. 606. Cfr. Stumpf nr. 4628.

ei, se omnimodis laboraturum ad hoc, ut filiam suam 1188.
rehaberet, et a conventionibus, quas cum comite Campanensi firmaverat, recedere vellet. Comes autem Hanoniensis ei iuravit cum hominibus suis, quos ibi secum habebat, quod comitem Namurcensem contra omnes homines iuvaret, et eius terram et honorem bona fide conservaret, debitamque in terra illius iusticiam exerceret. Unde ipse comes Hanoniensis onus et laborem in propriis expensis suis sibi assumpsit, et postpositis aliis multis negotiis, terre Namurcensi in omni bono et pace providere intendebat.

Tempore illo et anno, cum Gerardus de Sancto-Oberto, vir nobilis, comitis Hanoniensis homo et consobrinus, contra milites quosdam discordiam haberet, et unum de illis servum suum esse assereret, scilicet Achardum de Verli, et inde illum in curia comitis Hanoniensis in causam traheret; quadam die illis in presentia domini comitis Hanoniensis Montibus constitutis, multis probis et nobilibus viris et cuiusque conditionis hominibus astantibus, miles quidam Robertus de Belren probissimus, qui uxorem primam de familia comitis habuerat, et ex illa filios habebat, consanguineus ipsius Achardi, in superbiam elatus, *cum nemo eum super servitute conveniret, *f. 63.
publice dixit: *Domine comes, relatum est mihi, quod dominus Gerardus de Sancto-Oberto, me non audiente, dixerit, me ex servili conditione ad ipsum pertinere. Quod si hactenus dixerit, mentitus est, ut nequam et proditor; si autem amodo dicere vellet, mentiretur ut nequam et proditor, et ecce vadium meum paratum contra ipsum ad duellum super hoc.* Gerardus autem, illius audita presumptione et arrogantia, cum eum hactenus dilexisset pre ceteris de origine illius et in hoc casu ei semper parcere proposuisset, habito festino suorum consilio, respondit: *Domine comes; Robertus de Belren qui presens est, ipse servus meus*

1188. *est, quod quia negat et se liberum esse dicit, ecce vadium meum paratum, quod mentitur, et ego paratus sum adversus ipsum probare, tamquam adversus nequam et proditorem, ipsum esse servum meum.* Cui Robertus respondit, se liberum esse, et ut nequam mentiebatur ipse Gerardus, cum eum super hoc provocabat, datisque in manu domini comitis vadiis duelli, quia in voluntate duelli concordabant, duellum eis adiudicatum est, datisque utrinque obsidibus, dies eis ad duellum constituta est in Montibus. Comes autem in iusticia recto tramite volens incedere, omnes nobiles et sapientes terre sue ad diem illum invitavit. Duelli autem huius provocatio ab universis audientibus Roberto improperata est, cum ipse super hoc casu manens in pace, tam nobilem virum ad duellum provocasset; et licet in armis nominatior illo et probior diceretur Robertus, tamen quia brachium dextrum quassatum habuerat, nec inde bene convaluerat, eum in sinistro maiores vires oportebat habere. Cum autem dies oportunus accidisset, convenerunt Montibus ad duellum. Comite autem in platea ante monasterium beate Waldetrudis residente cum multis nobilibus et cuiusque conditionis hominibus, et episcopo Cameracensi Rogero[1], multisque abbatibus cuiusque ordinis, qui super pace facienda laborare intendebant, circa horam diei primam venit Gerardus de Sancto-Oberto armatus, veniensque in presentia domini comitis dixit, se paratum esse ad properandum contra Robertum de Belren, quod proposuerat. Sicque stetit, expectans
*f. 63'. Robertum; *moranteque Roberto qui in ipsa villa Montibus erat — unde omnes astantes mirabantur — hora nona sonuit. Quod videns et audiens Gerardus de Sancto-Oberto, per se et per prolocutorem suum Hugonem de Crois, dixit, quod usque ad horam et ultra horam expectasset adversarium suum, et ideo

1) 1179—1191. Cfr. Le Glay, Cameracum christianum p. 37.

a duello liber esse et querelam suam attigisse, et in 1188.
causa sua obtinuisse debebat; et super hoc iudicium requisivit. Unde homines comitis districtius ammoniti, considerantes solem, et a clericis astantibus instructi, dixerunt horam nonam esse transactam. Demum iudicaverunt, Gerardum a duello esse liberum et quod reclamaverat contra Robertum de iure obtinuisse. Quandoquidem et ante factum iudicium et post factum iudicium Roberto in hospicio suo, nescio quo habito consilio, moranti satis significabatur. Post factum quippe iudicium Robertus venit, et in presentia domini comitis armatus dixit, se paratum esse properare contra Gerardum, quod proposuerat; quem dominus comes de consilio hominum suorum cepit et eum dearmari et detentum custodiri fecit. Gerardus autem de Sancto-Oberto a comite requisivit, ut Robertum sibi adiudicatum ei statim redderet. Quem dominus comes per iudicium hominum suorum eidem Gerardo reddidit. Gerardus autem illum, tamquam servum sibi adiudicatum, secum in vinculis deduxit. Indicatores horum omnium, scilicet de hora nona et de duello, unde Gerardus liber esse et quod reclamabat attigisse debebat, et de redditione Roberti in manus Gerardi, fuerunt Eustacius senior de Ruez, Nicholaus de Barbencione, Walterus de Lens, Eustacius filius eius, Alardus de Cymai, Willelmus frater comitis, Osto de Trasiniis, Balduinus Caron, Hoelius de Kauren, Willelmus de Kauren, avunculus ipsius Roberti, Almannus de Provi, Renerus de Trit, Walterus de Wareni, Balduinus de Wallaincort, Willelmus de Hausi, Fulco de Semeriis, Stephanus de Denen, Gerardus de Makerellus, Symon de Aunoit, Rasso de Gaura, Gerardus de Wadripont, Hugo de Oisi, Gerardus de Hamaida, Gossuinus de Aenghien, Nicholaus de Peruwez, Nicholaus et Egidius de Mainwaut, Rogerus de Condato, Hugo de Crois,

1184 Balduinus Montensis castellanus, Gislenus Belli-
*f. 64. montis castellanus, Henricus *Bincensis castellanus, Geroldus de Hun, Iohannes Cornutus, Hugo de Ruet, Rainerus advocatus Martinensis, Theodericus de Walleirs, Willelmus de Gominiis, Willelmus de Ausen, Hugo de Anton, Stephanus de Lambers, Nicholaus de Ruez Cameracensis archidyaconus, Nicholaus Sancti Germani prepositus, Gossuinus prepositus Sonegiensis, Gossuinus de Tulin, Renardus de Strepi, Walterus de Blanden, Polius de Vileir, Karolus de Fraisne, Karolus Ludovici de Fraisne filius, Nicholaus de Cauderi, Godefridus de Tuin, Walganus de Anfroitpreit, Baldricus de Roisin, Egidius de Bermeren, Stephanus prepositus Sancti Amandi.

Cum autem Gerardus de Sancto Oberto Robertum de Belren in vinculis detineret, ille misericordiam postulavit, et ei tamquam domino suo ut homo servilis conditionis fidelitatem fecit. Gerardus autem illum illesum corpore recedere permisit eique honorem ulterius et bonum promisit. Robertus autem cito fidelitatem factam ledens, ad curiam domini imperatoris venit, querimoniam faciens de hominibus domini comitis Hanoniensis super sententia. Nemine itaque contradicente, literas a curia illa impetravit, ut sententia illa revocaretur. Que quidem sententia ab hominibus domini comitis, absente tamen Gerardo et non inde convento, revocata fuit Montibus iuxta tenorem literarum illarum. Unde mirandum est, quomodo literas illas a domino rege Romanorum Henrico impetravit Robertus, cum ipsius Henrici, Romani facti postea imperatoris, idem iudicium in quemdam militem fuit factum. Cum Henricus domini imperatoris marescalcus militem quemdam, prepositum scilicet Argentinensem, ad duellum provocasset, et ille prepositus ad diem constitutum non venissset, quinta die natalis Domini

apud Haghenoam[1], dominus imperator Henricus satis 1188.
mane pransus in platea sedit, ut melius posset considerare horas diei. Cum autem ille miles ante horam nonam non venisset, iudicatum fuit per dominum Conrardum Maguncinensem archiepiscopum, et per episcopum Balbeburgenensem[2] et episcopum Spirensem[3], et episcopum Metensem[4], et per Conradum comitem palatinum Reni, et per comitem Henricum de Spanehem, et per comitem de Salebrugis, et per Cononem de Minseborc, et per Robertum de Dorne, et per multos alios, quia miles ille pro defectu, quia ante horam nonam non venerat, honore et terra et uxore privabatur. Quod horum *conscriptor vidit et *f. 64'.
audivit, qui eciam sententiam in Montibus adversus Robertum latam viderat et audierat.

Ad comites autem Namurcensem et Hanoniensem revertamur. Comes equidem Hanoniensis terram Namurcensem inhabitans in propriis expensis, predas et violentias in terra illa pacificabat, et contra Godefridum ducem Lovaniensem marcias terre Namurcensis, quas ipse dux opprimere consueverat, et contra episcopatum Leodiensem, ad honorem comitis Namurcensis et pacem terre, reduxit. Videntes autem homines comitis Namurcensis, qui terram suam male tractare consueverant et de illa ad voluntatem suam male agere, super iusticia comitis Hanoniensis et protectione terre graviter doluerunt, et inter eum et avunculum discordiam seminare ceperunt; dicentes quod, si comitem Hanoniensem in custodia terre sue comes Namurcensis diu morari permitteret, ipse comes Hanoniensis eum prorsus exheredaret. Contigit autem, quod homo quidam maleficus cuidam pauperi mercatori res violenter auferendo, plagis multis eum afflixit, ita quod eum quasi mortuum reliquit. Cognita autem malefacti veritate, male-

1) i. e. 1191. Dec. 29. cfr. infra ad h. a. 2) Ottonem. 3) Udalricum. 4) Bertrandum.

1188. factor ille infra fines iusticie Claribaldi de Altaripa captus fuit et detentus, et 14 marcis redemptus. Comite autem Hanoniensi apud Namurcum existente, homo qui male tractatus fuerat, pauper rebus, debilis corpore, ad dominum comitem Hanoniensem suam detulit querimoniam. Audiens autem comes Hanoniensis malefacti veritatem, hominem malefactorem capi et ad se adduci fecit; deinde, quod de murdritoribus[1] facere consueverat, illum in campo prope Namurcum igne concremari fecit, cum comes Namurcensis et sui perfidi adulatores ibidem essent; que quidem hominis combustio perfidos homines, adulatores comitis Namurcensis, graviter succendit, qui in talibus lucra sua percipere solebant. Unde ipsum comitem Namurcensem adversus comitem Hanoniensem ad iram incenderunt, nesciente tamen comite Hanoniensi, qui super his omnibus bona fide et intuitu iusticie agebat. Cum autem comes Hanoniensis inde reversus in Hanoniam moraretur, comes Namurcensis apud Andennam egrotavit. Quod audiens comes Hanoniensis illuc venit, ut avunculum suum visitaret, timens eciam, ne, si forte decederet, familiares illius in malum comitis Hanoniensis moliri
*f. 65. intenderent super hereditate et super *possessionibus comitis Namurcensis; quod quidem iam faciebant. Comes etenim Namurcensis, de consilio secretariorum suorum, qui comitem Hanoniensem et bonum pacis oderant, nuncios ad comitem Campanensem miserat, ut illic cito milites mitteret ad conservanda castra sua. Comite autem Hanoniensi cum avunculo suo apud Andennam morante, significavit ei comes Namurcensis, quod in terram suam bene posset reverti, quia non placebat sibi illius mora. Nuncii autem ad comitem Campanensem missi, comite Hanoniense nesciente, solam comitissam, Henrici comitis matrem, invenerunt. Comes etenim Campanie

1) Gallis *meurtriers*.

cum domino rege Francorum erat in expeditione 1188.
contra regem Anglorum Henricum et contra Richardum filium eius, qui cruce signati, rupto treugarum federe, guerram inter se moverant. Unde comitissa Campanie suos proprios nuncios ad comitem Namurcensem super hoc misit, per quos comes Namurcensis ipsi comitisse idem mandavit, quod quidem comiti Hanoniensi nunciatum fuit. Qui assumptis secum viris probis et discretis, Eustacio scilicet seniore de Ruez, Nicholao de Barbencione, Ostone de Trasiniis, Waltero de Warini, Willelmo fratre ipsius comitis, Balduino Carun, Almanno de Provi, Renero de Trit, Hugone de Antun, Hugone de Crois, Balduino Montensi castellano, Gossuino de Tulin, Iohanne Cornuto, Rainardo de Strepi, Polio de Vileir, et cum eis Gisleberto clerico, ut eius intentionem plenius cognosceret, Namurcum venit, quo comes Namurcensis infirmus navigio se advehi fecit. In adventu quippe suo comes Hanoniensis castrum superius cum suis intravit ad visitandum avunculum suum; in quo quidem adventu, cum comes Namurcensis 30 tam milites quam servientes non haberet secum, comes Hanoniensis superveniens cum 140 hominibus tam militibus quam servientibus, leviter illi castrum abstulisse et eum inde eiecisse potuisset, si quid in voluntate habuisset. Inde ipse comes, viso avunculo suo, in burgo Namurco, sicut consueverat, hospitatus est. In crastino autem comes Hanoniensis, assumptis secum tribus militibus, Almanno scilicet de Provi, Iohanne Cornuto, Renardo de Strepi, et Gisleberto clerico suo, et tribus tantum servientibus peditibus ad tenendos equos, ut avunculum visitaret, ad portam continuam nemori venit. Cui aditus
*omnino negatus fuit, unde comes Hanoniensis am- *f. 65'.
mirans turbatus est. Cum autem ad hospicium et ad alios socios suos reversus esset, mandavit ei comes Namurcensis ante prandium, ut a burgo rece-

1188. deret, quia mora eius ibi sibi displicebat, quod quidem mandatum comes Hanoniensis ab avunculo suo processisse non satis credebat. Post prandium vero iterum misit comes Namurcensis duos milites ad comitem Hanoniensem, significans ei quod, nisi a castro Namurcensi recederet, ipse in crastino probare vellet, quis eorum ibi maiores vires haberet, et interim victualia et cetera venalia ei inhiberet. Comes autem, sociorum suorum habito consilio, nunciis illis respondit, quod in crastino recederet, sed ante recessum suum avunculo suo loqui vellet; quod quidem comes Namurcensis concessit. In crastino autem comes Hanoniensis, post auditam missam, cum predictis omnibus sociis suis castellum superius intravit, ubi avunculus suus milites circiter 60 secum habebat, quos pro metu comitis Hanoniensis ibi congregaverat. Comes itaque Hanoniensis avunculo suo iacenti pre infirmitate dixit, universis audientibus: *Domine, ego bona fide cum labore et expensa propria assumpseram per voluntatem vestram terre vestre protectionem et iusticiam. Video autem et audio quod et vobis et consiliariis vestris displiceat, cum vos me a burgo vestro exire coegeritis; quod quidem nec vobis nec mihi honestum videtur. Volo igitur, si vobis placeat, a fide interposita et iuramento prestito pro bono et pace vestra me liberum prorsus dimittatis.* Cui comes Namurcensis respondit, quod satis per se et per suos terram suam posset conservare. Unde comes Hanoniensis a custodia sua et a fidelitate facta liberum et absolutum esse volebat. Sicque comes Hanoniensis absolutus ab avunculo rediit ad propria.

Videns autem comes Hanoniensis hereditati sue periculum imminere, commoto exercitu festino, Namurcum venit, et illud cum paucis obsedit, terram illam nequaquam permittens predis vel igne molestari. In crastino autem post adventum suum, cum

maior pars exercitus sui nundum ad se pervenisset, 1188.
et comes Namurcensis in Namurco circiter 240 milites, et homines tam equites quam pedites circiter 20 milia armatos haberet; comes Hanoniensis cum 300 militibus, et hominibus equitibus et peditibus circiter 30 milia, insultus ville Namurco fecit. *Namurcensibus autem hominibus se viriliter defen- *f. 66.
dentibus, demum per vim capti sunt, in qua milites circiter 140, et homines alii multi capti sunt, quos tamen comes omnes liberos dimisit, iurantes quod ulterius in guerram comiti Namurcensi contra comitem Hanoniensem nullum ferrent auxilium. Milites autem multi et alii homines castrum superius cum comite Namurcensi intraverunt. Ibidem Egidius de Duraz, comes leprosus, vir animosus, captus est, quem comes Hanoniensis apud Ath castrum suum captivum conservari per aliquantum tempus fecit. Villa ipsa Namurcum ab Hanoniensibus auro et argento multo, vestibusque et pannis novis, scilicet brunetis, viridibus et telis[1], multisque ornamentis domui necessariis, et armis hominum spoliata fuit, dolente tamen comite Hanoniensi, qui homines ville plurimum diligebat et ab eis amabatur; sed in tali casu homines a rapina nequaquam possunt coerceri. Capta quippe villa, comes Hanoniensis ordinavit, ut milites omnes in villa manerent ad obsidendum castrum, ceteri vero homines foris. Quod prescientes milites castri et comitis Namurcensis, ipsi ville ignem occulte apposuerunt, que villa ex oppressione domorum, calore nimio diei, et quodam vento desuper flante, fere tota concremata est. Unde comes Hanoniensis plurimum conturbatus est. Deinde comes Hanonie trans Sambram fluvium, fixis tentoriis in pratis inter ipsam aquam et nemus Mallamam et inter ipsum castrum et ipsum nemus, castrum multis militibus et ceteris hominibus munitum obsedit,

1) V. Reiffenberg, Histoire du Hainaut II, 100. n.

1188. quod cum per aliquot dies obsedisset, obsessi, deficiente vino et cervisia et aqua ex desiccatione putei sui, plurimum aggravati pacem et misericordiam requisierunt. Comes itaque Namurcensis comiti Hanoniensi castrum Namurcum reddidit hac conditione, quod homo quidam, eorum ligius vir, Rogerus de Condato, homo ligius comitis Namurcensis, et homo ligius comitis Hanoniensis, castrum ipsum et castrum Durbui, dum ipse viveret et dum viveret comes Namurcensis, fideliter conservaret, ita quod neuter in castris illis, dum viveret comes Namurcensis, potestatem haberet; post decessum vero comitis Namurcensis, ipsa castra comiti Hanoniensi redderentur tanquam domino et heredi. Sed quia Rogerus presens non aderat, ipsum castrum Namurcum Ostoni de Trasiniis et Waltero de Warini et Nicholao de Barbencione ad conservandum fuit commissum, quo usque post 15 dies ad custodienda ipsa
*f. 66'. castra Rogerus paratus esset. *Quod autem castrum Durbui Rogero custodiendum infra 15 dies committeretur, comes Namurcensis, Wildricus de Walecurt et Clarebaldus de Altaripa et Bastianus de Gordinis et Godescalcus de Morelmeiz, fide interposita et iuramento affirmaverunt; que quidem iuramenta nunquam fuerunt observata. Comes etenim Namurcensis milites comitis Campaniensis in Durbui et in Bovinia[1] posuit. Cum autem Rogerus de Condato ad custodiam castrorum illorum paratus esset, requisitum fuit a comite Namurcensi et ab hominibus suis predictis, ut eidem Rogero castrum Durbui redderetur; quod comes Namurcensis nec voluit nec potuit. Homines autem comitis Hanoniensis, pro defectu comitis Namurcensis super castro Durbui, comiti Hanoniensi castrum Namurcum reddiderunt, quod comes Hanoniensis militibus et servientibus equitibus et peditibus et victualibus munivit. Dum

1) Bouvignes, a Dinant ad septentriones.

autem comes Hanoniensis in obsidione Namurci moraretur, castellum Thiet[1] ei fuit redditum, quod ipse comes Willelmo fratri suo postea in feodo ligio dedit, sicque patet quod comes Namurcensis comitem Hanoniensem tanto odio oderat, quod maluit honore Namurcensi privari, quin ipse omnem intentionem et laborem ad exheredandum comitem Hanoniensem adhiberet. Videns autem comes Hanoniensis in comite Namurcense defectum pacis, ipse mense Augusto[2] castrum Boviniam obsedit, quod multis probis comitis Campanensis militibus cum militibus comitis Namurcensis, qui in Namurco capti comiti Hanoniensi fidelitatem fecerant, et servientibus probis et hominibus ipsius ville probissimis quidem in armis munitum erat; quod quidem castrum forte absque machinis capi non poterat. Obsessis autem succursum comitis Campanensis expectantibus, muri eorum usque ad turrim per manghenellum diruti sunt; preparata autem alia machina, scilicet petraria, et illa turri insultum faciente, obsessi milites castellum reddiderunt, et in pace ad propria reversi sunt. Comes autem Hanoniensis castrum, per multos annos antea quasi prorsus vastum, renovavit et illud infortiavit. Hec autem omnia gesta sunt anno Domini 1188. 1188. Aug.

Capto autem castello illo, comes a domino rege nuncios habuit et mandatum ut cito ad ipsum veniret; sed quia comes Hanoniensis apud dominum regem Francorum non auxiliatores, sed multos habuerat accusatores, dicentes quod comes Hanoniensis exercitum suum turbaverat, quia comes Campanensis exercitum suum pro insultibus comitis Hanoniensis citius reliquerat, et ipse comes Campanie, princeps potens, maximam in *Francia haberet parentelam, absque salvo conductu ad ipsum regem transire *f. 67.

1) Thieu, in prov. Hannoniae, arr. de Soignies. 2) *mediante mense Augusto* Cont. Aquic. l. c. p. 425.

1188. noluit; habito autem bono conductu ad ipsum transivit. Interim autem, dum comes Hanoniensis esset in Francia, homines ipsius comitis Hanoniensis castellum Veterem-villam[1] obsederunt, quod eis redditum fuit post multos assultus. Deinde firmitatem Bevernam[2], que Coloniensis dicitur, obsederunt et ceperunt. Comes autem Hanoniensis a domino rege Francorum non satis benigno habito vultu, ad propria reversus est. Comes eciam Flandrie nullum ei tunc amoris vultum pretendebat; ita quod comes Hanoniensis ab ipso comite Flandrie nichil boni vel pacis expectabat. A domino eciam imperatore et eius filio Henrico Romanorum rege per quosdam mine ei sepius reportabantur. Sicque, quasi solus, quod poterat faciebat comes Hanoniensis, nullam spem boni vel dilectionis in domino imperatore Romanorum et eius filio Henrico, nec in rege Francorum, nec in rege Anglorum, nec in comite Flandrie, nec in duce Lovaniensi, nec in archiepiscopo Coloniensi habens, sed minas totius mali continuas.

Dum autem comes Hanoniensis primo in obsidione Namurci moraretur, quosdam servientes in turribus fortissimi monasterii de Floreffia[3] posuit pro custodia terre illius, et ne avunculus suus eas turres occuparet et per eas ei malum inferre posset. Ad preces autem domini Hermanni, abbatis ipsius loci, hominis sediciosi, semper autem vultum simplicis pretendentis, quia huiusmodi homines in monasteriis manere nequaquam debent, illos amovit, promittente ipso abbate quod ita eas turres custodiret, quod comiti Hanoniensi nullum per eas malum eveniret. Eiectis vero illis comes Namurcensis ex permissione ipsius abbatis suos homines instituit[4]; unde postea et comiti Hanoniensi et terre illi detrimenta et dampna nimia supervenerunt, et ipsa

1) Viesville. 2) Biesme la Colonoise, a Namur inter occid. et merid. GR. 3) Floreffe, a Namur inter merid. et occid. 4) Cf. Cont. Aquic. l. c. p. 425.

abbatia tunc temporis opulenta, igne vastata, in ni- 1188.
miam paupertatem per longum tempus redacta est[1].

Pretereundum quippe non est, quomodo Iohannes Cornutus in aquam Mosam ab alto armatus in equo saliens in navim, homines sibi insidiantes expugnavit, revertens ab obsidione Bovinie. Cum enim ipse Iohannes, miles probus et animosus, domini comitis Hanoniensis consanguineus, castrum Namurcum custodiret et dominus comes Hanoniensis in obsidione castri Bovinie moram faceret; ipse Iohannes ad ipsum dominum suum transivit, super quibusdam que conferre habebat cum ipso. Cum autem illinc reverteretur cum duobus militibus et septem servientibus in armis equitibus, quidam comitis Namurcensis clientes electi et probi insidias eis *pre- *f. 67'.
tenderunt, transeuntes Mosam cum nave magna in transitu quodam difficili. Quod percipiens Iohannes, qui nisi per manus illorum evadere poterat, armatus armis militaribus armatoque equo, cum suis armatis hostes circiter 40 bene armatos invasit; qui citius in fugam elapsi sunt in navem. Iohannes autem de illorum invasione, in margine aque stans, cum nullus pateret transitus ad hostes, ex nimia audacia ab alto equum ad saltum in navem convertit armatum ipse armatus. Ex quo saltu navis mersa est, unde homines in aquam cadentes, quidam submersi sunt, quidam vero nando evaserunt. Iohannes autem in equo nans, unde mirandum est, in aqua unum hominem interfecit, unum vero captum duxit et aquam sanus exivit; unde ab universis audientibus laudem habere meruit.

Tempore illo firmatis inter regem Francorum et regem Anglorum treugis[2], auxilia plurima comiti

1) Cfr. Ann. Floreffiens. M. G. SS. XVI. p. 625: *Ecclesia Floreffiensis ab eodem comite obsidetur claustrumque totum cum officinis adiacentibus comburitur, fratribus per diversa dispersis. Anno integro et mensibus sex divino penitus eadem ecclesia desolatur obsequio.* 2) In octavis

1188. Campaniensi contra comitem Hanoniensem ab ipso rege Francorum, avunculo suo sueque amite filio [1], et a Richardo, regis Anglorum filio, Pictavensi comite dicto, et ab aliis consanguineis et amicis suis promissa sunt. Qui comes, commoto ipso in tempore multo exercitu, comitem Hanoniensem invadere proposuit. Auxiliatores autem multi, quos comes Hanoniensis habere solebat, propter comitem Campanie cuius homines erant et vicini, comiti Hanoniensi deerant, scilicet comes Retensis [2], Rainaldus de Rosoit, Robertus de Petraponte, Gaufridus de Balehan, Radulphus de Tur, Wido de Cheri, Nicholaus de Ruminio. A Flandrensibus eciam, cum quidam homines sui essent et amici, quidam vero uxoris sue Margharete comitisse consanguinei, pro metu comitis Flandrie nullum poterat habere subsidium. Ab Aduallensibus vero, in quibus multos habebat principes et comites et alios nobiles amicos et consanguineos, qui tam comitis Namurcensis et uxoris sue erant consanguinei, quam comitis Hanoniensis, nullum habebat consilium vel auxilium. De duce Lovaniensi Godefrido et eius filio Henrico duce iuniore, cum quibus novam firmaverat amicitiam, magis diffidebat quam confideret. Audiens autem comes Hanoniensis comitem Campanie cum tot et tantis probissimis militibus in malum suum adven-
f. 68. turum, ipse cum nobilissima comitissa uxore sua Marghareta et filiis suis satis adhuc parvis, Balduino scilicet, Philippo et Henrico, comitem Flandrensem adiit, quem apud Riholt prope Sanctum Audomarum invenit, cuius auxilium tamquam sui domini et amici et confederati humiliter requisivit, ut super hereditate sua et filiorum suorum et honore suo ei sub-

sancti Martini, 14. Kal. Decembris, habitum fuit apud Bonmoulin in Pertico colloquium, in quo pactae sunt inter Franciae et Angliae reges induciae usque ad festum sancti Hilarii. B. 1) Rex Philippus avunculus erat Campaniae comitis per Mariam sororem; Ala vero mater ipsius amita comitis eiusdem. B. 2) Manasses III.

veniret. Ad hec comes Flandrie respondit quod, si 1188.
confederationi facte cum domino rege Francorum renunciare vellet, et castra quedam, scilicet Wallaincort, Pereusmont et Businias ab eo in feodo susciperet, ipse eum iuvaret; alioquin eum nequaquam iuvaret. Comes autem Hanoniensis in nullo fidem suam volens ledere, confederationi facte cum domino rege nequaquam voluit renunciare; castra autem illa quamvis ea quasi in allodio teneret et ad comitatum Hanoniensem pertinere non viderentur, tamen ea ab ipso comite recipere noluit, timens illius austeritatem ut quandocumque sibi placeret, ea a comite Hanoniensi requireret sibi reddenda, et ei ad voluntatem suam in Flandria dies tamquam homini suo constitueret et sibi si placeret, eum tamquam aliquem barronem Flandrensem ad duellum provocari faceret, sicut moris est in regione illa. Sicque comes Hanoniensis et comitissa et eorum filii, nichil amoris vel pietatis in comite Flandrensi invenientes, ad propria reversi sunt. Itaque comitis Flandrensis auxilium comiti Hanoniensi pro domino rege Francorum defuit; domini vero regis Francorum pro comite Campanie comiti Hanoniensi defuit. Sicque ipsum comitem Hanoniensem omnia maiora negotia sua per suos solos Hanonienses homines oportuit, Dei gratia preeunte, consummare.

Consideravit autem comes Hanoniensis gratiam domini imperatoris et domini Henrici regis filii sui sibi fore necessariam in occupatione honoris Namurci, cum ipsa allodia ad imperium pertineant, et quedam feoda ab ipso imperatore Romanorum habeantur. Unde comes Hanoniensis habito suorum consilio hominum, nuncios ad dominum Henricum Romanorum regem, circa Renum morantem cum Constancia uxore sua, transmisit, videlicet abbatem Viconiensem[1], hominem bene literatum, lingua

1) Arnulfum.

1188. Romana et Theutonica satis edoctum, et cum illo Gislebertum clericum suum. Qui Renum transeuntes, ipsum dominum regem apud Frankenevort supra Mogum fluvium invenerunt. Cum autem ei insinuassent plenius, quomodo comes Hanoniensis ex necessitate castra avunculi sui occupaverat, quia exheredationem *sibi videbat* imminere, dominus rex benignissime super hoc illis respondens, domino comiti Hanoniensi diem apud Aldeborch[1] in Saxonia constituit, ad se et ad patrem suum imperatorem venturo, ibique de bono comitis Hanoniensis et pace tractaret cum patre suo, ita quod per eorum gratiam castra que occupaverat retineret, et super residuis bonis que avunculus suus comes Namurcensis adhuc possidebat, eorum consilium et auxilium haberet. Quo audito benigno ipsius regis responso, ad dominum suum comitem Hanoniensem reversi sunt. Interim dominus comes Hanoniensis nuncium suum ad dominum regem Francorum miserat, scilicet Gossuinum de Tulin, militem discretum et facundum. Qui cum domino rege Francorum secretius loqui vellet, dominus rex Francorum ei austere respondens nichil ab eo audire voluit, quod comes Campanie, qui presens aderat, audire non posset. Nuncius autem, mutatis verbis, domino regi Francorum aliter quam sibi commissum fuisset ex astucia locutus est. Responso autem ab ipso rege non satis benigno accepto, ad dominum comitem Hanoniensem reversus est. Comes equidem Campanie, qui commoto exercitu in comitem Hanoniensem graviter insurgere proposuerat, et e contra comes Hanoniensis suum exercitum adunaverat, in Ardennam venit, retromisso exercitu suo, ibique cum comite Namurcensi auxilium ducis Lovaniensis requisivit, ibique duci iuniori comes Namurcensis, laudamento comitis Campanie, totam terram suam ex hac parte Mose

Sept. | *f. 68'.

1) Altenburg.

et Sambre vadio tenendam concessit, tam in feodis 1188.
quam in allodiis pro 5 milibus marcis, et ab hominibus suis, scilicet Clarebaldo de Altaripa et Henrico de Merlemonte, fidelitates fieri fecit. Unde ipse dux quas potuit villas occupavit, scilicet Thienas[1] in Hasbanio et alias multas; in Lernuth[2] quoque firmitatem restruere cepit, quam ipse antea pro guerra, quam habuerat cum comite Namurcensi, prostraverat; et in Merlemonte[3] cum Henrico, ipsius ville possessore, milites et servientes ad infestandum comitem Hanoniensem posuit, sicque comes Hanoniensis magis oppressus est; attamen in nullo flecti poterat. Cum autem comes Hanoniensis ab avunculo suo, nec a comite Campanensi, nec a duce Lovaniensi treugas haberet, consideravit quod ad diem apud Aldeborch constitutum transire non posset. Unde habito hominum suorum consilio, nuncios ad dominum imperatorem et ad dominum *regem Romano- *f. 69.
rum filium eius transmisit, scilicet Gossuinum de Tulin et Gislebertum clericum suum. Venientesque Manguntiam, audientes dominum imperatorem et Henricum regem Romanorum filium eius apud Erbfordiam, que distat quinque dietis a Manguntia, esse et inde tercia die recessuros et ab invicem separaturos, infra duos dies et duas noctes in octava omnium sanctorum illuc pervenerunt. Qui et a Nov. 6.
domino imperatore et rege filio eius honorifice recepti sunt; pro quorum adventu recessus ipsorum dominorum per tres dies retardatus fuit. Pretermittendum autem non est, quin describatur, quem honorem et quod bonum dominus imperator et dominus rex comiti Hanoniensi cupiverint. Erat enim ibidem domnus Petrus Tullensis episcopus[4], homo discretus et vividus, missus ad dominos imperatorem

1) Tienen vel gallice Tirlemont. 2) Liernu, prov. Namucensis, arr. de Namur, cant. d'Eghezée. 3) Merlemont, prov. Namucensis.
4) I. 1167—1192 Aug. 26.

1180. et regem pro parte comitis Campanensis, promittens ex parte comitis Campanensis domino imperatori 5 milia marcas, et domino regi 5 milia marchas et domine regine mille marchas, et curie mille marchas et ultra aliis curie consiliariis circiter 1700 marchas, ita inquam quod eorum gratiam super possessionibus comitis Namurcensis, et auxilium et vires contra comitem Hanoniensem haberet; si autem contra comitem Hanoniensem auxilium ferre nollent, saltem pro eorum gratia tantummodo habenda, meditatem omnium que nominata sunt promittebat. Cum autem nuncii comitis Hanoniensis advenissent, statim ipsius episcopi verbis et promissis spretis, ipsi episcopo licentia recedendi concessa est. Nuncii quidem comitis Hanoniensis per promissas 1550 marchas gratiam domini imperatoris et domini regis obtinuerunt, de quibus solvendis terciam partem in natali Domini, terciam in pascha Domini, terciam vero post decessum comitis Namurcensis, vel post concordiam inter eos factam, inducias habuit, et super his gratiam eorum habuit, ita componendo quod comes Hanoniensis ad dominum regem circa Renum accederet et omnia allodia et feoda avunculi sui, tam ea que ipse comes Hanonie tenebat, quam ea que comes Namurcensis adhuc possidebat, in manum ipsius domini regis reportaret, et ipse rex ei in feodo ligio daret. Inde autem comes Hanoniensis marcio Namurcensis vocaretur, et principum imperii gauderet privilegio. Nuncii itaque, peractis
Nov. hiis compositionibus et scripto commendatis, vigilia
10. sancti Martini apud Erbfordiam, inde per conductum domini regis, et cum probissimo milite F. de Husa, qui mittebatur ad adducendum comitem Hanonien-
*f. 69'. sem ad curiam, *ad dominum comitem reversi sunt.

Tacendum autem non est, sed palam proferendum, ut universis ad serviendum dominis suis fideliter exemplum detur, quod unus nunciorum istorum,

scilicet Gislebertus clericus, duas prebendas quas 1188. tantummodo habebat, absente et nesciente domino suo comite Hanoniensi, pro promotione domini sui negotii, duobus in curia dedit; qui eciam duas antea ad voluntatem domini sui resignaverat. Dominus autem comes pro bona ipsius voluntate, servicium fidele ei remunerans, in ecclesia sancti Germani in Montibus preposituram, et in ecclesia sancte Waldetrudis custodiam et prebendam et in ecclesia sancti Petri Namurcensi custodiam et prebendam, et in Namurcensi ecclesia sancti Albani preposituram, custodiam et prebendam, et in Sonegiensi ecclesia prebendam, et in Condatensi ecclesia prebendam, et in Melbodiensi ecclesia prebendam, eidem Gisleberto acquisivit. Insuper apud dominum Albertum de Kuch, Leodiensem episcopum[1], effecit, quod idem Gislebertus in Namurcensi ecclesia beate Marie abbatiam, id est donationem prebendarum obtinuit[2]. Tempore illo treuge inter comitem Hanoniensem ex una parte, et ducem Lovaniensem et comitem Namurcensem ex alia parte quandoque firmabantur, que contra comitem Hanoniensem male observabantur. Comes autem Hanoniensis ad mandatum domini regis Romanorum ad ipsum dominum festinans, per conductum Godefridi ducis Lovaniensis, qui inde preceptum domini regis Romanorum habebat, usque Viseis[3] supra Mosam[4] transivit cum predicto F. de Husa. Illinc per conductum Hugonis militis de Wormatia, qui terram illam ex parte domini regis custodiebat, usque Aquis palatium transivit. Cui comes Iuliacensis occurrens, illinc usque Confluentiam per preceptum domini regis eum conduxit. Comes itaque die tercia ante natale Domini ad dominum regem Dec. 22.

1) 1193—1200 Febr. 1. 2) Cfr. diploma Philippi marchionis Namucensis a. 1198 datum, ubi inter testes ecclesiae S. Mariae Namucensis commemoratur *Gilbertus abbas*. Miraeus II. 1204. Reg. 34. V. quoque Reg. 40. 3) Weset vel Visé. 4) Maas fluvius.

1188. Romanorum apud Wormaciam accessit, secumque socios et fideles suos habuit, Renerum de Trit, Hugonem de Crois, H. de Rueth, Iohannem Cornutum, Gossuinum de Tulin, Gislebertum clericum. Dominus vero rex ipsum comitem placido ac hilari vultu suscepit. Comes autem Hanoniensis, sicut predictum est, omnia allodia comitis Namurcensis, tam ea que iam possidebat, quam ea que comes Namurcensis adhuc habebat, ad honorem Namur-
*f. 70. censem et de Rocha et de Durbui pertinentia *in manum domini regis dedit. Dominus autem rex adunatis tam allodiis quam feodis et familiis et ecclesiis in istis comitatibus sitis, ad imperium pertinentibus, ex eis principatum, qui marchia dicitur, fecit, et eandem marchiam comiti Hanoniensi in feodo ligio concessit; unde comes Hanoniensis ligium ei hominium fecit sub testimonio principum, scilicet domini Conrardi Manguntiensis archiepiscopi et Conrardi comitis palatini Reni et episcopi Wormaciensis et episcopi Spirensis et aliorum multorum, Roberti comitis de Nassoa, ... comitis de Linenghis[1] et Roberti de Dorna et Iohannis cancellarii, et ministerialium, scilicet Wernerii de Bollanda, Cononis de Minseberch, F. de Husa, Hunfridi de Falconis Petra, et aliorum multorum tam nobilium quam ministerialium. Sicque comes Hanoniensis et princeps imperii et marchio Namurcensis factus est. Quod quidem dominus imperator fidelibus suis ista taceri indixit, quousque comes Namurcensis aut moreretur, aut cum eo comes Hanoniensis aliquam posset facere concordiam. Compositum quidem fuit et tam a domino rege quam a comite Hanoniensi approbatum, quod marchia illa Namurcensis nulli de heredibus comitis Hanoniensis tenenda umquam concederetur, nisi ei qui comitatum Hanoniensem tenebit.

1189. Dominus autem rex Romanorum Henricus, pro

1) Emichonis.

bono comitis Hanoniensis, comiti Namurcensi diem 1189.
constituit apud Leodium, ut in octavis epiphanie illic Ian.
venturus inter illum et eius nepotem comitem Ha- 13.
noniensem facere pacem posset. Cum autem apud Wormaciam per 16 dies moram fecissent, Leodium venit ipse dominus rex, et cum eo comes Hanoniensis. Venerunt autem illuc ad comitem Hanoniensem viri probi de consilio suo multi a Hanonia, scilicet Willelmus frater suus, et Osto de Trasiniis, et Nicholaus de Barbencione, et multi alii sine armis, et cum eis Balduinus ipsius comitis filius primogenitus, adhuc puer. Comes autem Namurcensis cum militibus circiter 100, et armis, et multis servientibus equitibus venit. Dux eciam Lovaniensis iunior Henricus in superbia veniens, milites circiter 300 cum armis, et totidem servientes equites secum adduxit. Quorum improbus et arrogans adventus dominum regem graviter offendit[1], cum ipse cum paucis *venisset *f. 70'.
et sine armis, et comitem Hanoniensem quem illi oderant secum sine armis adduxisset. Qui quidem comes si prescivisset, satis contra illos in armis sibi providisse potuisset. Dominus autem rex pro pace laborans inter comitem Namurcensem et comitem Hanoniensem facienda, nichil profecit. Cum autem rex per aliquot dies ibi et ducem Lovaniensem et comitem Namurcensem detinuisset, comiti Namurcensi recedendi licentiam dedit, ducem autem Lovaniensem et comitem Hanoniensem secum Traiectum duxit, ut saltem inter eos pacem faceret. Qui cum apud Traiectum nichil de pace posset ordinare, illinc in Aduallenses partes secedendo, illos secum usque Werdam[2] supra Renum deduxit, et inter eos pacem fecit, excluso inde comite Namurcensi. Modus autem fuit pacis et concordie et confederationis inter comitem Hanoniensem et ducem Lovaniensem, quod dux Lovaniensis terram quam a comite Namurcensi

1) Cfr. Aegid. Aureaevall. l. c. p. 137. 2) Kaiserswerth.

1189. et a comite Campanie pro 5 milibus marchis in vadio habebat, comiti Hanoniensi liberam dimisit, unde comes Hanoniensis 700 marchas illi dare debuit. Insuper comes Hanoniensis ipsi duci villam de Thienes in Hasbanio, et villam Lierunth perpetuo habendas concessit. Hac eciam interposita conditione, quod comes Hanoniensis ducem Lovaniensem ad omnes necessitates suas contra omnes homines, exceptis domino imperatore et Henrico filio eius rege et episcopo Leodiensi, et comite Flandrie iuvaret. Quas quidem conventiones fide interposita et iuramento prestito confirmaverunt, et inde uterque eorum dominum regem Romanorum obsidem posuerunt, et eas scripto commendari voluerunt. Cuius scripti partem sigillo domini regis et sigillo ducis Lovaniensis signatam comes Hanoniensis habuit; dux autem partem sigillo domini regis et sigillo comitis Hanoniensis signatam habuit; insuper dominus rex Romanorum partem sigillo comitis Hanoniensis et sigillo ducis Lovaniensis confirmatam sibi retinuit. Ordinaverunt eciam quod has conventiones et confederationes in marchia terre sue coram pluribus hominibus suis recognoscerent, et ipse dux comiti Namurcensi prorsus renunciaret, et terram illam quam in vadio habuerat, cum castris et omnibus munitionibus et hominiis comiti Hanoniensi in pace haberi faceret.

Ibi comes Hanoniensis filium suum Balduinum cum domino rege, ad discendam linguam Theutonicam et mores curie dimisit. Indeque per conductum ipsius ducis per terram comitis de Gelra et per terram eiusdem ducis ad propria reversus est, et Montibus in ecclesia beate Waldetrudis in processione,
*f. 71. que sibi in omni *reditu suo a curia domini imperatoris debetur, honorifice susceptus est.

Dux equidem Lovaniensis iunior, habito deinde comitis Flandrie consilio, quod comiti Hanoniensi in

marchia terrarum suarum complere pepigerat, et 1189. terram comitis Namurcensis liberam dimittere, diebus super hiis comiti Hanoniensi constitutis tribus in quadragesimali tempore, interesse noluit, nec terram, quam ab eius avunculo in vadio acceperat, liberam dimittere voluit; quod quidem comiti Hanoniensi erat detrimentum et dampnum. In Merlemonte etenim cum H. ipsius castelli possessore erant homines ipsius ducis, qui euntes a Hanonia Namurcum, et a Namurco in Hanoniam, graviter opprimebant. Illinc autem prope erant homines comitis Namurcensis in monasterio Floreffiensi, qui eciam comitem Hanoniensem et suos gravius infestabant. Sicque post captionem castri Namurcensis per 17 menses comes Hanoniensis castrum Namurcum et castrum Boviniense, nisi in viribus multorum equitum, victualibus non potuit munire. Tunc quippe temporis comes Hanoniensis sic mansit, nichil super ordinata pace inter se et ducem Lovaniensem et confederatione firmata bona sperans, cum continuos a comite Campanensi insultus exspectaret.

Eodem tempore quadragesimali, Godescaldus de Morelmez, miles probus, nobilis et dives, qui a Hanoniensibus plurimum amabatur, cruce domini signatus, ordinem hospitalis Iherosolimitani suscepit.

Tempore autem paschali, anno Domini 1189, Apr. 15. dominus Fredericus potentissimus Romanorum imperator, Henrici regis pater, accepta apud Haghenoam pera cum baculo, iter Iherosolimitanum arripuit; veniensque Renesborch[1] civitatem, ibi exercitum suum cruce signatum exspectavit. Quo congregato et ad milites circiter 20 milia exceptis servientibus et burgensibus et clericis et aliis peditibus existimato, iter potenter ac viriliter arripuit, et cum eo Fredericus filius eius Suevorum dux, miles probus

1) Regensburg. Cfr. Ann. Col. max. l. c. p. 796: *Imperator in festo sancti Georgi* (i. e. Apr. 23.) *curiam celebrem Ratispone habuit.*

1189. et largus. Qui quidem imperator per Hungariam et Bugariam transiens, in terram imperatoris Constantinopolitani[1] venit. Quem cum in transitu suo rebel-
*f. 71'. lem invenisset, in ipsum tamquam *in inimicum Christi insurrexit, et eius civitates quasdam destruxit, quasdam vero, dum in terra illa fuit, sue voluntati reservavit. Intentio autem domini imperatoris Romanorum erat, ut imperatorem Constantinopolitanorum secum transduceret, vel saltem ab eo super bono et pacifico transitu suo et suorum et victualibus habendis satis esset securus. Videns autem imperator Constantinopolitanus, quod imperator Romanorum in viribus prevalebat, qui Deum adiutorem suum posuerat, cum eo pacem fecit, eique conductum quem potuit prestitit, datis de pace obsidibus, et ei victualia amministrari ad emptionem fecit. Imperator autem Romanorum et terram illam et terram sultani de Iconio transivit. Cum autem prospere incederent, venerunt ad flumen quoddam frigidissimum tempore calidissimo. Quibusdam autem fluvium navigio transire preparantibus, dominus imperator illud in equo transire proposuit, universis tamen dissuadentibus; qui tamen in virtute equi transire volens, in mediis fluctibus cum equo nare cepit, et undis prevalentibus fere submersus est. Deo autem volente, ab hominibus suis subsidium habuit, et ad terram ad suos rediit. Attamen ex frigiditate nimia aque ipse estu temporis calidus in
1190. tantam incidit infirmitatem, quod infra octo dies a
Iun. 10. seculo migravit. Cuius mortem fere totus mundus fidei christiane obnoxius planxit, cum ipse pre ceteris regibus ac principibus huius mundi et potentior et vividior et animosior videretur, et omnes probissimos sui imperii cum multa auri et argenti copia secum haberet. Qui quidem terre Iherosolimitane magnum potuisset, si supervixisset, auxilium impen-

1) Isaaci Angeli.

disse. Quo mortuo, paulo post fere totus eius exercitus sua propria infirmitate periit, ita quod ad obsidionem Achre filius eius Fredericus, dux Suevorum, cum militibus circiter 700 tantummodo venit; qui cum ibi viriliter se haberet, et egentibus sua largiter erogaret, Deo volente cito decessit.

Vacillante tempore, comes Hanoniensis a duce 1189.
Lovaniensi et a comite Namurcensi quandoque treugas habebat, que nunquam satis firme habebantur.
In sollempnitate quippe pentecostes, dominus rex Mai.
Romanorum Balduinum comitis Hanoniensis filium 28.
de consensu patris novum ordinavit militem cum maxima honorificentia* apud Spiram civitatem; qui- *f. 72.
quidem Balduinus sua erogans in curia, militibus et clericis curie et servientibus honesta distribuit dona, scilicet equos, palefridos, ronchinos[1], vestes preciosas, aurum et argentum. Ioculatores eciam et ioculatrices grate ac placide remuneravit[2]. Quemquidem factum militem dominus rex a se recedere non permisit, multa illi promittens et eum in curia pre ceteris nobilibus honorans. Volebat eciam dominus rex Romanorum Henricus, ut comes Hanoniensis unum de filiis suis clericum faceret, cui promittebat dominus rex quod ei cito post completos 15 annos illum aut Coloniensem aut Manguntiensem aut Treverensem archiepiscopum aut Leodiensem episcopum faceret; quod quidem consilio comitis Hanoniensis satis non placuit, sed omnes layci remanserunt.

Sepedicti comitis Balduini temporibus, comes de Duras erat Egidius miles probus, qui eciam Clarum-Montem[3] castrum inter Leodium et Hoyum[4] et Rochefort[5] in Ardenna tenebat, qui eciam advocatus

1) equos minores, gregarios, nostris *roncins* DUCANGE. 2) Cfr. Toeche l. c. p. 504. 3) Clermont, provinciae Leodiensis, arr. de Verviers. 4) Huy. 5) Rochefort, a Marche-en-Famene inter merid. et occidentem.

1189. erat in Sancto Trudone[1] et in Dinant, qui fratres habebat dûos, Cononem scilicet et Petrum. Deo autem volente, leprosus effectus est ipse; qui abiectis armis militaribus, que semper dilexerat et frequentaverat, comitatum suum Cononi fratri suo et quedam allodia reliquit. Petro quoque alio fratri suam partem terre assignavit; ipse autem allodium quoddam, Geldoniam[2] scilicet, sibi retinuit, quam postea Henricus iunior dux Lovaniensis, ex permissione comitis Flandrensis, ipsius Egidii consanguinei, eidem Egidio abstulit. Unde Egidius, quamvis gravi lepra detineretur, tamen arma resumpsit ad vindicandum scelus in eum perpetratum, manensque quandoque apud Duras, quandoque apud Clarum-Montem, ducem Lovaniensem et comitem sepius infestabat, et eorum mercatores capiens, eis vina et scarlatas et alios pannos et argentum auferebat, et illos incarceratos ad gravem redemptionem cogebat. Quequidem guerra per multa duravit tempora. Fratres autem isti, quia corporis proprii herede carebant, omnia bona sua, tam allodia quam feoda et familias, sancte Marie et sancto Lamberto Leodiensi dederunt. Quod quidem factum nec ipsi observaverunt, nec Radulphus Leodiensis episcopus ad hono-
*f. 72'. rem *et utilitatem ecclesie sue ea retinuit, cum ipse super hiis a comite de Loz Gerardo pro Duras, et a Wildrico de Wallecurt, qui illorum sororem habebat, argentum pro Claro-Monte et Rochefort, et advocatia de Dinant accepit, ita quod post ipsorum fratrum decessum Wildricus de Wallecort Clarum-Montem et Rochefort et advocatiam de Dinant et alia multa bona possedit, comes autem de Loz Gerardus Duras castrum et advocatiam in Sancto Trudone obtinuit, ad quod eidem Gerardo comiti de Loz comitis Hanoniensis auxilium pre cunctis post Deum eidem pro-

1) St. Truijen, vel St. Trond. 2) Iodoigne, flandrice Geldenaeken, in provincia Brabantiae, arr. de Nivelles.

fuit, cuius consanguineus in secundo gradu consan- 1189.
guinitatis erat. Sciendum est autem quod sepe dictus comes Cono de Duras, parvus corpore, minor autem animo et scientia, advocatiam de Sancto Trudone et alia bona quedam a duce de Lemborch in feodo tenebat, unde stagium in castro de Lemborch debebat. Placuit autem duci de Lemborch Henrico, avunculo iunioris ducis Lovaniensis Henrici, quod Cononem comitem ad stagium faciendum sepius summonuit. Qui Cono monitiones domini sui spernens et inde insipienter agens, offensam domini et periculum feodi incurrit. Dux vero de Lemborch ad hoc causam suam induxit, quod comiti de Duras Cononi omnia bona, que ab ipso habebat, abiudicari fecit; quorum quedam occupavit, advocatiam autem in Sancto Trudone Gerardo comiti de Loz vendidit ipse dux de Lemborch, unde ipse Gerardus comes ei hominium fecit, et ipsam advocatiam saisivit, faventibus sibi ipsius ville burgensibus, hominibus divitibus et in armis potentissimis, anno Domini 1189.

Eodem anno et tempore, Cono comes de Duraz cruce signatus eandem advocatiam sibi abiudicatam et castrum Duras Henrico iuniori duci Lovaniensi 800 marchis vendidit. Dux quippe Lovaniensis mu- Iun. 5.
nitionem de Duraz renovare cepit[1], et eam militibus et servientibus et victualibus munivit, ad infestandum comitem de Loz et villam Sancti Trudonis. Commotoque exercitu, in quo milites circiter 700 et homines tam equites quam pedites circiter 60 milia, infra octavam pentecostes terram comitis de Loz Mai. 28. — Iun. 4.
magna in parte igne et predis vastavit, deinde Sanctum Trudonem obsedit, comite de Loz in ea cum *duce de Lemborch manente, cum 300 militibus et *f. 73.
totidem servientibus equitibus et hominibus peditibus circiter 20 milibus, exceptis ipsius ville hominibus. Attamen dux Lovaniensis per suas maiores

1) Cfr. Gesta abb. Trudon. M. G. SS. X. 390.

1189. vires villam cepisset, nisi comes Hanoniensis comiti de Loz subvenisset. Comes autem Hanoniensis ad preces et monitionem comitis de Loz, consanguinei sui', cui eciam confederatus erat, considerans quoque quod dux Lovaniensis pacem et concordiam coram domino rege Romanorum factam nollet observare, commoto exercitu, die Lune post dominicam
Iun. 12. primam post octavam pentecostes, transiens ducis terram per Veterem-villam[1] castellum suum intravit, et eam magna in parte incendio et predis vastavit; deinde Sonegias cum exercitu suo revertens, terram ducis in Brabantia tam igne quam predis graviter afflixit. Audiens autem dux insultus comitis Hanoniensis, graviter turbatus et tremefactus ab obsidione illa recessit. Comes autem, liberato Sancto Trudone, exercitum suum a se recedere permisit; maiores autem suos contra ducem in Brabantia, in Braina Wilhotica, et Bincio, et Veteri-villa et Namurco posuit. Dux etiam suos mansores in Nivella et in suis munitionibus quas in marcha habebat, contra comitem Hanoniensem et contra comitem de Loz posuit. Tunc temporis Henricus comes Campanensis, exercitum suum magnum commovens, terram comitis Hanoniensis aggredi minabatur, cuius adventum dux Lovaniensis iunior ad sumendam de comite Hanoniensi vindictam exspectabat. Qui cum paratus fuisset venire, et eciam comes Hanoniensis suum exercitum commovisset, ipse Campanie comes adventum suum malum distulit. Comes autem Hanoniensis de consilio hominum suorum Balduino filio suo militi novo per nuncium mandare decrevit, ut ad se ad auxiliandum sibi venire ulterius in tanta necessitate non tardaret. Qui audito patris sui nuncio, scilicet Gisleberto clerico, accepta a domino rege Romanorum benigna licentia, ad patrem suum
Iul. redire festinavit. Mense autem Iulio videns comes

1) Viesville.

Flandrensis ducem Lovaniensem comiti Hanoniensi 1189.
satis nocere non posse, convocato utroque apud Ypram[1], treugas inter eos usque ad nativitatem beate Marie composuit. Tunc temporis, ante datas -Sept. 8.
treugas, milites et servientes pauciores apud Veterem-villam pluribus a Nivella ex improviso venientibus in conflictu, qui pognis dicitur, viriliter resistentes, equos illis plures interfecerunt, quam sibi interfecti fuissent. Milites eciam et servientes multi *circiter 100 a Nivella usque villam, que Haina[2] di- *f. 73'.
citur prope Bincium venientes, ibi a militibus sex et rusticis satis inermibus paucis et a mulieribus expugnati sunt, et in fugam conversi sunt, quidam capti sunt, quidam vero equos et arma amiserunt. Unde eciam mulier quedam terre illius contra quosdam homines in parte sua summarium cum armis et vestibus lucratum reclamavit, unde universi hoc audientes ammirati sunt. Eodem eciam tempore, milites et servientes equites circiter 200 et multi pedites a Nivella usque Brainam Wilhoticam ex improviso venerunt; quos milites et servientes in Braina constituti equites circiter 40 et pauci pedites expugnaverunt, et eos in fugam convertentes, multos ex illis ceperunt.

Dominus autem rex Francorum pacem inter dilectos suos, scilicet nepotem suum comitem Campanensem et patrem suum comitem Hanoniensem volens ordinare, comitem Hanonie apud Pontisaram[3]
mense Augusto ad se venire fecit; ubi dominus Re- Aug.
mensis archiepiscopus et comes Theobaldus pro parte *comitis Campanensis erant. Ibique dominus rex pacem ordinavit in hunc modum: quod comes Hanoniensis Namurcum et omnia que ad Namurcum pertinent, tam in feodis quam allodiis haberet, comes autem Campanensis Rocham et Durbui haberet, Lusceleborch autem ad voluntatem domini regis Roma-

1) Ypern. 2) Haine St. Pierre. 3) Pontoise.

1189. norum remaneret. Que quidem pacis compositio tam a comite Hanoniensi quam a comite Theobaldo et archiepiscopo Remensi approbata fuit et terminanda
Spt. 1. Parisius in festo sancti Egidii. Comes autem Hanoniensis, ne in aliquo domino suo Henrico Romanorum regi contrarius videretur, hoc absque consensu eiusque consilio perficere noluit; missoque ad ipsum dominum regem nuncio, Gisleberto clerico suo, respondit ad hoc dominus rex, quod forma huius pacis nunquam sibi placeret, dum comes Campanensis aliquam partem terre illius retineret. E contra comes Campanensis huic paci per dominum suum regem Francorum et per dominum archiepiscopum Remensem et comitem Theobaldum avunculos suos facte, acquiescere noluit, ita quod comes Hanoniensis super hoc domini regis Romanorum et domini regis Francorum gratiam adeptus est. Mense autem
Sept. Septembri comes Campanie adversus comitem Hanoniensem exercitum commovit, in cuius auxilium dux Lovaniensis se preparabat. Cum autem comes Hanoniensis contra eos suum commovisset exercitum et congregatum per aliquot dies detinuisset, comes Campanie suum distulit adventum.

*f. 74. *Comes autem Flandrie tunc temporis benignius agens, inter ducem Lovaniensem et comitem Hanoniensem pacem fieri voluit, et inter eos diem collo-
Oct. quii apud Haucrois[1] constituit mense Octobri. Cui quidem dominus Philippus Coloniensis archiepiscopus interfuit; et cum colloquium per dies tres durasset, tandem pax, quam ipsi antea per dominum regem Romanorum fecerant, ibi renovata et utriusque fide interposita et iuramento confirmata est et hominibus suis utriusque datis obsidibus roborata. Attamen comes Flandrie 700 marcis, quas comes Hanoniensis duci Lovaniensi pro redemptione terre comitis Namurcensis dare per dominum regem Ro-

1) Hautcroix, provinciae Brabantiae, arr. de Bruxelles.

manorum promiserat, 500 marcas addidit, quasi pro 1189.
recompensatione dampnorum duci illatorum; sicque comes Hanoniensis cum duce Lovaniensi iuniore Henrico super 1200 marcas finivit. Dux autem Lovaniensis terram, quam a comite Namurcensi in vadio habuerat, liberam dimisit. Ibidemque compositum fuit, quod dux Lovaniensis medietatem pecunie, quam comes Hanoniensis super Lembecha prestiterat, dux ei redderet, et de redditibus et proventibus ipsius ville haberet ipse dux, quantum ad feodum suum pertinere per veritatem cognosceretur.

Inde comes Hanoniensis, commoto exercitu mense Nov.
Novembri, Merlemontem obsedit. Cum autem in obsidione per sex dies moram fecisset, et illud insultibus et machinis oppressisset, tandem ei fuit redditum; quod castellum comiti Hanoniensi multa fecerat detrimenta. Inde comes Hanoniensis ultima septimana Novembris, scilicet ante adventum Do- Nov.
mini, Floreffiense monasterium obsedit, viris ad 26–30.
defensandum animosis et imperterritis munitum. Cui insultus hominum et machinarum, scilicet petrariarum et manghenellorum, nichil nocere potuit. Tandem vero comes in viribus hominum et arte murum monasterii in anteriori parte incidi fecit, et illud lignis sustentari. Cum autem in obsidione per 7 ebdomadas moram fecisset[1], et ad comburenda ligna que murum sustentabant ignem parasset, obsessi et monasterium et se ipsos voluntati domini comitis Hanoniensis reddiderunt. Comes autem Hanoniensis turres monasterii et testudines, ne quis ulterius in eis receptaculum haberet, prostravit. In obsidione vero illa vir probus et miles animosus Iohannes Cornutus, comitis Hanoniensis consanguineus, infirmitate aggravatus, mortuus fuit et in monasterio sancti Ursmari Lobiensis[2] sepultus.

Eodem tempore et anno, tercia die natalis Domini, Dc. 27.

1) i. e. usque fere ad 13. diem Ianuarii a. 1190. 2) Lobbes.

homines ad honorem Namurcensem pertinentes, tam
*f. 74'. milites quam servientes, *comiti Hanoniensi in pratis in loco qui Harbates dicitur hominia et securitates fecerunt. Deinde a Clarebaldo de Alta-Ripa, consanguineo suo, super castello suo et aliis bonis suis hominium et securitatem accepit.

1190. Eodem anno Domini 1189, mense Martio, Eliza-
Mart. 15. beth sepedicta, Francorum regina, comitis Hanoniensis filia, mulier religiosissima, et a Francis tam militibus quam clericis, et cuiusque conditionis viris amatissima, a seculo migravit; cuius corpus Parisius in maiori monasterio beate Marie sepultum fuit.

Iul. Anno autem Domini 1190, mense Iulio, comes Hanoniensis cum avunculo suo comite Namurcensi et Lusceleborch, mediante domino archiepiscopo Coloniensi Philippo, pacem fecit in hanc formam: quod comes Hanoniensis omnia castra que occupaverat in pace haberet, et cum castris burgum Namurcum et omnes villas, in quibus ipsa castra sita erant; comes autem Namurcensis avunculus eius omnes villas, in quibus castra non erant, haberet; comes vero Hanoniensis hominia et iusticiam feodorum haberet. Unde comes Namurcensis suis fidelibus iniunxit, ut comiti Hanoniensi hominia et fidelitates facerent. Iuravit autem comes Namurcensis comiti Hanoniensi, quod et Durbui et Rocham, et omnia castra que tenebat ipsi comiti fideliter conservaret tenenda post ipsius decessum. Hec autem pacis forma, fide interposita et iuramento prestito, utrinque approbata est. Super qua quidem pace comes Namurcensis dominum regem Romanorum per litteras suas patentes et per nuncios pacis facte testes, ipsius domini regis fideles, scilicet dominum archiepiscopum Coloniensem et Gerardum comitem de Loz rogavit, ut hanc factam pacem ratam haberet, et omnia bona sua comiti Hanoniensi habenda concederet, et eum in hominem susciperet. Quod

quidem dominus rex antea fecerat. Facta autem hac 1190.
pace, comes Hanoniensis domino regi, tam pro sua quam pro patris sui Romanorum imperatoris parte, super promisso apud Erbefordiam[1] facto debuit 900 marcas puri argenti, quas dominus rex archiepiscopo Coloniensi in auxilium itineris sui in Apuliam assignaverat, ita quod comitem inde cum ipso archiepiscopo oportuit finire.

Tunc temporis Willelmus rex Sicilie gloriosissimus, dux Apulie, princeps Capue, nepos Constantie regine, decesserat[2], cui *iure hereditario ipsa Con- *f. 75.
stantia regina Romanorum succedere debebat; sed quidam eius consanguineus, Tancredus nomine, cui pater fuerat adulterinus[3], ipsum regnum et Apuliam occupaverat, et dato inde multo auro se in regem coronari fecerat. Quo audito dominus Henricus Romanorum rex illuc tendere et terram iure hereditario pro uxore sua Constantia regina se contingente, sue dominationi volens subiugare, quodcumque potuit et principes imperii et alios nobiles et ministeriales ad auxilium suum et ad illuc pergendum induxit, et eis ad conveniendum diem in festo sancti Sept.
Michaelis constituit apud Augustam civitatem in 29.
Suevia.

Tunc temporis Godefridus nobilis dux Lovanien- 1190.
sis, homo benignus, Henrici iunioris ducis pater, a Aug. 10.
seculo migravit. Qui uxorem habebat comitis de Loz Gerardi sororem[4], quam quidem duxerat post mortem prime uxoris sue[5], de qua eciam filium habuit Willelmum, qui diutius vixit, et Godefridum qui cito mortuus est.

Tempore eodem et anno mortuus est Henricus, 1189.
rex Anglorum, cruce signatus, cui successit Richar- Iul. 6.
dus filius eius, et in regem apud Londonum civitatem

1) Erfurt. 2) 1189. Nov. 18. 3) Tancredus filius naturalis Rogeri ducis Apuliae, filii Rogeri II. regis erat. 4) Imainam. 5) Margaretae Limburgensis.

elevatus est. Qui Richardus domino regi Francorum Philippo super ducatu Normannie et Aquitanie et comitatu Andegavensi fecit hominium.

1189. Eodem tempore estivo et anno, Philippus illustris
c. Iun. 24. rex Francorum et Richardus rex Anglorum pariter iter Iherosolimitanum arripuerunt[1], qui multas sepius in itinere et in transmarinis partibus inter se rixas habuerunt. In transitu quippe suo rex Anglo-
1191. rum Cyprum insulam per vires suas sibi subdidit, terram omnibus opulentam, cuius dominus terre illius rex appellatur. Quam quidem insulam postea rex Anglorum regno Iherosolimitano addidit.

Dominus quippe rex Romanorum, habito favore domini pape Celestini et Romanorum, in transitu suo in Apuliam, imperialem coronam gestare cepit; unde comitem Flandrie Philippum, cruce signatum et ad pergendum Iherosolimam paratum, rogavit ut in suo comitatu usque Romam incederet, ut per ipsum potentissimum comitem Flandrie vires domini regis
*f. 75'. *maiores viderentur; quod quidem comes Flandrie domino regi concessit.

Audiens autem comes Hanoniensis comitem Flandrie in proximo ad dominum regem Romanorum debere transire, ab hominibus suis et ab ipso comite Flandrie consilium habuit, ut cum eodem comite Flandrie ad dominum regem Romanorum transiret, et insinuata domino regi pace facta cum avunculo suo, ipse dominus rex quod in Wormaciensi curia comiti Hanoniensi coram quibusdam principibus fecerat et confirmaverat, coram pluribus imperii principibus ante recessum suum recognosceret. Et quia comes Hanoniensis multis in locis tam eundo quam redeundo dubitabat, ordinatum fuit, quod Henricus dux Lovaniensis, qui eciam ad dominum regem Romanorum transiturus erat, ut ab ipso terram suam et feoda ad imperium pertinentia, quia pater suus

1) Cfr. Cont. Aquic. l. c. p. 426.

decesserat, per intercessionem comitis Flandrie le- 1191.
vius mereretur recipere comiti Hanoniensi conductum faceret; qui quidem ducis conductus eidem comiti Hanoniensi non satis sanus fuisset, cum ipse dux in curia illa domini regis comiti Hanoniensi adversarius extitit manifestus.

Cum autem comes Flandrie et Viromandie Philippus, vir illustris et potentissimus, bonus ecclesiarum et hominum iusticiarius, cruce Domini signatus, iter Iherosolimitanum arripiens, peram et baculum apud Gandavum accepisset, mense Septembri[1], et presentibus comite Hanoniensi et eius uxore Marghareta comitissa et filiis eorum, ipse comes terram suam custodie et protectioni uxoris sue Mathildis regine commisit, et de pecunia sua valens 50 marchas argenti secum portans, uxori sue Mathildi, que se reginam nominari faciebat, 40 marchas dimisit.

Comes vero Hanoniensis, mutato consilio, quod apud dominum regem Romanorum tunc temporis in propria persona non iret, clericum suum Gislebertum, sancti Germani in Montibus prepositum et sancte Waldetrudis custodem, pro se misit cum litteris avunculi sui pacem factam demonstrantibus et pro promotione comitis Hanoniensis rogantibus, et cum litteris domini Coloniensis archiepiscopi pacem et pacis formam testificantibus. Cui eciam domino Coloniensi comes Hanoniensis Philippum filium suum pro 900 marchis puri argenti domino regi promissi
*et eidem archiepiscopo assignati in vadio dederat. *f. 76.
Cum autem nuncius comitis Hanoniensis predictus ad dominum regem Romanorum accessisset, et ei pacem comitis Hanoniensis et avunculi sui apud
Hallam[2] in Suevia aperuisset, dominus rex super Sept.
illa gavisus est. Mane autem facto quadam die Sept. 24.

1) V. Cont. Aquic. l. c. p. 426: *Comes Flandrie Philippus mediante Augusto profectus est et in Italia hyemavit.* v. Toeche l. c. p. 159. 160. 164. 2) Schwäbisch-Hall.

1191. dominica[1] ad preces comitis Flandrie duci Lovaniensi feoda sua reddidit, nullo mediante argento; cum ipse absque multo argento non reddidisset, nisi comitis Flandrie preces intercessissent.

Tunc temporis ipse dux Lovaniensis terram Boloniensem per vires comitis Flandrie possidebat[2]. Dicebat enim comes Flandrie supra terram illam vadimonium 5 milium librarum habere. Quod quidem argentum eidem duci in feodo dederat, et expulsa Yda comitissa nepte sua, terram illam duci Lovaniensi quasi in vadio assignaverat. Oportuit autem ducem Lovaniensem, antequam domino regi faceret hominium, hominio comitis Flandrie renunciare; quicumque enim in imperio principis gaudet privilegio, nemini hominium facere potest qui consecratus non fuerit, licet eis hominia facere regibus tantummodo et episcopis et abbatibus qui regales dicuntur.

Cum autem dux Lovaniensis Henricus domino regi Romanorum fecisset hominium, residenti in claustro monachorum magno et spacioso cum multis principibus et nobilibus et militibus circiter 4000, nuncius comitis Hanoniensis, Gislebertus clericus, universis audientibus et videntibus, litteras domini Coloniensis et litteras domini comitis Namurcensis et Lusceleborch super pace facta cum testimonio Gerardi comitis de Loz et quorumdam aliorum tam nobilium quam ministerialium, qui paci facte interfuerant, domino regi Romanorum porrexit. Dominus autem rex universis audientibus dixit, quod de Namurco et de Durbui et de Rocha marchiam fecerat, et eam comiti Hanoniensi Balduino in feodo ligio dederat, et eum marchionem et principem imperii

1) Quum rex Sept. 21. Wimpinae, Sept. 29. Augustae inveniatur, nulla alia dies Dominica restat nisi Sept. 24. 2) Uxorem quippe duxerat Lovaniensis comes Henricus Mathildem, filiam Mathaei Alsatii, fratris Philippi comitis Flandrensis, ex qua multam susceperat sobolem. B.

sub testimonio quorumdam principum fecerat. Volens autem ut presentes qui aderant principes idem cognoscerent, hoc eis manifestabat. Quo audito dux Lovaniensis dixit, quod in hoc sue dignitati derogabatur, et super hoc consilium vellet habere et inde loqui. Habitoque comitis Flandrensis consilio, et hominibus suis adhibitis per prolocutorem suum, scilicet comitem Flandrie, dixit, quod in terra Na- *f.76'. murcensi vel *Rocha nullus fieri potest princeps, quia in ducatu suo erat, et insuper ducatus suus per Hanoniam usque ad locum qui dicitur Truncus Berengeri[1] protendebatur. Ad hec Gislebertus clericus dicebat, quod nullum in comitatu Namurcensi vel Rocha vel Hanonia duces de Bullione, nec post illos duces de Lemborch, nec postea comites Lovanienses vel duces ducatum habuissent, nec tenorem in hiis ipse dux pro se vel pro suis antecessoribus monstrare posset. Dicebatque Gislebertus clericus domino regi: *Domine rex, dominus meus comes Hanoniensis marchiam Namurcensem a vobis tenet ut princeps, sicut cognoscitis, unde pares et testes habet principes. Si quis autem contra tenorem vel honorem suum habet dicere, ipse paratus est die legitimo sibi constituto iuri et iudicio stare.* Dum autem hec a nuncio comitis Hanoniensis contra ducem Lovaniensem et eius prolocutorem comitem Flandrensem et auxiliatorem manifestum proponerentur, dominus rex super hoc sententiam a comite Flandrensi requisivit. Qui per sententiam dixit, et inde principes habuit sequaces, quod comes Hanoniensis super terris illis iuste posset fieri et marchio et princeps, cum dux tenorem ducatus in terris illis se vel suos antecessores habuisse non posset monstrare. A marchione autem de Minse[2] ibidem iudicatum fuit,

1191.

1) Tronchiennes, ut diserte ostendit Duvivier l. c. p. 618 n. 1. V. quoque relationem de infeodatione inter appendices. 2) Misnensi Alberto.

1191. et inde pares habuit principes sequaces, quod dux Lovaniensis ducatum non habebat, nisi in comitatibus quos tenebat vel qui ab eo tenebantur, cum ipse in aliis comitatibus vicinorum suorum tenuram suam monstrare non poterat. Monitus autem dux Lovaniensis a rege, comitatus quos ipse tenebat vel qui ab eo tenebantur ipsum oportuit palam nominare, scilicet comitatum Lovaniensem, comitatum Nivellensem, comitatum de Arscot[1], quos ipse dux proprie tenebat. Comitatus alios nominavit quos Henricus de Cuch et comes de Ghelra[2] et comes de Cleva[3] ab ipso duce tenebant, inter quos quidem comitatus comitatum de Loz de ducatu suo esse dixit, quia per comitatum illum usque Mosam fluvium conductum habebat. Ad hoc autem Gerardus comes de Loz viriliter respondens, duci dixit: *Domine dux, ego comitatum de Loz a domno episcopo Leodiensi teneo. Quod autem conductum per terram meam habetis, hoc ex eo habetis, quod antecessor meus antecessorem vestrum occidit, et in concordia facta conductum per terram suam ei concessit.* Sicque dux Lovaniensis a causis quas proposuerat, quas ita esse a multis existimabatur, *cecidit.
*f. 77. De consilio autem principum ibidem privilegium comiti Hanoniensi fuit concessum, et cancellario et prothonotario ad faciendum commissum. Postea autem dux Lovaniensis, per auxilium comitis Flandrie, laborabat per dies 9, ut sententia in detrimentum suum et ad promotionem comitis Hanoniensis lata apud Hallam in Suevia, per alios principes apud Augustam civitatem congregatos revocaretur, et inde a consiliariis ducis domino regi et curie 500 marce promittebantur; unde dominum regem ad hoc induxerunt, quod ipse privilegium faciendum revocavit; attamen contra comitem Hanoniensem nichil proficere potuerunt. Sicque stetit lata sententia. Itaque nuncius comitis

1) Aerschot. 2) Otto. 3) Theodericus.

Hanoniensis, accepto a domino rege Romanorum 1190.
apud Augustam die festo sancti Mychaelis privilegio Sept.
ad dominum suum comitem Hanoniensem cum ho- 29.
nore et gaudio reversus est. Tacendum autem non est, quod episcopus quidam apud Hallam iudicium quesivit coram domino rege, si ministeriales principis alicuius cum nobilibus habeant iudicare. Ad hoc iudicatum fuit per comitem palatinum de Tuinge, quod si nobilis homo iudicium proferret, et unum nobilem haberet in iudicio sequacem, alter sequax esse posset ministerialis, scilicet de principis advocatia vel propria familia.

Gislebertus clericus ad dominum suum comitem Hanoniensem revertens, apud Namurcum cum nobilissima uxore sua Marghareta comitissa eum invenit, eique honorem sibi absenti adiudicatum significavit. Comes autem, convocatis militibus terre illius, coram omnibus privilegium quod a domino rege Romanorum habebat in monasterio Sancti Albani legi fecit, ut eius honorem et ius suum plenius cognoscerent. Inde ipse comes in monasterio Sancti Albani cum sollempni processione, deinde in Montibus in ecclesia beate Waldetrudis, postea Valencenis in ecclesia sancti Iohannis, susceptus est tamquam princeps novus, et sigillo, cuius inscriptio erat tantummodo COMITIS HANONIENSIS, fracto, novum fecit, cuius inscriptio fuit MARCHIONIS NAMURCENSIS ET COMITIS HANONIENSIS.

Anno Domini 1191, dominus Henricus rex Ro- 1191.
manorum cum exercitu transiens Rome, in imperatorem a domino papa Celestino consecratus et coronatus est, et cum eo Constantia regina in imperatricem consecrata et coronata est, feria secunda pasche. Apr. 15.

*Eodem tempore, Henricus comes Campanensis *f. 77*.
satis iuvenis, cruce Domini signatus est, iterque Iherosolimitanum arripuit, unde pre ceteris principibus et eciam regibus gloriam et honorem habere

meruit. Cum enim omnes et reges et principes inde ad propria reverterentur, ipse quasi solus ibi remansit, et per quoddam matrimonium[1] regnum terre illius adeptus est, cuius divitie in partibus suis maiores videbantur; attamen comitis Namurcensis filia sibi non fuit reddita tunc temporis, cum homines comitis Campanensis eius reditum quandoque expectarent, et ad terras comitis Namurcensis anhelarent; que tamen filia, pro nimia comitis Campanensis mora, patri reddita fuit.

1191. Anno autem Domini 1191, vigilia pentecostes,
Iun. 1. comes Flandrensis Philippus, vir probissimus ac potentissimus, qui et hominibus et victualibus et auro et argento bene munitus, negotia servitiaque divina viriliter sibi assumpserat, infirmitate aggravatus decessit in transmarinis partibus in obsidione Acre. Unde dicitur, quod pro illius morte rex Francorum Philippus, ut illi in maioribus bonis succederet, alia assumpta occasione tam ex odio regis Anglorum quam ex proprii corporis infirmitate, a partibus illis cicius ad propria redierit.

Eodem tempore et anno rumores Cameracum pervenerunt, quod dominus Rogerus Cameracensis episcopus in illis partibus transmarinis decesserat. Unde cum scolarius Cameracensis ad propria remearet, et per dominum Henricum, novum imperatorem Romanorum, qui in Apulia cum suo exercitu erat, transiret, litteras eius deprecatorias, ut in episcopum eligeretur, ad capitulum Cameracense et ad cives et ad comitem Hanoniensem, marchionem Namurcensem, apportavit. Discordante autem capitulo, pars quedam dominum Iohannem, eiusdem ecclesie archidiaconum, nepotem domini Rogeri episcopi predicti, elegit; e contra alia pars dominum Walcerum, cancellarium eiusdem ecclesie, pro quo domi-

1) Ducta nimirum Isabella regina, Conrado Montis-Ferrati marchione a. 1192. viduata.

nus imperator preces transmiserat, elegit. Quorum 1191.
quisque ad dominum Henricum novum imperatorem profectus est. Discordia quippe illa ex eo processerat, quod cum dominus Iohannes maioris meriti videretur quam dominus Walcerus, et saniorem partem capituli haberet, die non ad electionem constituta, et non convocatis maioribus *ecclesie personis, *f. 78.
sicut iuris et moris est, ipse Iohannes electus fuisset a sua parte; alia vero pars de consilio et gratia domini imperatoris agens, quia imperator asserit quod in discordia partium sibi licet episcopatus et abbatias cui voluerit conferre, dominum Walcherum elegerat.

Eodem tempore et anno dominus Radulphus Leodiensis episcopus a Iherosolimis rediens et per Sueviam terram nativitatis[1] sue transiens, ibidem morari et requiescere cepit; dum autem ibi moram faceret, infirmitate oppressus decessit. Congregato autem capitulo Leodiensi, pars quedam Albertum, ducis Lovaniensis fratrem, ordine subdyaconum, ipsius ecclesie archidyaconum, in viribus ducis Lovaniensis elegit; pars vero quedam dominum Albertum, comitis Retensis fratrem, comitis Hanoniensis consobrinum, ipsius ecclesie maiorem prepositum et archydyaconum, ordine dyaconum, elegit. Quorum quisque nuncios ad dominum imperatorem transmisit. Ducis autem Lovaniensis frater Albertus, in fratris sui ducis Lovaniensis, et avunculi sui ducis de Lemborch et eius filiorum, et patrui sui comitis Alberti de Danborch spem suam posuerat. Comes autem Hanoniensis nolens illum supra se posse dominari, cum cuius proximis rancorem semper habebat, pro consobrino suo Alberto de Retest, viro maturiore sed pusillanimi, laborabat, qui avunculus[2] erat Constantie imperatricis; pro quo etiam Alberto

1) Erat frater Bertholdi IV. ducis de Zäringen. 2) Frater erat Beatricis de Retest, matris Constantiae.

1191. imperator et imperatrix comitem Hanoniensem sepius rogaverant et monuerant, ut si quandoque episcopatus Leodiensis vacaret, illum quocumque modo faceret eligi. Laborabat eciam comes Hanoniensis, marchio Namurcensis, pro promotione Walceri Cameracensis cancellarii, compatriote sui, pro quo dominus imperator eciam eum rogaverat; et pro illorum promotione Gislebertum, clericum suum, Montensem prepositum, ad dominum imperatorem cum ipso cancellario transmisit. Qui per Teuthonicam terram incedentes, Alpes in loco qui Mons-Setes[1] dicitur, et per lacum de Cuma[2] transierunt; transeuntesque per Ytaliam, in villa que Burs-saint-Domin[3] dicitur, rumores de morte comitis Flandrensis[4] certos habuerunt. Dominus etenim rex Francorum a transmarinis partibus pro tota terra comitis Flandrie occupanda milites quosdam in detrimentum comitis Hanoniensis mittebat, scilicet Petrum de Maisnil et Robertum de Waurin, Hellini senescalci
*f. 78'. fratrem, *et quosdam alios, quorum quidam in Ytalia mortui sunt; sed Petrus et Robertus in Franciam et Flandriam pervenerunt. Gislebertus autem clericus rumores illos comiti Hanoniensi domino suo per festinum cursorem significavit, ita quod comes Hanoniensis rumores illos octo diebus citius prescivit, quam Franci vel Flandrenses homines prescirent; quod quidem ei profuit. Comes enim sibi providit; ita quantotius rumores ad Francos et ad Flandrenses pervenerunt, ipse terram Flandrensem iure hereditario uxorem suam Margharetam comitissam contingentem occupavit, scilicet Brugis, Ipram, Curtracum, Aldenardam, Geraldimontem, Alost, Waisam; Gandavum autem sibi citius non fuit voluntarium, quod postea ad suam voluntatem habuit, cuius firmitatem Mathildis, uxor comitis Flandrie vidua, hominibus

1) Mont Cenis. 2) Lago di Como. 3) Borgo-San-Donino.
4) V. supra p. 226. l. 11.

et armis munierat, que et in domini regis gratia et 1191.
in ducis Lovaniensis auxilio confidebat. Unde dux Lovaniensis comiti Hanoniensi guerrarum citius movit insultus, qui in ipsius ducis dampnum et detrimentum postea versi sunt, ut adhuc dicetur. Comes autem Hanoniensis de hiis que ad dotalicium Mathildis, que se reginam appellari faciebat, iure pertinebant, nichil occupare volebat, cum maiorem eorum partem voluntati sue paratam inveniret. Dum autem comes Hanoniensis ad saisandum Flandriam circuibat, exercitum suum apud Geralmont manere faciebat, ad custodiendas contra ducem Lovaniensem terras suas, Flandriam scilicet et Hanoniam. Mathildis autem omne quod poterat malum apud dominum Willelmum Remensem archiepiscopum, qui pro absentia regis Franciam procurabat et apud alios quoscumque Francie potentes machinabatur contra comitem Hanoniensem. Cives itaque Atrebatenses et burgenses Arienses et Sancti Audomari et multi alii comiti Hanoniensi adhesissent tamquam domino suo hereditario, si ipse comes eos suscipere voluisset; sed quia illi ad dominum regem Francorum ex parte filii sui Ludovici, nepotis comitis Hanoniensis, devenire debebant, fidem suam in aliquo ledere noluit. Attamen burgenses Sancti Audomari, homines domini regis Francorum nequaquam suscipere voluerunt, quousque inde in curia domini regis laudamentum et preceptum comitis Hanoniensis habuerunt. Unde postea diu offensam regis et in pecunia sua dampnum passi sunt, cum ipsi ordine iusto incedentes a iusto herede Flandrie recedere nolebant, nisi de illius assensu
*plenario. Tunc temporis de benevolentia et con- *f. 79.
sensu comitis Hanoniensis Ida Boloniensis comitissa, que novo nupserat marito, Rainaldo comiti de Danmartin in Goela, terram suam Boloniam, quam dux Lovaniensis per aliquot tempus occupaverat et per

1191. voluntatem comitis Flandrensis detinuerat, recuperavit, excluso duce Lovaniensi cum suis, qui quidem dux si amorem et gratiam comitis Hanoniensis habuisset, nunquam dum voluisset terram illam amisisset.

Henricus imperator Romanus in viribus suis et iure multas civitates Apulie et eciam principatum Capue cum uxore sua Constantia imperatrice sue subdidit voluntati. Neapolis autem civitas opulenta
Mai.— ac fortissima ei contraria fuit, quam ipse obsedit. In
Aug. qua obsidione, mensibus Iulio et Augusto clades et
24. infirmitas tanta supervenit, quod archiepiscopus Coloniensis Philippus[1] potentissimus, et dux Boemie[2] princeps illustris, probus et sapiens et satis litteratus, mortui sunt, et cum eis quamplures principes, archiepiscopi, episcopi, abbates, duces, marchiones, comites palatini, et alii multi nobiles, ita quod de toto exercitu imperatoris vix decima pars evasit mortem. Ipse autem imperator in tantam ibi incidit infirmitatem, quod pro mortuo reputabatur, et illinc ex occasu suorum et nimia sui infirmitate coactus est ab obsidione recedere. Domino imperatori ab obsidione illa revertenti occurrit Walcerus scolarius Cameracensis, a quadam parte capituli electus, cum Gisleberto clerico, Montensi preposito, qui ad ipsum imperatorem pro promotione ipsius Walceri et Alberti Leodiensis prepositi, a comite Hanoniensi missus fuerat. Domino vero imperatore in obsidione illa morante, domina Constantia imperatrix in civitate Salerna in palatio suo morabatur; sed cives, qui ei fidelitatem tamquam domine sue hereditarie fecerant, eam Tancredo nepoti eius, facto iniuste regi Sicilie, eius accepto auro, inhoneste tradiderunt, unde imperator nimio fuit afflictus dolore. Quam Tancredus cum eam in Pannormo, que vulgariter

1) Obiit die 12. vel 13. vel 15. m. Augusti; cfr. Toeche l. c. p. 200.
2) Conradus, obiit Aug. 9.

Palerna dicitur, posuisset, cives eam admodum honorabant, tamquam dominam suam hereditariam, ita quod Tancredus de illa satis compos non erat. Que postea transacto anno uno vel amplius, domino suo *imperatori restituta fuit. Dominus imperator et scolarium Cameracensem et nuntium comitis Hanoniensis benignissime suscipiens, scolario certissime episcopatum Cameracensem, et preposito Leodiensi episcopatum Leodiensem per nuncium comitis Hanoniensis promisit; et quia hoc nisi sub testimonio principum Theutonie fieri non poterat, et Theutonie princeps aderat unus tantummodo, scilicet patriarcha Aquilee [1], investituras istas usque in Theutoniam oportuit differre. Unde ipse dominus imperator et scolario diem constituit in Theutoniam, et per litteras et per nuntium comitis Hanoniensis preposito Leodiensi mandavit, ut in Theutoniam ad ipsum accederet, accepturus ab eo episcopatum Leodiensem, et per litteras et per ipsum comitis Hanoniensis nuntium significavit comiti Hanoniensi promissiones factas super episcopatibus et preposito Leodiensi et scolario Cameracensi, grates eidem comiti Hanoniensi referens, quod pro illorum promotione laborabat. Et quia dominus rex Romanorum antea novus factus erat imperator, postea sepedictus comitis Hanoniensis nuntius effecit in illis partibus, ubi dominum imperatorem Henricum invenit, scilicet apud Reatum [2] civitatem, quod privilegium, quod ab ipso domino imperatore apud Augustam super bonis comitis Namurcensis sigillo regio signatum habuerat, ibidem renovatum sub testimonio principum tam Lumbardie quam ..... et Apulie et Theutonie renovatum, et sigillo imperiali aureo roboratum, et ipsi comiti transmissum fuit. Comiti eciam Hanoniensi mandavit dominus imperator quod super feodis imperii, que habuerat comes Flandrensis, nemini alii

1191. — *f. 79'. — c. Sept. 20.

1) Godefridus. 2) Rieti. Cfr. Toeche l. c. p. 651.

1191. quam sibi suam gratiam adhiberet. Quorum privilegiorum transcripta in subsequentibus invenientur[1].

Hic equidem comes Hanoniensis sepedictus, cum ad principatum Flandrensem pervenisset, qui primo sigillum habuerat a patre suo sibi relictum, cuius inscriptio erat: BALDUINI COMITIS HANONIENSIS[2], ex quo quamplures carte cum privilegiis ab ipso et a patre eius fuerant signate, postea hoc fracto sigillo pro dignitate Namurcensi supercrescente, aliud habuit sigillum, cuius inscriptio fuit: BALDUINI MARCHIONIS NAMURCENSIS ET COMITIS HANONIENSIS. Isto sigillo non fracto sed recondito, quo multas eciam cum privilegiis firmaverat cartas, tertium habuit sigillum, cuius inscriptio fuit: BALDUINI COMITIS FLANDRIE ET HANONIENSIS ET MARCHIONIS NAMURCENSIS[3], quo multa innovavit et renovavit privilegia. Defuncta autem Marghareta eius uxore, cum comitatus Flandrensis ad Balduinum filium eius devenisset, sepedictus comes
*f. 80. Hanoniensis *secundum sigillum suum sibi reassumpsit, cuius inscriptio erat: BALDUINI MARCHIONIS NAMURCENSIS COMITIS HANONIENSIS, et hoc usque ad finem vite sue utebatur, quo multa privilegia confirmavit, quibus Montensis, Melbodiensis, Sonegiensis, Condatensis, Altimontensis, Crispiniensis et Valencenensis, Alnensis, Broniensis et Sancti Dyonisii ecclesie cum aliis multis gaudent[4].

1) minime. 2) Sigillum vidi in archivo Insulensi hac inscriptione circumdatum: ✠ SIGILLVM. BALDVINI. COMITIS. HAINOENSIS. 3) V. imaginem apud Oliv. de Wrée, les seaux (!) des comtes de Flandre et inscriptions des chartes par eux publiees. A Bruge 1641. Tab. 13. 4) Exempli causa exordium diplomatis cuiusdam damus ex originali archivi Montensis exscriptum: *Notum sit universis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris quod Balduinus comes Hainoensis, marchio primus Namucensis, Balduini comitis et Alidis comitisse filius uxorem habuit nobilissimam Margaretam, Theoderici comitis Flandrie filiam, Philippi potentissimi Flandrie et Viromandie sororem, de qua filios habuit milites strenuos, Balduinum scilicet primogenitum, Philippum medium, Henricum tercium, et filias, quarum una fuit Elizabet, gloriosissima Francorum regina, Philippo illustri Francorum regi desponsata.*

Cum grandis inter Balduinum comitem Hanoniensem et Margharetam comitissam uxorem eius, iustam Flandrie heredem, et Mathildem comitis Flandrie Philippi olim coniugem, controversia verteretur, dominus Willelmus Remensis archiepiscopus et comiti Hanoniensi et Mathildi comitisse, que se reginam nominabat, diem constituit mense Octobri apud Atrebatum, ut inter eos ibi vel iudicium vel concordiam componeret. Post multas tamen contentiones, cum ipsa Mathildis comitissa totam Flandriam in dotalicio reclamaret, et e contra comes Hanoniensis iudicium requireret, proponens quod dotalicium aliud habere non debebat quam illud quod in nuptiis ei concessum fuerat; tandem inter eos huiusmodi pax ordinata est: quod comes Hanoniensis capud Flandrie et comitatum haberet, scilicet Brugas, Gandavum, Ipram, Curtracum, Aldenardam, Waisam, Alost, Geralmont, et feoda alia imperii, scilicet villas que ministeria dicuntur, et insulas marinas, in quibus insulis comes Hollandensis participat, et a comite Flandrensi tenet in feodo. Ipsa autem Mathildis dicta regina dotalicium sibi in nuptiis traditum, scilicet Duacum, Sclusam, Orchias, Insulam, Cassellum, Furnas, Dikemudam, Borborch, Bergas et mansionem Niepe sibi retinuit. De iusto dotalicio suo tunc domino regi reliquit Sanctum Audomarum et Ariam, que post ipsius Mathildis decessum ad domini regis

1191.

Oct.

Philippo quippe Flandrie et Viromandie comite defuncto, ipse Balduinus cum Margareta uxore sua principatum Flandrie per aliquot annos possedit. Idem quoque Balduinus ex parte matris sue Alidis et avunculi sui Henrici Namuci et Lusceleborch comitis iure Namucum adeptus fuit. Unde ipse Balduinus a domino Henrico Romanorum imperatore Frederici imperatoris filio factus fuit marchio Namucensis et princeps imperii. A quo etiam Henrico imperatore Balduinus predictus filius eius in militem fuit ordinatus. Defuncta autem Margareta predicta ipsa Brugis in monasterio sancti Donatiani sepulta fuit. Cui in hereditate et comitatu Flandrensi successit sepe dictus filius eius Balduinus. Balduinus autem vir ipsius Margarete ad comitatum suum Hainoensem et ad marchiam Namucensem, relicta filio Flandria, rediit.

1191. Francorum filium parvulum Ludovicum iure hereditario devenire debebant[1]. In ipsis autem colloquiis nuncius comitis Hanoniensis, scilicet Gislebertus Montensis prepositus, ad ipsum dominum suum apud Atrebatum rediit, per quem dominus imperator ei mandabat, ut in adventu Domini vel in nativitate Domini ad ipsum accederet in Teuthoniam, suscepturus ab eo feoda imperii, que habuerat comes Flandrie, et ut cum eo ordinaret de episcopatu Leodiensi domino Alberto preposito Leodiensi conferendo, et de episcopatu Cameracensi domno Walchero scolario Cameracensi dando. Que quidem omnia domino comiti admodum placuerunt. Inde comes Gandavum cum uxore sua venit, ubi antea ex sug-
*f. 80'. gestione *sepedicte Mathildis regine, que castrum ad usum sui munierat, ... tunc receptus, ad exercitum suum apud Geralmont rediit, exacerbatus in ducem Lovaniensem, qui eum exheredare laborabat, et presumptuose diffiduciaverat, et terram illius in multis locis predis et igne devastans, munitiones quasdam, scilicet Tubisam, Hanbrughe et Ochekircam, per vim cepit et prostravit — que quidem munitiones ipsum et suos sepius infestaverant — et Anghien castrum obsedit, quod quidem castrum a duce tenebatur, cum ipsa villa a comite Hanoniensi teneretur. Castrum quippe turri et muris firmatum insultibus absque machinis capi non poterat. Cum autem comes ad hoc petrariam instruxisset, videntes obsessi castrum ipsum se defensare non posse, accepto domini sui ducis consilio, qui eciam dux viribus comitis resistere non valebat, laudavit et concessit Engleberto de Anghien, viro nobili, ipsius castri possessori, ut si castrum illud detinere non posset, ea tamen conditione teneret, quod nec ipsum castrum duci Lovaniensi contra comitem Hanoniensem, nec

1) Cfr. conventionem ex registro Philippi Augusti regis, typis datam apud Bouquet, XVIII, 408 n.

comiti Hanoniensi contra ducem Lovaniensem red- 1191.
deret, et ita si Englebertus a comite Hanoniensi impetrare posset, castrum suum in pace teneret; quod ipsi Engleberto tunc a comite concessum fuit, sed postea, alia occasione superveniente, comes castrum illud penitus obruit. In obsidione illa apud Anghien miles probus et magni nominis et sapiens et in consiliis comitis Hanoniensis potens, Almannus de Provi, infirmitate oppressus decessit. Inde comes, firmatis cum duce Lovaniensi treugis, perrexit in Flandriam cum uxore sua Marghareta, ad suscipienda hominia sua et exercendam iusticiam in illa, cum ipsa terra a maleficiis vix umquam posset refrenari, sed semper principem vividum et in iusticia austerum ipsam regionem Flandrie oporteat habere.

Interim autem comes Hollandensis[1] per nuncios petebat, ut a domino imperatore in augmentum sui feodi quod ab eo tenebat, feoda que a comite Flandrensi tenuerat, habere posset, et ab hominio comitis Flandrie deinceps emanciparetur, et super hoc domino imperatori quinque milia marchas puri argenti, si princeps fieret, largiri promittebat. Dux quoque Lovaniensis pro terra de Alost, que a domino imperatore tenebatur, *domino imperatori quinque *f. 81.
milia marchas puri argenti dare volebat, in qua eciam terra ipse dux quedam allodia parva et quarumdam villarum advocatias de feodo, suo de iure esse diceret. Dominus autem imperator Romanorum, et comitis Hollandensis et ducis Lovaniensis petitiones et promissiones postponens, omnem gratiam et benevolentiam erga comitem Hanoniensem habebat.

Interim Sygerus Gandavensis castellanus, qui in Flandria magnam parentelam hominesque multos et divitias habebat, custodiam castri Gandavensis, quod Philippus comes Flandrie ad reprimendam hominum

1) Theodericus VII.

1191. Gandavensium nimiam superbiam construxerat, reclamabat, dicens de castellaria sua esse. Comes autem, quia in terra Flandrensi nondum satis radicatus erat, et ne Sygerus de eo conqueri posset, in recompensationem custodie ipsius munitionis centum libratas terre ei assignavit, sperans in illo et in eius filiis magnum bonum ulterius ac servicium fidele habere, et ne in aliquo videretur iuri contraire.

Hiis quidem et aliis comes Hanoniensis prepeditus negotiis, ad dominum imperatorem accedere non potuit, sed filium suum Balduinum pro se misit et cum eo milites Renerum de Trit, Gerardum de Hamaida, Gislenum Bellimontis castellanum, Renardum de Strepi, Gossuinum de Herierpont, Walterum de
Dec. Stankirca, apud Wormaciam civitatem, cum nuncii ipsius comitis, Bernerus scilicet de Roulcourt vir nobilis, et Gislebertus Montensis prepositus longas super adventum domini comitis a domino Romanorum imperatore inducias habere non possent. Qui eciam ex parte ipsius comitis pro promotione prepositi Leodiensis et cancellarii Cameracensis omnimodis laborabant, sed nichil eis profuit, cum demum dominus imperator eos in votis et petitionibus suis fefellerit. Igitur antequam ad dominum imperatorem pervenisset Balduinus, comitis Flandrensis et Hanoniensis et marchionis Namurcensis filius, dominus imperator, acceptis occulte a domino Iohanne archidyacono Cameracensi, ex una parte capituli Cameracensis electo, tribus milibus marchis puri argenti, ab ipso Iohanne et a Walchero scolario, ex alia parte electo, super his incerto, requisivit ut ambo super episcopatu Cameracensi sue voluntati
*f. 81'. *et arbitrio prorsus se submitterent. Quod quidem Iohannes satis certus pro data pecunie summa facere non recusavit, Walcerus eciam, cui dominus imperator episcopatum promiserat, eius promissis satis credens, animo letanti concessit. Dominus vero

imperator episcopatum Cameracensem Iohanni contulit, homini qui satis et honestus et religiosus videbatur. Walchero autem ordinavit expensas suas, que erant in numero mille et centum marcharum magno pondo, persolvi, et 80 marcatas redditus dum viveret habendi a Iohanne sepedicto electo; que quidem omnia in nulla parte ab imperatore vel a domino Iohanne electo erga dominum Walcerum fuerunt observata. Quod quidem apud Haghenoam actum fuit in natali Domini. In quibus eciam diebus ibidem iudicium superius scriptum[1], simile illi iudicio quod contra Robertum de Belren Montibus latum fuerat, contra prepositum Argentinensem factum fuit.

1191.

Dc.25.

Tunc eciam temporis dominus Albertus de Retest, Leodiensis ecclesie maior prepositus et archidyaconus, cum domino imperatore morabatur, expectans donum episcopatus Leodiensis. Quod quidem, quamvis ab una parte electus esset, tamen fieri non poterat, quousque alii Alberto fratri ducis Lovaniensis, ipsius ecclesie archidyacono, ab alia parte electo, esset electio abiudicata, et in manum domini imperatoris per sententiam principum devenisset. Cum autem dominus imperator in octavis epiphanie Wormaciam venisset, presentatus est ei Bruno, Coloniensis ecclesie maior prepositus, vir nobilis et honestus, sed etate et infirmitate gravis, comitis Flandrensis et Hanoniensis consanguineus, electus in archiepiscopum. Cui dominus imperator regalia sine difficultate aliqua contulit. Qui quidem Bruno nunquam consecrari voluit[2], sed pro corporis gravitate nimia episcopatum cito renunciavit, cui successit nepos eius Aiulphus[3], ipsius ecclesie maior decanus,

1192. Ian.13.

1) V. supra p. 187 sqq. 2) Cfr. Ann. Colon. max. SS. XVII. p. 802 ad a. 1192: *In octava pentecostes* (i. e. Mai. 31) *Bruno in archiepiscopum Colonie consecratur a Iohanne Trevirensi archiepiscopo et episcopo Virdunense.* Cfr. Toeche l. c. p. 218 n. 3) Adolfus I. de Altena. Anno 1193. Apr. 18. consecratus est. Cfr. Ann. Colon. max. l. c. p. 803.

1192. comitis Flandrensis et Hanoniensis consanguineus. Apud Wormaciam accessit dominus Albertus Lovaniensis cum eis qui eum elegerant et cum avunculo suo duce de Lemborch et patruo suo Alberto comite de Danborch et de Musan. Frater autem eius Henricus dux Lovaniensis ad curiam cum ipso accedere non audebat; imputabatur enim ipsi duci quod per violentiam fratrem suum eligi fecisset. Itaque Albertus Lovaniensis domino imperatori tamquam electus presentatus est. Alberto autem de Retest cum sua licet minore parte resistente, dominus imperator super discordia electionis sententiam a principibus requisivit. Quod quidem iudicium domino
*f. 82. *Brunoni Coloniensi electo et domino Conrardo Magunciensi archiepiscopo et domino Iohanni Treverensi archiepiscopo et Monasteriensi, Metensi, Tullensi, Argentinensi, Spirensi, Herbipolensi, Balbobergensi, Basiliensi episcopis commissum est, Woldenensique et Lonensi et Prumensi abbatibus. Sententiam autem Monasteriensis episcopus protulit, et inde alios omnes sequaces habuit, quod episcopatus Leodiensis in manus domini imperatoris devenisset, dandus ad voluntatem suam, presente et audiente Alberto Lovaniensi et suis, qui inde dolebant, et Alberto de Retest et suis qui inde gaudebant; quia in episcopatu Leodiensi Albertus de Retest omnem spem bonam habebat, cum ei illum dominus imperator ante iudicium promisisset, et post factum iudicium sepius promisit. Cum autem Balduinus, comitis Flandrensis et Hanoniensis et marchionis Namurcensis filius, pro promotione consobrini sui Alberti de Retest laborabat, tamquam pro eo de quo nemo dubitare videbatur, dominus imperator accepta nimia
Ian. 11. pecunia a Lothario clerico, viro nobili, preposito Bonnensi, fratre comitis de Hostade, cancellariam
Ian. 13. suam, que tunc vacabat, ei vendidit [1]. Secunda

1) De hac re cfr. Toeche l. c. p. 224.

autem die a donatione illa cancellarie eidem Lothario 1192.
sub testimonio predictorum principum, astantibus eciam utroque Alberto, episcopatum Leodiensem contulit. Que quidem donatio et scandalum in ecclesia et in populis multis fecit, et ipsum Albertum Lovaniensem et eundem Lotharium ad mortem festinam perduxit. Albertus autem de Retest in promissis defraudatus est, cui dominus imperator pro expensis factis 500 marchas restituere voluit, quas ille accipere contempsit.

Interim comes Hollandensis domino comiti Flandrie et Hanonie super feodis que a comite Flandrie habuerat, hominium fecit. Balduinus autem filius comitis, acceptis patri suo induciis veniendi ad dominum imperatorem quandocumque vellet vel posset, ad patrem suum reversus est; que inducie usque ad tempus congruum et aptum comiti Hanoniensi fuerunt concesse.

Eodem anno scilicet 1191, Acra civitas diu obsessa capta fuit, in cuius obsidione Philippus rex Francie egrotare cepit, cui quidem dicebatur quod rex Anglie in mortem eius vel veneficiis moliretur. Unde rex Francorum tam infirmitate quam ex odio regis Anglorum *assumpta occasione, in Franciam *f. 82'.
rediit mense Ianuario[1]. Cuius recessus peregrinis christianis, quibus unicum videbatur in ipso rege refugium, dolorem et detrimentum, Sarracenis autem, qui eius solius presentiam pre ceteris abhorrebant, gaudium contulit. Comes autem Flandrensis et Hanoniensis et marchio Namurcensis, audito eius 1191.
adventu, Parisius ad ipsum accessit, eique suum Dc. 25.
hominium pro Flandria obtulit, quod quidem hominium suscipere dominus rex negavit, non considerans quod ipse comes erga ipsum, super parte illa que ad ipsum et ad filium eius Ludovicum devenerat,

1) Cfr. Cont. Aquic. l. c. p. 427: *Philippus rex Francorum ante dies nativitatis dominice in Franciam venit.*

1192. fideliter egisset, cum ipse comes in primis terrarum occupationibus domino regi contrarius nimis extitisse potuisset. Verum dominus rex donis et promissis domine Mathildis regine, uxoris comitis Flandrie, partem totam que ad comitem Hanoniensem devenerat de terra Flandrie, in dotalicium ipsius Mathildis converti volebat. Comite autem Flandrie et Hanoniensi iusticiam requirente, nichil equitatis vel benignitatis in domino rege Francorum ipse comes invenire poterat, cui multa in multorum viribus et grandibus expensis exhibuerat servicia. Comiti autem iusticiam requirenti et nichil proficienti intimatum fuit Parisius a quibusdam amicis suis, domini regis familiaribus, quod dominus rex eum capere proposuerat. Comes autem assumpto secum uno milite et duobus servientibus nocte recessit, relictis ibi sociis et servientibus suis, qui in crastino eum secuti sunt. Unde dominus rex graviter turbatus fuit, et comiti minas inferens, contra ipsum exercitus suos summonuit et Flandriam intrare asseruit. E contra comes sibi providit. Cui homines Flandrie tam maiores quam minores auxilium vividum promiserunt, laudantes domino comiti contra regem bellum aggredi, si terram Flandrensem intrare presumeret. In hiis itaque comes Hanoniensis de iure suo confidens, viriliter se habuit.

Mirandum est equidem, imo christianorum peccatis imputandum, quod congregatis ab universis mundi huius partibus, in quibus nomen Christi invocatur, militibus probis et electis cum suis quam pluribus principibus, quasi nichil in regno Ihesu Christi recuperando profecerunt, cum solam civita-
*f. 83'. tem Acram recuperaverunt. *Quorum quibusdam a Sarracenis interfectis, quibusdam infirmitate propria preveniente mortuis, quamplures tam maiores quam minores, et fere omnes, relicta sancta civitate Iherusalem apud gentiles, ad propria reversi sunt.

De quibus unus qui in regno Francie ditissimus et potentissimus princeps erat, Henricus scilicet Campanensis comes, valde iuvenis, martirio Christi prorsus expositus, onus et laborem morandi in partibus illis sibi assumpsit, unde pre ceteris huius mundi principibus et aliis viris tam clericis quam laicis, laudem et gloriam habere meruit. Cum autem quamplures in partibus Iherosolimitanis tam maiores quam minores decesserint, de potencioribus principibus et aliis nobilibus et militibus strenuis dicendum est, qui ibi a seculo migraverunt, quorum nobis nomina nota sunt: Fredericus Romanorum imperator, Fredericus filius eius dux Suevorum, landgravius Duringhie [1] ipsius imperatoris nepos, Robertus comes de Nassoa, et Henricus comes de Diecea, et Fredericus de Husa [2], ipsius imperatoris familiares et secretarii; Engelbertus comes de Monte, Henricus comes de Bar-le-Duc, Henricus dux Burgundionum [3], Rainaldus de Nivernis, Theobaldus comes Blesensis, Stephanus comes frater eius, comes de Vendosma, Radulphus comes Clarimontis, Rainaldus Aguluis, Nivelo agnomine Pauper, Iohannes comes Ponciaci, Bernardus de Sancto-Walerio, vicedominus de Pinkinio, Florentius de Hangest, Philippus comes Flandrie, Robertus advocatus Betunensis, Willelmus castellanus Sancti Audomari, Oliverus de Maskelinis, Rogerus de Hardencort, Radulphus de Cochi, Radulphus de Tur, Willelmus de Petreponte, Wido de Castellione, Lovellus frater eius, Andreas de Briena, Conrardus marchio Montis-Ferrati, qui in primis terre illius aggravationibus ipse solus princeps contra gentiles Acram et Tyrum civitatem detinuit, Iacobus de Avethnis, Osto de Trasiniis, Walterus de Warini, Eustacius senior de Rues, Balduinus 1192.

1) Ludovicus. 2) De hoc cfr. Des Minnesangs Frühling, herausg. von Lachmann und Haupt, Lpz. 1857. p. 249. 250. Obiit a. 1190. Mai. 6. 3) immo Hugo III.

1192. Caruns, Robertus de Belren, Matheus de Wallaincort,
*f. 83'. Radulphus de Vendogiis, Walterus de Aunoit, *Henricus Bincensis castellanus, Wido et Fulco fratres de Fontanis, Walterus et Arnulphus fratres de Goi, Iohannes et Richardus, Theodericus, Ivo, fratres de Orca, Ivo de Tumaïdis, Amandus de Nasta, Ywanus de Valencenis, Matheus de Arbro, Hugo filius eius, Hellinus de Waurin Flandrie senescalcus et Rogerus Cameracensis episcopus, fratres; Hellinus de Maisnil, Alelmus de Fontanis, Iohannes de Hossel, Wido de Erbelaincort, Radulphus de Amini, Radulphus de Maini, Walterus de Casnoit, Nicholaus de Pereweis, Balduinus et Nicholaus filii eius.

Rex autem, mutato consilio suo priori malo contra comitem Flandrensem et Hanoniensem et marchionem Namurcensem, mandavit ei per litteras, ut securum haberet conductum accedendi ad se. Cum quo apud Peronam in Viromandia pacem firmavit sic, quod comes 5 milia marchas puri argenti pondo Trecensi, duobus terminis infra annum solvendas, pro relevio terre Flandrie domino regi pepigit, cum iuris sit sed non amoris in Francia, ut quilibet homo pro relevio feodi sui ligii tantum det domino suo, quantum ipsum feodum intra annum valeat. Pro hominio autem comitis suscipiendo ipsi comiti et eius uxori Margharete comitisse, terre Flandrensi iuste heredi, dominus rex apud Atrebatum diem con-
Mrt. 1. stituit dominica in quadragesima Reminiscere.

Interim dominus comes Flandrensis et Hanonien-
Febr. 19. sis et marchio Namurcensis in capite ieiunii per mandatum domini imperatoris Romanorum domino Lothario Leodiensi, ut supra dictum est, electo et regalibus investito, apud Leodium nuper advenienti occurrit. Cui comes ipse cum aliis et comitibus et nobilibus et ministerialibus et civibus hominium et fidelitatem fecit; cui eciam omnes fere clerici tam maioris ecclesie quam minorum ecclesiarum prelati

et canonici fidelitates fecerunt. Duo autem episco- 1192.
patus fideles, scilicet Henricus dux Lovaniensis et Henricus dux de Lemborch, avunculus eius, hominium facere contradicebant. Albertus etenim, ducis Lovaniensis frater, a quibusdam electus, cum quibusdam canonicis ad dominum papam Celestinum transierat pro sua electione confirmanda et potestatem domini imperatoris in episcopatibus conferendis minuenda.

*Comes Flandrensis et Hanoniensis et marchio *f. 84.
Namurcensis die predicto Atrebatum cum uxore sua Mrt. 1.
Marghareta comitissa venit, et domino regi pro Flandria ligium fecerunt hominium et fidelitatem. Tunc temporis dominus rex a comitibus, Boloniensi[1] scilicet et Chisniensi[2], hominia suscepit, que ad comitem Flandrensem devenire debebant, et a Balduino, filio Evrardi Radonis, super Moretanea[3] castro. Tunc temporis dominus rex totam Viromandiam occupaverat, de qua tamen Sanctum Quintinum comitisse Bellimontis Aenore, iuste heredi ipsius terre, tenendum cum aliis castris que ipsa in vita comitis Flandrie Philippi tenebat, concessit. Ipse autem dominus rex in spe succedendi mansit, quia illa proprii corporis heredem non habebat.

Eodem tempore quadragesimali dominus comes domino Iohanni Cameracensi electo hominium fecit super castellaria Cameracensi in castris Oisi[4] et Haurancort[5] et Paluel[6], que eorum dominus ab ipso in feodo tenere debebat; unde domina Marghareta, comitis Blesensis filia, neptis domini regis Francorum, ipsi domino regi Francorum contra ius et rationem hominium fecerat, que a marito suo Hugone de Oysi unicam habebat filiam, que eciam in eodem anno nupsit fratri domini imperatoris Ottoni, comiti

1) Reginaldo. 2) Balduino II. 3) Mortagne in regione Tornacensi. 4) Oisy, arr. Arras, cant. Marquion. 5) Havrincourt, arr. Arras, cant. Berlincourt. 6) Palluel, arr. Arras, cant. Marquion.

1192. palatino Burgundie, qui postea citius de communi consensu ab invicem separati sunt.

Apr. 5. Anno Domini 1192, termino paschali, comes Flandrensis et Hanoniensis et marchio Namurcensis ad dominum imperatorem in Theutoniam transivit, et ei super feodis, que ab eo habuerat comes Flandrie, hominium fecit.

Omnia ista predicta, scilicet guerras contra dominum regem Francorum quandoque et contra comitem Flandrie et ducem Lovaniensem et Iacobum de Avethnis, et omnes acquisitiones et occupationes terrarum suarum, scilicet Flandrie et Namurci, dominus comes Balduinus per suos solos Hanonienses, tam in eorum viribus quam eorum pecunia, complevit.

Iul. 31. Eodem anno mense Augusto, Albertus ducis Lovaniensis frater, Leodiensis electus, peractis in curia Romana ad voluntatem suam negotiis suis, ad propria reversus est, scilicet ad terram fratris sui ducis Lovaniensis; satis etenim leviter causas suas ad votum suum promovere potuit, cum nemo sibi adversaretur in curia, quia Lotharius totam spem suam non in Deo sed in domino imperatore posuerat, et dominus papa potestati et dignitati, quam dominus imperator in ecclesiis episcopalibus et abbatiis maioribus habebat, valde erat contrarius. Unde Albertus super promotione sua executores habuit dominum Brunonem Coloniensem archiepiscopum, et dominum Willelmum Remensem archiepiscopum[1], ut illi Lotharium excommunicarent, et omnes tam clericos quam laycos qui ei fidelitatem fecerant. Unde eciam domino Willelmo Remensi archiepiscopo, Sancte Sabine cardinali, apostolice sedis legato, iniunctum fuit, ut ipsum Albertum in sacerdotem ordinaret et in episcopum consecraret. Unde dominus archiepiscopus, non considerato, quid super hoc posset eve-

1) V. Ann. Colon. max. l. c. p. 802.

nire in posterum, honori suo ascribens quod homo 1192.
ad regendum tantum episcopatum sibi consecrandus transmitteretur, qui de sua dyocesi non esset, ipsum Albertum mense Septembri in sacerdotem ordinavit, et in Leodiensem episcopum consecravit[1]. Quo audito dominus imperator Leodium venit, ut Lotharii electi sui in Leodio causam promoveret, et ab eis qui fidelitates facere negabant, voluntatem suam et fidelitates illorum haberi faceret, et ut inter comitem Hanoniensem et Henricum ducem Lovaniensem super suis discordiis componeret. Itaque dominus
imperator mense Septembri Leodium venit, ad quem Sept.
comes Flandrie et Hanoniensis et marchio Namur- 24.
censis ibidem accessit, quem dominus imperator secum apud Traiectum[2] deduxit. Ibi dominus imperator comitem Hanoniensem cum duce Lovaniensi in hunc modum concordavit[3], quod dux Lovaniensis comiti Hanoniensi villas, scilicet Thienas in Hasbanio et Lerunt, quas ei antea comes libere et perpetuo tenendas concesserat, prorsus dimisit, et ipsis villis omnino abrenunciavit, et 700 marchas argenti per ipsum imperatorem duci Lovaniensi a comite datas, et postea 500 marchas per comitem Flandrie Philippum datas, comiti Hanoniensi reddere dux
*Lovaniensis pepigit; comes autem Hanoniensis ho- *f. 85.
minium castri de Anghien ei rehabendum concessit, de quo, ut supradictum est, ita compositum erat, quod Englebertus de Anghien, ipsius castri possessor, nullum duci contra comitem Hanoniensem in castro illo ferret auxilium, nec comiti contra ducem. Recognitum autem in eadem compositione fuit, quod dux Lovaniensis in terra de Alost quedam feoda habebat, unde compositum fuit, quod filius quilibet comitis Hanoniensis ea a duce Lovaniensi in feodo

1) Remis. Sacerdos ordinatus est Sept. 19, episcopus consecratus Sept. 20. a. 1192. 2) Maastricht. 3) Aegidius Aureaevall. l. c. p. 152 sq. haec Leodii facta esse narrat.

1192. teneret. Quod ita factum postea fuit, sed comes Hanoniensis ipsius hominii iusticiam et servicium et partem de Geralmont, quam ipse dux ex parte uxoris sue pro allodio reclamabat, a duce in vadio accepit. Ibidem dominus imperator effecit, quod dux Lovaniensis Lothario Leodiensi electo hominium et fidelitatem fecit, et fratrem suum Albertum, iam in episcopum consecratum, abiuravit.

Albertus autem Remis morabatur et imperium intrare formidabat. Interim autem surrexerunt quidam viri iniqui de Theutonia, et Remis venientes et ibi morantes se exules esse dicebant, qui in mortem Alberti laborabant. Albertus autem, homo pius et liberalis, illorum ficto dolori compatiens, eos secum in cibariis suis sepius colligebat et eos admodum honorabat. Illi autem querentes et tempus et locum, ut Albertum occiderent, quadam die finxerunt se ad patriam suam regressuros, qui cum accepta ab hominibus Remensibus quos noverant licentia, civita-
Nv.24. tem egressi sunt; quos ut magis honoraret Albertus episcopus, ascenso equo cum eis, assumpto secum uno clerico et uno milite, in campum exiit. Quem illi proditorie interfecerunt, suumque equum secum deduxerunt et in Theutoniam reversi sunt. Albertus autem de cuius morte tali dolendum est, in maiori ecclesia beate Marie Remis mense Decembri sepultus est; cuius mors ex instinctu domini imperatoris et domini Lotharii Leodiensis electi et fratris eius comitis de Hostada processisse dicebatur. Lotharius autem Colonie in maiori ecclesia, tactis sacrosanctis, iuravit se mortis huius nescium et totius huius culpe immunem; quod tamen sibi nichil proficiebat. Ipse autem Lotharius veniens Hoyum[1], comiti Flandrensi et Hanoniensi et marchioni Namurcensi mandavit, ut ad se accederet, qui ad eum venit
*f. 85'. secunda *die natalis Domini. Tercia autem die ibi-

1) Huy.

dem coram comite Flandrensi et Hanoniensi et mar- 1192.
chione Namurcensi et coram Gerardo comite de Loz Dc.27.
multisque aliis tam clericis quam laycis iuravit idem quod Colonie et Leodii super innocentia sua iuraverat. Deinde ipsum comitem Hanoniensem tamquam fidelem suum monuit, ut eum iuvaret contra ducem Lovaniensem, qui ei hominium et fidelitatem fecerat, tunc autem, contempto hominio et fidelitate postposita, ei inimicabatur, et ab eo mortem fratris sui requirebat. Comes autem, audientibus universis tam clericis quam laycis, ipsi Lothario auxilium tamquam domino suo promisit, ita inquam, quod si dux Lovaniensis in episcopatum insurgeret, et ipse Lotharius contra ducem exercitum suum commoveret, ipse comes cum viribus suis et episcopatum et dominum suum contra ducem iuvaret. Consilium autem dedit comes domino Lothario, ut in castris suis moraretur et ibi securus se haberet, donec videret quid dux Lovaniensis contra eum facere intenderet, et missis nunciis, viris discretis, ad dominum imperatorem, eius consilium exspectaret, que quidem omnia sic et facere et sustinere ipse Lotharius comiti promisit.

Quarta autem die natalis Domini dominus comes Dc.28.
cum duce Lovaniensi ad peticionem ipsius ducis in Hasbanio colloquium habuit. Ibi dux comitem tamquam propinquum et consanguineum suum districtius monuit, ut in morte fratris sui vindicanda eum iuvaret. Unde comes respondit, quod ipse paratus erat eum iuvare, salva fidelitate dominorum suorum. Dicebat autem dux, quod episcopatui Leodiensi nullum malum inferre volebat, sed domnum Lotharium inimicum suum mortalem esse dicebat. Comes autem a colloquio illo recedens, domino Lothario per suos fideles et per fideles ipsius Lotharii mandavit, ut in castris suis moraretur, quousque videret ad quem finem res ista deveniret, et consilium domini

1192. imperatoris haberet; si autem in terra Leodiensi pro duce Lovaniensi morari timeret, in Hanoniam veniret et ibi securius maneret. Lotharius autem pusillanimis, mutato proposito, cum paucis tam nocte quam die quasi fugiendo secessit in Theutoniam, et usque ad dominum imperatorem pervenit, qui eciam dominus imperator in his molliter se habebat. Cui eciam domino imperatori dux Lovaniensis et dux de Lemborch, avunculus eius, mortem fratris sui Alberti imputabant, qui eciam cum Henrico, duce Saxonum
*f. 86. *dicto, illius ducis, quem dominus imperator exheredavit filio, confederati sunt contra dominum imperatorem, et cum eis dominus Conrardus Maguntiensis archiepiscopus, homo melancolicus, et Bertholdus dux Cheringiorum multique alii principes et alii nobiles; quos tamen omnes dominus imperator ad voluntatem suam reduxit, ita quod nullus eorum in pace cum domino imperatore facienda consilium sociorum suorum expectabat. Ex vanis autem suggestionibus ducis de Lemborch, avunculi sui, dux Lovaniensis per se et per suos complices dominum Henricum imperatorem ab imperio et dignitate deponere putabat, et se imperatorem fieri sperabat; quod quidem ipsi duces domino pape Celestino insinuaverunt, et per nuncios ei confederati sunt. Ipse enim papa Celestinus rancorem nimium tunc temporis contra ipsum imperatorem conceperat.

Post natale vero Domini dux Lovaniensis cum duce de Lemborch, avunculo suo, et multis hominibus tam comitibus quam consanguineis suis terram comitis de Hostada invasit, et omnia castra sua, excepto Ara castro fortissimo, ei abstulit et totam terram in vindictam fratris sui devastavit. Unde castrum Dolehain[1] Walerannus, ducis de Lemborch filius, sibi per aliquot tempus retinuit. Hec autem omnia satis leviter et occupare et devastare potue-

1) Dolhain, prope Limburg.

runt, cum nemo eis resistebat; que quidem omnia 1192.
demum ipse comes de Hostada, facta pace cum duce de Lemborch et duce Lovaniensi, recuperavit, mediante quidem pecunia.

Ex clamore autem super morte Alberti episcopi ad domnum papam Celestinum delato, dominus Lotharius excommunicatus fuit, et eius bona omnia, scilicet prepositura Bonnensis et alie multe quas habebat aliis personis collata sunt. Lotharius autem excommunicationem diucius sustinere nolens, ad curiam Romanam transivit, ut absolveretur et ut vel episcopatum Leodiensem vel alia bona retineret. Quem dominus papa absolvere noluit, quousque ille iuravit, quod arbitrio domini pape prorsus staret. Arbitrium autem domini pape fuit, quod ille episcopatui Leodiensi et omnibus bonis suis que habuerat abrenunciavit et abiuravit. Sola autem prepositura in Confluentia ei a domino papa dimissa est. Iniunctum est eciam ei, ut ulterius ad ordines vel aliquam dignitatem promoveri non possit. Sicque confusus ex crudelissimo domini pape arbitrio *ad terram *f. 86'.
nativitatis sue reversus est. Tunc temporis sedes Leodiensis vacabat, cum multi ad illam anhelarent.

Eodem anno inter natale Domini et quadragesi- 1193.
mam[1] Philippus rex Francorum in regis Anglorum terram insurrexit et quedam castra occupavit. Unde ei a quibusdam proditoribus castrum Gisors, quod pre ceteris affectabat, redditum fuit. Dum rex in Apr.
partibus Iherosolimitanis moraretur, frater eiusdem 12.
regis Anglorum Iohannes, qui Sineterra dicebatur, fratri suo et domino absenti regnum et omnia bona eius auferre moliebatur.

Anno Domini 1193 Richardus rex Anglorum a 1192.
partibus Iherosolimitanis rediens, ventis sibi contra- Dc. 21.
riis, in terram ducis Austrie applicuit, quem dux

1) Cfr. Cont. Aquic. l. c. p. 430: *Philippus rex Francorum — — post paschalem sollempnitatem mense Aprili in Northmanniam vadit.*

1193. Austrie cepit et captum domino imperatori presentavit[1], ea conditione ut proprii corporis malum non pateretur, sed ad redemptionem compelli posset. Qui demum rex Anglie erga dominum imperatorem se in pecunia redemit, et ipsi imperatori dono 100 milia marchas argenti magno pondo, et duci Austrie 50 milia marchas dedit, et domino imperatori in auxilium exercitus sui in Apuliam galeas cum hominibus ad illas sufficientibus promisit, et pro promissis et amiciciis inter eos firmandis et tenendis ipse rex Anglie domino imperatori multorum nobilium hominum suorum filios dedit obsides; inter quos quidem pueros cum filius domini Rogeri de Thoenio, consanguinei comitis Hanoniensis, in curru deduceretur, quatuor tantummodo annos habens, et per Hanoniam transiret, dominus comes eum retinuit et Melbodii in claustro eum honorifice fecit conservari, dominoque imperatori mandavit, quod hunc obsidem sibi fideliter servaret. Cum autem ipse rex Anglie, finitis omnibus erga dominum imperatorem, ad propria reverteretur, ipse in transitu suo Colo-
1194. niensi archiepiscopo et Symoni Leodiensi electo et
Febr. Mart. duci Lovaniensi et duci de Lemborch feoda in argento annuatim persolvenda dedit, et insuper duci Lovaniensi quandam terram in Anglia, quam Matheus comes Boloniensis, pater uxoris sue, reclamaverat, in feodo reddidit, ipsique duci contra comitem Flandrie et Hanonie et marchionem Namurcensem auxilium promisit, et omnes infeodati ab eo auxilium ei promiserunt contra regem Francorum[2], ita quod
*f. 87. *saltem tantam comiti Flandrie et Hanoniensi guerram facerent, quod comes nequaquam domino regi Francie auxilium ferre posset. Conventiones tamen eorum in nulla parte fuerunt observate; nec mirum,

1) Prima vice Ratisponae 1193. Ian. 6, demum in curia Spirensi c. Mart. 25. Cfr. Toeche l. c. p. 246 sqq. 2) Cfr. Rogerum de Hoveden ad a. 1194. Bouq. XVII, 563.

cum rex Anglie nemini umquam vel fidem vel pactum servasset, nec omnes illi nominati, cum quibus fedus firmaverat, conventiones suas observare consuevissent.

Eodem vero anno, dum rex Anglie apud domi- 1193.
num imperatorem captivus moraretur, dominus rex
Francorum Rothomagum obsedit civitatem; cum Mai. 1.
quo fuit Balduinus comes Flandrensis et Hanoniensis et marchio Namurcensis cum multis militibus et in propriis expensis, sed nichil profecerunt, attamen castra multa et fortia et magna occupaverunt et terram in multis locis devastaverunt. In obsidione illa Balduinus comes Flandrensis et Hanoniensis per consilium domini regis conventiones matrimoniorum cum comite de Nivernis[1] firmavit, ita inquam,

1) Petro de Curtiniaco. Utriusque matrimonii tabulas et conventiones v. in Corpore diplomatico D. Dumont, T. I. p. 118, non quidem latine, ut in primigenio textu, sed ex Francica versione Petri Ouderguerst, quae levis est auctoritatis. B. Pacti authenticam formam adiungimus, adhuc in secundo cartulari Flandrensi, quod in archivo Insulensi asservatur, sub Nr. 241 exstantem. Copiam misit amicus Alexander Desplanque, tabularius Insulanus. *Ego Petrus, comes Nivernensis, omnibus ad quos presens carta pervenerit notum facio, quod conventiones inter me et comitem Flandrensem et Hainoensem et marchionem Namurcensem Balduinum, et filium eius Philippum, hoc modo composite sunt et ordinate: Iuravi sacramento corporaliter prestito, me daturum filiam meam, cum ad annos nubiles venerit, Philippo, dicti comitis Flandrensis filio, in matrimonium, et cum filia mea comitatum Tornodorensem cum omnibus appendiciis, et terram quam comitissa Sancti Quintini nomine dotalicii possidet, ubicumque eam possidet in comitatu Nivernense, vel alibi in terra mea, post eius decessum; vel Henrico fratri eidem Philippi si forte Philippus decesserit antequam filia mea ad annos nubiles pervenerit. Idem Philippus econtra iuravit, et eciam pater eius dictus comes Flandrensis, quod hac terra contenti in vita mea residuum terre, scilicet comitatus Nivernensem et Autissiodurensem et ea que ad hos comitatus Nivernensem scilicet et Autissiodurensem spectant, preter comitatum Tornodorum et dotalicium predicte comitisse Sancti Quintini, libere quamdiu vixero me possidere permittent, et id eciam a filia mea, cum a Philippo traducta fuerit, vel a Henrico qui eam ducet in uxorem, si Philippus interim decesserit, concedi et statui facient. Iuravit eciam predictus Philippus se daturum, laudante et concedente patre suo, filie mee medietatem comitatus Namurcensis, sub nomine dotis, excepto Namurco et Bovines; verum in recompensatione huius exceptionis habebit predicta filia mea in integrum*

quod ipse comes Nivernensis filiam comitis Yolendem haberet uxorem, Philippus vero, comitis filius,

castrum istud quod sibi elegerit in eodem comitatu et medietatem tocius residui, ut dictum est. Si qua eciam acquisiturus est predictus Philippus, vel quacumque causa eum contingere debet, habebit predicta filia mea, uxor Philippi, medietatem in dotem, quod idem f[rater] dominus Henricus, laudante et concedente comite Balduino, patre suo, si morte [super]veniente eam duxerit in uxorem. Et ego debeo michi copulare in matrimonio Yolendem, filiam comitis Flandrie, quam dictus comes michi se daturum iuravit, et eciam quingentas libratas terre, in primis scilicet tempore contracti matrimonii inter me et dictam Yolendem, quas apud Roliers et Dunze michi dictus comes assignabit; et si in predictis villis dicte quingente librate terre ad integrum capi non poterint, comes Flandrensis in villis suis contiguis supplebit. Cum vero filia mea a dicto Philippo traducta fuerit, ut dictum est, iterum alias quingentas libratas terre dictus comes Flandrensis michi assignabit apud Ballolium et Orchies, si interim de dotalicio Matyldis, quondam comitisse Flandrensis, dicte ville ad manum comitis venerint. Quod si dictus comes nominatas villas tunc non habuerit, supradictas quingentas libratas terre apud Thorehout et Harlebecam michi assignabit, donec Ballolium et Orchies ad ipsum venerint. Que cum exciderint de supradictis quingentis libratis terre posterioribus, ad illas me tenebo, et dictas villas, scilicet Thorhout et Harlebeccam, dicto comiti Flandrensi liberas relinquam et, si supradicte ville, scilicet Thornhout et Harlebecca, per se, vel Ballolium et Orchies, per se, ad solucionem harum quingentarum libratarum terre non suffecerint, pretaxatus comes Flandrensis in villis suis contiguis supplebit. Si autem filiam meam, antequam ad nubiles annos pervenerit, mori contingerit, nil amplius quam libratas primas quingentas terre habebo. Si vero, cum filia mea ad annos nubiles pervenerit, matrimonium impedire quominus fieret inter filiam meam et Philippum, filium comitis Flandrensis, vel Henricum, fratrem eius, si nominatus Philippus mortuus fuerit, dictas mille libratas terre amitterem et ad comitem Flandrensem redirent. Do autem, nomine dotis nominate, Yolendi medietatem tocius terre mee, que me iure hereditario contingit, et eciam omnium rerum, quas acquisiturus sum. Hec facta sunt in presentia domini mei karissimi Philippi, Dei gratia illustris Francorum regis, qui promisit, quod si ego, vel sepedictus comes Flandrensis, vel filius eius Philippus, a pactionibus istis resilire voluerimus absque mittendo suo, pactiones istas observare compelleret illum qui a pactionibus resiliret. Dominus autem rex Francorum Philippus predicta confirmat sigilli sui auctoritate, salvo iure suo et salvo clamore quem Campani faciunt in terra que excidit, morte Reginaldi de Bidisisia interveniente, vel salva pace, si pacem facerent. Conditum est eciam, quod dominus Remensis archiepiscopus et Senonensis et episcopus Autissiodurensis et Nivernensis ecclesiasticam censuram exercebunt in me, vel Balduinum comitem Flandrensem, vel filium eius Philippum, vel Henricum fratrem Philippi, si, ut dictum est, nominatus, morte Philippi interveniente, filiam meam duxerit in uxorem; in illum videlicet qui a supradictis pactionibus resiliret. Dictum est etiam inter nos, quod ego asse-

filiam[1] comitis Nivernensis, quinque annos haben- 1193.
tem, quando ad annos nubiles perveniret, uxorem haberet, et pro ea comitatum de Turnurra[2] possideret, post decessum vero ipsius comitis, totam terram Nivernensem[3] haberet, quam ipse comes ex parte uxoris quam habuerat tenebat. Sciendum est autem, quod comes ille filius fuit Petri de Curtenai, militis probi, regis Francie patrui, cui ipse dominus rex Philippus puellam, que comitatum Nivernensem iure hereditario tenebat, dedit uxorem[4], de qua ille solam habuit filiam. Deinde eius uxor mortua est. Concessum autem erat eidem comiti, quod dum viveret totam terram possideret. Matrimonium autem illud eodem anno apud Suessionem civitatem infra Iun.
octavas sancti Iohannis celebratum fuit, et conven- 24. — Iul. 1.
tiones super matrimonio Philippi et parvule filie ipsius comitis ibidem a multis nobilibus iurate fuerunt. Deinde Philippus cum sorore sua in terram Nivernensem transivit, et ibi ab aliis nobilibus et militibus et burgensibus fidelitates accepit.

Eodem anno, mense Iulio, dux Lovaniensis et dux de Lemborch, inconsultis et omnino nescientibus complicibus suis, qui cum eis contra dominum imperatorem iuraverant, cum ipso domino imperatore pacem et concordiam firmaverunt super controversia et rancore, quem contra ipsum dominum imperatorem pro morte domini Alberti episcopi habebant[5].

*Eodem anno miles quidam probus, Rogerus de *f. 87'.
Warcoin, filius Rogeri castellani de Curtraco, adversus comitem Flandrensem et Hanoniensem quedam

curabo de hiis pactionibus predictum comitem Flandrensem et filium eius, qui filiam meam habebit, per dominum papam et per predictos archiepiscopos Remensem et Senonensem et per episcopos terre mee et per homines meos, quos idem comes Flandrensis de hiis pactionibus obsides habere voluerit, et ipse me per nominatas personas et per homines meos, ad posse suum et per homines suos, similiter assecurabit. Actum anno verbi incarnati 1193. *mense Maio.*

1) Mathildem. 2) Tonnere. 3) Nevers. 4) Agnetem. 5) Cfr. Toeche l. c. p. 556, qui haec mense Iunii facta esse ostendit.

1193. in Flandria reclamabat, super quibus cum ei iusticiam comes offerret, ipse iusticiam prosequi contempsit, comitique dedecus et suis hominibus dampna inferre cepit. Comes vero sustinebat, ut ille, habito meliori consilio, dedecus illatum emendaret et dampna restitueret; illius autem semper creverunt maleficia. Unde comes, congregato exercitu, firmitatem Warcoin[1] succendit et omnia illius bona devastavit. Ille autem per Flandriam et Brabanciam cum paucis occulte equitans, homines comitis spoliabat rebus suis et eis multa dampna faciebat.

Eodem anno quidam Leodienses canonici mense
Oct. Octobri, exclusis omnibus illis qui domino Lothario fidelitatem fecerant, dicentes eos esse excommunicatos, Symonem, filium ducis de Lemborch, subdyaconum, 16 annos habentem, tam scientia quam etate
Nov. 13. minorem, in episcopum elegerunt, quem domino imperatori Aquis palatio presentaverunt[2], qui illuc cum paucis venerat insipienter; et illi duces qui in partibus illis vires magnas habebant, illuc cum multis ad ipsum accesserunt. Rex autem Anglorum nundum suam redemptionem persolverat, unde argentum per terram illorum ducum transire oportebat. Dominus autem imperator timens vires ducum illorum, et cupiens argenti sui securum transitum, Symoni electo gratiam suam inclinavit et eum regalibus investivit, contradicentibus Alberto de Retest maiore preposito et archydyacono et Alberto de Cuch[3] archidyacono, Ottone de Falconis-Monte archidyacono, Hugone de Petreponte archidyacono multisque Leodiensis ecclesie canonicis[4]. Symon autem electus pro gratia domini imperatoris habenda partem suam, quam in Traiecto de iure episcopali habebat, scilicet medietatem et villam Berthehem prope Wormaciam, quam

1) Warcoing, provinciae Hanoniensis, arr. de Tournai. 2) Cfr. Lamberti Parvi Ann. M. G. SS. XVI, 650. 3) Alberto de Cuyk. 4) Cfr. Aegid. Aureaevall. l. c. p. 185.

dominus imperator in vadio a domino Radulpho Leodiensi episcopo acceperat, in proprietatem habendas concessit. Castrum quoque episcopatus proprium Duraz duci Lovaniensi et quasdam villarum advocatias dedit in feodo, et dux Lovaniensis Gerardo de Loz comiti ipsum castrum in feodo concessit, quod ipse comes iam tunc tenebat, quia illud ipse comes de Loz duci Lovaniensi subripuerat. Wildrico de Wallaincort *castra que proprie ad episcopatum Leodiensem devenire debebant, que quidem sepedictus Radulphus episcopus ei concesserat et tamen iniuste, scilicet Clarummontem et Rochefort et advocatias de Dinant habenda concessit. 1193. *f. 88.

Comes autem Flandrensis et Hanoniensis et marchio Namurcensis hominium episcopatui Leodiensi debitum ipsi Symoni facere noluit, quia nullius boni spem in eo habebat; pater etenim illius, Henricus dux de Lemborch, et consobrinus eius, dux Lovaniensis Henricus, comitem Hanoniensem, consanguineum suum, semper odio gravi oderant, et ideo comes illius promotionem formidabat, confidens in profectu predictorum clericorum Leodiensium, qui de saniore parte capituli in curia Romana contra Symonem intrusum laborabant. Predicti etenim clerici electioni eiusdem Symonis adversantes, habito consensu et consilio domini imperatoris et suggestione comitis Flandrie et Hanonie adhibita, scilicet Albertus de Retest et Albertus de Chuc et Otto de Falconis-Monte et Hugo de Petreponte, Leodiensis ecclesie archidyaconi, cum quibusdam canonicis curiam Romanam adierunt, et contra electionem Symonis laboraverunt. Lotharius quoque, ut supra dictum est, per arbitrium domni pape pauper et vilis factus, Romanam curiam adiit, ut aliquam misericordiam a domino papa obtinens, ad aliquod maius bonum posset promoveri; qui Rome infirmitate oppressus, mortuus est [1].

1) De his omnibus v. Aegidium Aureaevall. l. c. p. 185.

1193. Eodem anno, tempore hyemali Theodericus de Beverna, castellanus de Dicamuda, qui in terra de Alost contra comitem Flandrie et Hanonie ius reclamabat, unde ipse dominus comes iusticiam plenariam ei offerebat, ipsum dominum suum ligium diffiduciare presumpsit, et contra ipsum comitem, Rogero de Warcoin, qui comiti et hominibus suis insultus malignos faciebat, et Willelmo de Scinke, homini ligio comitis, confederatus, qui quidem pariter duci contra comitem Hanoniensem confederati sunt, promittentes ei quod in Gandavo et Waisa et terra de Alost ipsum in brevi tempore dominum
Fbr. 2. facerent, et circiter purificationem beate Marie comiti guerram moverunt in Waisa. Dux autem in auxilium illorum perfidorum suum contra comitem exercitum commovit, et totam terram igne et predis devastans, Theodericus cum predictis sociis suis castrum parvum comitis, scilicet Ruplemunde, oc-
*f. 88'. cupavit. Comes autem *Hollandie, domini comitis Flandrie et Hanonie homo ligius, illis obligatus est, non tamen diffiduciato domino suo. Comes vero exercitum Hanoniensem contra ducem commovit paucosque Flandrenses in auxilium suum habere potuit; quidam enim pro guerris a Theoderico et sociis eius motis terram suam sane exire non poterant, quidam vero ex suggestione illorum fidem nullam domino suo servabant. Comes autem per suos Hanonienses terram ducis in magna parte devastavit et Nivellam usque ad muros succendit. Inde Anghien veniens illud obsidere proposuit, quod quidem ei redditum fuit, quia Englebertus dominus castri requisitum a duce succursum habere non potuit, unde dominus comes et muros et turrim prostravit. In hac quippe guerra tempus quadragesimale erat. Dux autem Burgundie, qui Mathildem, comitis Flandrie Philippi relictam, uxorèm habebat, in auxilium domini comitis venit. Dominus quoque

rex Francorum milites in suis propriis expensis misit 1194.
multosque homines equites et pedites de Atrebato, de Bapalmis, de Sancto Audomaro, de Aria. Videntes autem Gandavenses homines domino suo comiti vires magnas supercrescere, ad dominum comitem in auxilium venire voluerunt. Dominus vero comes, quia sibi primo defuerant, eorum auxilium suscipere dedignatus est. Coadunatis igitur tot hominibus, dominus comes Nivellam obsidere proposuit, in qua comes de Loz, comitis Flandrensis et Hanoniensis consanguineus et ducis Lovaniensis homo, cum multis militibus et hominibus bellicosis erat. Comes autem itinere suo turrim de Feslui[1] cepit et prostravit, et turris de Archenna[2] reddita sibi fuit; que non prostrata, duci postea illesa in quadam pace facta fuit reddita. Dum autem apud Archennam cum suo exercitu magno pernoctaret dominus comes, et in crastino Nivelle tantos insultus facere proposuisset, quod eam per vires exercitus sui capere speraret, tanta supervenit pluvia, quod homines vel equi vix sustinere poterant. Mirandum est autem, quod mane facto homines, tam domini regis Francorum quam ipsius comitis, tam milites quam alii pedites et equites, nescitur quo ducti spiritu, non accepta licentia, ab exercitu recesserunt, ita quod vix septima pars exercitus cum domino comite remansit Unde mirabatur* dominus comes, mirabantur quoque omnes cum eo remanentes, *mira- *f. 89.
bantur eciam ipsi recedentes. Sicque dominus comes, licet invitus, retrocessit. Deinde inter ipsum et ducem et eiusdem ducis adiutores firmate fuerunt treuge usque post pascha 15 diebus. Quod igitur dominus comes ab insultibus Nivelle inferendis retrocessit, ex defectu suorum hominum et auxiliatorum, divino miraculo meritis et precibus gloriose virginis

1) Feluy, in prov. Hannonia, arr. de Charleroy, cant. de Seneffe.
2) Arquennes.

1194. Gertrudis, ipsius fundi domine, prevenienti prorsus ascribebatur.

Apr. Anno vero Domini 1194, dominus Henricus imperator usque ad Sanctum Trudonem pervenit, ubi et dominum comitem Flandrensem et Hanoniensem et marchionem Namurcensem et Henricum ducem Lovaniensem ad se venire fecit, et inter eos super pace facienda vel treugis longis faciendis vel firmandis plurimum laboravit, sed nichil profecit. Attamen
– Aug. treuge demum inter eos usque in assumptione beate
15. Marie firmate fuerunt [1].

Mai. Eodem anno, mense Mayo, domina Marghareta comitissa in Flandria graviter egrotavit, que cum de vita eius desperaretur, Montibus se navigio propter sanitatem aeris advehi fecit ibique Deo volente convaluit.

Iul. Deinde mense Iulio Balduinus comes Montibus graviter egrotavit, ita quod de vita eius desperabatur; attamen tunc convaluit.

Tempore illo et anno, mense Iulio, Henricus, domini comitis iunior filius, miles fieri voluit, cuius voluntati in hoc pater contrarius erat. Ille autem a proposito nolens recedere, ad Rainaldum comitem de Danmartin et de Bolenio transivit, qui eum honorifice in militem ordinavit.

Tempore illo homines multi in Gandavo, et potentes parentela et turribus fortes, inter se discordabant et sepius ad arma conveniebant; unde sepius multi occidebantur, multi quoque vulnerabantur. Dominus autem comes pro pace inter eos reformanda laborabat; unde pars quedam in voluntate et consilio domini comitis manebat, altera vero pars eius voluntati acquiescere contempnebat. Cum au-
Iul. tem dominus comes super hoc, mense Iulio, apud Gandavum moraretur, et ipsi homines, presente

1) Cfr. Cont Aquic. l. c. p. 431: *et inducie vix optinentur usque ad medium mensis Augusti.*

eciam domino comite, sepius ad arma conveniebant, 1194.
dominus comes illinc recedere *nolebat, timens ne *f. 89'.
illi, qui sue voluntati erant contrarii, per ducem Lovaniensem et comitem Hollandensem et eorum complices adversus eum aliquid mali machinarentur. Dum autem his contentionibus pacificandis dominus comes satis intentus esset, comes Namurcensis, qui nunquam fidem vel pactum comiti Hanoniensi servaverat, per vires quorumdam auxiliatorum suorum in comitem Flandrensem et Hanoniensem et marchionem Namurcensem, nepotem suum, cum exercitu insurrexit, qui per pecuniam suam datam Henricum ducem de Lemborch et eius filios Henricum et Walerannum, milites probos, secum habuit, qui dominum comitem pro ipsius comitis Namurcensis guerris antiquis oderant. Symon quoque Leodiensis electus in eodem fuit exercitu, Albertus quoque comes de Danborch et de Musan et Fredericus comes de Vienna et Gerardus comes Iuliacensis multique milites de terra ducis Lovaniensis. Isti omnes nominati auxilium ducis Lovaniensis expectabant, cuius treuge in assumptione beate Marie finem capere debebant. Cum autem isti predicti terram Namurcensem intrarent et ad obsidionem Namurci intenderent, hoc domino comiti apud Gandavum moranti sepius significabatur. Comes vero ipsis nunciis ad se venientibus precipiebat, ut hoc nemini in partibus illis nisi sibi soli dicerent. Itaque dominus comes ex astutia casum illum apud se reconditum habebat. Predicti autem domini, scilicet dux de Lemborch et filii eius, scilicet Symon Leodiensis electus, Henricus, Walerannus comes Namurcensis et Luscemborch, Albertus comes de Danborch et de Musan et Fredericus comes de Vienna et Gerardus de Iuliaco, cum exercitu suo usque Novillam[1] prope Namurcum pervenerunt ibique quamdam munitionem parvam et

1) Novilles-les-Bois, arr. et cant. de Namur.

1194. debilem obsederunt, quam tandem ceperunt. Interim autem milites Hanonienses et servientes equites et quidam pedites electi apud Namurcum pro custodia castri convenerunt. Homines vero Gandavenses voluntati domini comitis contrarii, eius iram diutius sustinere non valentes, eius misericordie se submiserunt. Dominus autem comes, acceptis bonis obsidibus et in castro suo ibidem incarceratis et omnibus ibidem ad suam voluntatem peractis, versus Namurcum contra hostes properavit et per Ha-
*f. 90. noniam transiens exercitum plenarium post *se ve-
Iul. 31. nire iussit et quadam dominica vigilia sancti Petri, intrante mense Augusto, Namurcum venit; pudensque quod illi terram suam intrare presumpserunt, et ei mala et dampna iniuste inferre non cessarent, non expectatis hominibus suis invitatis ad hoc, in
Aug. 1. crastino quadam die Lune, die festo sancti Petri, cum paucis militibus contra multos, cum paucis servientibus equitibus contra multos, cum paucis peditibus contra multos bellavit; in quo bello Henricum ducem de Lemborch et Henricum filium eius viriliter se defensantes cepit, cum quibus eciam milites 108, exceptis aliis equitibus et peditibus, capti fuerunt; milites autem per quoddam vivarium fugientes circiter 15 submersi fuerunt. Symon vero electus et Walerannus frater eius et Henricus comes Namurcensis et Albertus comes de Danborch et Fredericus comes de Vienna in fugam conversi sunt. Sicque dominus comes, Deo volente, obtinuit victoriam, rediensque Namurcum, ibidem ducem de Lemborch et Heinricum filium eius captos custodiri fecit. In bello autem illo gloriam et laudem probitatis magnam Balduinus filius domini comitis et Nicholaus de Ruminio et Robertus de Waurin, Flandrie senescalcus, habuerunt Ex altera vero parte pre ceteris laudem habuit Henricus filius ducis de Lemborch; in casu illo solus ..... de hominibus domini comitis

occisus est, qui tamen in obsidione domus de Novilla a balista cecidit. In bello illo contra comitem Hanoniensem erant milites 400 aut plures et totidem clientes equites et pedites circiter 20 milia. Comes autem in sua parte habuit milites 160 et clientes equites 200 et pedites circiter 10 milia. Inde dominus comes terram comitis de Danborch ad honorem Musan pertinentem igne concremavit. Inde in Hanoniam revertens, Henricum ducem de Lemborch in castro suo de Alth a militibus et servientibus detineri et custodiri fecit, Henricum quoque filium eius in pede vulneratum apud Haismoncanoit custodiri fecit. 1194.

Deinde dominus comes eodem tempore, scilicet mense Augusto, in campis de Hal cum duce Lovaniensi per tres dies colloquium habuit, qui tandem concordati *sunt, pace inter eos firmata[1]. Theodericus autem de Beverna extra pacem ducis remansit. Rogerus vero de Warcoin cum domino comite pacem antea fecerat, relicto Theoderico. Eodem tempore Willelmus de Scinke, eorum coniuratus, a quodam serviente, qui eum oderat, in introitu templi interfectus fuit. In pace autem comitis Flandrie et Hanonie et marchionis Namurcensis et domini ducis Lovaniensis compositum fuit, quod dux de Lemborch et filii sui in eadem pace firmata et amicitia manerent et a captione cum filiis suis dux de Lemborch super fidem suam per obsides recedere posset. Cum autem aliquis episcopatum Leodiensem de iure et gratia domini pape obtineret et in episcopum consecratus esset, et ille episcopus pro duce de Lemborch et filiis suis se obsidem apud dominum comitem constitueret pro pace tenenda, dux de Lemborch et filius eius Henricus fide interposita liberi Aug. *f. 90'. Aug. 20.

1) Pacis chartam ediderunt Martène Thes. I, 656, Reiffenberg Monum. de Namur I, 317. Originale valde deletum in archivo Montensi ipse inspexi.

1194. essent, et obsides sui apud dominum comitem positi liberi redderentur. Inde eciam dux Lovaniensis apud dominum comitem obsidem se constituit. Itaque dux de Lemborch et Henricus filius eius posuerunt pro se in captione domini comitis obsides pueros suos duos, quorum unus ipsius ducis filius erat, alter vero filius erat Waleranni, filii ducis.

Theodericus autem in Waisa remanere non audens, munitionem suam de Beverna[1] vacuam reliquit, quam dominus comes occupavit et eam custodiri fecit. Theodericus autem per comitem Hollandensem in insulis prope Flandriam in Waisam domino comiti quandoque insultus faciebat. Per predictam itaque conditionem Henricus dux de Lemborch a captione comitis abire dimissus est. Henricus vero ex infirmitate vulneris in pede apud Haismoncasnoit moram faciebat, sed quia a quam pluribus asserebatur, quod comes super tam levi tantorum virorum liberatione non sanum habuisset consilium, ipse comes Henricum apud Haismoncasnoit morantem, iusta occasione habita, diutius detinuit, quia fratres sui, scilicet Symon Leodiensis electus et Walerannus, hominibus comitis mercatoribus res suas abstulerant, quas reddere nolebant.

Tempore illo clerici Leodienses predicti, qui contra Symonem Leodiensem electum laborabant,
*f. 91. scilicet Albertus de *Retest, Leodiensis ecclesie maior prepositus et archidyaconus, domini comitis consobrinus, et Albertus de Cuch et Otto de Falconis-Monte et Hugo de Petreponte, Leodiensis ecclesie archidyaconi, omnes domini comitis consanguinei, peractis in curia Romana ad voluntatem suam negotiis suis, ad propria reversi sunt mense Septembri[2]; quibus concessa est potestas eligendi quem vellent et ubi vellent, executoresque sue cause habuerunt

1) Biesme, a Namur ad occident. et meridiem. GR. 2) Cfr. Reineri Ann. M. G. XVI, 650: *circa Augustum revertuntur.*

dominum Willelmum Remensem archiepiscopum, 1194.
Romane ecclesie cardinalem, apostolice sedis legatum, et dominum Iohannem Cameracensem episcopum et dominum Iohannem Treverensem archiepiscopum et eius suffraganeos, ut illi dominum Symonem amonerent, quatinus ille prorsus cederet, quod si facere nollet, eum excommunicarent. Illi autem dominum Symonem, super hoc satis amonitum nec cedere volentem, excommunicaverunt et eius complices, quia eius electio cassata est a summo pontifice, a quo non electio sed violenta intrusio dicebatur.

Eodem anno, mense Septembri, sepedictus Bal- Sept.
duinus comes Flandrensis et Hanoniensis et marchio Namurcensis, quia insularum marinarum homines sibi rebellantes debitam ei reverentiam et subiectionem exhibere negabant, instinctu comitis Hollandensis, qui insularum ipsarum medietatem ab ipso comite in feodo ligio tenebat, exercitum Flandrensem contra homines illos movit et in eodem exercitu quosdam Hanonienses secum habuit; sed ventis sibi contrariis, post longam moram in litore factam transire dubitans, inde ad propria reversus est. Interim eius uxor Margareta comitissa in mansione sua prope Brugas, que Mala dicitur, graviter egrotavit.

Predicti Leodienses canonici de gratia summi pontificis, immo de iure agentes, ad dominum comitem Montibus accesserunt, cui soli comiti a summo pontifice totius episcopatus Leodiensis cura commissa erat, cum dominus papa in illo bonam circa iura ecclesiastica devotionem et prudentiam cognosceret, illiusque vires ad removendos violentorum insultus, quibus Leodiensis ecclesia graviter opprimebatur, satis sufficientes perciperet. Ipsis autem sepedictis preposito et archidyaconis et eorum sociis canonicis Leodiensibus potestas eligendi episcopum servata

1194. erat. Unde de consilio domini comitis diem electioni
Nov. aptum constituerunt Namurci infra octavas sancti
11-18. Martini; cui quidem electioni dominus comes pro
*f. 91'. morte comitisse uxoris *sue interesse non potuit.
Nov. Interim domina comitissa Marghareta a seculo
15. migravit, que Brugis in monasterio Sancti Donaciani sepulta fuit [1], ubi ipsa tres prebendas sacerdotibus perpetuo conferendas instituit. Cuidam hospitali in Hanonia in territorio de Bossuth centum solidos denariorum Flandrensis monete in redditibus de Brugis annuatim habendos et cappellano eiusdem loci attribuendos perpetuo assignavit. Domui autem leprosorum prope Haimonscanoit centum solidos eiusdem monete in eisdem redditibus assignavit, ut capellanus loci illius illos habeat. Monasterio quoque dominarum sanctimonialium prope Haimonscanoit, quod Ursinavallis [2] dicitur, decem libras eiusdem monete in eisdem redditibus assignavit, ut sacerdos loci illius illas habeat. Cui in principatu Flandrie successit filius eius primus Balduinus. Sepedictus autem comes Balduinus, qui primo Hanoniam, postea et Hanoniam et Namurcum, deinde et Flandriam et Hanoniam et Namurcum possederat et ea viriliter et prudenter rexerat, defuncta uxore sua nobilissima Marghareta, ex cuius parte Flandriam iure hereditario tenuerat, in dominio comitatus Hanoniensis et marchie Namurcensis mansit, sigilloque suo quod habuerat inscriptum tam pro Flandria quam Hanonia et Namurco, sicut decuit confracto, sigillum quod habuerat secundum, cui inscriptio erat MARCHIONIS NAMURCENSIS ET COMITIS HANONIENSIS, quod quidem reposuerat, sibi reassumpsit et illud usque in extremum diem vite sue habuit.

Predicti Leodienses canonici in unitate ecclesie consistentes, penes quos erat electio episcopalis, in

1) Tumuli inscriptionem exhibet Miraeus l. c. I, 295. 2) Orsinval, arrond. d'Avesnes, cant. du Quesnoy-Ouest.

Namurco convenerunt, quia in Leodio vel Hoyo vel 1194.
aliis Leodiensis episcopatus castris securus eis non patebat aditus, cum Symon de Lemborch Leodiensis intrusus per vires suas contra Deum et iusticiam occupasset, et ad monitionem summi pontificis cedere nolebat, cum per iudices delegatos a summo pontifice, scilicet per Treverensem archiepiscopum, per Traiectensem et Monasteriensem et Metensem et Cameracensem episcopos, continua in illum excommunicationis sententia promulgaretur et in illius fautores. Unde sepedicti viri *Leodiensis ecclesie, *f. 92.
non numero sed merito maiores, de iusticia confidentes, quibus comitis Balduini promissum auxilium grande conferebat solatium, in ecclesia sancti Albani constituti, unum de sua societate virum, satis maturum prudentemque et tam in temporalibus quám ecclesiasticis admodum eruditum, Albertum de Cuch dyaconum, Leodiensis ecclesie archidyaconum, in episcopum Leodiensem mense Novembri infra octavas sancti Martini elegerunt, quorum electio Symoni sepedicto Leodiensi intruso, suisque complicibus nimium erat ridiculum. Qui ecclesias graviter opprimentes, mandatis apostolicis inobedientes, divinam ulcionem non formidantes, de viribus maiorum, quibus orti erant, prorsus confidentes, sacerdotes, monachos et cuiusque ordinis clericos captos incarcerabant, et in vinculis detentos et contumeliis affectos ad redemptionem compellebant, et in bonis ecclesiasticis quamplures archydiaconos, abbates, prepositos, decanos, canonicos, presbiteros destituebant et alios instituebant, immo intrudebant. Comes autem Hanoniensis et marchio Namurcensis Balduinus, sepulta honorifice in Brugis karissima uxore sua Marghareta, et dominio Flandrie ad honorem et utilitatem Balduini filii sui, comitis novi, ordinato, ad dominum Albertum electum accessit Namurcum, et ibidem in monasterio sancti Albani sub testimonio

1194. multorum, tam clericorum quam nobilium et ministerialium, et cuiuscumque conditionis virorum, debitum ligiumque cum fidelitate eidem electo fecit hominium. Cui post ipsum, de eius consilio et auxilio promisso, multi tam nobiles quam ministeriales hominia et fidelitates exhibuerunt.

Sciendum est autem, quos labores et quantos ipse comes ad honorem Dei pro Leodiensis ecclesie relevatione post hanc electionem sustinuerit et sibi viriliter totum onus assumpserit. Veniens etenim Dynant, castrum fortissimum, multisque hominibus populatum, homines illos ad hoc coegit, quod domino Alberto novo electo fidelitatem tamquam domino suo fecerunt; turrim autem castri superioris in manus ipsius electi convertit, cum castrum illud inexpugnabile videretur, et illud vir nobilis et potens Widricus de Walecourt custodire habebat, qui Symoni sepedicto hominium et fidelitatem fecerat. Halois[1] autem castello in manus eciam electi redacto, hominibus Hoyensibus mandavit dominus comes, ut domi-
*f. 92'. num suum novum electum *ad eos venientem in ipsa villa susciperent eique debitum honorem et fidelitatem exhiberent, cum Symon sepedictus castrum superius militibus multis et clientibus ad defensionem sufficientibus et victualibus munivisset. Homines autem multos per dies et in multis inducias a domino comite petebant, ut domino Symoni super fidelitate illi prestita competenter renunciare possent, cum ipsi et ducis de Lemborch et eius filiorum et eciam ducis Lovaniensis et comitis de Danborch et Musan vires formidarent, et insultus illorum qui in castro superiori morabantur continuos timerent. Comes autem eis promittebat auxilium et defensionem contra omnes homines, si dominum novum electum suscipere vellent. Post multa autem quesita subterfugia tandem ipsi homines, comitis Hanoniensis

1) Hallets, a Namur ad septentriones. GR.

potentiam ubique terrarum magnam cognoscentes 1194.
et de illius constantia plurimum confidentes, constituti in loco inter Mosam fluvium et Bealfort[1] castellum, iuraverunt quam plures illorum potentiores, quod si dominus Albertus electus Hoyum veniret, ipsum honorifice susciperent et ei fidelitatem facerent et in castro superiori obsidendo omne quod possent auxilium facerent. Dominus autem electus eis promisit auxilium contra omnes homines. Comes autem Hanoniensis et marchio Namurcensis pro parte domini electi et sua eis iuravit, quod si dominus electus ab eis susciperetur prestitis ei fidelitatibus, ipse comes cum eis in ipsa villa morando, in viribus suis castrum superius obsideret et inde nequaquam recederet, nisi capto prius vel sibi reddito ipso castro, et eos contra sepedictum Symonem et suos tueretur. Unde mirabantur universi audientes et adhuc mirandum est, cum illud castrum contra vires vel eciam artes hominum inexpugnabile videretur. Itaque dominus electus cum fideli suo comite Hanoniensi Hoyum veniens, fidelitates ab universis hominibus Hoyensibus accepit, sed quia dominus electus nullius maioris vel minoris auxilium habere poterat ad arma, nisi illud per solum comitem Hanoniensem haberet, ipse comes, congregato undique
exercitu, tam a Hanonia quam a terra Namurci, ob- 1195.
sidionem castro firmavit post octavas epiphanie. In Ian. 13.
quo exercitu dominus comes milites habuit circiter 500 et servientes equites totidem et pedites homines 40 milia vel plures, qui omnes in Hoyo hospitati sunt apte, et absque ipsius ville gravamine vel alicuius clamore; nichil enim alicui rapiebant neminique molestiam inferebant. Obsessorum autem in castro
summus provisor *erat et procurator et totius facti *f. 93.
dominium habebat Hellinus de Villa, miles probus, qui ex dominio Namurcensi domino comiti Hanoniensi

1) Beaufort, prope Hoy. GR.

1195. hominio obligatus erat; sed quia familiaris et ministerialis erat Leodiensis ecclesie, inde assumpta occasione, cum multa pro custodia castri et data essent et promissa domino novo electo, qui de iure laborabat et comiti Hanoniensi contrarius existebat, cum ipse Hellinus sententie in dominum Symonem late et in eius complices et in omnes, qui ei vel fidelitate vel hominio alligati erant, denunciationem sepius audivisset. Comes equidem continuos castro faciens insultus, cum difficile sit castro appropinquare, tamen per artas vias in labore nimio locum acquisivit pro machina, que manghenellus dicitur arcus, per quam machinam ipsi castro insultus faciebat, unde obsessorum quidam occisi sunt, quidam vulnerati. Et cum loca castro viciniora equa nequaquam et ad sessionem machine, que petraria nominatur, apta videbantur, comes in viribus et artibus suorum petrarie apparate, tam ex lapidum structura quam ex terre admixtione locum ad hoc aptum composuit. Ordinata igitur petraria, quia divinum auxilium comiti pro iusticia laboranti in actibus suis promptum erat et paratum, dux Lovaniensis percipiens comitis Hanoniensis vires prevalere, ad ipsum comitem Hoyum amicabiliter accessit, rogans comitem, ut ipsum castrum reciperet et illud et Halois et Dinant et Fossas et Tudinium et Covinum[1] conservaret; ipse quoque dux Lovaniensis Leodium et Traiectum et Tungras et Franchiermont[2] et Warennam[3] ex parte comitis Hanoniensis custodiret, a quibus Symonem et suos prorsus expelleret, hac interposita conditione, quod domnus Albertus electus et Symon intrusus ad curiam Romanam super iure episcopatus sine dilatione proficiscerentur et illi eorum, qui super his in causa obtineret per sententiam vel gratiam Romane curie, illi et Leodium et omnia castra

1) Couvin, a Chimay ad orient. 2) Franchimont, prope Verviers. GR. 3) Waremme, a Leod. ad occid.

universaque bona, ad episcopatum Leodiensem per- 1193.
tinentia, libera redderentur. Eiecto itaque Symone ab omnibus bonis episcopatus, qui in viribus tot et tantorum predictorum principum et nobilium electus et a domino imperatore regalibus *investitus fuerat, mirabantur universi audientes et videntes, quod tantus nobilis a tanto honoris culmine eiceretur, ipseque et sui a facie domini comitis advenientis semper fugiebant.

*Tempore illo et anno, dum hec tractabantur circa *f. 93'.
episcopatum Leodiensem, Constantia imperatrix Romanorum, quam Salernenses cives male tradiderant Tancredo regi, qui sibi Siciliam iniuste usurpaverat,
a civibus Panormiensibus, licet invito Tancredo, do- 1192.
mino suo Henrico Romanorum imperatori reddita Iun. Iul.
est[1], que eodem anno mense Decembri filium pe- 1194.
perit. Eodemque anno ipse dominus imperator Ro- Dc.26.
manorum Henricus defuncto Tancredo regnum Sicilie et ducatum Apulie iure adeptus est.

Eodem anno, tempore quadragesimali, dominus 1195.
Albertus Leodiensis electus et Symon Leodiensis intrusus ad curiam Romanam super lite episcopatus iter arripuerunt. Dominus equidem Albertus pro itineribus suis ad curiam Romanam et pro moris in illa factis et pro reditibus a curia illa et pro eiectione Symonis et suorum a castris Leodiensis episcopatus et pro custodia castrorum ipsorum grandibus expensis factis, debebat comiti Hanoniensi 2450 marchas argenti magno pondo, quas ipse comes a quibusdam creditoribus mutuo acceperat sub gravi fenore, cuius fenoris ipse solus comes omne gravamen in solutione paciebatur, quod fenus ad 200 marchas vel ultra fuit computatum, exceptis aliis expensis magnis, quas ipse comes et eius homines pro promotione domini Alberti et super eiectione Symonis a castris Leodiensis episcopatus fecerant.

1) V. Toeche l. c. p. 317 n.

1195. Post longam autem in curia Romana moram et grandium expensarum gravamina dominus papa electionem Symonis cassavit et domni Alberti electionem confirmavit; sed Symonis nobilitatem considerans, ne ipse a tot et tantis principibus procreatus a curia Romana prorsus confusus recederet, misericorditer circa personam eius agens, cardinalem eum
Aug. 1. dominus papa fecit. Qui cito post in ipsa curia infirmitate superveniente decessit[1], et quam plures de illius societate et de societate domini Alberti ibidem mortui sunt. Dominus Albertus graviter febricitans reditum ad propria arripuit cum plenitudine gratie. Dominus autem imperator Romanorum Henricus, subiugato sue voluntati de iure hereditario Sicilie regno, inde in Theutoniam rediit anno Domini 1195.

Eodem anno Philippus, comitis Hanoniensis filius,
Mai. in festivitate pentecostes a domino Philippo rege
21. Francorum honorifice miles ordinatus est.

*f. 94. *Eodem tempore et anno Henricus, Henrici quondam ducis Saxonum filius, illius inquam Henrici, quem dominus Fredericus imperator Romanus a ducatu Saxonie in maioribus bonis suis exhereditaverat, Conrardi comitis palatini Reni filiam duxit in uxorem in detrimentum domini imperatoris Henrici, unde postea terram et bona ipsius comitis palatini de iure obtinuit et gratiam domini imperatoris sibi acquisivit.

In diebus illis Balduinus Montensis castellanus, miles admodum sapiens, a seculo migravit, qui ecclesie beate Waldetrudis pro remedio anime sue villam Offias[2], quam a domino comite Hanoniensi in feodo tenebat, in elemosinam assignavit, ut in ipsa ecclesia perpetuum pro anima eius celebretur anniversarium, ita quidem quod ipsa villa hospitali Iherosolimitano a Montensi ecclesia sub annuo censu 20 solidorum in festo sancti Martini Montibus persolvendorum concederetur. Quo Balduino defuncto,

1) Cfr. Reineri Ann. l. c. p. 651. 2) Offies.

filius eius Henricus hanc elemosinam per manum 1195.
domini comitis Hanoniensis sepedicti et per scriptum et ipsius comitis sigillum confirmavit. Ecclesia autem Montensis hospitali Iherosolimitano villam predictam, sicut supra dictum est, sub annuo censu contulit; super quo quidem censu plenius persolvendo, ad petitionem hospitalis, dominus comes Hanoniensis apud Montensem ecclesiam obsidem se constituit. Unde ipsius hospitalis fratres domino comiti et predicto castellano quarundam missarum celebrationem exhibendam perpetuo promiserunt, de quibus in subsequentibus plenius dicemus.

In diebus illis comes Hanoniensis, marchio Namurcensis cum duce Lovaniensi, cum quo longas habuerat discordias, pacem et fedus indissolubile firmavit. Contigit itaque, quod tempore eodem, anno scilicet Domini 1195, ipse dux Lovaniensis contra ducem Henricum de Lemborch, avunculum suum, et contra comitem de Gelra ex illorum excessu odium et rancorem habuit, unde utrinque ad guerram convenerunt. Dominus autem comes Hanoniensis, marchio Namurcensis et eius filius Balduinus comes Flandrie ad petitionem ducis Lovaniensis ei auxilium contra hostes fecerunt et in magnis viribus cum ipso duce Lovaniensi Traiectum supra Mosam fluvium transierunt. Quorum adventum in tantis viribus hostes sustinere dubitantes, illorum misericordie se prorsus submiserunt. Quibus peractis dominus comes *Hanoniensis cum filio *f. 94'.
suo Balduino comite Flandrensi, et cum domino archiepiscopo Coloniensi Adulpho et Henrico duce Lovaniensi ad dominum Henricum Romanorum imperatorem profectus est, ut pro filio suo comite Flandrensi apud dominum imperatorem efficere mereretur, ut filius eius a domino imperatore quedam feoda, que comites Flandrenses ab imperatoribus tenere solent, sine difficultate reciperet. Venien-

1195. tesque in Theutoniam circa Renum apud Argentinam civitatem, que vulgariter Strazeborg dicitur, dominum imperatorem invenerunt[1], ibique Balduinus comes Flandrensis, comitis Hanoniensis et marchionis Namurcensis filius, a domino imperatore debita feoda recepit et ei hominium cum fidelitate debitum exhibuit; et cum in terra illa estivo tempore eciam indigenis aeris et aquarum corruptio nimiam afferat
Aug. infirmitatem, tempore illo mense Augusto tanta in partibus illis inoleverat infirmitas, quod ipsi indigene quamplures, relictis civitatibus et domibus suis, ad montana secedebant. Unde dominus comes Hanoniensis et archiepiscopus Coloniensis et dux Lovaniensis multique de eorum comitatu, tam milites quam servientes, nimia occupati sunt infirmitate, quorum quidam ad festinam mortem inde pervenerunt, sed dominus comes Hanoniensis pre aliis principibus graviore accepta infirmitate ad propria rediit, et cum languere cepisset, Montibus propter meliorem aeris sanitatem venit. Infirmitas autem illa post languores nimios ipsum principem potentissimum et prudentissimum ad mortem usque perduxit.

Dum dominus comes Hanoniensis, marchio Namurcensis, Montibus in castro suo egrotabat, supervenerunt rumores, quod dominus Albertus Leodiensis electus cum plenitudine gratie a curia Romana reditum arripuerat, et dominus Symon Leodiensis intrusus, ducis de Lemborch filius, decesserat. Surrexerunt autem quidam perniciosi de ecclesia Leodiensi, illi scilicet qui primo per domini Alberti Lovaniensis electionem, deinde per domini Symonis de Lemborch intrusionem in ecclesia Leodiensi graves moverant seditiones, ut in aliquo modo domni Alberti electi, a sede apostolica confirmati, promotionem impedire possent vel saltem ei detrimenta et calumpnias inferrent. Fingentesque illum in itinere

1) Ibi 13. Aug. versatus est. V. Toeche l. c. p. 677.

decessisse, *quendam virum nobilem, Ottonem de *f. 95.
Falconis-Monte, ipsius ecclesie archidyaconum, qui 1195.
tamen electioni domini Alberti de Kuch suum pre-
buerat assensum, in episcopum Leodiensem elege-
runt, venientesque Wormaciam civitatem ad domi- Dec.
num imperatorem, suum electum Ottonem ei pre-
sentaverunt. In quorum adventu dominus Albertus a curia Romana rediens supervenit, qui per litteras apostolicas electionem eius confirmantes, et per suos fautores in unitate ecclesie consistentes, domino imperatori presentatus, regalia Leodiensis episcopatus ab eo sine dilatione et difficultate aliqua suscepit, cui et Otto et ipsius Ottonis electores in presentia domini imperatoris fidelitates exhibuerunt. Albertus autem regalibus a domino imperatore investitus et a metropolitano suo Coloniensi archiepiscopo consecratus[1], infra octavas epiphanie Leodium pervenit.

Eodem tempore, cum comes Hanoniensis et filius eius comes Flandrensis a curia domini imperatoris redissent, comes Flandrensis de mandato domini regis Francorum ad ipsum iter arripuit, in quo itinere infirmitate preventus fuit, ita quod, peractis cum domino rege negotiis suis, et ab ipso rege domino suo monitus, ut ad auxilium eius contra regem Anglorum veniret, in lectica usque Cameracum allatus fuit ibique per aliquot dies quiescens, Deo volente cepit convalescere. Inde ad mandatum patris sui comitis Hanoniensis Montibus ad patrem egrotantem, corpore adhuc debilis, pervenit, et cum patre moram faciens, plenam ibi recepit sanitatem. Cum autem eundi ad auxilium domini sui regis Francorum, qui contra regem Anglorum guerram habebat, ipse comes Flandrie se prepararet, et ad hoc tempus instaret, pater eius comes Hanoniensis de assensu et laudamento illius secundo filio suo Philippo terram Namurci post ipsius decessum haben

1) Ian. 7. ann. 1196. Cfr. Reineri Ann. l. c. p. 652.

1195. dam assignavit; ita quod Philippus terram illam a fratre suo comite Flandrensi et Hanoniensi post patris decessum in feodo ligio teneret, et ipsa terra dominio Hanoniensi adderetur, comes autem Hanoniensis ipsam terram ab imperatore teneret. Ad hec comes Hanoniensis sapientissimus egrotans composuit cum filio suo Balduino comite Flandrensi, ubi-
*f. 95'. cumque *locorum constituto ipso comite Flandrensi, quod omnia, que ipse comes Hanoniensis in elemosinas distribuendas et in debita solvenda et in beneficiis pueris suis conferendis assignaret, sub Camberonensis[1] et Sancti Gisleni[2] abbatum et Willelmi fratris sui et Nicholai de Barbencione, fidelis et consanguinei sui, testimonio, ipse comes Flandrie rata observaret firmiusque prosequeretur; unde comes Flandrensis ad ordinationem patris sui, fide interposita tactisque sacrosanctis, iuramentum fecit scriptoque et sigillo suo confirmavit. Inde comes ipse Flandrensis cum militibus multis ad domini sui regis Francie auxilium properavit.

Dominus equidem comes Hanoniensis, marchio Namurcensis, egrotans Montibus, princeps potentissimus et a suis amatissimus, saluti anime sue volens providere, debitorum suorum solutionem congrue et opportune ordinavit, filieque sue Sibilie virgini duo milia marchas argenti assignavit. De debito autem supradicto, quod ei dominus Albertus Leodiensis episcopus, sicut supradictum est, debebat, medietatem duobus filiis suis, Philippo scilicet et Henrico, aliam vero medietatem maiori ecclesie Leodiensi assignavit, ut in opus monasterii, quod novum reparabatur, converteretur. Puerisque suis, quorum quosdam non de uxore sua, sed de mulieribus nobilibus genuerat, bona quedam assignavit; servientibusque suis de bonis suis impertiebatur. Res autem suas mobiles, scilicet segetes, equos,

1) Danielis. 2) Hugonis.

vestes et huiusmodi, que quidem usque ad 1200 1195. marchas argenti vel ultra existimabantur, in manus quatuor predictorum, scilicet Camberonensis et Sancti Gisleni abbatum et Willelmi fratris sui et Nicholai de Barbencione commisit, per eorum dispositionem in elemosinas distribuendas.

Et quia comitum Hanoniensium ius erat in Hanonia quoddam de ursis pascendis, et ipsorum ursorum custodibus, quod quidem in detrimentum et gravamen hominum pauperum erat, et idem quoque in tedium hominum divitum vertebatur, iste comes misericordie respectu ius illud et consuetudinem prorsus universis hominibus suis remisit.

Quasdam eciam consuetudines, quas ipse comes in ius suum convertere intendebat in Montibus et in *Bincio et in Haimoncasnoit, que quidem utelagia et *f. 96. mensuragia dicebantur, quia in mensurationibus segetum accipiebantur, prorsus remisit et eandem remissionem scripto et sigillo suo confirmavit.

De hominibus autem qui se burgenses esse dicebant, et in villis campestribus manentes burgensium libertate gaudebant, unde et ab ecclesiis et a militibus graves sepe procedebant queremonie, ordinavit dominus comes et de consilio nobilium suorum instituit, ut nemo burgensis ulterius esset, si in burgo non maneret.

De canibus autem suis et venatoribus, qui multa per loca in Hanonia gistas suas et porsonia de iure habebant, qui preter ius abbatias et curtes abbatiarum in gistis suis opprimere consueverant, ordinavit dominus comes et instituit, ut ab hiis abbatie et eorum curtes libere permanerent, hoc excepto quod, si aliqua ecclesia terram aliquam possideret ex alicuius donatione et venditione, que de consuetudine illarum esset terrarum, in quibus canes et venatores ius suum habent, ecclesia inde ad valentiam terre

1195. illius ius suum et canibus et venatoribus exsolvet, et ultra hoc non cogetur.

Erga Gerardum de Sancto Oberto, fidelem suum et consobrinum, benigne agens et caritative, quia ille in Ostrevanno terram, quam eius antecessores comiti Hanoniensi, huius comitis patri, vendiderant, ius reclamabat, villam Riwam[1] prope Cameracum, quam ipse comes et eius uxor Marghareta comitissa sibi acquisierant, ipsi Gerardo in augmentum feodi sui dedit, excepta ville ipsius decima, quam ipse comes et eius uxor Marghareta capelle sue in Valencenis ad institutionem prebendarum contulerant. Gerardus autem domino comiti et patri eius pie remisit, quicquid ipsi comites contra eius patrem Egidium et contra se ipsum interceperant et quocumque modo deliquerant, terram Ostrevannum domino comiti Hanoniensi et eius heredibus nominatim relinquens.

Dec. 13. Ad augmentum quoque prebendarum capelle sue in Valencenis dominus comes 42 modios segetis ad
*f. 96'. mensuram *Montensem annuatim percipiendos assignavit, conferens ipsi capelle decimam quam in villa Tungra[2] in Brabantia habebat, ita quidem ut, si quid de 42 modiis quandoque canonicis illis defuerit, hoc in decima Braine Wilhotice suppleatur. Hoc itaque scripto et sigillo suo dominus comes roboravit[3].

Lobiensi ecclesie decimam in vinea sua de Hyum[4], quam ipsa Lobiensis ecclesia sepe reclamarat, sed nunquam habuerat, habendam perpetuo concessit. Unde ipsa ecclesia caritatis intuitu firmavit ipsi comiti, quod perpetuum pro anima eius cum venera-

1) Rieux, arr. de Cambray, cant. de Carnières. 2) Tongre-Saint-Martin et Tongre-Notre-Dame, arr. de Mons, cant. de Chièvres. 3) Chartam hac de re a. 1195, in festivitate s. Luciae (Dec. 13.) confectam invenies ap. Duvivier l. c. p. 658—660. Nr. CLIII. 4) Hyon, arr. et cant. de Mons.

tione anniversarium ipsius ecclesie conventus celebrabit.. 1195.

Altimontensi ecclesie dominus comes nemus quoddam, quod iniuste per aliquos annos possederat, restituit. Unde ipsa ecclesia caritatis intuitu concessit et firmavit ipsi comiti, quod perpetuo pro anima eius anniversarium cum veneratione celebrabit. Quod quidem scripto et sigillis domini comitis et ecclesie illius confirmatum est[1].

Ecclesie sancti Dyonisii in Brockeroia bona sua, ab antecessoribus suis ipsi ecclesie cum libertate collata, et incisionem lignorum in nemore de Haurez, scripto et sigillo suo confirmavit.

Alnensi ecclesie dominus comes sex boneria terre dedit apud Tiegnies et Offrignies de bonis que ipse comes a Bernardo de Rocha acquisierat, remota omni advocatia et calumpnia. Ad hoc Alnensis ecclesia caritatis intuitu firmavit ipsi comiti, quod post eius decessum perpetuum pro anima eius cum veneratione celebrabit anniversarium. Quod quidem scripto cyrographizato et sigillo ipsius comitis et sigillo ecclesie confirmatum est[2].

Broniensi ecclesie centum solidos denariorum in redditibus suis de Bincio dominus comes assignavit, de primis scilicet redditibus in natali Domini annuatim percipiendos; de quibus viginti solidi in luminare ecclesie convertendi sunt, in anniversarium vero ipsius comitis perpetuo cum veneratione celebrando 40 solidi in refectionem fratrum convertentur, in anniversarium autem uxoris sue Margharete comitisse in refectionem fratrum convertantur 20

1) Chartam invenies ap. Devillers l. c. III, 138: *nemora quedam que tempore comes contra reclamationem ecclesie et detrimentum tenebat, videlicet in loco qui dicitur Harbenchons, et in loco qui dicitur Erfrenval. — Actum mense Decembri a. d. i.* 1195. 2) Chartam hac de re a. 1195 mense Decembri confectam invenies ap. Devillers l. c. p. 263—265. Gislebertus, ipse inter testes numeratus, verba supra de hac re prolata ex diplomate mutuavit.

f. 97. solidi, et in communem ipsorum, scilicet comitis et
1195. comitisse, nec non et parentum omnium fratrum ecclesie memoriam perpetuam in refectionem fratrum 20 solidi, secunda die purificationis beate Marie amministrabuntur. Que quidem scripto chyrographizato et sigillo ipsius comitis et sigillo ipsius ecclesie confirmata sunt.

Crispiniensi ecclesie terras suas, quas apud Sevorch habebat ipsa ecclesia, que advocatiam domini comitis et eius fratris Henrici, qui villam Sevorch a domino comite tenebat, dominus comes ab omni tallia et exactione et angaria omnique advocatia liberas fecit. Ad hoc ipsa ecclesia caritatis intuitu firmavit domino comiti, quod dum ipse viveret, quaqua die missa de gloriosa virgine Maria in ipsa ecclesia, in altari ipsius virginis Marie celebraretur; post decessum vero ipsius comitis in eodem altari pro anima ipsius comitis missa que pro fidelibus defunctis celebratur, quaqua die in perpetuum celebrabitur. In quarum missarum celebratione orationes pro ipsius comitis anima proprie et speciales tam in collectis quam in secretis et postcommunionibus dicentur. Hec quidem omnia scripto cyrographizato et sigillo ipsius comitis sigilloque ecclesie cum sigillo abbatis confirmata sunt.

Ab annis antea transactis circiter 15 effecerat dominus comes apud ecclesiam sancti Autberti Cameracensis ex elemosina decime de Ivuis[1], quod ipsa ecclesia caritatis intuitu firmavit ipsi comiti, dum viveret ipse comes, quaqua septimana ter missa de sancto spiritu seu de gloriosa virgine Maria in ecclesia illa celebraretur; post eius vero decessum missa quam ecclesiasticus ordo pro fidelibus defunctis celebrari instituit, quaqua septimana ter in perpetuum pro anima ipsius comitis et eius antecessorum et successorum celebrabitur. Que quidem

1) Ivuy, inter Cambray et Valenciennes. GR.

scripto cirographizato et sigillo domini comitis sigilloque ipsius ecclesie confirmata sunt[1]. 1195.

Ab annis antea transactis circiter 7 obtinuerat dominus apud ecclesiam de Bonaspe[2] ex quadam elemosina per ipsum comitem et per Henricum Binciensem castellanum, super quodam terragio et quodam terre dominio et quibusdam pratis et quodam censu, quod ipsa ecclesia misericordie et pietatis intuitu ipsi comiti confirmavit, quod quaqua die, dum viveret ipse comes, missa de beata Dei genitrice Maria in altari sanctae Crucis pro *salute ipsius comitis celebraretur, post decessum vero eius quaqua die in perpetuum missa que pro fidelibus defunctis celebratur, in eodem altare pro ipsius comitis anima et antecessorum et successorum suorum salute celebrabitur, in quarum missarum celebratione proprie et speciales pro ipso comite tam in collectis quam in secretis et postcommunionibus dicentur orationes. Que quidem scripto cirographizato et sigillo ipsius comitis et sigillo eiusdem ecclesie cum sigillo abbatis confirmata sunt. *f. 97'.

Ab annis antea transactis circiter 7 effecerat dominus comes apud Melbodiensem ecclesiam beate Aldegundis per quasdam elemosinas ab ipso et ab eius fideli Gisleno Bellimontis castellano collatas de bonis que ad custodiam turris Bellimontis pertinebant, scilicet de duabus partibus decime de Frocapella[3], et de quatuor solidis denariorum et quatuor caponibus in eadem villa, et de molendino in eadem villa, quod Gisleni molendinum nominatur, quoque 10 mensuras moliture, que charletti dicuntur, et de tercia parte decime de Rancea, et de duabus partibus minimarum decimarum de Grandirivo et de Suvri et de Montebliard[4], quod ipsa ecclesia domino comiti

1) Diploma a. 1182 Bulceni datum exstat in archivo Insulensi, fond St. Aubert, carton 3. 2) Bonne-Espérance, abbatia Praemonstr. 3) Froidchapelle, cant. de Beaumont, arr. de Charleroy. 4) Ranse, Grandries, Xivry, Montbyart, ibidem. GR.

1195. concessit et firmavit, ut in ecclesia sua, dum comes viveret, pro ipsius salute omni die sabbati missa de gloriosa Dei genitrice Maria, omnique die dominica missa de sancto Spiritu celebraretur in altari sancti Dyonisii, post decessum vero eius quaqua die Lune et quaqua die Iovis in eadem ecclesia in eodem altari missa que ad celebrandum pro fidelibus defunctis ordinata est, pro remedio anime ipsius comitis et Margharete uxoris eius et predecessorum suorum successorumque omnium perpetuo celebrabitur; in quarum missarum celebratione proprie et speciales tam in collectis quam in secretis et postcommunionibus dicentur pro ipso comite sepedicto orationes. Hec quidem scripto cyrographizato et ipsius comitis sigillo et sigillo eiusdem ecclesie roborata sunt. In illis eciam diebus dominus comes partem, quam in nemore de Tiloit prope Melbodium, et partem, quam in nemore de Falisa prope Melbodium habebat, Melbodiensi ecclesie beate Aldegundis in omni iure a dominatione et advocatia omnique iure liberam dedit, et ea super maius altare ipsius ecclesie per cespitem et ramum collocavit, cui quidem donationi uxor eius
*f. 98. Margharéta *comitissa et eorum filii Balduinus, Philippus et Henricus manus apposuerunt. In nemore autem de Conisans dominus comes pro advocatia terciam partem tantummodo sibi retinuit. In predicta autem nemorum donatione dominus comes et eius uxor Margharéta comitissa et eorum filii prenominati iuraverunt, fide interposita tactisque sacrosanctis, quod hec beneficia Melbodiensi ecclesie rata et inviolata conservabunt. Ad hec ipsius ecclesie abbatissa et conventus caritatis intuitu concesserunt et firmaverunt domino comiti et comitisse, quod post eorum decessum pro animabus ipsorum perpetuum cum veneratione celebrabit anniversarium. Que quidem scripto et sigillo comitis sepedicti et eiusdem ecclesie sigillo confirmata sunt. In testamento autem

suo, in sua infirmitate ordinato, ipsi ecclesie Mel- 1195.
bodiensi dominus comes nemus quoddam prope Melbodium, quod per aliquot annos iniuste contra ipsam ecclesiam tenuerat, quod quidem nemus de elemosina dicebatur, libere restituit, nichil dominationis vel iuris in illo sibi retinens, statuens, ut ipsius nemoris proventus omnes tam in fundo quam in cumblo in vestes dominarum convertantur. Quod quidem ipse comes scripto et sigillo suo ecclesie confirmavit.

Ab annis antea transactis circiter 9 Hoelus de Kauren, vir prudentissimus, decimam, quam a domino comite Hanoniensi tenebat apud Kauren[1], assignavit per manum domini comitis Cameracensi ecclesie, ut sacerdos in ecclesia de Kauren institueretur, qui pro salute animarum domini comitis et Hoeli divina in perpetuum celebraret. Ipse autem semper ad hec complenda institui non potest, nisi habito cuiuslibet domini comitis Hanoniensis assensu et consilio. Hec quidem scriptis et tam domini comitis Hanoniensis quam Cameracensis ecclesie sigillis confirmata fuerunt.

Ab annis quoque antea preteritis sepedictus comes Hanoniensis Balduinus, marchio Namurcensis, supradictis patri suo Balduino et Alidi matri sue in salute et remedio animarum suarum aliquatenus volens providere, cum eorum corpora in Montensi ecclesia beate Waldetrudis sepulta essent honorifice, et anniversaria eis ab ipsa ecclesia non ex debito sed ex gratia exhiberentur et cum veneratione celebrarentur, statuit ipse comes eorum filius, ut perpetua eis exhiberentur et cum veneratione celebrarentur eorum anniversaria, tam a dominabus beate Waldetrudis et earum canonicis, quam a canonicis sancti Germani. Unde ipsi ecclesie beate *Walde- *f. 98'.
trudis sex libras denariorum in censibus terrarum

1) Quiévrain, arr. de Mons, cant. de Dour.

1195. apud Villam super Hainam[1] in festo sancti Remigii assignavit perpetuo, quos quidem census ipse comes pro advocatia, quadam in usus suos proprios et in redditum suum converterat. Denarii autem sex libris supercrescentes in luminare ecclesie sancti Germani debent converti. De sex itaque libris denariorum 60 solidi in anniversarium patris, qui in superiori choro sepultus fuit ante maius altare, convertendi sunt et distribuendi; in anniversarium matris, in superiori cripta sancti Iohannis baptiste sepulte, 60 solidi sunt convertendi et distribuendi. Modus autem distributionis hic est, ut in vigiliis anniversariorum illorum cuique canonico et cuique canonice beate Waldetrudis, et cuique canonico sancti Germani quatuor denarii, in missa vero sex sunt attribuendi. Cuique eciam presbitero ville Montensis in monasterio beate Waldetrudis et sancti Germani et sancti Petri et sancti Andree, et in capella de Bertainmont et in capella leprosorum, et in capella domini comitis divina celebranti usque ad 16 sacerdotes, duo denarii in vigiliis, in missa vero sex sunt amministrandi. Pulsatoribus campanarum sex denarii, in luminare duo solidi, in offertorium sex denarii sunt convertendi. Rector scolarum in vigiliis quatuor denarios, in missa quatuor denarios habeat. In missa autem cuique sacerdoti, exceptis 16 predictis, et cuique dyacono tres denarii et cuique subdyacono duo denarii sunt attribuendi. Cuique autem clerico, inferiorem ordinem habenti vel eciam non habenti, si se clericum esse profiteatur, unus denarius amministrandus est. Si quid autem residui fuerit, illud communi ecclesie consilio in usus ecclesie convertendum est. Si quis autem clericus beate Waldetrudis, canonicus vel canonica, vel canonicus sancti Germani in vigiliis vel missa defuerit, nichil portionis habebit, nisi infirmitate detineatur, vel de con-

1) Ville-sur-Haine.

silio ecclesie ad negotia ecclesie mittatur. Hoc autem utriusque ecclesie canonici iurare debent, et domine in virtute obedientie promittere. Hoc autem scripto cirographizato et sigillo comitis sepedicti et sigillo beate Waldetrudis confirmata sunt. Huius autem comitis filius Balduinus, miles novus, cum Marghareta uxore sua hos denarios ecclesie Montensi perpetuo amministrandos iuramento prestito firmavit. 1195.

Tempore paulo antea preterito ipse dominus comes Hanoniensis Montensi ecclesie confirmaverat quandam terram *in potestate de Comis, que ad *f. 99. ipsam ecclesiam ex elemosina Alderici devenerat, quam ab omni advocatia et exactione liberam fecit, ut ipsa ecclesia terram illam libere et quiete possideat in perpetuum. Quod quidem scripto et sigillo suo dominus comes eidem ecclesie confirmavit. Satis autem dicta infirmitate dominus comes detentus, quedam que contra ecclesiam ipsam in ipsius reclamatione sibi usurpaverat, scilicet decimas oblationum de Braina Wilhotica, tam in burgo quam in villa, ipsi ecclesie libere et absolute restituit, et ne ulterius ecclesia super hiis aliquod pateretur detrimentum, scripto et sigillo suo ea ipsi ecclesie confirmavit.

In huius eciam infirmitatis occupatione dominus comes qui de potestate de Kevi, apud Rogerias facto vivario, quasdam terras occupaverat, in quibus ecclesia Montensis reddituum et censuum pro occupatione vivarii dampnum sustinebat, quasdam tallias et exactiones, quas in quibusdam terris ipsius ecclesie propriis, in potestate de Kevi apud Rogerias et Alarsart et Horne et in bonerium unum, a Lamberto emptum, quandoque exigebat, ipsi ecclesie in elemosinam et in recompensationem predictorum reddituum et censuum liberas prorsus remisit, ut Montensis ecclesia tam in illis terris quam in aliis

1195. quas apud Kevi possidebat, libera et quieta gaudeat possessione. Quod quidem eidem ecclesie scripto et sigillo suo dominus comes confirmavit.

Melbodiensi ecclesie sancti Petri et sancti Quintini terras quasdam arabiles in potestate de Ihi et de Hauai et de Goiniis[1], quas contra reclamationem ipsius ecclesie et eius dampnum et detrimentum possidebat, et nemus libere et quiete restituit, ut ipsa ecclesia de terra illa in pace et ad voluntatem suam et de nemore tam in fundo quam in cumblo agat. Ad hoc ipsius ecclesie canonici in altare sancti Iacobi apostoli, fratris beati Iohannis ewangeliste, ante chori introitum quaque die in perpetuum missam celebrari facient, ita quidem quod dum viveret dominus comes, quaque die missa de sancto Spiritu celebraretur; post decessum vero ipsius missa, que pro fidelibus defunctis celebranda est, quaque die in perpetuum pro anima eius celebrabitur. In quarum celebratione missarum proprie et speciales pro ipsius domini comitis salute tam in collectis quam secretis et postcommunionibus dicentur orationes. In anniversarium vero eius cum veneratione celebrandum perpetuo 25 solidos de suis propriis denariis ipsi
*f. 99'. canonici inter se distribuent. Hec *quidem scripto et sigillo ipsius comitis et sigillo eiusdem ecclesie confirmata sunt.

In Condatensi[2] ecclesia dominus comes altare instituit in honore sancti Petri apostoli in introitu chori, ad quod sacerdotem instituit, ut ibi dum viveret dominus comes, quaqua die dominica missa de Spiritu sancto celebraretur, aliis vero diebus de gloriosa Dei genitrice Maria; post decessum vero eius in perpetuum missa pro remedio anime eius, quam ecclesiasticus ordo pro fidelibus defunctis

1) Givry, Havay, Gognie, a Maubeuge ad septentriones. GR.
2) Diploma hac de re confectum a. 1195. Dec. 8, exstat apud Miraeum I, 721, in fine textus mutilatum.

celebrari statuit, celebrabitur. In quarum celebratione missarum proprie et speciales dicentur orationes. Sacerdos autem ad hec complenda a quolibet comite Hanoniensi semper instituetur, salvo iure canonicorum ecclesie in suis offertoriis. Cui sacerdoti dominus comes Hanoniensis sepedictus assignavit 15 boneria terre arabilis apud Wandelaincort. Sacerdos autem ille continuum ipsi ecclesie in horis conventualibus tam matutinis quam missis et aliis horis exhibebit servitium. Ille autem sacerdos quilibet in sui institutione tam de complemento missarum quam de iure canonicorum conservando et de peragendo ecclesie in horis conventualibus officio iuramentum prestabit. Dominus comes eciam assignavit eidem ecclesie Condatensi 60 solidos denariorum annuatim in censibus Braine Wilhotice in festo sancti Iohannis baptiste percipiendorum, quos in anniversario eius canonici presentes et anniversarium eius recolentes cum veneratione inter se distribuent. Hec quidem omnia tam super complemento missarum et super beneficio terre sacerdoti assignate quam super anniversario recolendo, scripto cyrographizato et sigillo ipsius domini comitis Hanoniensis, marchionis Namurcensis, et sigillo ipsius ecclesie confirmata sunt. 1195.

In Sonegiensi ecclesia dominus comes Hanoniensis, marchio Namurcensis sepedictus altare in honore sancti Iohannis ewangeliste in introitu chori in sinistra parte instituit, ut ibi, dum viveret ipse comes, quaqua die dominica missa de sancto Spiritu, in aliis vero diebus missa de gloriosa Dei genitrice Maria celebraretur, post decessum vero ipsius quaqua die in perpetuum missa, quam ecclesiasticus ordo pro fidelibus defunctis celebrari instituit, in ipso altari pro remedio anime sue celebrabitur. In quarum celebratione missarum proprie et speciales *pro ipso comite dicentur orationes tam in collectis *f.100.

1195. quam secretis et postcommunionibus. Sacerdos autem ad hec complenda a quolibet comite Hanoniensi semper instituetur, salvo iure canonicorum in suis offertoriis. Hic quoque sacerdos ipsi ecclesie in matutinis et missis et ceteris horis conventualibus deserviet, cui sacerdoti dominus comes perpetuum beneficium assignavit, ut annuatim habeat in parte decime domini comitis apud Brainam Wilhoticam 15 modios segetis, medietatem scilicet ivernagii et medietatem avene. Sacerdos autem quilibet in sui institutione super missarum complemento et super servitio continuo ecclesie exhibendo et super iure canonicorum conservando prestabit iuramentum. Ad hec dominus comes sepedictus pro anniversario suo cum veneratione celebrando 60 solidos denariorum in censibus suis apud Brainam Wilhoticam in festo sancti Iohannis annuatim percipiendorum assignavit, quos ipsi canonici in celebratione anniversarii presentes inter se distribuent. Hec quidem tam de complemento missarum et de beneficio sacerdoti assignato et de anniversario recolendo scripto cirographizato et ipsius comitis Hanoniensis, marchionis Namurcensis, sigillo et Sonegiensis ecclesie confirmata sunt.

Hic eciam comes Hanoniensis, marchio Namurcensis, Montensem ecclesiam maiori amplectens dilectione et circa illius prosperitatem et transquillitatem curam gerens diligentiorem et sollicitudinem, quedam que ipsi ecclesie de iure abbatie debebat, que quidem ipse et eius antecessores plenarie exsolverant, unde eam ab omni labore et gravamine liberaverant, ne umquam ipsa ecclesia eiusdem comitis vel eius successorum diebus aliquam pateretur molestiam, recognovit et ipsi ecclesie confirmavit; quod ipse et eius successores a quibusdam, que in conventualibus ecclesiis quandoque requiruntur, a domino papa et eius cardinalibus et legatis et a

domino archiepiscopo Remensi et eius officialibus et 1195.
a domino episcopo Cameracensi et eius officialibus, que equidem giste vel porsonia dicuntur, prorsus debent liberare et, si necesse fuerit, eas constagias pro ipsa ecclesia persolvere, ita quod nunquam hec nisi a dominis comitibus Hanoniensibus requirenda sunt. Ut autem ipsa Montensis ecclesia super his gaudeat perpetua pace et libertate, dominus comes Hanoniensis Balduinus, marchio Namurcensis, scripto et sigillo suo eadem confirmavit[1].

Hic eciam comes Hanoniensis, marchio Namurcensis, ad consequendum maius anime sue remedium Montibus in monasterio* beate Waldetrudis al- *f.100'.
tare in introitu chori in honore beati Iacobi apostoli, fratris inquam beati Iohannis ewangeliste, construi ordinavit, disponens et firmans, ut ubicumque locorum eum decedere contingeret, corpus eius in ipsa ecclesia ante idem altare sepeliretur, et quaqua die, dum viveret ipse comes, in eodem altari missa de gloriosa Dei genitrice Maria celebraretur, post eius vero decessum quaque die in perpetuum missa, quam ecclesiasticus ordo pro fidelibus defunctis celebrari ordinavit, in ipso altari pro remedio anime eius celebrabitur; in quarum celebratione missarum proprie et speciales pro eodem comite tam in collectis quam secretis et postcommunionibus dicende sunt orationes. Sacerdos autem ad hec complenda a domino comite Hanoniensi semper instituetur, salvo iure canonicorum sancti Germani in suis offertoriis. Et idem sacerdos in maioribus sollempnitatibus anni in ecclesia beate Waldetrudis tam vesperis et matutinis et processionibus et maioribus missis cum canonicis sancti Germani et eorum vicariis deserviet; cui quidem sacerdoti dominus comes assignavit quoquo anno 15 modios segetis, scilicet medietatem

1) Originale huius chartae nondum typis datae (1195. Dec. 8.) exstat in archivo Montensi, fond St. Waudru, Mons 733.

1195. ivernagii et medietatem avene, in parte sua decime apud Lestinas. Sacerdos autem ille in sui institutione tam super complemento missarum et iure canonicorum sancti Germani conservando quam super officio ecclesiastico beate Waldetrudi exhibendo iuramentum prestabit. Super his equidem ordinatum fuit, ut si aliqui sacerdotum iam nominatorum, Melbodiensi scilicet, Condatensi et Sonegiensi et Montensi, quandoque placuerit duas missas in una die celebrare, prima pro fidelibus defunctis cum prosa et veneratione celebrabitur. Ad hec conventus beate Waldetrudis ipsi domino principi suoque advocato et abbati, cuius dilectionem et familiaritatem ceteris preferebat, caritatis intuitu concessit et firmavit, quod post eius decessum quaqua die Lune ad ipsum altare sancti Iacobi missam conventualem ante horam diei primam cum sacerdote predicto, adhibitis dyacono et subdyacono, celebrabit. Dyacono autem et subdyacono ipse dominus comes assignavit 20 solidos denariorum in censibus suis apud Lestinas in festo sancti Andree percipiendorum, quos dyaconus et subdiaconus inter se equaliter divident. Custos autem ipsi ecclesie, eiusdem comitis alumpnus[1] et cancellarius, Gislebertus, ad hec auxit de personatu custodie, ut omnis ecclesie custos quaqua die in missa illa cerei unius lumen apponat et quaqua die Lune lumen duorum cereorum. Ad anniversarium vero suum cum veneratione perpetuo celebrandum ipse dominus comes 60 solidos dena-
*f. 101. riorum in censibus *suis apud Lestinas in festo sancti Andree percipiendorum assignavit ipsi ecclesie, qui inter canonicos et canonicas beate Waldetrudis et canonicos sancti Germani et sacerdotes et clericos alios distribuentur, ea distributione et distinctione

1) V. Ministeria curiae Hain. inter appendices, ubi haec: *Gillebertus qui — a pueritia sua in curia Hainoensi usque ad senilem aetatem educatus fuerat.*

qua in anniversariis parentum illius ordinatum est, 1195.
ut satis prediximus. Ut autem predictarum missarum celebrationes non omittantur, et anniversaria perpetuo recolenda non pretermittantur, et ne beneficia ad complementum eorum ordinata et successoribus eius aliquatenus violentur, quod absit, ipse dominus comes Hanoniensis, marchio Namurcensis, sigillo suo cum sigillo beate Waldetrudis et scripto cyrographizato ea confirmavit[1].

Huius domini comitis Hanoniensis Balduini, marchionis Namurcensis sepedicti, Balduini comitis et Alidis comitisse filii, milites probissimi, multi nobiles et quidam ministeriales precipui fuerunt consiliarii in actibus suis et commilitones in armis, quorum quidam consiliarii tantum, quidam autem commilitones tantum aut et consiliarii et commilitones. Consiliarii quidem fuerunt Eustacius senior de Ruez, Nicholaus de Barbencione, Hoelus de Kauren, Balduinus Montensis castellanus, Renerus de Trit, Gossuinus de Tulin. Consiliarii et commilitones fuerunt Willelmus ipsius comitis frater, Eustacius iunior de Ruez, Almannus de Provi, Hugo de Crois, Osto de Transiniis, Walterus de Warini, Walterus de Fontanis, Iohannes Cornutus, Nicholaus agnomine Monachus, Renardus de Strepi. Commilitones tantum et quandoque consiliarii, Iohannes de Maucicort, Polius de Vileirs, Gaufridus Melasne, Egidius de Aunoit, Egidius de Frasne, Balduinus de Toenio, Gerardus ipsius comitis frater, Balduinus agnomine Karuns, Robertus de Belren, Hugo de Autun, Gerardus et Walterus fratres de Birbaiz, Wido et Fulco de Fontanis, fratres predicti Walteri, Willelmus agnomine Flaons, Richardus de Orca, Walterus de Stankirca, Walterus de Blanden, Walterus de Goi, Willelmus de Unghesiis, Libertus de Lissi, Heluinus de Turri,

1) Diploma ex transsumpto dedit vitiose Miraeus I, 107—109. Originale exstat Montibus, Trésorerie des chartes N. 8.

1195. Hugo de Aunoit, Sawardus de Marliz, Balduinus de Valencenis, Symon de Melbodio, Willelmus de Ausen, Gossuinus de Waurin, Balduinus de Nova-Villa. Hos omnes sepedictus comes in donis equorum et armorum ac vestium et muneribus argenti honoravit et quamplures eorum maioribus beneficiis impensis ditavit.

Sepedictus comes Hanoniensis, marchio Namurcensis, primus Balduini comitis et Alidis comitisse filius, princeps prudentissimus ac potentissimus bo-
*f.101' nusque iusticiarius et ab hominibus *suis tam maioribus quam minoribus amatissimus, qui cum annorum esset 21, defuncto patre suo, ad dominium comitatus Hanoniensis pervenerat, et illud annis 24 et sex ebdomadis viriliter ac potenter tenuerat, et in ipsis annis per 7 annos marchiam Namurcensem et per tres annos comitatum Flandrensem possederat; qui eciam comes Iacobi de Avethnis, viri nobilis ac prudentis et admodum potentis militisque probissimi, sibi rebellantis superbiam represserat, et Ludovici regis Francorum vires in malum ipsius Iacobi et Rainaldi de Rosoit et comitis Retensis paratas removerat, et comiti Flandrie et Viromandie Philippo ex mutua confederatione contra Iacobum sepedictum et contra Radulphum de Coci et contra suum generum Philippum regem Francorum multa et magna fecerat auxilia, et rupto federe inter ipsum et comitem Flandrensem et Viromandensem, regi Francorum contra eumdem comitem et contra regem Anglorum grande tulerat auxilium; qui eciam terram et castra sua contra ipsum comitem Flandrensem et contra archiepiscopum Coloniensem et ducem Lovaniensem viriliter ac prudenter tenuerat, et post multa que avunculo suo Henrico comiti Namurcensi et Lusceleborch contra hostes tulerat auxilia, rupto inter eos dilectionis et conditionis federe, castra eius in illius comitis et comitis Campanensis gravamen et detrimentum, et domini regis Francorum et regis

Anglorum et Theobaldi comitis Blesensis et Stephani 1195.
comitis et ducis Burgundensis et comitis de Bar et Willelmi Remensis archiepiscopi et Philippi comitis Flandrensis et Henrici ducis Lovaniensis et Philippi Coloniensis archiepiscopi et Ottonis comitis de Ghelra et Henrici ducis de Lemborch et Manasseri comitis Retensis rancorem et calumpniam et minas occupaverat, nondum satis certus domini imperatoris Romanorum Frederici et filii eius Henrici Romanorum regis; qui eciam, defuncto Philippo comite Flandrensi, comitatum Flandrie de iure contra dominum regem Francorum et contra Mathildem reginam, eiusdem comitis Philippi uxorem, et contra Henricum ducem Lovaniensem sibi detinuerat; qui eciam Symonem de Lemborch, clericum, Henrici ducis de Lemborch filium, ducis Lovaniensis consobrinum, a maiore parte capituli Leodiensis electum et regalibus investitum, a castris episcopatus et omnibus bonis in viribus suis, Deo volente, eiecerat, et in Leodiensi episcopatu ad honorem Dei alium instituerat, Albertum scilicet de Kuc; qui eciam comes Hanoniensis in paucis hominibus, in quibus spem boni et dilectionis habuerat, vel cum quibus fedus firmaverat, dominis scilicet suis et vicinis consanguineisque maioribus principibus fidei constantiam invenerat, cum ipse neminem maiorem vel minorem in fide promissa fallere vellet; qui tamen dominum Fredericum Romanorum imperatorem et eius filium Henricum imperatorem in sua promotione semper amabiles et propicios invenerat, *post longos *f. 102.
satis dicte infirmitatis languores in Montibus ibidem a seculo migravit, anno dominice incarnationis 1195, mense Decembri, 12. Kal. Ianuarii, octava scilicet die Dec. 17.
ante festum nativitatis Domini [1]. Cuius corpus in

1) Octava dies ante festum nat. Dom. est Dec. 17, quocum concordat Cont. Aquic. l. c. p. 433. *Obiit Balduinus — 16. Kal. Ianuarii.* V. quoque infra, ubi cod. 2 de Balduino VI. succedente addit: *et hoc anno Domini* 1195, 18. *die mensis Decembris.*

1193. Montibus in monasterio beate Waldetrudis ante altare satis dictum beati Iacobi apostoli, sicut ipse comes adhuc vivens ordinaverat, sepultum fuit honorifice, cuius exequiis et sepulture filii eius, Balduinus comes Flandrensis, ab expeditione domini regis Francorum rediens, interfuit. Interfuerunt eciam alii eius filii Philippus et Henricus et Sybilia, filia eius, multique nobiles et cuiusque conditionis homines.

Hec omnia conscripta a Gisleberto, huius comitis clerico, scripto commendata sunt, qui gesta quorumdam imperatorum et regum et comitum Hanoniensum et quorumdam comitum Flandrensium, qui predecesserant, ex scriptis ecclesiarum quamplurium collegerat et his iura beate Waldetrudis amiscuerat et huius comitis Hanoniensis, principis illustris, actibus tam in prosperitate quam adversitate fere omnibus interfuerat, quem eius dominus comes cancellarium suum effecerat et eum in bonis ecclesiasticis promoverat, scilicet in prepositura sancti Germani et beate Waldetrudis custodia et prebenda et in Sonegiensi et Condatensi et Melbodiensi ecclesiis prebendis, et in Namurcensi abbatia beate Marie, et in prepositura et custodia et prebenda sancti Albani et in custodia et prebenda sancti Petri Namurcensis.

Balduino comiti Hanoniensi, marchioni primo Namurcensi, principi illustri ac famoso defuncto, successit in comitatu Hanoniensi Balduinus, filius eius primus, comes Flandrensis. Hic enim Balduinus comes, Balduini comitis et Margharete comitisse filius, ex patris hereditate comitatum Hanoniensem et ex iure matris comitatum Flandrensem adeptus est. Philippus vero, secundus filius, patri in marchia Namurcensi successit, qui inde fratri suo comiti Flandrensi et Hanoniensi ligium hominium super omnibus terre illius bonis et castris tamquam comiti Hanoniensi fecit, ut ille cum nobilibus Hanonie, domini comitis Hanoniensis fidelibus, et iudicia et testi-

monia habeat proferre, et dominus comes Hanonien- 1195.
sis marchiam illam a domino imperatore Romanorum ligie teneat. Ipse autem comes Flandrensis et Hanoniensis Henrico fratri suo mille libratas terre in feodo ligio dedit, de quibus sexcentas libratas in Flandria et quadringentas libratas in Hanonia assignavit. Deinde mense Februario ad dominum Albertum Leodiensem episcopum apud Hoyum castrum accessit et ei ligium pro Hanonia cum debita fidelitate fecit hominium. Ipse autem episcopus ibidem ad honorem et petitionem eiusdem comitis, Godefrido clerico, sancte *Marie in Brugis preposito et *f. 102.
Cameracensis ecclesie canonico, ipsius comitis fratri, sed non germano, abbatiam et preposituram Maslinensis ecclesie contulit.

Deinde mense Marcio Maria comitissa, eiusdem Mart.
comitis Flandrensis et Hanoniensis uxor, cum Mathilde ducissa Lovaniensi, Henrici ducis uxore, ipsius comitis Hanoniensis consobrina, iter peregrinationis ad Sanctum Egidium arripuit, que domine prospere incedentes prosperius ad propria regresse sunt, multis beneficiis largisque elemosinis multa per loca ecclesiis et pauperibus collatis.

Hic eciam comes Flandrensis et Hanoniensis omnia supradicta, que pater eius et avus Montensi ecclesie confirmaverant, scilicet de concambio Braine Wilhotice, et libertate constagiarum, que a conventualibus ecclesiis quandoque requiruntur, et de libertate terrarum de Kevi et de Comis, et de missa pro anima patris sui et eius anniversario, et anniversariis avi sui et avie, et de duobus modiis frumenti pro censu molendini, et de elemosina Montensis castellani Balduini scriptis et sigillo suo diligenter confirmavit.

EXPLICIT CRONICA HANONIE.

APPENDICES.

I.

MINISTERIA CURIE HANONIENSIS.

Servat hoc opusculum rotulus archivi Montensis (fond St. Waudru N. 691), quinque foliis membranaceis consutus. Redactum est opus circa annum 1210. Editionem dedit Delmotte in Archives historiques et littéraires du nord de la France et du midi de la Belgique II, p. 173.

Pateant universis presentibus et futuris ministeria curie Hainoiensis, iure hereditario possidenda, tam in dominatione Montensi quam in dominatione Valencenensi et Ostrevanensi, consilio curie Hainoiensis et consensu communi ipsorum ministerialium per fideles principis illustris domni Fernandi, Flandrie et Hainoie comitis, Willelmum scilicet dictum patruum, et Gillebertum tunc temporis Montensium ecclesiarum prepositum, conscripta et prolata ad perpetuam memoriam, ut ipsa scripta penes ecclesiam beate Waldedrudis Montensem et penes ecclesiam sancti Iohannis Valencenensem custodienda permaneant, ut si necesse fuerit quandocumque ad ipsa scripta recurratur. Willelmus quoque predictus, qui Balduini comitis Flandrensis et Hainoiensis principis illustrissimi et postmodum imperatoris Con-

stantinopolitani patruus extiterat, predictus etiam Gillebertus, qui multis temporibus ecclesiarum Montensium preposituras obtinuerat et a pueritia sua in curia Hainoiensi usque ad senilem etatem educatus fuerat, predicta ministeria sicut ea audierant et viderant, et tam a ministris senioribus quam ab aliis viris sane opinionis plenius didicerant, que secuntur conscribi fecerunt.

Sciendum igitur, quod dominus de Sancto Oberto, ille scilicet qui in villa Sancti Oberti munitionem habet et advocatiam, dapifer, qui vulgariter senescalcus dicitur, summus est senescalcus totius comitatus Hainoie, tam in dominatione Montensi quam in dominatione Valencenensi et in Ostrevanensi, et est caput senescalcie sue omnia que habet in villa Sancti Auberti. Habet etiam de eadem senescalcia plura alia bona ad manus suas et que ab eo tenentur in feodo ad eandem senescalciam pertinentia.

Dominus Berlemontis summus est camerarius in toto comitatu Hainoie, tam in dominatione Montensi quam in dominatione Valencenensi et in Ostrevanensi.

Dominus de Alneto[1] summus est pincerna in toto comitatu Hainoie, tam in dominatione Montensi quam in dominatione Valencenensi et in Ostrevanensi.

Harduinus villicus Montensis dapifer est dominationis Montensis per deversus Montes usque ad aquam de Morcinpont summus post illum de Sancto Oberto.

Iwanus de Frameriis emptor est escarum ad coquinam pertinentium et ipsarum custos escarum, et participat cum coquis in iure coquine ad ipsos pertinente, et cum eo Gonterus coquus.

Coqui sunt preterea Geraudus et Robertus Theobaldi filius.

1) Lannoy.

Hec duo ministeria, Geraudi scilicet et Roberti, accommunicata fuerunt aliis ministeriis coquorum per gratiam domini comitis Hainoie et per consensum ipsorum coquorum a multis annis retroactis, ratione duorum ministeriorum coquine in Valencenis olim vacantium. Tercium vero est heredis Walteri, posterius scripti.

Margareta canonica Montensis, filia Reneri Montensis militis, pincerna est. Cuius precepto vinum ad curiam apportatur et in curia in mensis propinatur, et de ministerio suo, quod si velit, propria manu debet vinum propinare coram domino comite vel coram domina comitissa. Si vero ipsa absens fuerit, ministerium Nicholay de Rues, quod quondam fuit illorum de Håverec, et ministerium quod fuit Lisiardi de Novellis, debent ministerium illud omnino explere. Si vero dicta Margareta presens fuerit, per ipsius dispositionem duo dicti, Nicholaus scilicet et heres Lisiardi, debent vinum in mensis propinare.

Walcherus de Craco vinum ad curiam apportatum in vasis debet conservare et in cyffos vel in ollas ad propinandum infundere. Quod quidem ministerium acquisitum fuit ab heredibus Romundi.

Latores vini et cuiuslibet poculi sunt Harduinus et heres Odierne, uxoris quondam Gossuini calchearii.

Sapientia de Hion panitaria est, et ipsius precepto portatur panis ad curiam a domo pistoris hereditarii seu a venditoribus, et de ministerio suo est custodia turris et receptio pasnagiorum in nemoribus Montensibus.

Petrus de Buseleria, cuius avus fuit Walcherus, facit panem portari ad curiam a domo pistoris seu a venditoribus, unde quidem contentio est et diu fuit inter ministros curie, declarandum si panem proprio corpore suo, vel propria costagia sua seu per costagiam domini comitis panem debeat facere por-

tari, cum satis constet quod a sexaginta vel pluribus annis panis ille per costagiam domini comitis portatus fuerit.

Pistor hereditarius faciendi panem comitis et curie est Bernerus agnomine Malescherie, cuius ministerium quondam fuit Herberti.

Custos panis aportati ad curiam et mensalium est heres Engelberti de Gamapia, Iohannes scilicet.

Impositor mensarum et mensalium super mensas et portandi panem post panitarium ad serviendum et distribuendum in curia est heres Thome de Craco, et ministerium illud obtinere debet, quousque per gratiam Dei ad panitariam Duacensem redire potuerit.

Heres dicti Thome de Craco hostiarius est de ministerio acquisito, quod olim fuerat Lamberti ostiarii.

Gossuinus ianitor est.

Heres Amandi camerarii in toto comitatu et dominatione Hainoiensi post dominum de Berlainmont camerarius est, et habet de ministerio suo pallia seu capas omnium, qui hominagium faciunt domino comiti Hainoiensi.

Est in dominatione Hainoiensi ministerium quoddam, quod fuit Herberti, qui Camerarius dicebatur, et erat de ministerio suo facere candelas precepto camerarii et per pondus camerario factas amministrare. Amministrare etiam aquam ipsi camerario, ut ipse camerarius eam porrigat comiti et comitisse, ipse autem minor camerarius clericis et militibus aquam debet porrigere, sed de ministerio illo inter heredes contentio est; et illius officii facere lectos necessarios curie.

Renerus, Anselmi quondam filius, scutellarius est.

Walterus figulus, Adam agnomine Bone Vite filius, ministerium habet ministrandi ad curiam ollas figularias tam ad cameram quam ad coquinam et ad

vinum propinandum necessarias, et licet ei accipere terram in warescagio Montensi seu in nemore comitis, officio suo necessariam.

Heres Amolrici agnomine Morselli precepto panitarii Montensis debet condere lardarium comitis, et est contentio super ministerio illo, utrum ministerium illud tenere debeat a domino comite, vel a panitario, et sic remansit indiscussum. Attamen non minus ministerium suum interim debet explere.

Martinus clericus ministerium habet custodiendi claves cellarii, quod de gratia domini B. comitis Flandrensis et Hainoiensis et postmodum imperatoris Constantinopolitani et Marie comitisse, Gilleno patri suo traditum fuit.

Heres Lamberti Mohier ministerium habet quoddam colligendi redditus comitis in agnis et avena in villis circa Montes, quod ipsi Lamberto ex parte matris sue Sapientie provenerat.

Ministeria dominationis Valencenensis citra aquam de Morcinpont per deversus Valencenas.

Balduinus de Lobiis dapifer, id est senescalcus hereditarius de ministerio, quod olim fuit Amandi militis de Sancto Salvio.

Walo, Manasseri filius, emptor escarum coquine et earum conputator et conservator.

Walterus coquus est de hereditate matris sue sibi proveniente, et cum aliis coquis in eorum iure participans. Idem etiam Walterus hostiarius est ex parte uxoris sue, que fuit Nicholai filia, et participans ex consuetudine antiqua cum hostiario dominationis Montensis, et e converso hostiarius Montensis cum eodem Valencenensi participans.

Heres Egidii de Attrebato pincerna ex acquisitione facta a Gillemero, quondam fratre Nicholai agnomine Monachi.

Heres Balduini de Valencenis post dictum Egidii heredem pincerna est.

Heres Petri conservator vini et infusor in vasa vel in cyphos.

Heres Heluini summarii, et Gonterus Cabos portatores vini et cuiuslibet poculi.

Heres eiusdem Heluini summarii panitarius ex acquisitione facta ab herede Roberti baiuli.

Fremerius portator panis, et est de ministerio suo, quod debet facere focum in Valencenis.

Hostiarii autem ubique debent facere focum preter in Valencenis.

Heres Landrici scutellarius est.

Heres Herberti dicti camerarii minor camerarius est in dominatione Valencenensi, et debet custodire cameram et facere lectos et precepto camerarii facere candelas et reddere eas camerario per pondus et porrigere aquam clericis et militibus et camerario, ut porrigat eam comiti et comitisse.

Scutellarii tam Montenses quam Valencenenses habent panem salis coram comite et coram comitissa et dapifero.

Similiter minores camerarii habent panes, quibus candele affixe sunt coram comite et comitissa et coram dapifero.

Heres Lamberti cognomine Haverec camerarius est comitisse Hainoie ubique locorum, et ministerium illud concessum fuit quondam, hereditarie intercessione nobilis domine Margarete, olim comitisse Hainoie, quia ipse Lambertus duxit in uxorem Heluidem, que de Flandria cum ipsa domina Margareta ad eius obsequium venerat, cum ipsa Margareta nupsit Balduino comiti, qui in medio monasterio Montensi sepultus est, et hoc factum fuit salvo iure Amandi camerarii.

Henricus Melbodus venator est hereditarius.

In Ostrevanno est dapifer heres Adde de Hordeng.

Heres Wettici agnomine Papelart pincernatum, et heres Arnulfi Manekin coquinatum reclamant.

Ministrorum curie est, ut saltem primogenitus filius ministri ingressum semper habeat ad curiam, ut instruatur ad officium, cui succedere debet.

Nulla tenura ministeriorum curie alicui suffragari potest, quin semper recurratur ad veritatem centum annorum.

Quilibet minister ministerium suum dare vel vendere potest cuicumque voluerit, si gratiam et favorem domini comitis inde habuerit, non obstante propinquitate filiorum vel filiarum, fratrum vel sororum seu aliquorum proximorum suorum.

Si ministri curie maiorum ministeriorum milites in curia fuerint, habent procurationem suam cum duobus equis; si vero milites non fuerint, cum solo equo.

Si vero milites in armis fuerint, habent procurationem suam, id est vadia, ad modum aliorum militum commilitonum comitis.

Sciendum quippe, quamdam olim motam fuisse questionem a ministris militibus, dapiferis scilicet, panitariis et buticulariis contra comitem super eo, quod a domino comite reclamabant de iure vestes sibi debere dari. Amandus de Sancto Salvio, dapifer Valencenensis, obsequium suum domino comiti in duabus sublimibus curiis apud Hagenoam scilicet, deinde apud Magonciam exhibere denegavit propter defectum vestium. Deinde communicato consilio ministrorum curie adiudicate fuerunt et vestes ad modum commilitonum comitis et liberationes suas ad modum commilitonum comitis. De ceteris vero remansit indiscussum.

Heres etiam Amandi camerarii debet ubique equitare cum comite.

Coquis et hostiariis cum domino comite equitantibus, ipse comes dabat vestes agninas, pallia scilicet et tunicas.

Castellanus Montensis habet de iure, quod cum predictis ministris de eorum iure debet iudicare et testificari.

Omnes ministri curie de ministeriis suis debent conputare coram senescalco.

Si comes in exercitu fuerit ubicumque locorum, ministri sui omnes tam magni quam parvi debent esse cum ipso ad corpus ipsius conservandum et in expensis ipsius comitis.

Si quis ministrorum per senectutem nimiam vel per affolationem corporis in paupertatem inciderit, ita quod non habeat unde se possit sustentare, debet ei dominus comes providere modeste necessaria in victu et vestitu.

II.

CHARTA PACIS VALENCENENSIS.

Gislebertus cum de institutione pacis Valencenensis tractasset, haec verba adiecit: Sicut plenius in subsequentibus ipsius comitis gestis per presens scriptum invenietur. *Iacobus de Guisia Gislebertum exscribens haec iterum dare omisit, et praecedenti de pace Valencenensi relatione ipsam annexit chartam memoratae pacis, ita ut dubium sit, an eam ex Gisleberto an aliunde sibi mutuaverit. Quae charta quum pro iuris Hanoniensis institutione et historia recognoscenda valde utilis sit, editionem marchionis de Fortia, Lib. XVI. cap.* 21—27 *(T. XI,* 264—302*) iterum cum codice manuscripto Parisiensi Lat.* 5995, *supra laudato contulimus eamque lectoribus nostris hoc loco damus.*

Versionem Gallicam praebet Codex bibliothecae Cameracensis N. 1013[1], *in quo continentur:* Antiquitez

1) Cfr. Catalogum huius bibliothecae a V. D. Le Glay compositum p. 221.

et Memoires de la très renommée et très fameuse ville et comté de Valentienne, avec les généalogies, ordre et suite de ses comtes et seigneurs; ensemble la fondation des églises et lieux pieux de ladite ville, par sire Simon Le Boucq, escuyer, Prevost dudit Valentienne. *De hac versione Gallica disseruit marchio de Fortia in praefatione editionis Iacobi de Guisia, T. XI. p. II, adnotatque in fine* pacis *scripta esse haec:* Has leges pacis ego Robertus de Villeri S. Iohannis huius ville canonicus transtuli de Latina in Gallicam vulgare laicaliter, anno Domini MCC septuagesimo quinto, mense Augusto. *Idem marchio in fine XI. tomi Iacobi de Guisia*[1] *ex Annalibus Hannoniae a Iohanne Lefèvre redactis quindecim alia capitula, olim ut videtur paci Valencenensi adnexa, dedit, quae lectoribus nostris ibi commendamus legenda.*

W. A.

In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Pax Deo placens, pax bonis amica et inimica malis instituta atque stabilita esse dignoscitur, gratia Spiritus sancti preeunte, in Valencenis et in eiusdem opidi precinctu, a Balduino, Hanoniensi comite, et Yolende, eius legitima consorte et comitissa; a baronibus, nobilibus, militibus, suisque burgensibus, assensu quoque omnium clericorum suorum preeunte. Anno dominice incarnationis 1114. hec pax incepta fuit, et perpetuo stabilis atque firma permanebit.

Sancitum et stabilitum est in pace, ut omnis mercator veniens aut recedens ad forum Valencenense assecuratur omni tempore, ipse cum omnibus suis mercimoniis, exceptis tantummodo illis de villa Duacensi; et quicunque contrarium fecerit, si fuerit miles, et fuerit captus in proprio forefacto[2] aut convictus fuerit testimonio duorum virorum pacis Valencenensis, primo cogetur ad restitutionem plenariam damni mercatoris et pro legibus et offensa solvet sexaginta solidos, quorum mercator habebit viginti et cancellarius pacis quadraginta. Et si miles non reperiatur in forefacto et per testes

1) p. 395—435. 2) Forefacere est offendere, nocere, quasi facere foris id est extra rationem. DUCANGE.

non potest convinci, si querela fit de eo, miles dictus purgabitur per solemne iuramentum, quo tenetur domino proprio ligio, in presentia dominorum pacis, aut manu septima[1] purgabitur, aut solvet indilate[2] quod dictum est.

Item quicunque miles aut alius, aut via fori Valencenensis aut alibi, mercimonias aut res alias mobiles aut alias hominum pacis ville Valencenensis abstulerit, si in facto reperiatur aut per duos testes dicte pacis convincatur, ipse reus emendabit eodem modo quo superius explanatum est; et si reus neget et non possit per testes dicte pacis convinci, si damnificatus appellet reum de duello, tunc reus aut reddit, quidquid damnificatus petit, iuramento prius prestito, aut duello se deffendat. Et si neutrum velit facere, incarcerabitur per maiores comitis per quindecim dies, si sit de patria Hanoniensi; si vero extraneus extiterit, per quadraginta dies tenebitur. Diebus postmodum supra dictis expiratis, nisi plenarie restituerit, quicquid iuste exigebatur ab eo, et de legibus satisfecerit, amputabitur sibi publice pugnus.

Ab ortu solis feria quinta usque ad ortum solis ferie secunde sequentis, si aliquis de advocatia venerit ad forum Valencenense aut recesserit ab eodem, dominus eius proprius non poterit ipsum capere, nisi in casu in quo voluerit ipsum ad comitis iusticiam protrahere; et tunc, si voluerit, proclamet se de homine suo, et fiat ibi iusticie complementum. Si vero advocatiatus aut eius dominus male tractet eum aliunde, ipse notabitur de infracta pace et cogetur ad solutionem sexaginta solidorum pro servicio comitis et eiusdem cancellarii. Nullus apponat manum ad aliquem de advocatia aut ad eius mobilia; et quicunque contrarium fecerit, inculpabitur de fractione pacis et solvet sexaginta solidos comiti et eiusdem cancellario.

Si aliquis clericus aut armiger istius patrie spoliet aliquem virum pacis Valencenensis, aut violenter per rapinam auferat aliqua mobilia ab eodem, si deprehendatur in proprio facinore, ipso facto suspendetur cum iugulo; et si non deprehendatur et neget, si dampnificatus potest per duos homines dicte pacis probare intentum aut per appelationem duelli, dictus reus suspendetur et damnificatus indemnis restituetur; et si damnificatus non potest probare per homines dicte pacis nec etiam audet aggredi duellum, dictus clericus aut armiger potest se purgare ad unum clamorem cum trina manu solemniter ad iurata.

1) i. e. per septem testes. 2) i. e. sine dilatatione.

Si scutifer huius patrie furetur aliquid, et in promptu et statim capiatur, ipse latrocinium integrum restituet et pro legibus solvet comiti viginta solidos; et si non fuerit repertus et neget factum, et non potest convinci per homines pacis neque per duellum, si clamor inde fiat ad iudicem, dominus proprius scutiferi solemniter iurabit in presentia dominorum pacis, quod scutifer suus non commisit latrocinium sibi impositum, aut ipse restituet damnum ablatum, et solvet viginti solidos, prout superius declaratum est; et sic liberabitur scutifer, aliter non. Et si extraneus scutifer capiatur in latrocinio, primo damnum restituet et deinde viginti solidos pro legibus solvet et iurabit solemniter, quod de legibus ville nichil sciebat; et si hoc egerit de nocte et capiatur, suspendetur.

Filius burgensis huius ville, si latrocinium committat et capiatur, primo damnum restituet et pro viginti solidis liberabitur.

Si comes Hanoniensis vult ire contra adversarios suos in bello, ipse potest secum adducere semel in villa Valencenensi illum, qui hominem aliquem pacis spoliaverit; sed si spoliatus aut viri pacis ville ostendant comiti, quod de cetero talem non adducat, ipse de cetero non debet eum ad villam adducere et debet eum cogere ad satisfaciendum tam leso quam etiam ville.

Si comes auferat aliquid alicui viro de pace ville, domini de pace mittent nuncium ad comitem monendum, quatinus restituat damnum factum; si res sit manifesta, comes tenetur statim restituere; sed si comes iuret, quod res ablata aut sibi imposita non est manifesta, dictus nuncius debet citare comitem, quatinus infra quindenam veniat ad presentiam iuratorum pacis, audire quidquid ratio dictabit et iusticia, et si refutaverit, vir pacis sic damnificatus indemnis restituetur, et hoc de redditibus legum comitis; et reddentur iterum sibi viginti solidos et cancellario sexaginta. Nuncius autem pacis ville expensas proprias suscipiet de legibus pacis iudicatis.

Nullus homo pacis huius ville qualitercunque debet secum adducere ad villam istam aliquem, qui pacem ville alias infregerit; et si inscienter adduxerit et hoc ostendere valeat, debet satisfacere pro reo, aut in crastinum emittat eum omnino; et si non, noscat se pacem infregisse et restituet damnum spoliati et solvet pro lege duos solidos et ad servicium comitis pro cancellario solvet sexaginta solidos.

Quicquid fecerit infans sub etate quindecim annorum, non potest iudicari, quod pacem legis infregerit; et si aliqui

eius adversarii, dicere vellent quod sedecim aut plures haberet annos, oportet tunc, quod duo proximi consanguinei iurent solemniter, quod dictus infans decimum quintum annum non pertransierit; et sic liberabitur, sin aliter, condempnabitur.

Si quis in pace existens querimoniam fecerit de aliquo alio, quod pacem infregerit, postmodum dictus querimoniam faciens dolore aut aliquo motu ductus siluerit et querimoniam consequi renuerit, si posset convinci per duos testes de pace ville, quod alias conquestus est et non est prosequutus querimoniam suam, taxabitur tali lege quali ille taxatus fuisset, de quo conquerebatur, si convictus fuisset.

Si vir approximatus[1] fuerit ab aliquo, quod pacem infregerit aut violaverit, et ille ad placita comparuerit reddendo cathecium[2] iuxta legem, ipse debet dare sufficiens vadium aut sufficiens respondendum de legibus et cathecio; et si legem recipiat, faciat etiam cautionem de prosequutione legis: et si non hoc fecerit et velit abhinc recedere, viri pacis poterunt ipsum retinere, sine quocunque forefacto, usque dum compleverit, quod superius dictum est.

Quodcunque iudicium sexdecim iurati pacis fecerint, erit firmum atque stabile.

Si quis infra precinctum Valencianensem cum iumento, equo aut asino per blada transierit a tempore, quo spice comparuerint, aut duxerit boves, oves, asinos aut consimilia animalia, et per duos testes pacis convictus fuerit, ad tres solidos iudicabitur, de quibus cancellarius pacis 12 denarios recipiet et damnificatus in duobus solidis restituetur; et si solum per clientem camporum accusetur, oportet quod per iuramentum purgetur, aut tres dictos solidos persolvet.

Si quis de nocte falcaverit alterius blada, avenas aut consimilia bona, aut depasci faciat per animalia propria aut secari quoquomodo; si per duos testes pacis convinci possit, ipse corrigetur tamquam latro de 14 solidis, de quibus damnificatus habebit sex solidos et domnus comes sex solidos et cancellarius pacis duos solidos; et si non possit convinci per testes ex quo habetur suspicio, aut purgabitur per solemne iuramentum, aut dictos 14 solidos persolvet.

Si aliquis in precinctu Valencianensi viam communem aut semitam alias consuetam dimittat et voluntarie per blada aliena novam faciat inconsuetam semitam; si hoc per duos

1) i. e. ad iudicium appropinquans, citatus. 2) i. e. pignus; versio Francogallica Iacobi XI. p. 275 sic exhibet locum: *en rendant les arrhes suivant la loi, il devra donner caution et garantie suffisante pour l'amende et les arrhes; et s'il reçoit l'amende, il donnera également caution pour la poursuite de l'amende.*

pacis viros probari possit, ad tres solidos taxabitur, de quibus damnificatus duos recipiet solidos et cancellarius pacis 12 denarios; si vero cliens camporum, dictus *messiers*, per medium camporum videat transeuntem, debet vadium ipsi expetere et non arrestare, si fuerit de pace, sed debet ipsum citare ad diem placitorum; et cum venerit dies, tunc debet iuramento se ipsum purgare aut dictos tres solidos persolvere.

Si quis arrestaverit aliquid sine licentia iuratorum pacis et postmodum contradicatur sibi, si iustam habuerit causam, ceteri viri pacis ipsum adiuvare tenebuntur; si probare sufficienter possit, teneat arrestum; si non, restituat quod arrestaverat, et pro lege solvat duos solidos iurando, quod iuridice credebat arrestum fecisse.

Si quis furto de die abstulerit ab aliquo blada, fenum aut herbas aut consimilia, et cum dicto facinore comprehendatur; si damnificatus possit per duos testes latronem convincere, latro restituet damnum et duos solidos ultra iuxta legem, iterum solvet 5 solidos pro servicio comitis et cancellarii pacis; et si latro non comprehendatur in facinore proprio et neget factum et non possit probari per duos testes pacis, si ante iustitiam convocetur, oportet quod iuret solemniter trina manu aliter quod superius dictum est.

Si quis auferat violenter aliquid ab aliquo, qualitercunque fuerit, si convincatur per duos testes pacis, malefactor emendabit de duobus solidis damnum penitus restituendo, et solvet decem solidos servicio comitis et cancellario pacis; et si malefactor non possit convinci per testes pacis et fiat querimonia ante iusticiam, malefactor tenetur iurare manu trina, aut restituet infra 15 dies damnum et que dicta sunt; si vero sit extraneus infra 40 dies; et tunc si non satisfecerit legi atque leso, auferetur publice sibi manus.

Si aliquis damnificet alium, destruendo aut dissipando muros, fossata, sepes, hagas[1] aut alias firmaturas ville aut aliorum infra villam commorantium; si convincatur per duos testes pacis, restituet damnum et emendabit comiti et eius cancellario de 20 solidis; et si non convincatur et clamor veniat ad iusticiam, accusatus purgabit se iurando trina manu de hominibus pacis; aliter solvet, prout dictum est, aut abscidetur sibi manus et publice.

Si aliquis intret hortum aut pomerium alterius ad damnum faciendum; si possit convinci per duos testes pacis, accusatus restituet damnum et solvet duos solidos dampnificato, et solvet servicio principis et cancellario pacis 5 solidos. Et si non possit convinci et neget; si clamor perveniat ad iusticiam, debet iurare solus solemniter, et debet sibi credi.

1) sepes Francogallis *haie*, nobis *hecke*.

Quicunque infra stabilimentum[1] huius pacis fecerit dampnum hominibus ville istius per predam aut rapinam, excepta guerra comitis Flandrie, poterit venire semel tantum ad villam istam; et si homines pacis moneant ipsum ad restitutionem faciendam, si faciat, ipso facto habeat pacem; si vero denegет, permittatur illa vice primaria exire, sed bene caveat quod, nisi satisfecerit et alias villam intraverit, agetur contra eum sicut contra violatorem pacis.

Si aliquis extraneus a pace per furtum receperit rem valentem precise 5 solidos; si convincatur per duos testes pacis, abscidetur sibi auricula aut consignabitur in maxilla ferro candenti. Si vero ultra 5 solidos valuerit et convictus fuerit, suspendetur..

Si clamor magnus succreverit in villa in tantum, quod ignitegium[2] una cum campana banni pulsentur, quicunque ad arma non fugerit et ad locum clamoris statim non pervenerit, solvet 5 solidos ad servicium comitis et cancellarii pacis, demptis[3] solum illis qui in hora illa occupati fuerint de facto in extractione panis de furno aut brassent[4] potus de frumento, aut de facto fuerint actualiter infirmi: et hoc opportet per duos testes pacis per iuramentum ostendere, aliter solvat, prout dictum est. Ex quo viri pacis simul villam exierint cum sonitu et ignitegii et campana banni, quicunque, sine licentia illorum ad quos licentiare spectabit, se pre ceteris festinabit aut post ceteros tardabit, aut revertatur, aut sub alio vexillo quam proprio sibi assignato se transmiserit, ipse emendabit de 5 solidis ad servicium comitis et cancellarii pacis.

Quicunque fatue loquitur contra homines pacis dicendo: *Vos homines pacis estis periuri, vel fuistis, aut eritis;* si talis possit per duos testes pacis convinci, ipse solvet pro emenda 10 solidos ad servicium comitis et cancellario pacis 5 solidos; et si non possit convinci per homines pacis, et clamor inde fiat, oportet, quod purget se ipsum trina manu, aut habebit intersignium comitis candens in fronte; et hoc fiet publice, aut solvet, que dicta sunt.

Quicunque in Augusto[5] dederit garbas[6] alteri quam pro Deo, ipse solvet 5 solidos servicio comitis, cancellario pacis 5 solidos; et si non possit convinci et rumor ad homines

1) edictum, constitutionem. 2) hora, qua oppidorum incolae intra aedes suas se recipere, nocte adveniente, et ignem suum tegere coguntur, campanae, quae inde *curfu-bell* appellata, sono indicata, ut furtis nocturnis caveretur: Gallis *couvre-feu*. 3) sc. exceptis. 4) Francogallis *brasser*. 5) i. e. in mense quo metitur. 6) spicarum manipulos, Francogallis *gerbes*, nobis *garben*.

pacis pervenerit, accusatus tenebitur se purgare per iuramentum trine manus, aliter dictos 10 solidos persolvet.

Si aliquis in Augusto cum equo percurret garbas, homines pacis debent sibi equum aufferre sine quocunque forefacto; et si neget, et non potest per duos testes pacis convinci, debet solemniter iurare et debet sibi credi; sin aliter, dicti equi medietas ad servicium comitis pertinebit et cancellarii pacis, alia vero medietas pertinebit ad illum qui cepit eum aut accusavit eum.

Quandocunque homines pacis facient pulsari ambas campanas communitatis simul, connestabularii debent congregari ante capellam sancti Petri et ibidem expectare, quid precipietur aut dicetur eis.

Si in posterum contingat, quod viri pacis villam exeant ad faciendum hastiludia, torneamenta aut consimilia, aut in suis negociis aut mercimoniis processerint, nullus tenetur se conservare de inimico suo mortali et non plus extra quam intra villam. Et caveat sibi, quicunque percusserit aut vulneraverit aut occiderit inimicum suum mortalem extra villam, reus erit violate pacis acsi in villa commisisset; et hoc intelligendum de hominibus pacis.

Si quis aufferat aliquam rem ab aliquo et credat, quod iuste possit facere; si damnificatus faciat clamorem ante viros pacis, si res sit apparens et presens, sibi restituetur; et debet iurare reus quod in hoc faciendo non credebat aliquid facere contra pacem ville; et si res non sit apparens et fuerit expensa, et alius iuret de valore rei, reus tenebitur sibi restituere infra septem dies sine quacunque lege; et si reus velit precium diminuere, tunc actor adducet secum duos probos viros de vicinia sua, et quidquid illi duo iurando de precio dixerint, reus cogetur restituere.

Quicunque emerit res furatas aut raptas aut male acquisitas, et possit convinci per duos testes pacis, ipse perdet res illas cum precio earumdem et pro emenda solvet ad servicium comitis et cancellarii pacis viginti solidos. Et si non possit convinci, et clamor ante homines pacis pervenerit, purgabit se cum iuramento trine manus.

Si aliquis infra villam percussiat alium de pugno aut manu, et possit convinci per duos testes, ipse emendabit de decem solidis, sic quod percussus habebit 4 solidos et comes atque cancellarius habebunt residuum; et si percussiat de clava, ipse emendabit de 60 solidis, de quibus percussus habebit viginti solidos, comes et cancellarius pacis habebunt residuum.

Si quis infra villam istam proditorie aut maliciose expectet alium ad ipsum iniuriandum, aut cum armis invasivis

currat post alium, ipse emendabit de 60 solidis, quorum 20 erunt, sicut prius dictum est.

Si aliquis virorum pacis venerit ad aliquam villam et iusticie illius ville querimoniam faciat de aliquibus in dicta villa commorantibus, et petat, quod sibi fiat iusta atque vera iusticia de burgense eorum; si fiat sibi iusticia, non habet ultra, unde conqueri;. si denegetur sibi, revertatur ad villam Valencenensem, et si postmodum in villa Valencianensi videat aliquem de villa in qua denegata est sibi iusticia, ipse accedet ad iusticiam pacis dicendo, quod talis est de tali villa in qua iusticia fuit sibi denegata; ille per iusticiam pacis cogetur ad satisfaciendum sibi, aut dabit plegium [1], antequam permittatur a villa recedere, et permittet hominem pacis ducere et reducere ad suam villam, et faciat iusticiam iustam habere.

Si tumultus aut clamor validus nascatur in villa sine campanarum sonitu, nullus illuc armatus aut cum armis accedere debet, usque dum iurati pacis hoc preceperint; et qui contrarium fecerit, emendabit de 5 solidis.

Qualiacunque precepta a iuratis pacis emanaverint, aut de domorum destructione aut de quacunque alia iusticia fienda, nullus inculpari debet, nec pro eadem debent nasci guerre aut odia aut insidie, quia factum est iusticie atque principis.

Quicunque in plenis placitationibus dixerit testibus adverse partis: *Tu mentiris*, aut verbum iniuriosum consimile, talis emendabit de 10 solidis, de quibus comes et cancellarius pacis habebunt 5 solidos et iniuriatus alios quinque.

Si quis ab alio capiat mobilia aut mercimonias indebite; si placeat possessori, potest recipienti interveniente plegio, sibi concedere quod infra certum terminum sibi restituatur res aut equivalens; et si possessor forma tali recipienti imponere voluerit, recipiens inculpabitur de pace fracta, et si posset convinci per duos testes pacis, ipse damnum restituet et emendabit de tribus libris, quarum 20 solidi pertinebunt damnificato et 40 solidi comiti et cancellario pacis.

Si aliquis odium positivum habeat contra alium et moveatur, offeratur sibi ex parte pacis ville, quod iustum est et rationabile; oportebit, quod recipiat, quod iuste erit ordinatum ex parte ville, aut omnino assecuret eum, aut ostendat rationem evidentem et iustam, quare odio habeat eum, aut erit de pace fracta inculpatus et emendabit de tribus libris. Et ego cancellarius huius pacis recipere debeo de quolibet vadio domus sue 2 solidos, demptis vadiis 3 aut 5 solidorum, de quibus etiam recipere debeo 12 denarios sine relaxatione quacunque.

1) i. e. fideiussorem.

Milites debent tractari per dominum suum et per leges curie superioris; burgenses vero per scabinos pacis iudicari tenebuntur. Et si contingeret, quod unus aut alter contra pacem ville male tractarentur, et revertantur ad pacem ville, et ipsa pax restituet eos in iure eorum, mediante iusto iudicio.

De preda et rapina cuilibet et omni tempore fiet verum iudicium a iuratis pacis.

In quocunque loco nundine aut forum ville collocentur infra villam aut extra, omnes quotquot ibidem intererunt, erunt assecurati et in pace ville, ipsi et omnia eorum bona; et quicunque ibidem percusserit aut interfecerit alium, inculpabitur de fractione pacis, sive fuerit extra, sive fuerit infra, nundinis et foro durantibus, acsi in medio ville factum perpetrasset.

Si aliquis pacem violaverit et idem ad aliquem potentem aut alium pro succursu aut adiutorio habendo auffugerit; si duo viri pacis dictum potentem aut alium violatorem pacis fautorem monuerint, quod de cetero inimicum pacis eorum non sustentet; si postea publice videatur sustinere quoquomodo et non remittit eum iuxta demerita puniendum; si possit probari per duos viros pacis, dictus fautor inculpabitur de pace violata et restituet damna una cum legibus ordinatis.

Si aliquis de villa aut extraneus infregerit pacem et per duos viros pacis ammonitus fuerit, quod coram iuratis pacis compareat, debet comparere ad diem sibi a iuratis pacis assignatum ad audiendum iudicium pro se aut contra se; et si non comparuerit, inculpabitur de violatione pacis, et ille qui conquerebatur de eodem, habebit requestam sibi omnino adiudicatam una cum legibus ad hec ordinatis, et una cum hoc domus sua publicabitur atque funditus destruetur.

Quicunque pro iustitia facta aut fienda aut pro domorum destructione, per iudicium iuratorum pacis facta, aliquem virorum pacis minas intulerit aut quodcunque verbum sinistrum protulerit, si possit convinci per duos testes pacis, ille pro emenda solvet decem solidos, de quibus comes habebit medietatem, et cancellarius et comminatus medietatem aliam obtinebunt.

Nullus debet deprehendi in verbis prolatis sine ingenio, lite pendente in presentia iuratorum pacis, sive in reclamando sive in respondendo sive testimonium perhibendo, usque ad sententiam latam et penitus diffinitam.

Prepositi debent fieri, stabiliri et institui de consilio comitis ac pacis iuratorum; et si comes iuratis pacis noluerit assentire, dicti iurati cum hominibus pacis ville sine quocunque forefacto prepositum possunt stabilire et instituere.

Quicunqne fuerit prepositus aut iuratus pacis legitime electus, habeat unam diem et unam noctem de consilio ad dictam electionem acceptandam aut renuendam. Si electioni assensum prebuerit, utatur officio sibi imposito iuste secundum Deum et veram conscienciam; si vero renuendo non consenserit, pro emenda solvet centum solidos, aut aliter domus sua propria publicabitur et funditus destruetur.

Si aliquis miles aut sibi subditus aut alius aliquem virorum pacis spoliaverit aut vi aliquid rapuerit, si miles aut aliquis sibi subditorum terre sue ad villam pervenerit, post proclamationem bannorum per duas dies sabbati publice factam ille aut illi capientur et in carceribus comitis per quindecim dies captivabuntur; si vero intra dictas quindecim dies satisfecerit per se aut per alium, habeat pacem, et si non, reponatur in manu spoliati, ut cogat eum, prout voluerit, ad sibi debite satisfaciendum, vita eius duntaxat semper salva.

Pro iusticia huius pacis per iudicium scabinorum aut pacis iuratorum, nullo modo comes debet perdere ius suum aut iuridicionem qualemcunque ad ipsum de iure pertinentem.

Quilibet vir de advocatia veniens ad villam istam pro mansione solvet proprio domino suo in festo sancti Remigii anno quolibet duodecim denarios, et mulier pro servitio debito domino proprio solvet sex denarios annuatim.

Dominus, quicunque fuerit, potest infra villam clientem suum aut servum flagellare aut verberare absque hoc, quod inculpetur de violatione pacis; et si servi in eadem domo sub eodem domino simul commorantes se invicem percussiant, querimonia et emenda ad dominum eorum, videlicet dominum hospicii pertinere debet, nec iurati pacis de hoc nullo modo se intromittere debent, nisi mors inde sequatur.

Servus comedens panem domini sui non potest perhibere testimonium cum domino suo contra alium de pacis violatione.

Si aliquis de pace ville exierit foras ad alienas metas, et alius ipsum percusserit aut violentaverit occassione iusticie pacis ville aut aliter, talis inculpabitur de violatione pacis, acsi medio ville nostre hoc egisset; et si querimonia fuerit inde apud iuratos pacis delata, talis secundum leges superius ordinatas punietur aut manu propria se deffendet.

Duobus clientibus pacis annualim pro serviciis eorum dabuntur viginti solidi de legibus pacis adiudicatis.

De omnibus supra scriptis hec presens carta plane et ipso facto iudicabit; et si aliqua in hac presenti carta defuerint, aut declaratione indigerint aut interpretatione, iurati pacis, quicunque fuerint, illi secundum Deum et conscientiam